

YISE ZÉDAI

OTÀNHÓHÓ TỌN

BÉ NUGBO KAVI LALO WẸ?

Anádeme Biblu tọn

Gbọn Ewald Frank dali

Copyright by

Publishing house: Freie Volksmission Krefeld e. V.

P .O. Box 905, D-47709 Krefeld, Germany

ISBN 3-920824-03-2

Krefeld, Spring 1993

*Eyín Ohó Towe ma sọ to ote ba
Ete ji wẹ yise sie na note do?
Ode ma yín sie nado tindo adokun
aihon he mẹ ọn lẹ adavo nado wà ojlo Ohó
Towe ọn kẹde.
(N. L. Earl of Zinzendorf)*

BÉDOPÓ OHÓTA LÉPO TỌN

Ohó nukọn tọn.....	3
Bibénu ohó lọ tọn	4
Ohóta 1 OME WHLEPÓN NÚDÒDINDIN GBIGBỌ ME TỌN TO AZÁN EGBÉ TỌN ME.....	7
Ohóta 2 DÒDÓNU YISE TỌN PO WHENU HE BỌDO YÉNOZOGO LE PO 16	
Ohóta 3 DIDIỌ OGBÈ AWUBLA DAHO TỌN PO DÒDÓNU ONÚY- LANKAN TỌN PO.....	22
Ohóta 4 NÚHE MA TÍN BỌ PAPA LE DỌ YÉ YÍN.....	32
Ohóta 5 MENU WÈ MALIA?.....	40
Ohóta 6 ETE WÈ SINSÈN BIBASI HLAN MALIA YÍN?	45
Ohóta 7 NÚVOJLADO – BIBÉNU YÓYÓ DE.....	53
Ohóta 8 JIWHEYEWHE YÍNYÍN.....	58
Ohóta 9 KUNNUDIDÈ JIWHEYEWHE LỌSU TỌN	63
Ohóta 10 AGBASA TEOFANI JIWHEYEWHE TỌN	66
Ohóta 11 GIGO OKLUNỌ TỌN.....	69
Ohóta 12 NÚHE TỌNSON JIWHEYEWHE DE.....	71
Ohóta 13 OYÍN OKLUNỌ TỌN.....	77
Ohóta 14 NÚJLEDONÚGO HE YÓN ZINZÁN.....	82
Ohóta 15 JESU WÈ OKLUNỌ LỌ.....	85
Ohóta 16 MEDEPOPE HE YÍGBÈ JESU KLISTI TỌN... BÉ GBÈYÍYÍ NUGBO TỌN KAVI LALO TỌN WÈ?	88

Ohóta 17 DAWÈ JESU KLISTI LỌ.....	93
Ohóta 18 BAPTEM	99
Ohóta 19 TENU NÚDÙDÙ OKLUNỌ TỌN	107
Ohóta 20 AIJJE LỌ	114
Ohóta 21 OWHÈSÙNA.....	123
Ohóta 22 YÓYÓJE PO VỌJI PO.....	128
Ohóta 23 KLANDOWIWÉ.....	134
Ohóta 24 BAPTEM GBIGBỌ WIWÉ JIWHEYEWHE TỌN TỌN	138
Ohóta 25 DIDÈ – DIDÈ JENUKỌN	149
Ohóta 26 AZÁN JIWHEYEWHE TỌN DOPO WÈ OWHÈ FỌTỌN	156
Ohóta 27 AHỌLUDU LOMUNU LÈ TỌN PO NÚHE E NỌTE NA PO TO OJLÈ GODO TỌN MÈ.....	165
Ohóta 28 OPÒDO VIVỌNU LÈ TỌN PO NÚDABLA OSỌHA 666 LỌ TỌN PO.....	190
OHÓGODO TỌN.....	202
FIE NÚDODINDIN OHÓ LỌ TỌN TỌNSON.....	204

Ohó nukon ton

Mí mọ piplimẹ aigba Elopianu lẹ ton he yè zé biọ agùn po núwiwà politikiki ton po to ogbẹ lọ blé bú mẹ na tunmẹ de, ehe hẹn mi yiya-yiyanado wlán owé he. Yẹn mọdona dinvie dọ ohóta vivẹ de lẹ kàn mí, ehe ji mí na dọhó do lẹ. E ma yín nado dọhó devo de gba. Owé he sọgan yín núde to nukun omẹ de lẹ ton mẹ. Nado dindonanú yì sisosiso mẹ, omẹde dóna din owhèdome nugbo otànhó lẹ ton pón bo sọ hùn yé do nùvo. Nukonyíyí Yise ton dóna yín didohia sọn dódónu eton mẹ wá.

Yẹn mọ dọ ojẹ lọ ko wá na nugbo lọ nido sọawúhia gbaungba. Azón sịe wẹ nado wlán to vlẹkẹsi de mẹ na omẹ lẹpo nido mọdona to fininò yeton lẹpo to aigba ji, linlẹn sịe ma yín nado zán ohógbè núnúnẹn ton de gba kavi ohógbè vivi de gba.

Kẹdẹdilẹ owé he yín winwlán do, to ogbè vòvo po otò vòvo po mẹ do, onú hẹlẹ ni yín ayidego: agùn lẹpo, podọ yisenọ lẹpo ni yín osinọ, sọgan linlẹn sịe gbọnvo. E yín domona hlan gbẹto lẹpo dọ mí ni dó hùdo osi he jẹ na omẹ dopodopo, eyín e tlẹ yín dọ yise yeton podọ núyiwà yeton yín onújonọ de kavi onú gbọnvo de hlan mí. Eyín omẹ mliyon donu fẹnẹ (800,000,000) otò Yindu ton lẹ yise dọ oyìn yín wiwé, bé omẹde dóna do osi na. Eyín núyiwà omẹ huwhẹno Yindu ton lẹ nọ yí afín oyìn wiwé ton do nukon yeton, mẹde ma sọgan glónalina yé gba. Eyín Malénu lẹ biọ dọ, omẹde dóna dèafọpa eton bo sọ klọ afọ eton whẹpo do biọ Tẹmpli yeton mẹ to otò Amlitisa ton mẹ, whenẹnu omẹ lọ dóna wá ẹ, eyín é jlo nado biọ e Tẹmpli lọ mẹ. E sọgan yín fiwiwé Malénu lẹ ton, kavi Tẹmpli sinsènno devo lẹ ton mẹ, omẹ lọ dóna sọgbe hẹ ašẹpipa titò yeton ton. Ehe wẹ yẹn ko mọ to gbéjizònlín susu devizónwiwà sịe ton mẹ gbọn otò hù kanwe-kó mẹ.

Ofi he yẹn ko yì lẹpo, yé nọ kealoyí mi. Yẹn dọhó to agùnpipli po agùn vòvo devodevo lẹpo ton mẹ taidi yewhéhódoto de. Podọ to Lomu agùn Katoliki ton mẹ to otò Saoti Aflika ton mẹ, fie yẹn dọyehwehó te, po núyiwà he bọ nẹ lẹpo yí tẹnme. Nugbo, yẹn do osi na omẹ lẹpo, na omẹ dopodopo tindo jlojẹ nado dè hlan ede, podọ nado yise bo sọ wá ehe jlo é lẹpo.

To ojẹ pẹvi de mẹ, yẹn pón to agùn daho St. Pita ton mẹ to Vatikan lé gbẹto lẹ sọn ogbẹ lọ blé bú mẹ wá, bo donùnùgona afọ apajẹ St. Pita ton po vena de po, bo ma sọ yónẹn dọ ovo wẹ. To finẹ podọ to ofi devo lẹ, yẹn ko mọ onú susu. To whedelenu, yẹn nọ tindo awu-

vemẹ sisosiso de na núyiwà gbẹtọ lẹpo ọn. To owé he mẹ, yẹn ko wàzón do núhe yín nugbo po ehe ma yín nugbo po ji to didohia Owé Wiwé lẹ ọn mẹ. Owéhiatọ nugbo de sọgan pego nado dawhẹ onú ne lẹ ọn na ede.

To vena de mẹ, yẹn dóna wàzón titegbẹ de pannukọn núplónmẹ agùn Lomu Katoliki ọn ọn to hinhón Ohó wiwé Jiwheyewhe ọn ọn ji, podọ nado zé e jẹdo Owé Wiwé lẹ go. To hinhón núdohiamẹ Jiwheyewhe ọn ọn kẹdẹ mẹ, wẹ mí sọgan mọ nugbo lọ te, podọ to awubibomẹ nado modona okọ, podọ núsiwà lọ.

Ohógbè agùn Lomu Katoliki ọn ọn he dọ, domọ: Whlẹngan tin gbọn agùn Katoliki ọn kẹdẹ dali, kavi yín pinplán gbọn gbèyíyí yisenọ devo lẹ ọn dali. Yé omẹ pọ tenpón nado hẹn whlẹngan wá na yéde, enẹ lọ ma yín núboawu de gba. Sígba agùn he dẹn alọ do Klisti, podọ Pita, po aposteli he pò lẹ po dóna yín awuwlenọ nado dindona eyín ohógbè agùn Katolikinọ lẹ ọn yín nugbo kavi lala.

Na hihiatọ lẹpo ni yín donanọ sọn Oklunọ Jiwheyewhe Gán-hunupo de.

Bibénu ohó lọ ọn

To asiko mítọn mẹ, e ma boawu nado sọgan yì jẹ mède de po ohó Jiwheyewhe ọn po, podọ yise ọn po gba. Hlan omẹ de lẹ, eyín onú he ma sọgbẹ bo jẹagọdo otànhó yetọn, mèdevo lẹ din onú wiwé lẹ to yéde lẹ sẹn sẹn podọ to jowamọ mẹ; podọ devo, omẹ de lẹ gbé dọ Jiwheyewhe ma tin gba, mowẹ mèdevo lẹ sọ tin he nọ dọhó dogbọn huhlọn dahodaho lẹ dali. Whenuena onú ylankan de jọ, yèdọ omẹ ne lẹ he gbé dọ Jiwheyewhe ma tin bo ma sọ yí I sè lẹ, nọ kanbiọ dọ; “Etẹwutu Jiwheyewhe do yigbèna onú mọhunkọton lẹ nido jọ?”

Kẹdẹdilẹ e yín yinyọnen hlan omẹ lẹpo do, dọ, núhe ko jọ wáyì lẹ to oyín Jiwheyewhe ọn mẹ, podọ to ogló sinsẹnno yinyin ọn mẹ, e ko hẹn gbẹtọ susu nado hẹn yise yetọn bú nado biọ whèdida mẹ. Na ehe yín dọ, yé nọ zé núyiwà sinsẹn ọn lẹ po Jiwheyewhe po do otẹn dopolọ mẹ. To ojẹ he wáyì lẹ mẹ, otànhódoto lẹ ko wlán owé susu po gbèdido he gbọn ninomẹ ylankan he tin to kòndopo de mẹ to owhèta vovo lẹ mẹ. Podọ to asiko devo lẹ mẹ, wékantọ he tindo adogbo lẹ ko hẹn núlẹ tónjẹ gbaungba ehe yín núhe yè ma sọgan do yise na.

To sinsèn lẹpo mẹ, mēdele tin he do ayi e go do, e ma yín onú jowamọ kẹdẹ wẹ tin gba, ɕigba núhunú de tin ga. E yín domona do yè ma dá gbẹto nado kú gba adavo do é nido nògbè.

To nugbo de mẹ, omẹ pẹvi de wẹ mọdona do onú lẹpo doalote to kúdonu. Ɛgan yewlọsu dóna yónen do to ojle okú yeton ton godo, yé ko ɕinúwà.

Omẹ dopodopo yín jiji do otò de mẹ podọ do agùn de mẹ, podọ to linlen he mẹ yè nọ hen yé nado yín omẹ nugbo de te.

Núplónmetọ osó po kẹkẹvi ton po lẹ mọdona do e sinyenawu to ojle he mẹ nado mọdona onú he Oklunọ Jiwheyewhe do, to owhe fotón donu ɕidopo (6000) he ko wáyì lẹ mẹ to nukonyiyi he tin to osó po kẹkẹvi po ton ɕenɕen: “... *to dinvie yé ma na whlen núde do yé gba he yé ko len nado wà*” (GENESIS 11:6). Alè lo wẹ yín do, gbẹto doyise do núwàdotana eton lẹ mẹ, to ojle dopolo mẹ, bo to núplón jeagodo Jiwheyewhe go, bo so yín mayisenọ hlan Ohó Jiwheyewhe ton. Agojedo Jiwheyewhe go to sẹ sọn Jipa Edeni ton mẹ, nado zé mayise do ayiha gbẹto tintan lẹ lo ton mẹ dogbon Ohó he Mèdátọ do ton dali, do, “... *Ojé, Jiwheyewhe ko domo mi ma na dù to atin lẹ mẹ he tin to ojipa mẹ lẹ depope?*” (GENESIS 3:1). È ma gbé Jiwheyewhe gba, ɕigba é zé ohókanbiòhù do Ohó Jiwheyewhe ton ji. Ɛigba to egbè, é na huhlón owèsètọ daho lẹ, po nuyónentọ lẹ po, podọ dodinnanútọ lẹ. Ehe so hen yé biọ núdindon alopálopa lẹ mẹ kaka je whenuena é hen yé jeagodo Mèdátọ lo. Gbon enẹ mẹ, gbẹto susu wẹ dó mayise na Ohó Jiwheyewhe ton. Na yé pón hlan ayijije yé mēhe ylo yéde lẹ do omẹ Jiwheyewhe ton lẹ ton wutu.

Eyín mēde mọdona do onú lẹpo yín didá gbón nújijò de dali, é dóna dohia ofie onú lo jò te. Eyín mēde yise do núdídá gbete lẹpo tónson zunkàn de mẹ, omẹ lo dóna do na mí mēhe dá zunkàn lo bo ogbè do tónson e mẹ. Mēdepepo he yise to nukonyiyi núplónmẹ nuyónentọ lẹ ton mẹ, dóna tunmẹ na mí etewutu mí do tindo ogbè gli dopolo, eyín nukonyiyi motonhunkọ ko yí tenmẹ. Kẹdẹ Ohódídọ Núdatọ lo ton, onú lẹpo ton jegbonu kẹdẹ ninòmẹ yeton. Mọdopolọ wẹ kaka je egbè. Wheleponu to ogbè lo blébú mẹ, ogbè yoyó nọ wá ayi mẹ gbón gbẹto mliyon susu jiji ton dali, podọ enẹ wẹ nújawu núdídá ton de. Ohógbè he to mí dè sọn nugbo he yè to didohia mí mē egbèsò-egbèsò, wẹ tónson asisanùvo dopolo mẹ, bo tindo azón

dopolo, nado do, ye to mayise dohia dogbon nùdidá lẹ tọn dali to Owé wiwé mẹ, nado hen Núdátọ lẹzun Mèhe matin.

E to dandan mẹ do mí ni modona onú nugbo lọ: yewhegán he sọn Jiwheyewhe de wá lẹ, ma bé yise kavi yín agúndoaitọ de kẹdédilẹ otànhódotọ lẹ dindona do gba. Eyín e yín Enọku, kavi Noe, kavi Ablaham, kavi Mọse, kavi Elija, kavi Isaia; dopo to yewhegán nugbo he Jiwheyewhe sédo lẹ mẹ, ma do agùn ayi gba. Nugbo he yín onú titegbe vivẹ de. Yé omẹ pọ má onú he yè moyí sọn Jiwheyewhe de lẹ po. Enẹwutu, Alẹ̀nù Hóhó lẹpo tin to wanyin kòndopọ tọn de mẹ. Omẹ dopo gè wẹ tindo huhlọn nado dọhó bo sọ wà ẹ, yèdọ Oklunọ Jiwheyewhe Lọsu, Mèhe hen titò Eton zùn yinyọnen hlan mèhe Ewłosu ylo lẹ. Omẹ nẹlẹ wẹ yín mèhe nọ hen Ohó Eton wá do lẹ. Yé nògbẹ to asiko vovo lẹ mẹ, bo kẹlọyí mimá yeton to Ohó lọ mẹ, kẹdẹdi azon wiwé he yé moyí po dọdai he kàn titò whlẹngan tọn lẹpo he Jiwheyewhe ko do jenukọn lẹ. E sọgan yín do to owhe kanwe-kó podọ fọtón he ko wáyì lẹ mẹ, mí ma mọ nújẹgọ de to owé winwlan yeton lẹ mẹ gba, şigba yé omẹ pọ tindo kòndopọ pipé de.

Aposteli he Oklunọ sédo lẹ ma yín mimọ to agúndoaitọ lẹ mẹ gba. To huwhe de mẹ podọ to osi de mẹ, yé dó nugbo huhlọnnọ de hia do dọdai Alẹ̀nù Hóhó mẹ tọn lẹ ko yín hinhen şẹ. Dogbon onú he kàn didoai agùn Alẹ̀nù yóyó mẹ tọn tọn dali, yé jo e do hlan Oklunọ Gigonọ mèhe do, domọ: “*Yen na do Agùn sie.*” É ma zé enẹ do alọ aposteli Pita kavi Paul kavi omẹ devo de tọn mẹ gba, şigba É zédoai devizón vovo podọ nunina gbigbonọ lẹ na whinwhẹn daga agbasa Klisti tọn tọn to Agùn lọ mẹ (EFESUNU 4:11; 1KOLETINU 12+14). Agùn Biblu mẹ tọn ma yín beplidopọ núplónmẹ de tọn gbọn alọ gbẹto de tọn dali gba, şigba agùn Ogbenọ de wẹ. Ehe wẹ ofi dopo gè he Jiwheyewhe dè to aigba ji nado do Éde hia omẹ flígò he mọ ojómion to nukọn Eton. (EFESUNU 2:21), podọ ohọ Jiwheyewhe tọn (HEBLU 3:6). Jiwheyewhe ma nonọ ohọ he yè yí alọ do gbá gbọn gbẹto dali gba (ISAIA 66:1-2; OWALỌ 7:48-49). É nonọ ayiha omẹ Eton lẹ tọn mẹ. Enẹwutun e to dandanmẹ nado légowá dódónu nugbo lọ ji, nado modona onú he Agùn Jiwheyewhe tọn yín. (1TIMOTI 3:15), etẹwẹ yín yise, etẹwẹ núplónmẹ lẹ, podọ nawẹ Baptem yín bibasi do, po onú he pọ lẹpo. Gblondo lọ yín mimọ to Owé nugbo Ohó Wiwé Jiwheyewhe tọn tọn mẹ. do dódónu he ji podọ to domona azon lọ tọn to nukọn Jiwheyewhe tọn, wẹ Owé winwlan he do yín sisédo.

Ohóta 1
OMẸ WHLEPỌN
NÚDÒDINDIN GBIGBỌ MẸ TỌN
TO AZÁN EGBÉ TỌN MẸ

Yẹn tindo kàndeji bo sọ vò nado wlán nújijọ he yè zédoai lọ ọn, na to egbé núdepope ma sọgan yín ałọkeyí eyín yè ma dèdohia hézéhézé. Apajẹ ehe ọn zón bọ ohóta ẹ tin sọn osùn sìnẹnẹto owè 1988 ọn mẹ bo sọ yín didohia to ohójlawéma ẹ mẹ, bo sọ yín lila gbọn omẹ he nọ dọhó to televiziọn mẹ ẹ dali. Ehe kàn alavọ oşọ ọn na sinsẹnto otò Tulinu ọn ọn to Italia mẹ. Na owè susu wẹ yè do yise do eyín dagbe bo sọ yín núwiwà agùn ọn he doyeji de po. Dinvie ogbẹ lọ blébú yín awujinọ to godo tukla mēdekànnuẹ otò Yinglandi ọn ọn, po otò Amelika ọn po, podọ otò Suzalandi ọn, he sọ hẹn mēdekànnuẹ dopolọ wá sọn owèta zinvolu ọn ẹ mẹ; alavọ he ma sọgan yín Klisti ọn gbọn ałodepope mẹ gba. Dinvie to ohógbè nùdòdindin ọn he ọn mẹ, yewhenọ ẹ na akònpinpan omẹ ẹ do yé ni to nukọnyi to mēdekànnuẹ he yé moyí nẹ mẹ bo to taliayina onú he matin. Godo he yè ko hẹn ehe zùn yinyọnen, gbẹto ẹ gbọşì nùşiwà doponẹ lọ mẹ.

To osùn aoto owè 1988 ọn mẹ, agbàgogán he yè nọ ylo Dọte. Iani Peshi sọn otò Nọtani Ilelandi ọn mẹ+, wà núhe ma sọgbe de to hódọten otò Sitlasbogu ọn mẹ to Elopia. É dawhá bo dọhó he Plọtes-tannọ de ma ko do pọn sọn ojẹ Núvojlado ọn mẹ. É do owé de hia po winwlán he po, domọ, “John Paul II – yín agojedo-Klisti-goto”, he hẹn hunhlun daho de po finfọn de po do papa ji to finẹ. Núyito ogbẹ lọ blébú ọn ẹ zé ehe do apawhé tintan hójlawéma egbeso-egbeso ọn mẹ po foto po. Godo he omẹ pevì de dọhó do enẹ ji họ azán dopo, onú ẹpo gọwá oten yeton mẹ. Yè dóna nọ dọhó onú yóyó de ọn egbeso-egbeso.

E blawu şigba nugbo wẹ do to ojẹ he wáyì ẹ mẹ, yewhehódoto ẹ po hunno ẹ po zé Jiwheyewhe po agùn po dopó. Na gbẹto ẹ yín kiklo po núyọnen po jeagodo Jiwheyewhe go wutu, yé dojlo nado gbé Ewo po agùn po dai. Nugbo eyín gbènimá he blawu de, ehe omẹ susu jẹgodona. Yẹn ma sọgan wonji sọn whėjai nẹ go gbède to kibutisi mẹ he dọnsẹpọ jẹ whèyiho otò Jelusalem ọn mẹ na omẹte foto (15). Kẹdẹdi nukontọ piplime ọn, yẹn bé omẹ pevìde plí to nùdùdù whėjai ọn godo. Ojono alopàlopa yín máheto podọ Jù delẹ ga. Ehe yín

homehunnu de. Yẹn hia owéfo dele sọn Alènú Hóhó mẹ bo sọ dó yé hia to sişè yeton mẹ to Alènú Yóyó mẹ. Ajiji, yonnu whẹzeto de to Jù lẹ mẹ, he tón sọn otò Walisa tón mẹ dawhá ogbè lélé domo, “Yẹn ko hia Alènú Yóyó do Klisti wẹ Messia míton, yín eyín mo, bé Katolikinọ wẹ É na ko yín, oplón agùn Katoliki tón nẹ tón ko wà núylankan susu hẹ mí.” Mí omẹ pó wẹ yín awujinọ whenuena nawe nẹ dọhó. To whenenu wẹ yẹn yíhó bo do, domo, “Klisti ma yín Katolikinọ gba, Ewo wẹ Meřligoto he diozùn agbasalan. Podọ Malia ma yín Katolikinọ gba.” Şigba poun do, nawe nẹ ma sọgan modona ehe é to didọ gba.

Domonanú gbeto lẹ tón he tin to kòndopo mẹ hẹ agùn yeton lẹ hẹn yé yín mayisenọ. Yise he ma tindo ogbè, he yín şisa po Klisti po ko lezùn agùn bibasi, kẹdedilé omẹ dele yí dó, e sọ lezùn okú hlan yé. Yè dóna hùnnú sọn anádemejó he ma yín Biblu mẹ tón nẹ he ji, to lalo de mẹ, bo sọ yín yiylọ do núwiwà Yisenọ tón bo sọ yín didohia to otánhó agùn tón he yé ma modona mẹ, bo sọ tin to ai to madosi mẹ deşsolé yé ko yín zinzán do.

Mí dóna dindona to Biblu mẹ, yise to Jiwheyewhe mẹ po titò Eton he kàn gbeto lepo po. Ohógbè he do, “Yẹn ma doyise to núdepope mẹ podọ to gbeto depope mẹ”, yín zinzán to kòndopo gbeto lẹ tón mẹ şigba enẹ matin hlan Jiwheyewhe Gánhunupo po Ohó Eton po gba. Ewo gbésọ to mehe go yè na dẹjido yín tegebe. Ohó Eton yín şisè podọ hinhenlodo nugbo, bo sọ yín kàndeji míton he to aga na mayise lepo. É ma yín oşio kẹdedilé omẹ dele to didọ do gba, şigba É tin togbè bo onú he tindo ogbè lepo sọ togbè gbọn É dali. To egbé, Ohó Eton togbè kakadoi.

To ojle dele mẹ, omẹ dele tin he yè ko dè na azón vive de. To otánhó gbeto tón mẹ, mí modona to Kulani ota 26 tón mẹ, dogbon hànpatọ lẹ, po aholu lẹ po, po aşepatọ lẹ po, po politikinọ lẹ po, podọ otógán lẹ po tón dali kaka je egbé. Modopolọ ga wẹ hlan núyónentọ lẹ, podọ hlan dodinnanúto lepo. Po omẹ nẹ lepo he basi núdonmẹ de he mí sọgan mo oyín yeton lẹ, matin omẹ hele aihon egbé tón na yín onú gbọnvo de. To alọ dopolo mẹ, omẹ dèdovo Jiwheyewhe tón dele tin to Alènú Hóhó po Yóyó po whenu he tindo azón dèdovo vive de nado wà to kòndopo mẹ po titò whlengan tón po. Modopolọ wẹ to ojle aposteli lẹ tón mẹ kaka je whenu opli he yè basi to Kõnsil Nise tón mẹ to owhe fodekantón atón (325) tón mẹ, to okú Klisti tón godo. Yè dọhó dogbon omẹ dèdovo dele tón dali. Podọ to ojle whèta

zinvlú tòn tòn mē, to fiṅe omē deḷe tin he wàzòn vivē kēḷedilē agùntànhódoto ḷe ko ḷo do. Oyín mēhe tòn mí yòṅen titegbe ḷe, he tin to kòndopo núvojlado tòn mē.

Omē Jiwheyēwhe tòn heḷe tindo azòn vivē de to wheleponu podò to kòndopo mē na azòn nukonyiyì tòn de to agùn ḷepo mē, podò to sinsèn aliglónameto ḷe tòn tòn mē. Azòn de wē eyín bọ yè yína yé omē po. Ehe soḡbe po ohó he Oklunò míton ḷo po, ḷo, ḷomo: “*Mi yi aihon lepo mē*”. Mēhe Jiwheyēwhe sēdo nugbonugbo ḷe, nọ ḷohó Jiwheyēwhe tòn soḡbe ḷe ehe yēwhegán ḷe po aposteli ḷe po ḷo ji. Omē depope he wá po núplónmē yóyó de po kavi táhinhón do núdohiamē yóyó de ji, yè dóna yí Owé Wiwé do dindona omē ḷo dagbedagbe. Eyín ohó he omē ḷo ḷo ḷe matin to kòndopo mē po Owé Wiwé ḷe po, gbọn enē mē núplónmē omē ḷo tòn yín núhe yè ma soḡan hiajē gba. Jiwheyēwhe ma soḡan diṅonukunso Ede gba. Mòdopolò wē É ma so soḡan ḷen titò Ewlòsu tòn gble gba. Ohókànbio do onú he yè ko wà ḷepo podò ehe yè ko plónmē ḷepo tòn dali, dóna yín ḷo, “Bé nugbo wē? Bé mowē yè wlán ẹn do? Etewē Owé Wiwé ḷo dogbọn enē tòn dali?”

Mí ma yín homēhunṅo to linḷen gbeto tòn ḷe mē gba, ṣigba mí jlo nado sè podò nado mòdona onú he Jiwheyēwhe dóna ḷo gbọn yé omē he É ylo gbọn ogbè huhlónṅo de dali nado sèn Ẽn ḷe. Mowē e te na yēwhegán Alènú Hóhó mē tòn ḷe. Yé ko ḷohó jenukṅon do otànhó agùn tòn ji. Azòn aposteli ḷe tòn soḡbe ḷe ḷodai Alènú Hóhó whenu tòn ḷe he ko wá ṣisè mē. Kēḷedi oylo podò azòn yeton, azòn yeton wē nado hopana mí dogbọn titò whlengan Jiwheyēwhe tòn tòn dali. To owé Wiwé ḷe mē, eyín winwlán dai dagbedagbe, podò Ohó ogbè tòn ḷo he to hódò sṅon Ede mē yèḷo kaka jē egbè hlan omē ḷepo he dojlo nado sè ogbè Gbigbo tòn ḷo. Mí ma so dohùdo tunmē gbeto de tòn gba. E na yín alenṅo na mí, eyín omē ḷepo soḡan yí ayiha yeton ḷepo do sè onú he Owé Wiwé ḷo ḷe. To aḷo he ji, yè to omē dopodopo plón sṅon Jiwheyēwhe de gbọn Ohó Eton mē kēḷedilē yè wlán ẹn do to Owé ISAIA 54:13 tòn po JOHANU 6:45 tòn po mē. To ofi, mí ma jlo linḷen núplónmē agùn de tòn, kavi agùnpipli de tòn, kavi ogbè zinvlú mē tòn tòn de gba, ṣigba adavo nado ná anádemē titò Jiwheyēwhe tòn tòn kēḷedilē eyín didohia mí do to Ohó Wiwé Eton mē.

Mēhe bio sisosiso otànhó agùn tòn tòn mē, kēḷedilē yēn ko dindona do to owèhè kò-atón godo, dóna mòdona lé otànhódoto alopālo-pa ḷohó do to owèhèa dopo ḷe ḷo mē do, gbeto ḷe podò onú ḷe. To ohóta

he yè zé dai na núdindon lẹ me, núdepope ma yín núnúyóyó gba, şigba yè gbleawuna mehe Yise to Biblu me lẹ gbọn núwiwà núdòdindin Alènú Yóyó me ɽon dali, ehe lẹ ko zé tukla dai po ohùnúkànbio ɽon po. Yín eyín apade Alènú Yóyó me ɽon, wendagbè tintan lẹ po episteli lẹ po ko yín winwlan to ogbè Heblu ɽon me, to ogbè Alamaiki ɽon me kavi to ogbè Glẹki ɽon me, podọ to godome bo soawúhia to winwlan me to ogbè Glẹki ɽon me, ma yín nútitegbe na ede gba. Eyín nugbo do Jiwheyewhe ko dè omẹ he ko to hódọ to ogbè Heblu ɽon me. Mose po Aalọn po dọhó hlan Falo do, dọmọ: “...*Oklunọ Jiwheyewhe Heblu lẹ ɽon, ko pla mí...*” (EKSODUSI 3:18). Nugbonugbo, Jesu Klisti ma dọhó to ogbè Glẹki ɽon me gba, şigba adavo to ogbè Alamaiki ɽon he Heblu lepo nọ do. Yín eyín ogbè he whè hugan to ogbè lepo me keđedilé omẹ de lẹ to didọ do kavi lala, eyín gbigbedai to núdindon me gbọn wémaplontọ lẹ dali. Na míwle ɽon, eyín núnive na mí do Oklunọ míton, whenuena É fónson oşio lẹ me godo, É so dọhó to ogbè Heblu ɽon me keđedilé Paul táhinhon do e ji do, do : “*Whenuena mí omẹ pó jai, yen sè ogbè de to ohódọ hlan mi, to ogbè Heblu ɽon me, do, Saulu, Saulu, etewutu wẹ hiẹ to homẹkendo mi?*” (OWALO 26:14). Modopolọ, núdindon he yín do owé winwlan devo lẹ he yé to mimápè to asiko ne me, ma soğan gbleawuna wendagbe nugbo lẹ gba. Nugbonugbo to bibenu azán aposteli lẹ ɽon ɽon me, owé winwlan devo lẹ tin. Luku do na mí dogbon ehe ɽon dali to wendagbe eton to bibenu ota tintan, afọ tintan ɽon me. Modopolọ wẹ gbèdido međevo lẹ ɽon so yín didọ do. Owé winwlan ne lẹ wẹ yè ylo, do, “Alènú Yóyó he ma dókàndeji de”. Oklunọ Loşu ma na dike na episteli ne lẹ kavi ohó ne lẹ nido bio Ohó Wiwé Eton me gba, ehe yín núnive titegbe de na mí nado modona.

Eyín núnive de na mí nado dó osina Ohó Jiwheyewhe ɽon to alihọ he jẹ de ji (I TIMOTI 2:13), bo so yise do Owé Wiwé lepo yín gbingbon son jiwheyewhe me yín alenọ hlan mí (II TIMOTI 3:16). Whedepopenu mí mọ ohógbè he do, “keđedilé Owé Wiwé do do...” kavi “yè wlan en do...” yín zinzán to Alènú Yóyó me, e to alodlẹ do gigoyi godo to Alènú Hóhó me. Nugbo Alènú Yóyó yín Owé Wiwé. Alènú Hóhó po Alènú Yóyó wẹ yín Biblu pipé lẹ. To Owé LUKU 24:44-45 ɽon me, mí hia do: “*É so dọhlan yé, dọmọ, ehe lẹ wẹ ohó he yen ko nọ do hlan mi, whenuena yen tin to mi de, na onú lepo ma soğan nọ ma di gba, he yè ko wlan to osen Mose ɽon me, podọ to yewhegán lẹ me, podọ to psalm lẹ me na yen ɽon wutu. Whenuena wẹ é hùn ayiha yeton nado tunwun owé wiwé.*”

Oklunọ sọ dọ, dọmọ, “*Mì owé wiwé lẹ dinmọ, na mì len dọ yé mẹ mì tindo ogbè madopòdo te wutu; podọ ehele sọ wẹ yé he to kun-nudèna mi.*” (JOHANU 5:39). Paul sesinwhena to ohógbè hele mẹ, dọmọ, “*Na jenukonna popo ehe yẹn ko moyí ga wẹ ehe yẹn yí na mì, lé Klisti kú na ylando míton lẹ kẹdédilé Owé Wiwé lẹ dọ do; podọ yè di i, podọ é sọ tite to azán atòntọ gbè kẹdédilé Owé wiwé lẹ dọ do*” (I KOLINTINU 15:3-4). To winwlán aposteli Pita tọn mẹ, é hẹn Owé ISAIA 40:8 tọn to ayiha mẹ na dọndopó Alènú Hóhó po Alènú Yóyó po tọn nido yín dopolo, é wlán dọ, “*Şigba ohó Oklunọ tọn nọte kakadoi. Ehe wẹ ohó lọ he yè gbọn wẹndagbe dali to yewhehó eton dọ hlan mì*” (I PITA 1:25). Alènú Yóyó wẹ gblondo dọdai he yè dọ jenukọn to Alènú Hóhó mẹ tọn.

Omẹ he yè ylo dọ Dọtẹ. Klalẹnsi Lakini, mẹhe yè yọnẹn taidi Biblu plónmẹto wlán to owé eton he yín “Dispensational Truth” dọ, dọdai kanwe-kò-atónnukun-ẹnẹ yín şişẹ vivẹ nugbo to wiwá tintan Klisti tọn tọn mẹ. Şigba şişẹ dọdai dòdónu nugbo Biblu mẹ tọn tọn.

Eyín mí to núde din bo sọ whle onú lọ pón, to whenenu mí ma do ko yín omẹ dawhèna gba. Dawe he yè ylo dọ, Kali Şeńeda omẹ yinyọnẹn dopo to núnýọnẹn to lẹ mẹ, wlán dọ, “**Onú şakaşaka lẹ ko bẹ to whenu Alènú Yóyó tọn mẹ bo masọ to na doalọte gbèdè**” (K. Deschner, *Der gefalschte Glaube*, pg. 20). É dọ dagbe. Şigba ehe ma dohia dọ mí tindo Alènú Yóyó he yè şaka gba, dọ omẹ he yè ma nagbè lẹ ko şẹ sọn whenenu bo sọ to nukonyi kaka je egbé, bo to núplónmẹ he yè şaka dohia po tunmẹ yeton titi lepo po. Ohó nugbo lọ gbésọ to ote kakadoi to gblagbla ohó şakaşaka męublu tọn hele mẹ, ehe ji mí na dọhó do dogó. Owalo vàsúdo tọn gbọn onú şakaşaka he episteli Pita tọn lẹ hẹn mí nado payi e go dọ mayise de wẹ ehe yín. Dawe he yè nọ ylo dọ, K. Deşina, *Der gefalschte Glaube*, pg. 20, dọ, dọmọ: “**Owé wiwé lọ, yèdọ Biblu lọ, yín wéma lalonọ daho de**”. Ohógbè mayise tọn podọ lalo hóhó de wẹ ohó nẹ he é dọ. Mí to alọ dlen do núnýọnẹn to lẹ dọ yé ko wà azón dagbe. Ehe ma sogbe nado dowhè omẹ he wlán Alènú Yóyó lẹ dọ yé jeago to onú şakaşaka mẹ podọ nado na tunmẹ yé di mękloto, podọ Biblu yisetọ kẹdédi omękloto gba. Yè ma sogan gbọn azón oklọ tọn he dali nado hẹn hinhon nugbo lọ dozinvlú gba.

Nugbo, gbẹtọ lẹ wẹ wẹndagbe ẹnẹlẹ. Gbèdido yeton to asiko yeton mẹ dohia vogbingbon, şigba ehe to didohia dọ yé ma sinai dopó nado goalona yénozo, nado wlánwé to asiko dopolo mẹ gba. Omẹ dopodopo

wlán kẹdẹdilé yè gòkọ nẹ do, e sọgan yín do é dẹn alo do onú he ewlọsu sè kavi dó dọpọn etọn, kavi núdepope he é sè sọn mẹdevo lẹ de. Núhe sọgbe wẹ yín do núyiwà lẹ lọ lọsu wẹ sọawúhia, e ma yín nújijọ he hodo yé lẹ gba.

Núyọnẹtọ Katoliki tọn podọ Biblu tunmẹ do ogbè devo mẹ tọ he yè nọ ylo do, Dọtẹ. Konstantẹn Lọssi, ko zán núdidá gbẹte-gbẹte ẹnẹlẹ he yín ehelẹ: kinnikinni, oyinvu, gbẹtọ podọ ohọn (OSOHA 4:6-8) nado dó owalọ alopālọpa wẹdagbe ẹnẹlẹ tọn hia. Ilene ko zán apájẹ ẹnẹ helẹ bo to didohia do, ehe ko yín domona sọn bibẹnu owhẹta Yisenọ lẹ tọn mẹ. Apáde Biblu tọn yín winwlán to apájẹ po olódido po tọn mẹ. Kẹdẹdi Biblu tunmẹtọ nẹ, é do, dọmọ: Matiu tindo nukunmẹ kinnikinni tọn, Malku tindo nukunmẹ oyinvu tọn, Luku tindo nukunmẹ gbẹtọ tọn, podọ Johanu di ohọn tọn. To Owé EZEKIELI 1:5 tọn mẹ, yè dọhó do núdidá gbẹte-gbẹte ẹnẹlẹ go, he tindo awúsọhiamẹ di gbẹtọ. Mí hia to Owé EZEKIELI 1:8 tọn mẹ, do: *“Yé sọ tindo alo gbẹtọ de tọn lẹ to awà yetọn lẹ glo to adà yetọn ẹnẹ lẹ go: yé omẹ ẹnẹlẹ sọ tindo nukunmẹ yetọn lẹ po awà yetọn lẹ po do lé”*. Dopodopo núdidá gbẹte-gbẹte nele lọ tọn tindo nukunmẹ ẹnẹ, sigba yín didohia gbọn nukunmẹ dopo gẹ dali. Wẹdagbe ẹnẹlẹ to alođlẹn do Mefligòtọ dopolo, sigba dopodopo yetọn tindo ninòmẹ vòvo. Sọgan núdidá gbẹte-gbẹte dopodopo nọ sọawúhia po nukunmẹ etọn po, sigba to homẹ onú dopolo wẹ yé. Mọdopolọ wẹ e te na wẹdagbe ẹnẹlẹ. To homẹ podọ to ayiha mẹ, núdopolọ wẹ. Sigba ode dó Oklunọ hia kẹdẹdi Ovi Gbẹtọ tọn; omẹ devo sọ táhinhón do ašepipa wiwé huhlọn Etọn tọn ji taidi apájẹ kinnikinni de tọn di aholu to kanlin lẹ sẹnšen; omẹ atọntọ do É hia di agbànhẹntọ; podọ omẹ ẹnẹtọ to didohia owalọ ohọn he yìaga bédébédé bọ afọ etọn ma do sọgan gàndo aigba Bẹtlehẹm tọn go palipali.

Eyín wẹdagbe de do núde bọ awetọ ma do, kavi eyín ode ná pinpenmẹ nújijọ de tọn hugan omẹ devo, ẹnẹ wẹ gbèdidè lọ. Eyín wẹdagbe de wlán do Oklunọ ná akla omẹ fọtón fọtón donu ẹnẹ bọ akla ohá donu sọnawe pò ai, bọ omẹ devo sọ wlán do É ná akla omẹ fọtón fọtón donu ẹnẹ ma hia yonnu lẹ po yopovu lẹ po gba, sigba owhè yé omẹ awele tọn jò. Enẹ to didohia do omẹde monukunnujẹ e go hézéhézé. Omẹde do, dọmọ, nukuntọnnọ awe wẹ É hẹnazòngbọna to Jeliko; bọ omẹ awetọ sọ dọmọ, nukuntọnnọ dopo wẹ É hẹnazòngbọna, owhè yé omẹ awele tọn jò. Omẹ dopo tin to ofi he onú lọ jọ te, bọ omẹ awetọ pé omẹ he yè hẹnzòngbọna bọ é sọ dogbè nẹ.

Wɛndagbe de dọ, dọmọ, ajoto awe he yè whèdosatingo po Klisti po lẹ vlẹ Ẹ ko (MATIU 27:44), bọ omẹ devo sọ dọ, dọmọ, omẹ he tin to adusilo Eton me, blawu to ayiha eton me, bo dawhá ogbè lélé, dọmọ: “*Jesu, flín mi...*” (LUKU 23:39-42). Owè yé omẹ awele ton jò. Jenukon yé omẹ awele wẹ to vivlẹ Ẹ ko, enegodo omẹ dopo wá mọdona mēhe jẹ yè na whèdosatingo, to whenenu é dawhá bo ylo Ẹ dọ, “*Jesu, flín mi.*”

Podọ ohógbè he yín, “*Nugbo wẹ yẹn dọ hlan we, Egbè wẹ hiẹ na nò he mi to paladisi*” yín domona jeago gbọn mevlekoto lẹ dali. Yé dotana dọ Jesu na ko yì olon me hadopolọ to okú Eton godo. Şigba Owé Wiwé dọ É yì jẹ oten pevi lẹ me to odò. Yé ma yonen dọ oten he me omẹ wiwé he na dùgú whlengan ton lẹ te to godo he yè whè É dosatingo, ma yín aga gba şigba odò wẹ. To Owé LULU 16 ton me, yè dọ hlan mí hézéhézé dọ, oten awe gè wẹ yè klándovo gbọn fiwiwé de dali, bọ omẹ de ma sọ sogan dása ohù kinklándovo ton nẹ lọ gba. Yé mēhe ko dótodidó to wiwá Mefligòtọ ton me, yín whiwhla di to ogànhomẹ. Podọ kẹdẹdi Owé MATIU 27:51-52 ton, mewiwé susu soawúhia po Klisti po to fónsonkú Eton me. Son ojle nẹ me yì, paladisi ma sọ tin to odò ba gba, şigba aga wẹ e te. Klisti hejiyì bo ko sọ hen meglonọ lẹ jẹ medekannu, bo sọ ná núnina gbeto lẹ (EFESUNU 4:8-10). Mēhe notepón whlengan yeton nado moyí lẹ soawúhia po Mefligòtọ yeton po.

To ehe me, agojedọ menozo de ma tin eyín wendagbe de dọhó dogbọn angeli awe he soawúhia to azán fónsonkú ton gbè, mēhe dọhó hlan yonnu lẹ (LUKU 22:4), podọ omẹ aweto sọ dọhó dogbọn angeli dopo ton dali (MATIU 28:2). Whladopo he, yé soawúhia to yodò lọ me, podọ to ofi devo, yé sọ note to oyodò lọ tó. Nugbo wẹ ohógbè awele yín. To oyodò lọ me, agbasa Oklunọ ton yín didohia, podọ to gbonu, yè dọhó dọ É ko fónson oşio lẹ me. Mowe e jò do. Sogan eyín omẹ awe wẹ tin to fiñe, omẹ dopo wẹ nọ yín gbèdotọ podọ nújijò lọ wlántọ. Mí dopena Jiwheyewhe dọ owèdomẹ mēde titi ton de ma tin fiñe gba, şigba to fiñe, gbeto nugbo Jiwheyewhe ton lẹ tin he sogan dohia mí wanyín pipé Owé Wiwé lẹ ton ton, he na hen gbeto lepo dókàndejì. Dopo to omẹ nele me yín Dote. C.I. Sikofieldi, mēhe yín núpłonmetọ podọ Biblu tünmetọ he aihon lọ blébu yonen. É ko wlán ohó nukon ton nugbo de do wendagbe enẹ lẹ ji.

Ohódodomẹgotọ lẹ ma sogan mọdona owalo dọdai Alènu Yóyó me ton ton gba. Yé dowè aposteli Paul dogbọn oplón tódidó eton lẹ ton

dali, na Paul do, domo: “*Na ehe we mí do hlan mì gbọn Ohó Oklunọ tọn dali, do, mí he tin to ogbè bo sọ pò je gigòwá Oklunọ tọn whenu lẹ, ma na jenukonna yé he damlọn lẹ gba*” (I TĚSALONIKA 4:15). Aposteli Paul wlán to ninòmẹ egbé tọn mẹ, na Gbigbo Wiwé tin to é mẹ bo to pinplán ẹn gbọn Ohó Oklunọ tọn lẹpo mẹ to asiko whẹn-gan tọn tọn mẹ. Alènú Yóyó lẹpo ko yín winwlán to alọ doponẹ ji, bo sọ yín hihia gbọn asiko ojomiọn tọn lẹpo dali kakadoi. E sọgan yín lilá podọ yiyise sọn whẹdo tintan mẹ je whẹdo godo tọn ji, whenenu wẹ dọdai ode bọ do dego he yè do dogbọn awúsohia Klisti tọn tọn dali nido yín hinhenşè. Paul dopolo wẹ sọ wlán bo sọ dọhó ede titi tọn, do, domo: “...*Yiyi whenu sie sọ sepó. Yẹn ko hòavùn dagbe lọ, yẹn ko hẹn ali sie je pòdo, yẹn ko yìn yise lọ. Sọn dinvie yè ko zé ojebakún dódó tọn daga na mi, ehe Oklunọ, whẹdato dódónọ, na na mi to azán nẹ gbè...*” (II TIMOTI 4:6-8).

To wheleponu, gbeto he nõgbè to aihon mẹ lẹpo to nukundó koliléwá Klisti tọn to azán yeton lẹ mẹ. Yé mehe ma dónukun I lẹ, ma tindo jloje depope to fónsonkú Eton tintan mẹ gba. Matẹn Lute yise do vivonu koliléwá Klisti tọn to sisepó kẹdédilé é hia do. Na agojedoklistigoto nõ zán ohógbè he do, “vivonu klisti tọn”. É wlán do, domo: “**To owè foton fowe kenne (1540) he mẹ, dondopó owè lẹ lọ tọn yín owè foton donu aton e lan fowe kanwekoto (5500), to whenenu yè sọgan dónukun opodo aihon tọn, na owè foton donu şidopotó (6,000) ma na sọgbe gba, kẹdédilé azán aton Klisti tọn ma ko sọgbe do to whenuena É fónson oşio lẹ mẹ**” (H. Heinz, Zwischen Zeit und Ewigkeit, pg. 137). Medepope he tindo tódidó ogbè tọn to nukundó Koliléwá Klisti tọn. Mọdopolọ wẹ e te kaka je egbè. Medele tin to aigba ji he note to şişè dọdai Biblu tọn lẹ tọn ji, bo to nukundó koliléwá Klisti tọn to asiko he mẹ.

Ohódodomẹgotọ nukuntõnno lẹ ko je ofi titegbe de bo tindo adogbo to numasogbe yeton lẹ mẹ do, dọdai Klisti he do, do: “*Nugbo we yẹn do hlan mì, whẹdo he ma to na juwáyì, kaka yè nado hẹn onú lẹpo şè*” (MATIU 24:34) ko gbọvo. To hógbè nẹ mẹ, Jù lẹ wẹ whẹdo he hó É do, podọ e ma yín whẹdo he mí yõnen kẹdédi whenu asiko lẹ tọn gba. Jù lẹ dóna tóngbọn asiko sinsinyen de dali, mọwẹ yé yín hùhù to gblagbla awufiẹsa po awuve po tọn mẹ, şigba yé gbẹpo to ote kẹdédilé Oklunọ do do kaka je egbè. Mọwẹ e yín di-doai do to titò madopòdo Jiwheyewhe tọn tọn mẹ kẹdédilé Jesu do

do. Podọ ohógbè he dọ, domọ: “...*Mìwle ma na jugbọn otò Israẹli tọn lẹpo mẹ, whẹpo Ovi gbẹtọ tọn nado wá gba*” (MATIU 10:23) yín domọna jẹgọ mlenmlen bo sọ yín didiọ na koliléwá Eton. Bé É ma wá di Ovi gbẹtọ tọn whenuena Johanu mọ En to zọnlizin to osó Patmosi tọn ji to zogbántin sika tọn şinawe lẹ şenşen? Alọ he ji wẹ É na gowá gbọn whenuena É na dó Ahóludu Eton to aigba ji. É na wá to huhlọn Eton mẹ dolé yè wlán do, dọ, “*Ota etọn po odà etọn po wé di sekanfún, yé wé di kensu; nukun etọn sọ di zodé; afo etọn di gànve dagbedagbe, di ehe yè kọn to zohọ mẹ; ogbè etọn sọ di ogbè osin susu tọn*” (OSOHIA 1:14-15). E ko wá şişè mẹ keđedilé Jesu dọ do. Po Ohó Jiwheyewhe tọn Losu po, numasogbe ohódọ-domẹgọ tọn lẹpo dóna jẹvo. Yé mehe len nado zé ohù nukànbio tọn to godo na Ohó Jiwheyewhe tọn lẹ, dóna yọnen nugbo dọ onú lẹpo nọ jò keđedi Ohó Jiwheyewhe tọn.

E ma yín Jesu kavi aposteli lẹ wẹ şinuwa gba, şigba yé owહે-domẹtọ nukuntọnno lẹ podọ nusiwatọ lẹ wẹ şinuwa to otànhó agùn tọn mẹ. Kaka jẹ asiko mítọn mẹ, yé dlen alọ do yé mehe yé yí oklọ dopolọ do dọn, bo sọ yín mimọ to ohógbè yetọn lẹ mẹ kaka jẹ egbé. Gbọn enẹ mẹ, yé dohia wunvi yetọn nugbo pannukọn titò whlẹngan Jiwheyewhe tọn tọn. Whenuena e wá jẹ apáde otànhó tọn ji, yé nọ mọ lé onú jẹgọ lẹ nọ yín didohia do to Sinsẹn mẹ, nado dọ to agùn pã lẹ mẹ. Şigba whenuena e wá jẹ núhe kàn Ohó Jiwheyewhe tọn po Ahóludu Eton po dali, yé ma nọ tindo núdohiamẹ de podọ wuntuntun núde tọn gba. Keđedi Biblu yisetọ Yisenọ lẹ, mí ma sọgan nọ abọe to owહેhó mọtọnhunkọ lẹ mẹ. Mehe ma tindo jlojẹ to Owé Wiwé mẹ, podọ to núwhiwla Eton lẹ mẹ podọ to titò Jiwheyewhe tọn he yè dohia mẹ, yé wẹ nọ dọhó hele gbọn ohù nukànbio yetọn lẹ tọn dali. Yé wẹ nọ dọhó dogbọn núsakaşaka dahọ po núdindọn po dali , bo sọ nọ len dọ yé mọdona onú. Yé sọgan wá mọ to whenuena yéwlosu ko ná tunmẹ yetọn titi lẹ to Owé Wiwé mẹ godo.

E matin na otànhódọtọ lẹ nado dohia núhe Jesu Klisti yín. Ewọ wẹ yín dódónu otànhó whlẹngan tọn tọn. E ma yín núhe omẹ he yè ylọ dọ Josephus podọ onú he otànhódọtọ he pò lẹ wlán dogbọn Ewọ tọn dali gba, enẹ ma yín apáde núdindọn mítọn tọn gba. Na yewhegán lẹ po aposteli lẹ po wlán dogbọn Ewọ tọn dali núhe É yín, na yé wẹ É zón azón wutu. Podọ mí sọ dọyise to onú he yé dọ lẹ mẹ, na enẹ lọ ko pé mí. Na yẹn tọn, yẹn yise to gbèdido yé he

soawúhia to whenuena nújijò daho neḷe jò tọn mẹ. Hinhenson jiji Jesu Klisti tọn kaka je jiyiyi Eton biọ olon mẹ, kunnudètọ nugbono dele tin to fine. Keḷedilẹ e te to egbé moḡe e te to whéwhéwhenu. Egbé, to whedepopenu he Jiwheyewhe wà núhunu de to aigba ji, gbeto le ma no do ayi e go, na e ma jò to didoai agun yeton le po sinsen yeton le po tọn mẹ wutu. Gbedoto le ma tindo wuntuntun enẹ tọn gba. Hlan ye mehe yise le, kunnudidè Owé Wiwé mẹ tọn le keḷe ko pé, na ye ma so dóhùdo nado dotó kunnudètọ lalono de, he na wá soawúhia to godo to nújijò he mẹ, bo len do ye tindo núde nado do. Meḷepope ma dóhùdo nado dotó ye gba.

Eyin otànhòdotọ agun tọn he no dowhẹmẹ le wlan dogbon yise lalono podọ ehe ye saka tọn dali, whenenu ye ma soḡan tindo jloje nado dlen alo do agun nugbo lo kavi Owé Owalo aposteli le tọn tọn gba, ehe yin agun nugbo lo podọ Alẹnu Yoyó lo. Yise lalono he ye saka, po núplonmẹ yeton lepo po, podọ owen yeton le yin núde, ehe ma tin to Owé Wiwé le mẹ bo ma so soḡbe he Owé Wiwé, siḡba ehe ye wá basi to godo mẹ.

Ohóta 2

DÒDÓNU YISE TỌN

PO WHENU HE BODO

YÉNỌZOGO LẸ PO

To otànhó agun tọn mẹ, whenu aloḡalọpa he bodo whéwhéwhenu dódónu yise tọn go le yin dido titeḡbe gbọn otànhòdotọ le dali. Enewutu to vlekesi de mẹ, mí jlo nado do núhe whenu dopodopo yin hia. Whenu le lo dóna yin titò ode bodo ode go dolé: tintan, bibenu agun tintan tọn je owhe kanwe-kò (100) to okú Klisti tọn godo (A.D.), enẹ godo we whenu he bodo ojle aposteli le tọn godo je opli Nisene tọn mẹ to owhe fode-kantò e lán atóntọ (325) mẹ A.D. To whenuena Klisti ko yi godo, to didoai agun otódaho Lomunu le tọn tọn mẹ je whenu owheḡta zinvlú tọn mẹ, to bibenu yoyó núvojlado tọn mẹ, podọ to godo núyiwà vofon tọn mẹ, to didohia pipé wendagbe lo tọn podọ nado hen agun gowá dódónu nugbo eton tọn ji whẹpo Klisti nido léḡowá.

Núwinwlán otànhó agùn tọn tọn ma dohia apájẹ he matindo ninòmẹ devo de gba. Yè dọhó dogbọn dohia he omẹ susu tindo tọn dali, međevo lẹ yí otànhó lọ do yí núvive podọ yé wẹ mehe gbẹtọ lẹ lẹn dọ yewlẹ wẹ nugbonọ. Ene godo, nado dọ titegbe dọ, otànhó Katolikino lẹ tọn gbọnvo do Plotestanno lẹ tọn go patapata. To pinpón mẹ, nado dọ dogbọn vogbingbọn whenu lẹ tọn dali, podọ to nukonyiyi mẹ wẹ mí tindo jlojẹ nado zé onú lẹ jlẹdo dòdónu yise tọn lọ go keđedilé e te to bibénu. Sọn onù aposteli lẹ tọn keđe mẹ wẹ mí mọ núplónmẹ aposteli lẹ tọn yí te. Owé winwlán he yín bloši yín didètọn to vâhòmẹ, ehe yín bibasi to owhe fọtón e lán fẹn-kanwe-atòntọ (1883) tọn mẹ, he yín mimá to owhe aotọ godo, bọ gbẹtọ lẹ lẹn dọ yè ko wlán ẹn to owhe kanwetọ jẹ owhe kantòntọ (80-120) mẹ to whenuena Klisti ko yí godo, owé winwlán he lọ hẹn ohóta he gbẹtọ lẹ ylo dọ, “Núplónmẹ aposteli wiawe lẹ tọn” kavi “Didache”. Owé winwlán he lọ matindo kànşısa de kavi núwàdopọ de po núplónmẹ aposteli Okluno Jesu Klisti tọn lẹ po gba. Modopolọ wẹ ehe yè ylo dọ zédai aposteli lẹ tọn he wá ayime, he yé nọpọ do basi to owhe fode-kanwe-kòtọ (300) mẹ to whenuena aposteli lẹ ko yí godo. Núplónmẹ he lọ ma sogan yín zizédai do dòdónu aposteli lẹ tọn ji gba. Gbọn ehele dali wẹ ohó şakasaka po didèdogó Ohó Jiwheyewhe tọn po, he gbẹtọ lẹ lẹn taidi ohó nugbo tọn soawúhia te. Şigba to Owé owalo aposteli lẹ tọn mẹ podọ episteli he aposteli lẹ wlán lẹ keđe mẹ wẹ mí tindo núplónmẹ nugbo lọ te. Aposteli lẹ wẹ mehe sè Ohó sọn onù Okluno yeton tọn mẹ, podọ gbọn azón Eton he É ná mí tọn dali he aposteli lẹ ko mọ yí sọn Ede. Gbọn yewlẹ dali, Agùn Alènu Yóyó mẹ tọn mọ Ohó wiwé lọ yí, ehe yè ma şaka; ehe lọ keđe wẹ hẹn ohia Eton nugbo.

Paul yín yiylọ gbọn ninòmẹ huhlønno de tọn dali, bo yín didè nado yín núzinzán dèdovo de, bo sọ yín hihia dogó aposteli nugbo lẹ gbọn Okluno Losu dali. É sogan dọ, dọmọ, yẹn ko mọ azón de yí sọn Ede. Enewutu wẹ é do dọhó dolé, dọmọ, “*Na ehe yẹn moyi sọn Okluno de wẹ ehe yẹn yí na mì ga...*” (I KOLINTINU 11:23). É ko wlán susu episteli lẹ tọn to ota kanwe-kò (100) po afo fō-fode-kantòn-atón (2325) po mẹ, ehe mẹ Pita wlán ota şinatón (8) po afo ken-şidopo (166) po. Paul ko mọ wendagbe yí to alo he ji yewhegán lẹ ko mọ Ohó lọ yí dogbọn núdohiamẹ wiwé lọ dali (GALATIA 1:11-12). Enewutu, é dóna ná avasè vive he mí, dọ, “*Şigba eyin míwlẹ, kavi angeli de sọn olon mẹ, sọ dọ yewhehó wendagbe tọn depope devo hlan mì hú ehe míwlẹ do dọyewhehó hlan mì, yè ni*

gbọ é ni yín anatema” (GALATIA 1:8). Núdepope he ma sọgbẹ he wendagbe nugbo he yè dọ gbọn aposteli nugbo lẹ dali, tin to dèhodó de gọ. Eyín mí pọn hlan ehe, mí mọ nugbo dọ Yise sakaşaka he tin to dèhodó de gọ. Ehe dóna yín Yise he ohódodomegọto lẹ to nukundo to owé winwłán lẹ mẹ.

Wendagbe eñeñe dèkunnu na Meffligòto lọ. Yé dlen ałọ do gbèzán Eton, devizón Eton podọ onú lẹpo sọn jiji Eton jẹ okú Eton mẹ, fónsonkú Eton podọ jiyiyi biọ olọn mẹ Eton. Owéwłántọ Matiu, Malku, po Luku po, yé dogbè ode bọdo ode go tọn to núnimọ dopolọ mẹ. Johanu ma tle dlen ałọ do Betlehem kavi jiji Eton, şigba é zlon yiaga patapata bo sọ do núhe Klisti yín hia to owé eton ota tintan, afo tintan winwłán tọn mẹ. Wendagbe eñeñe włán şişè whlenganzón he Jiwheyewhe wà to Klisti mẹ tọn to aigba ji, Jiwheyewhe tin to Klisti mẹ bo to whẹgbọ he aihon hlan Ede. Yé włán onú hele to nugbo po dódó po mẹ, na gbèdido lọ yín didohia gbọn onú kunnudètọ nugbonọ lẹ tọn mẹ (II PITA 1:16-18; I JOHANU 1:1-3).

Owé Owalo aposteli lẹ tọn dohia mí lé Agùn nugbo tọn lọ yín didóai dó, gbọn túntún Gbigbo Wiwé tọn dali (OWALO 2). Eyín núnijọ nugbo he jete sọn olọn mẹ wá. To yewhehó eton tintan didọ mẹ, Gbigbo Wiwé gọ aposteli Pita mẹ bọ é dọhó dogbọn azón Jiwheyewhe tọn dali hlan yé mēhe na lenvojọ bo wá yise kọn lẹ. É dọhó viwe dogbọn lenvojọ po bapteme osinme tọn po he tin to Biblu mẹ tọn dali (OWALO 2:38). Podọ dogbọn dọpón he yè to alokeyi gbọn baptem Gbigbo Wiwé tọn dali kẹdedi dọpón omẹ kantón (120) lẹ tọn. É dọ, dọmọ, *“Na opagbè he hlan mi wẹ, podọ hlan ovi miton lẹ, podọ hlan mēhe tin to aganu lẹpo, podọ hlan omẹ sọha he Oklunọ Jiwheyewhe miton na ylo lẹ”* (OWALO 2:29). Jiwheyewhe whlẹn bo sọ to didèdogọ Agùn lọ mẹ sọha he jẹ na whlengan lẹ.

Agùn nugbo lọ tindo sunnu lẹ po yonnu lẹ po he tindo dọpón nugbo po Jiwheyewhe po. Yé mēhe yise bo sọ yín bibaptizi to osinme to ałọ huhlónnọ gbọn baptem Gbigbo Wiwé tọn dali kẹdedi wẹ awutu-gonu to Agbasa Klisti tọn tọn mẹ (I KOLINTINU 12:13), ehe mẹ núniná gbigbọnọ lẹ to azónwà te (I KOLINTINU 12:7-14), podọ sin-sen Gbigbo tọn lẹ to Owé GALATIA 5:22-23 tọn mẹ. Kẹdedilé Jiwheyewhe tin to Klisti mẹ bọ Agbasa Eton yín ogohò de, ehe mẹ É nonò bo sọ wà onú lẹpo he hen homẹ Jiwheyewhe tọn hùn. Mọdoplọ wẹ hlan Agùn nugbo lọ po meffligò lẹ po he yín Agbasa Oklunọ tọn (I KOLINTINU 12:12). Ewo wẹ ota lọ (KOLOSINU 1:18). É

dóna gbènkànnà devizón Eton to Agùn Eton mē. É dọ, dọmọ: “... *Lé Otọ do mi hlan, yèdọ mọwẹ yẹn do mi hlan do*” (JOHANU 20:21). Gbọn devizón dahò he tọn dali, onú susu kò yín ayido e go. Devizón he É zédoai to Agùn lọ mē lẹ, die: aposteli lẹ, yewhégán lẹ, mēplóntọ lẹ, lẹngbohọtọ lẹ pọ wẹndagbelátọ lẹ pọ (EFESUNU 4:11).

To Agùn nugbo lọ mē ašepatọ de matin, šigba yé yín omẹ Jiwheyewhe tọn he yè ylo gbọn oylo dahò de dali, nado sèn Oklunọ dolé e jẹ dó podọ omẹ Eton lẹ nado yín pinplán gbọn huhlọn Gbigbo Wiwé tọn dali. Agùn nugbo lọ ma mọdona núde dogbọn azónwhé yewhenọ tọn kavi yewhéhódotọ tọn dali gba, šigba agbasa omefligò lẹpo tọn, yé mēhe kò mọ voji yí lẹ, to kòndopọ mē, yín yewhenoduta wiwé podọ omẹ wiwé Jiwheyewhe tọn lẹ (I PITA 2:9; OSOHIA 1:6). Kẹdédilé mí kò dọ dó, devizón atón lẹ lọ tin na agùn lọ di to agbasa lọ blébu mē, e ma yín to plidopọ agùn dopo tọn mē gba. Nukontọ lẹ kavi mēho agùn dopodopo tọn lẹ tindo azón yeton lẹ. Nukontọ he to yé mē lẹ wẹ yè nọ ylo dọ bišọpu lẹ, yé dóna tindo asi (I TIMOTI 2:3:1-7; TITU 1:5-8). To plidopọ agùn dopo tọn mē, mí sọgan mọ agùnmēho susu; nado dọ, to plidopọ agùn dopo tọn mē mí dóna tindo mēho agùn tọn he na plán agùn lọ eyín e whe gbahu, yèdọ awe (FILIPINU 1:1). Ehe lọ sọgbe hẹ Owé JAKOBU 5:14 tọn, fie yè wlán ẹn te, dọ, eyín mēdepope jẹazón ni ylo mēho agùn tọn lẹ na yé ni hodẹ nẹ. Whenuena Paul pọ Banabasi pọ wá Jelusalem, agùn lọ pọ aposteli lẹ pọ, pọ mēho lẹ pọ kealoyí yé (OWALO 15:4). To agùn nugbo lọ mē, gbèdidè wiwé he lọ tin to fine.

Nado dó ayi núyiwà he kàn plidopọ agùn dopo tọn go, mí dóna mọ diakonni lẹ ga, podọ yé dóna tindo asi kẹdédilé e jẹ dó (I TIMOTI 3:8-13). E to dandan mē na agùnmēho lẹ pọ diakonni lẹ pọ nado mọdona bo sọ nọ plónmẹ to wiwà mē sọn dopón yeton titi mē, bo goalona agùnvi agùn lọ tọn lẹ nado tónsọn tukla alopālopa whẹndo yeton lẹ tọn tọn mē pọ núhe pò lẹ pọ. Agùn nugbo lọ ma mọdona azónwhé bišọpu tọn kẹdédilé agùn delẹ to wiwà do to egbé gba. Kẹdédi Owé I TIMOTI 3:15 tọn, agbasa yisenọ lẹ tọn yín Ohọ Jiwheyewhe tọn, he yín Agùn Jiwheyewhe Ogbẹno tọn, he yín dòtin afòdoten nugbo tọn; ehe yín dòdónu pọ dòtin nugbo tọn pọ. Tùnmẹ mēde titi tọn pọ onú lalonọ lẹ pọ matindo tẹn mē depope to e mē gba. Agùn nugbo lọ wẹ nọten Jiwheyewhe tọn to aigba ji podọ to e mē, ojlo Eton yín wiwà kẹdédilé e te to olon mē podọ to aigba ji.

Son dòdó bibénu Agùn Alènu Yóyó tọn, gbèdidè wiwé wẹndagbe nugbo lọ tọn po oplón lẹ po, po wiwà aposteli lẹ tọn po yín mimọ to e me. Agùn nugbo lọ yín dindon biọ Ogbè Jesu Klisti tọn po mepinplán Gbigbo Wiwé tọn po mẹ kẹdẹdi azónwànu ogbèno de, şigba e ma yín gbépipli agùn titò lẹ tọn tọn gba.

To ojłe de godo, Paul po aposteli he pò lẹpo po dọhó do mẹkloto po oplón-agonámẹto lẹ po ji. Aliho po nukonyiyi susu po bẹ to alọ vovo mẹ. Şigba awhanpa yisenọ lẹ tọn to wheleponu note to Ohó nugbo Jiwheyewhe tọn tọn mẹ, po wẹndagbe nugbo lọ po, po oplón nugbo lọ po, po wiwà nugbo lọ po kẹdẹdi dòdónu aposteli lẹ tọn. Aposteli Johanu wlán dogbon awúşhia vovo he tin to asiko ne mẹ tọn dali, do, domo: *“Jiwheyewhe de wẹ mí jò son: ewo he yón Jiwheyewhe no sè míton: ewo he ma jò son Jiwheyewhe de ma sè míton gba. Ehe mẹ wẹ mí yón gbigbo nugbo tọn lọ, po gbigbo gugu tọn lọ po”* (I JOHANU 4:6).

Yisenọ şakaşaka alopālopa dele tin he zé tùnmẹ yeton titi lẹ do Ohó Jiwheyewhe tọn mẹ, ehe wá lezùn oplón de to godo mẹ. Omẹ motonhunko lẹ wẹ Owé Wiwé lẹ dlenalodó kẹdẹdi novisunnu lalono lẹ, he wá ajiji podọ matin oylo wiwé azón lọ tọn tọn. Paul dọhó titegbe pannukon ohóta he, domo: *“Na memesunnu lalono lẹ he yè hen wá ajiji lẹ tọn wutu, mēhe wá to nuglo nado bẹpon medekannuje míton, he mí tindo to Klisti Jesu mē, na yé nido hen mí wá kanlinmogbenu”* (GALATIA 2:4). Omẹ hele wẹ mēhe to yewhehó Jesu devo tọn do, yé mēhe kealoyi gbigbo devo bo so to wẹndagbe devo lá (II KOLINTINU 11:4). Pita do hlan yisenọ lẹ dogbon novisunnu lalono lẹ tọn dali, he to oplón vāsúdo tọn lẹ ná omẹ to nuglo (II PITA 2:1-3). Aposteli Juda losu so dọhó dogbon yisenọ motonhunko lẹ tọn dali, domo, *“Dindon hlan yé! Na yé ko jẹ afọ Kaini tọn ji, yé so yi awuwivi do dowezun hodo ali búbú Balaami tọn na alè, bo so don to núdindon Kola tọn mē”* (JUDA 1:11). Novisunnu lalono lẹ hen núplónmẹ şakaşaka wá, podọ yé mēhe hodo yé to mayonẹn yeton mẹ sisé yéde biọ ogbé yeton mẹ bo jai do núşiwà mē, podọ mowe aliho vovo agùn lẹ tọn şawúhia te.

Kẹdẹdi ogbé pipli he tónson Ohó Jiwheyewhe tọn mẹ bo to nukonyi egbèso-egbèso, Johanu mo bibénu núyiwà agòjedo-Klistigoto lọ tọn. Ohógbè agòjedo tọn yín yiylo do, nukundiosọ núde, enewutu núdepope he jeagodo Klisti kavi Ohó Eton dona yín yiylo do nukundiosọ Klisti. Johanu wlán, bo domo, *“Yé tónson míde jẹg-*

bonu, sigba yé matin to mí mẹ gba; na eyín yé ko tin to mí mẹ, matin núdọn yé do note po mí po: sigba yé tọnyì na yè nido sọ yé hia dọ yé omẹ pó ma sọn mí mẹ gba” (I JOHANU 2:19). Aposteli Paul sọ ná pahoname titegbe de whenuena é dọhó he, dọmọ, “*Na yen yón ehe dọ, to yìyì sie godo, ohla he dobú na biọ mì mẹ, ma pò apóyìnte”* (OWALỌ 20:29). To Owé OSOHIA 2:2 tọn mẹ, aposteli Johanu wlán dolé, dọ, “... *bo ko sọ whle yé he dọmọ aposteli wẹ yé lẹ pón, bọ yé ma sọ yín mọ, bo sọ yí yé dọmọ lalono.*” Nawẹ yé sọgan yín whiwhelepón do matin aijiye, na yé mẹhe dọ dọ aposteli wẹ sigba bo ma yín mọ? Yé ná yé Ohó-tenpón tọn lọ bo sọ dindona eyín omẹ nele dọyewehé he Pita po Paul po ko dọ. Tenpón yeton dóna yín bibasi do ohó aposteli lẹ tọn po wiwà yeton po ji to wheleponu. Ene wẹ nújlepò lọ. Ohókànbio lọ die: Etẹwẹ nugbo lọ podọ núsakaşaka lọ? E ko sẹ to owhèta Yisenọ tintan lẹ tọn mẹ.

Sọn owéfọ Biblu mẹ tọn he mí ko ná lẹ mẹ, eyín nugbo dọ aliho lalono vòvo he jeagòdo agùn nugbo Jesu Klisti tọn go lẹ ko sẹ nado to yéde lẹ dóai. Jenukonna opòdo owhe kanwe-kò (100) Yisenọ tintan lẹ tọn tọn, núplónmẹ lalono alopàlọpa po onúsakaşaka lẹ po ko sọawúhia. Awhànpa dele yise to núplónmẹ Balaami tọn mẹ, mẹdevo lẹ yise to núplónmẹ Nikolani tọn mẹ, mẹdevo lẹ ná otó yonnu he yè nọ ylo dọ Jezabeli, he ylo ede dọ yewhegán yonnu de (OSOHIA 2:20), mowẹ e jò do bo nasọ to mọ yín zonmi, keḗḗḗdilé yè dohia do to otàn-hó agùn tọn mẹ.

To titò mẹ dọ, mí mọdona ehe yín nugbo podọ núhe yín wiwé po núplónmẹ aposteli lẹ tọn po, yé yín didohia hlan mí hézéhézé to Owé Wiwé lẹ mẹ. Podọ núplónmẹ vòvo he yín hinhen biọ e mẹ matin gbèdidè Jiwheyewhe tọn tọn. Ehe wẹ azon lọ, dọ, “*Mì nọ dindona onú popo dagbedagbe, mì hen ehe yín dagbe go gligli”* (I TESALONIKA 5:21), hen dagbe lọ go to egbé, na omẹ susu wẹ kealoyí Ohó lọ, sigba to wiwà mẹ yé ma wà do Ohó lọ ji gba. Mèdele nọ dáwhè onú lẹ tọn sọn nuyónen yeton titi po núplónmẹ yeton po mẹ keḗḗḗdi wiwà yéde titi tọn, bo gbékọ mlenmlen nado hiaje nújlepò dopo gè lọ go, ehe yè na yí do whlé onú lepo pón wẹ kunnudidè Ohó Wiwé Jiwheyewhe tọn tọn lepo.

To owhe kanwe-kò (100) he bọdo e go lẹ mẹ, awhànpa he nọ do yise na onú he Klisti po núplónmẹ Eton lẹ po plónmẹ to wheleponu, to nukonyi to aliho Agùn Jiwheyewhe Ogbenọ tọn mẹ. Núyiwà he jeagòdo Ohó Jiwheyewhe tọn mẹ nọ to pekú egbeso-eg-

bésò. Ali bibó ló yín hinhenzùn kıkló podò hòngbo ló sọ yín gbig-bló. Enẹwutu wẹ omẹ dopodopo he tin to núyiwá he mẹ, tindo azòn nado tindo agùnvi susu dolé e je do kẹdedilé e te to ogbẹ pipli agùn titò lẹ tọn mẹ do to egbé. Hlan Agùn nugbo Jesu Klisti tọn, opagbè dopolọ sọ yín zinzán to owhèta lẹpo mẹ, he dọ, domọ: “*Mì dibu blo, lẹngbopa pẹvi; na homevivi Otó mìtọn tọn wẹ nado yí ahọludu na mì*” (LUKU 12:32). Yé mẹhe yín lẹngbopa pẹvi Oklunọ tọn lẹ lọ, wẹ nọ dotó ogbè Lẹngbọhọtọ dagbe he zé Ogbè Eton liaina lẹngbọvu lẹ lọ kẹdẹ. Ohó Eton kẹdẹ wẹ yé na nọ sè. Ehe wẹ yewhehó lọ, yèdọ oylọ agùn he yè ylọ jegbonu to asiko lẹpo mẹ podọ lẹngbopa pẹvi he nọ dotó Ogbè Lẹngbọtọ lọ tọn matin hunhulun.

To whenu he bọdo ojẹ aposteli lẹ tọn go mẹ wẹ meplóntọ he yè ylọ dọ Polikalpi, he soawúhia to owhe kantón-gbàntótọ (155) mẹ, yèdọ mẹhe yón aposteli Johanu bo sọ zònhẹ ẹ, podọ Ilenẹ he soawúhia to owhe fode e lán awetọ (202) mẹ, yèdọ mẹhe yín núplóntọ Polikalpi tọn he hòavùn na yise nugbo lọ. Sogan, eyín mẹde dindona núplón-mẹ yeton lẹ dagbedagbe, eyín domona hézéhézé dọ, oplón wiwé nugbo po yise aposteli lẹ tọn po ma yín mimọ to yé mẹ gba. Nado tónson awutugonu wiwé Jiwheyewhe tọn mẹ biọ gbépipli gbẹtọ lẹ tọn mẹ, nọ lezùn dohia de to owhèta neleşu mẹ.

To nukonyi je opli Nisene tọn tó to owhe fode-kantón-atóntọ (325) A.D. mẹ to okú Klisti tọn godo, wẹ núdindon lẹ do fón. To didóai awúsohia agùn he ylọ yédele dọ Yisenọ lẹ kaka je awúsohia Konstanten whenu, wẹ oplón jeagò lezùn onú huhlónnọ de to ahọludu Lomunu lẹ tọn mẹ. Mẹhe ylọ yédele dọ Yisenọ lẹ yín didóai to núyọnen yóyó aihon tọn mẹ. Yé şaka otánhó yise tọn po whenu lẹpo po dopó to linlen mẹ nado và Yise nugbo lọ súdo. To whenenu, núdindon do núhe yè ylọ dọ Yise ji bé, bọ yè diọ atin ogbè tọn zùn atin núyọnen tọn.

Ohóta 3
DIDIỌ OGBÈ AWUBLA DAHO TỌN
PO DÒDÓNU
ONÚYLANKAN TỌN PO

Densolé wendagbe lọ gbésọ to aigba Jù lẹ tọn ji, pipli Jù lẹ tọn tin to fine, enẹwutu núdindon de matin na yé dogbon Jiwheyewhe

yínyín tọn dali gba. To ohó he ji, linlẹn Lomunu lẹ tọn po Glẹkinu lẹ tọn po, podọ Kosi lẹ tọn do yẹwhe sunnu lẹ po yẹwhe yonnu lẹ po ji yín hinhen biọ núdindon lẹ mẹ. Dọdai núnimọ gbigbo mẹ tọn he hó yè ko dọ to Alẹ̀nù Hóhó mẹ yín oye núhe ja jijogbe lẹ tọn tọn, bo ko sọ sọawuhia to Alẹ̀nù Yóyó mẹ kẹdẹdi onú nugbo de he yè to hinhenbú egbésọ-egbésọ, e sogan yín dọ yẹwhehe he yè nọ ylọ dọ Teltuliani ko táhinhon titegbe de do linlẹn enẹ lọ ji to owé eton he yè ylọ dọ [(F. Hauss, Vater der Christenheit, apáwhé kòtọ (pg. 20)], dọmọ: “**..Owé Alẹ̀nù Hóhó po Alẹ̀nù Yóyó po sọgbè he yénzo, podọ dọdai lọ wẹ yín kànṣiṣa he tin to Alẹ̀nù Hóhó po Alẹ̀nù Yóyó po ṣenṣen**”. To oplón he mẹ, núhe yè ylọ dọ Yise yín afodidè ode bọdo ode go sọn dódònu Jù lẹ tọn ji bo sọ yín tuntùn do linlẹn Kosi lẹ tọn mẹ. Ehe lọ jò jeagodo whenu aposteli lẹ tọn podọ do whenu he bọdo ojẹ aposteli lẹ tọn go po. To whenenu Alẹ̀nù Hóhó yín zinzán to kòndopọ mẹ po owéfo dele po to Alẹ̀nù Yóyó mẹ he jeagodo Jù lẹ. To owè fọdetọ (200) mẹ, agunplántọ nukuntónnọ gbigbo mẹ tọn lẹ he dó kòndopọ po Sesali Lomunu lẹ tọn po, bé yédele plí to ninómẹ he jeagodo sinsen Jù lẹ tọn go. Ohógbè he yín “wangbena Jù lẹ tọn” he yè nọ zán na Jù lẹ kẹde ma sọgbè kẹdẹdilẹ akọta Alabiatọ lẹpo tọn nọ zán ogbè Heblunu tọn dó gba.

Ogán Lomunu tọn Kọ́nstantẹn zán nuyónen dahó de na alè ede titi tọn he yín ahlidanú de na Yisenọ lẹ, podọ to ojẹ dopo nẹ lọ mẹ é ma gbà alẹ̀nù Kosi lẹ tọn gba. É goalona templi Kosi lẹ tọn po didóai agun Yisenọ lẹ tọn po. To owè fode-kanwe-gbàntóntọ (315) mẹ to okú Klisti tọn godo, Kọ́nstantẹn degbè dọ gbèyíyí hlan Jù lẹ yín whèhuhu dahó de. Jù he hen mẹde nado yise to sinsen Jù lẹ tọn mẹ po ewọ he yise lọ po, yé omẹ awele na yín hùhù dandan. To whè fode-kantón-nukun-dopotọ (321) mẹ to okú Klisti tọn godo, gbèdide lọ wẹ yín dọ, yé dóna payi azán osegbè tọn go taidi azán klándowiwé de. Ehe lọ ma pé gba. Yé doyana Jù lẹ bo sọ saya na yé po huhlón po nado gbékọ gbojézán yeton go, podọ nado zán azán osegbè tọn. Kọ́nstantẹn sọkẹde wẹ dọ onú he bişopu asiko nẹ mẹ tọn lẹ mágbè nado wà.

To opli Nisene tọn mẹ, dawè he yè nọ ylọ dọ, Aliusi po Athanasiusi po wẹ yín ohódọtọ. Núdohia yeton po ohódido yeton po yín mimọ to owégbó otánhó agun tọn tọn mẹ. To pinpón mẹ, dawè he yín Aliusi ma mọdona núde dogbon Klisti tọn dali gba. Athanasiusi wẹ yín omẹ he dèkunnu nugbo to owé winwlan he yè ylọ dọ

(k. D. Schmidt, jrundriss der kirchenjeschichte, pg.98) me, domo, **“Jiwheyewhe sɔawúhia mí to Jesu me, Jiwheyewhe sɔawúhia mí, bo flí mí gò, to Ewɔ me wɛ mí tindo Otó ɔsu te... nado do, do to Jesu me wɛ Otó ɔsu flí mí gò te”**.

Son ojle he me wɛ agùn Lomunu ton yín didóai te. To asiko oplí Nisene ton me, Papa de kavi yewhenɔ kaldina de ma ko sɔawúhia gba. Podò bisɔpu Lomunu ton de ma ko tin to whenenu gba, ehe ko sɔawúhia di nukontò de gba. To pinpòn me, apáde azán otànhó agùn ton ton he jenukonna azán nugbo lo ko yín bibasi to onú sakaşaka lalono de ton me. Konstanten wɛ yín mehe degbè na opli Nisene ton nido wá ayi me. Ewɔsu wɛ yín mehe dó opli lo bo so yín ogán opli lo ton. Azón eton wɛ nado dɔndopó kinklán vovo he tin to agùn he na sèn Jiwheyewhe to otòdaho eton me le do basi dopo. Kɔndopó otòdaho po agùn po ton nido yí tenme, podò otòdaho po agùn po nido wá ayi me.

To owè fode-kenne-kòtò (380) me, dawè he yè nò ylo do omè Daho Theodosiusi po dawè he yè nò ylo do Glatiani po dó opòdo na medèkannuɛ agùn lepo ton, to owé he yè ylo, do, B. Harenberg, Chronik der Menschheit, pg. 212 ton me, do, **“To opli awetò gbépipli agùn le ton ton me, he yè basi to owè fode-kenne-kò-nukun-dopotò (381) me, wɛ bisɔpu le gblewhèdo gbèdide he aṣepatò 1 Theodosiusi dètòn to osùn awetò owè fode-kenne-kòtò (380) ton me, ehe me yè hèn Lomunu lepo nado kɛlɔyí oplòn yewhe atòn ton, kɛdèdilé yè ko zédai dó to opli Nisene ton me dó to owè fode-kantòn-atòntò (325) me... Yise to yewhe atòn me he yè zán nado do Jiwheyewhe hia di omè atòn to dopo me, he yín Otó, Ovi po Gbigbo Wiwé po, yín zinzán to ninòmè he me taidi ogbèyíyí Yise ton hlan Yisenò lepo. Yè sò zé e do dandan me yí aga hú titò agùn ton po aholu ton lepo po.”** To owé dopolo me, pg. 214, mí hia do, **“Mèhe yè ylo do Gleguwa he son otò Nyssa ton me, yín dopo to ag-bàgogán le me, to opli awetò gbépipli agùn le ton me, he yín bibasi gbòn alò aṣepatò Konstanten ton me. É sògbè hɛ gbèyíyí Yise ton he yè do to opli lo kòn, bo sò zé afòdidè he sògbè na núplònme yewhe atòn ton lo.”** To owé he yè ylo do K. D. Schmidt, Grundriss der Kirchengeschichte, pg. 83 ton me, mí hia do, **“Son dinvie yí, e to dandan me do otòvi otò lo ton le dóna yín yisenò osèn lo ton le. Podò eyín Kosi de kavi mede-**

pope jẹgòdo osèn lẹ, na yín mẹhe huwhèdo ahọlu.” Na yé mẹhe linlẹn yeton ma sọgbè he gbèdide helẹ lẹ, bo ma sọ kòndopó he agùn ahọlu ton lẹ lẹ, yín hihia di osènmejẹto lẹ. Sọn whenenu wẹ yisenọ he yín agùn ahọlu ton lẹ sẹ nukundiosọ agùnvi Agùn Biblu mẹ ton lẹ ji.

To oglo Papa Daho he yè ylo do Leo (440-461) ton, wẹ agùn pã lẹ lẹ tindo dopon daho de te. Gbon otanhodoto agùn susu lẹ ton dali, yè yise do Leo jẹ nado yín Papa tintan. Sigba to hihiamẹ Papa lẹ ton mẹ, otanhodoto he yè ylo do *Helda* hia oyin Papa fode-kande-şidopo (246) po Papa he yè ylo do VI Paul (şidopotọ) po; to yé mẹ, Papa I Leo (tintan) wẹ Papa kande-atontọ (45th). To owé he mẹ, ohù núkanbiọ ton lẹ yín mimọ to oyin Papa foton (15) tintan he jenukon lẹ ton godo, ehe mẹ Pita yín Papa tintan te kededilé hihiamẹ lẹ dohia dó. Susu to otanhodoto agùn Plotestanno lẹ ton mẹ zé ohù núkanbiọ lẹ lẹ ton do Papa kande-ene godo. Omẹ lepo wẹ sọgbè he do otanhó Papa lẹ ton sẹ po I Leo tintan po. Ewlosu, yè do omẹ he yè ylo do I Leo tintan lẹ, dóna yín homehunno to opli Kalsedoni ton mẹ, ehe yè basi to owhe fowe-kande-widopotọ (451) mẹ to okú Klisti ton godo, to alo dopolo ji kededilé bişopu Konstanten ton yi dó.

Zedai agùn ton po ahọlu ton po soawuhia to aşepatọ he yè ylo do Justiniani glo to owhe fowe e lán kòatón-nukun-aweto (527) mẹ jẹ owhe fowe e lán keņ-atontọ (565) mẹ. To whenenu, yè hen yewhenọ lẹ yín azonwato ahọlu ton lẹ. E to hézehézé do Klisti ma wẹ degbena kòndopó agùn pã lẹ ton po ahọlu ton lẹ po gba. Ehe yín bibasi gbon nukontọ politiki ton po nukontọ agùn ton lepo po dali, mẹhe yín alenọ nado zé huhlọn lepo dopo na alè aşepipa Lomu pete ton ton. Sọn owhe foweto mẹ jẹ owhe fowe-kanwe-koto mẹ, mí to hodo do otanhó agùn ton ji. To apáwhé dopo po Agùn Jesu Klisti ton po, podọ to apáwhé aweto po gbépipli agùn he ko léjẹ apádopo sọn Ohó nugbo lẹ mẹ ton po, bo sọ kòndopó he agùn daho lẹ lẹ. Mí to hodo do otanhó ylankan he yín awubla daho he yín zizédai to aihon lẹ blébu mẹ he kàn kòndopó Kosi lẹ po Yisenọ lẹ po ton.

Bişopu lẹ tindo huhlọn po yeyi po to núyiwà agùn ton lẹ po politiki ton lepo po mẹ. Yé omẹ pó wẹ hen ohóta dopolo, na gbeto lẹ to yé pon kededi otọ gbibono lẹ wutu. Lomu wẹ otodaho aşepipa he ton, enewutu, wẹ bişopu Lomu ton lẹ do hen oyin yeyino vovo lẹ do ota. Hinhen sọn Papa ji yèdo “Pontifex Maximum”, Oyin helẹ ko yín zinzán to yewhenọ daho Kosi lẹ ton ji, oyin dopolo wẹ yè nọ zán na

Sesali to aseptato ahóludu Lomu tọn podọ dopolọ sọ yín zinzán gbọn Kọngstanten dali. Nukonyiyi jeagọ he kòndopọ po agùn Papa lẹpo tọn hoavùn na huhlọn nado yín yinyọnen to tẹnme daho he jẹ lẹpo me. Owhejijo de yín didohia to owé he yè ylọ do, H. Heinz, Zwischen Zeit und Ewigkeit me, to apáwhé kenne-foṭon-nukun-dopotọ (176) me, do, “**Sọn dawé he yè ylọ do VIII Bonifasi (ṣinatọn) whenu, sọn owhe fọṭon e lán fode-kanwe-wienetọ (1294) me jẹ owhe fọṭon e lán fode-kanwe-kò-nukun-atọntọ (1303) me, wẹ yín do e to dandan me nado yise to Papa me bo tindo whlengan, na akọta he to aigba ji lẹpo wẹ yín memeglọno hlan ẹn. Mọdopolọ wẹ dawé he yè ylọ do VII Gleguwa ṣinawetọ to owhe fọṭon e lán kande-gbàn-nukun-atọntọ (1073) tọn jẹ owhe fọṭon e lán kanwe-atọntọ (1085) me, to huhlọn Papa yinyín eton tọn me. Pọntifa Lomu tọn kedẹ wẹ yè na ylọ to aihon lo blébu me.**” Núyiwà Yise tọn po Yisenọ yinyín po yín didoai matin dopon vive mede titi tọn po kòndopọ Klisti tọn po. Onú dopo gẹ he yè to hihiajẹ wẹ nado tin to zedai daho he me. Asepi-pa lo yín didetọn jẹgbonu sọn Klisti me podọ na Ohó Jiwheyewhe tọn nido yín gbèdide de po awúshia de po. Kèdèdilé Klisti yín Ota Agùn Eton tọn dó, mọkẹdẹ wẹ Papa losu yín ota na agùn he tin to aihon me lẹpo dó to wheleponu.

To agùn Lomu tọn he me, yè hen gbeto lẹ gannu-gannu nado yín bibaptizi, podọ to godo yé lezùn awutugonu zedai dopolọ tọn, to whenuena yé ma tindo jlojẹ gbemimá tọn sọn yéde titi losu me. Wiwà baptem tọn he matin to Biblu me, yín zinzán nado hen gbeto po huhlọn po nado yín agunvi, podọ nado lezùn dódónu de na agùn gbeto lẹ tọn. Mọkẹdẹ wẹ yé zé tókueniná yewehódido tọn biọ agùn me, nado basi huhlọn dódónu akue zinzán agùn Papa tọn tọn.

Gbonvo na ohó nugbo he yè ko doai jenukon lo, yedo nukonyiyi gbeto lẹ tọn “sọn Ohó Jiwheyewhe tọn me”, wẹ kinklán sọn Jù lẹ go sẹ, podọ to godo ga, sọn Agùn Yisenọ Jù lẹ tọn go. Ehe lo ma ko pé gba. Podọ dawé he yè ylọ do Juten, bişopu Smana tọn to owhe kenne-şinawetọ (167 A.D.) me, to okú Klisti tọn godo, zán ohógbè he hen Jù lẹ whè, do yisenọ lẹ wẹ yè dè nado yín Israeli Jiwheyewhe tọn, podọ Jù lẹ yín mawádódóno he ko jai lẹ. Aposteli Paul pón hlan nújijo he me to alọ gbonvo de me, do, domọ: “*Na to Klisti Jesu me owhegbo ma yín núdepope, kavi owhemagbo, adavo núdidá yoyó. Na yé omẹ sọha he to zonlinzin dolé osen he te, jijọho*

tin to yé ji, po leblanu po, podọ to Israeli Jiwheyewhe ɬon lọ ji ga” (GALATIA 6:15-16). Aposteli Pita ɬosu zán hógbè vivẹ de to nújijọ he me, do, “... *Nugbo, yẹn pón do Jiwheyewhe ma yín menukun-tahòpòntọ gba: ɕigba to akọta lepo me, mehe dibú si i, bo wàzón dódó, wẹ yè kealoyí to e de”* (OWALO 10:34-35).

Ohógbè he jeagọdo Jù lẹ ko bé zonlin to hóhówhenu bo sọ lezùn nukundiosọ omẹ. Bişọpu Ignatius sọn otò Antioku ɬon me, şẹ nado to onú lẹ wà jeagọdo linlẹn Jù lẹ ɬon go, to linlẹn yeton lẹ me. Ohógbè he jeagọdo Jù lẹ, ehe yè do gbọn afozédotetọ agùn lẹ ɬon ɬon dali to owhe kanwe-kò tintan me, yín winwlán dagbedagbe to otànwéma lẹ me. Whepo yè do dó agùn Lomu ɬosu ɬon ayi, yè ko hù Jù mliyon mliyon donu soha de. Yewhéhódotọ lẹ ylo Jù do, “hlonhùto Klisti ɬon lẹ podọ Jiwheyewhe ɬon lẹ”. Yé sọ dowhè Jù lẹ na onú devodevo susu lẹ, podọ enewutu wẹ yè do hù yé to ninomẹ vovo lẹ me. Agùn Lomu ɬon ɬosu na ede ko súsú osen Jwheyewhe ɬon he do, domọ: “*Hiẹ ma ha hùme”*.

Otọ agùn ɬon he yè ylo do Klisostomosi he soawúhia to owhe fodekantón-gbàn-nukun-ẹnẹto (354) me je owhe fowe şinaweto (407) me, mehe yín dopo to kẹntọ dahọ Jù lẹ ɬon me, plonme to owé he yè ylo K. Deşneli, Krimi-nalgeschichte des Christentums, Vol. I, pg. 134 me, do, “... **po Jù lẹ po, yé ma soğan nọ kòndopọ me he medepope adavo he Satani. Yé ma yonwhanpe hú ohàn kavi agbò gba... Sinagogu yeton ma yín senihò keđe gba, ɕigba ohò ogalilo ɬon de, odò ajotọ lẹ ɬon de, oyeten kanlin mawé lẹ ɬon ɬon de, podọ fininọ aovi lẹ ɬon de. Enewutu, yisenọ lẹ ma dóna nọ yi alanhùto Jù lẹ ɬon lẹ de gba, ɕigba bo kú, yisenọ lẹ dóna honsón Jù lepo de di sọn ohínù, podọ sọn azonylankan agbasalan lepo ɬon me.”**

Mehe yè ylo do Sili he soawuhia to owhe fowe-kande-ẹnẹto (444) me, sọn whẹdo mehe yè ylo do Alesandlia ɬon me, ko na gblondo godogodo ɬon hlan ohókanbiọ Jù lẹ ɬon. To owhe kanwe-kò donu kòto me, gblondo eton godogodo ɬon wẹ yín núvive eton. Mehe yè ylo do Sipliyen po Teltuliani po, po Atanasiusi po, po Yenimosi po, po Gleguwa Nyssa ɬon po, po Anbluazi po, po Ogusten po, po Justiniani po, podọ omẹ devodevo lepo he ko tindo wangbena Jù lẹ ɬon, bo ko sọ do onú dopolo do yewhéhódotọ lẹ po go, podọ do gbẹto asiko lẹ lo ɬon lẹ po me. Nukundiosomẹ he yè zán pannukon Jù lẹ ko yín didó do linlẹn aşepipa Lomunu ɬon lepo me.

Yè dowhè Jù lẹ bo hia onú ylankan lẹ do okò na yé, bo sọ kàn ayi-ha lẹpo nado và yé súdo. Na dọdai he Oklunọ míton ko dọ nido yín hinhen sẹ do Jù lẹ po hodoto Klisti tọn lẹpo po ji, dọ, dọmọ: “*Yé na dè mì sọn sinagogu lẹ mẹ: mọwẹ ojẹ lọ ja, whenuena mēdepope he hù mì, na len dọ é to sinsèn basi hlan Jiwheyewhe. Onú he lẹ pó wẹ yé na wà, na yé ma yón Otó, yé ma sọ yón mì wutu. Şigba onú he lẹ wẹ yẹn dọ hlan mì, na whenuena ojẹ yeton wá, mì nido flin yé, lé yẹn ko dọ na mì...*” (JOHANU 16:2-4).

Nugbo, yè plón gbẹtọ lẹ dọ mehùhù yín azónwà hlan Jiwheyewhe, podọ sinsèn daho bibasi hlan agùn. Tò mọ wiwà mẹ, yisenọ yewhe-aton-sentọ lẹ vò sọn Jù yewhe-dopo-sentọ lẹ si. Yè dohomekẹn yisenọ nugbo lẹ na yé ma yigbè nado jo yéde hlan agùn Lomu tọn lọ gba. E sinyenawu na yisenọ nugbo lẹ nado yín máheto to sinsèn he góna mehùhù mẹ. Yé note gligli to kòndopó Klisti tọn mẹ. Yèdọ Matẹn Lutẹ núvojladoto lọsu, ma sogan dè ede sọn wangbena Jù lẹ tọn mẹ gba. Kẹdẹdi sinsènno de, linlẹn he lọ biọ olàn eton po ohùn eton po mẹ. Mède sogan hia şigba e sinyenawu nado mọdona ohó he é dọ to owé winwlan H.-J. Gamm, Das Judentum, pg. 64, tọn mẹ, dọ, “**Matẹn Lutẹ dọ to yewhehó eton godo tọn mẹ to azán fọtontọ, osùn aweto, owhe foton e lán fowe-kantón-kò-nukun-şidopiotọ (1546) tọn mẹ, dogbon dote Jù tọn lẹ dali, dọ, Jù lẹ to mehù gbọn amasinkún winwlan yeton lẹ dali.**”

Sọn owhe kanwe-kò de mẹ jẹ devo mẹ, wangbena Jù lẹ tọn gbésọ to nukonyi, podọ ohódọ jeagodo Jù lẹ go lezùn núsinsinyen de. Yè yí sọn owéfo lẹ mẹ nado sùwhena kanyinyan yeton lẹpo. Whenuena Jesu dọhó mayise Jù lẹ tọn tọn, enẹ yín onú dopo, podọ whenuena É dọhó yise Jù lẹ tọn tọn, onú devo wẹ enẹ sọ yín. Şigba mọdopolọ wẹ hlan gbẹtọ lẹpo podọ hlan akọta lẹpo.

Nado hia ehe lọ jẹ, yèdọ onú he agùn Lomu tọn wà jeagodo Jù lẹ, po Kosi lẹ po, podọ sinsènno alopālopa lẹ, nado gbenkanna azón yeton lẹ; agùn Lomu tọn lọ dóna kànbiọ ede eyín onú he lọ hẹn whlẹngan wá kẹdẹdilẹ e dọ dó, kavi eyín e hẹn núyiwà vàsúdo tọn lẹ wá, ehe matindo leblanu pannukon yisenọ nugbo lẹ gba. Azón eton wẹ nado funawhàn hẹ yisenọ nugbo lẹpo, bo dohomekẹn yé, bo hù yé, bo tafú yé to ogú yeton lẹ mẹ, bo sọ wà onú ylankan lẹ do yé sọmọ bọ to owheta zinvolu tọn lẹ mẹ, ewọ wá lezùn ogán nútindo yeton lẹ tọn. E wà danu susu bo sọ hù omẹ susu to owheta zinvolu tọn lẹ mẹ, ewọ wẹ

paşena otò Elopia tòn lepo eyín yè má ẹn do donu atòn. Adòkunnu mehe togbè lẹ po osiọ lẹ po tòn yín mimọ to e me. Ahovi lẹ po aholu lẹ po, kavi medepope matindo aşe nado note diónukunso núhe e to wiwà lẹ gba, şigba yé omẹ pó tin to kòndopó me he ẹ. To owé winwlán H.-J. Gamm, Das Judentum, pg. 84 me, dawè he yè ylo do Lodolfu sòn otò Hasboği tòn me, degbè to owè foton e lán fodekanwe-şidopotò (1286) tòn me, do, **“Jù lẹ po adòkunnu yeton lepo po, po aigba yeton lepo...”**

Dèhodo he yè to vivodo gbọn Papa lẹ dali lepo, po bişopu lẹ po, podò agùn Lomunu Katoliki tòn ko zédai hlan Jù lẹ, podò hlan yé sinsènno alopālopa lẹ, nado to homekèndo yé matin leblanu to wheleponu gbọn agùn Lomunu tòn dali. E na wá yín awúşohia hézéhézé to owèdida godo tòn me, e sogan yín Jù mliyon donu şidopo he yè sayahẹ bo sọ hù to aholudu mehe yè ylo do III Leişì (atòntò) whenu to Otòwhàn Awetò me lẹ, na yín hihia hlan gbeto Janman tòn lẹ kavi hlan agùn Lomunu Katoliki tòn tòn. Hlan omẹ Katoliki tòn lẹ he yín: Hitle, Himlẹ, po hodoto Jesu tòn he nọ ylo Gobelsi po, yé ko wleawu aigba tòn dai na asiko dinden. Papa lẹ ko dohó dogbọn awuwiwle osò tòn dali kèdedilé mekloto Fula Hitle ko do dó.

Medepope he hia otànhó he gbọn Papa lẹ po wiwà yeton lepo dali je ojle miton lẹ me dona yín whinwhàn. Yè ma hia Jù lẹ po sinsentò alopālopa lẹ po je na núdepope gba. Papa he hodo Jesu bo yè nọ ylo XIII Leo (wiatòntò) sòn owè foton e lán feņe-kande-gbàntòn-nukun-atòntò (1878) me je owè foton e lán feņe-kanwe-kò-nukun-atòntò (1903) me, degbè to owé winwlán E. Paris, the secret of Jesuit, pg. 167 eton me, do: **“Dèhodonọ wẹ medepope he do, domọ: Gbigbo Wiwé ma jlo do mí ni hù medepope he jeagodo mí gba.”** Sòn whetenu gbọn wẹ Gbigbo Wiwé sẹ mehù ji? Kèdedi kunnudidè Owé Wiwé lẹ tòn, Gbigbo Wiwé nọ ná ogbè omẹ; Gbigbo Wiwé ma nọ hù omẹ gba. Yè ylo yé mehe ma note to agùn Lomu tòn me lẹ do agòjedometò lẹ, bo yewhenọ eton lẹ nọ zán aşepipa yeton lẹ nado hù omẹ he jeagodo yé lẹ. To pinpon he me, mí sọ modona núhe wutu Papa XII Payosi (wiawetò) ma do kenù to Otòwhàn Awetò me whenuena yè hù Jù mliyon donu sọha de. Otòdaho dopo gè wẹ glónalina Vatikan, to whenuena yè fiọ sinagogu Jù lẹ tòn, bo Papa ma kenù eton nado gblewhèdo enẹ gba. Şigba Papa dinvie tòn yín ayajenọ whenuena é na dlá sinagogu yóyó lo pón, bo

nasọ yín homèhùnno nado dotó ohàn Psalm 150 he agùn pipli Jù lẹ tọn na ji hlan ẹn.

Whenuena Jiwheyewhe pé Ablaham, É dopagbè hlan ẹn, dọmọ: *“Yen nasọ yí we do basi akọta dahò de, yen na dona we, bo na hẹn oyín towe zùn dahò; hiẹ ni sọ yín odona de: mehe dona we wẹ yen na dona, ewọ he sọ hodèdo we wẹ yen na hodèdo...”* (GENESIS 12:2-3). Gbèdide he tin hlan yé he yise to Jiwheyewhe mẹ podọ to Ohó Eton mẹ lẹ.

Núhe dọnsẹpọ yewhe-dopo-sinsèn he yín dódónu he tónsọn yise Jù lẹ tọn mẹ, òtẹ na yé he yín bişọpu lẹ he tónjẹgbonu sọn Kosi lẹ mẹ. Jenukọn, yé ma jlo nado tindo kòndopọ de po Jù lẹ po kavi po Jiwheyewhe Jù lẹ tọn po gba. Ohógbè Heblu tọn he yín “Mashiah” (Messia) yín didiọ do ogbè Glẹki tọn mẹ dọ “Christos”, he tùnmẹ dọ, Klisti meyimìsìsádodè. Ohógbè Heblu tọn he yín “Yashua” wẹ Jesu to ogbè Glẹki tọn mẹ. Ohógbè he yè zán dogbọn Jiwheyewhe yín yín tọn dali, sẹ azónwà to ojẹ nẹ mẹ jẹagòdo ninòmẹ togùn Israeli tọn tọn, podọ do Jiwheyewhe Israeli tọn. Owé Alènù Yóyó tọn matindo wangbena de pannukọn Jù lẹ, kẹdèdilé otànhódoto delẹ dọ dó gba. Onú he susu yeton ma mọdona yín mimọ to gbèdide Oklunọ tọn mẹ, dọ: *“... Na Jù lẹ de wẹ whlengan sọn”* (JOHANU 4:22).

Yewhegán Alènù Hóhó mẹ tọn lẹ ko dọ jenukọn dọ, akọta Kosi lẹ tọn na yín máheto to whlengan Jiwheyewhe tọn mẹ, dọ, *“Yen Oklunọ (Yahweh) wẹ ylọ we to dódó me, yen nasọ hẹn alọ towe go, bo na yí we whla, bo yí we do basi alènù gbeto lẹ tọn, hinhon Kosi lẹ tọn de”* (ISAIA 42:6), podọ to Owé ISAIA 49:6 tọn mẹ ga, dọ, *“... Yen nasọ yí we do basi hinhon Kosi lẹ tọn, na hiẹ nido yín whlengan sie kaka jẹ pòdo aigba tọn.”* Oklunọ bé azón po Jù lẹ po to whenuena É dọ, dọmọ, *“Şigba mì gbọ bo kúkú yì lengbọ owhé Israeli tọn gbè tọn he bú lẹ de”* (MATIU 10:6). Aposteli Pita tindo dọpón eton tintan to whenuena é yì owhé Kọneliọsi mekanwekòwhangan tọn gbè, mehe yín whinwhlengan po whendo eton lepo po (OWALO 10). Aposteli yín pahona gbọn Oklunọ de, dọmọ, *“Ewọ sọ dọ hlan mì, dọ, yì; na yen na do we hlan aganu bóbo jẹ Kosi lẹ de”* (OWALO 22:21). To gbèdide dahò he mẹ, Oklunọ Lọsu degbè hézéhézé, dọmọ, *“Enewutu mì yì, bo hẹn akọta lepo zùn núplonto...”* (MATIU 28:19). Agùn Jiwheyewhe Ogbẹno tọn góna togùn lepo, po ogbè lẹ po, po akọta lepo po.

Ahóludu Lomunu lẹ tọn soawúhia to ofi lẹpo, podọ enẹwutu agùn Lomunu tọn dóna zán ninòmẹ ahọlu tọn lẹpo na azón etọn lẹ. To nugbo de me, ehe ma yín sinsèn Yisenọ lẹ tọn gba, siḡba Katoliki akọta lẹ tọn wẹ e yín. Gbẹto lẹ ma wá nado yise to Klisti me gbọn yewhehó wendagbe tọn lọ dali gba, siḡba yè hen yé gannu-gannu nado kealoyí sinsèn agùn Katolikinọ lẹ tọn. To owhe na yì fọtón (1,000) hunkọ lẹ me, to gándùdù agùn Katoliki Lomunu lẹ tọn me, aigba lẹpo góna asisà ohùn tọn. Osọha mehe yè hù lẹ tọn yín sọha mliyon donu kande-kòatón-nukun-atón. Yé mehe yise jeagodo agùn Katoliki Lomunu lẹ tọn matindo jlọje nado nògbè gba. Yèdo agùn Katoliki tọn he jeagodo núvojlado lẹ yín jlọjenọ de nado kòn ohùn dai to zinzán ninòmẹ aihon tọn tọn de me, bo e ma sọ tindo núdepope nado wà po yewhehó wendagbe tọn lọ po gba. Nado do, agùn lọ zán huhlọn aigba ji tọn nado vó ede dóai. Omẹ lẹpo wẹ mọdona dogbọn núdòdindin Spanişi tọn lẹ dali po tenpon azeto lẹ tọn po. To oyín Yise tọn me, agùn Katoliki tọn yí asepipa gbeto lẹpo tọn sọn yé si, bo fiọ yé, bo dè yé tónjeḡbonu, bo sọ dohomekèn yé omẹ pọ to agbègbè Elopia tọn lẹ po ji, na yise gbọnvo yeton tọn wutu. To hunwhe he yè nọ ylo do Mewiwé Batelemi Evi tọn kòn, to azán kò-nukun-atòntọ po azán kò-nukun-ẹneto po me, to osùn şinatòntọ me, to owhe fọtón e lán fowe-kenne-wiaweto (1572) tọn me, to alowle hunwhe dawe he yè nọ ylo do III Anli (atòntọ) sọn otò Navali tọn me, po nawe he yè nọ ylo do Mageliti po sọn otò Val-uwa tọn me to otò Pali tọn me, gbeto hú fọtón donu kò-nukun-atón wẹ yín hùhù to hunwhe lọ tó, to otò Ugenoti tọn me to Pali, yèdo to otò Flansi tọn me. To owé winwlan he yè nọ ylo do, B. Harenberg, Chronik der Meschheit, pg. 437 tọn me, yè wlan do, **“Papa XIII Gleguwa (wiatòntọ) yín ayajenọ to hùhù yisenọ Plọtes-tannọ lẹ tọn to otò Flansi tọn me”**.

Agùn Lomunu Katoliki tọn he ma do gbèzán Klisti tọn hia gbèdé, kavi do gbèzán Agùn nugbo lọ tọn hia gbèdé. Azón etọn wẹ nado diọ oplón nugbo lẹpo; to nugbo de me, núhe kàn yise depope ma yín mimọ to dódónu ninòmẹ eton tọn me gba. Nado hia Owé Wiwé yín osunú de, podọ yé mehe sọ to hihia lẹ wẹ e dojana. E hiọawu do Jù lẹ po yé mehe yise to Biblu me lẹpo yín mehe yè dohomekèn bo sọ fiọ yé po Biblu yeton lẹpo po gbọn agùn Lomunu Katoliki tọn dali. Etewutu wẹ yé ma do dósina Biblu to núyiwà he me?

Ohóta 4

NÚHE MA TÍN BỌ PAPA LẸ DỌ YÉ YÍN

Kẹdẹdilẹ mí ko mọ dó wáyì to anádemehó he mẹ, agùn Lomunu Katoliki tọn ko bẹ sọn owè fọtón-núọtón (1,600) he wáyì lẹ mẹ, e ma yín sọn owè fọtón donu awe he wáyì lẹ mẹ gba. Enewutu, e ma yín núpaša dọ, oplón kavi wiwà agùn Lomunu Katoliki tọn lẹ depope ma sọgbè hẹ Agùn nugbo tọn lọ gba. Ohógbè dopolọ yín zinzán dolé, “baptem”, “tenu núdùdù Oklunọ tọn”, “lẹnvojo”, po onú he pò lẹpo po, sọgba agùn Lomunu Katoliki tọn dọhó gbọnvo bo zán wiwà he gbọnvo patapata do Agùn nugbo lọ go.

Fidepope matin to Owé Wiwé lẹ mẹ he yè dọhó Papa tọn, kavi mẹbodo Pita go tọn, kavi vikali Klisti tọn, kavi mẹbodo aposteli go tọn de gba. Owéfọ Biblu mẹ tọn de lẹ yín zinzán po huhlọn po nado sùwhèna azón yeton titi he yé zédai, bo nọ hia Ohó he Jesu dọ to Owé MATIU 16:18 tọn mẹ, dọ, “*Podọ yẹn sọ dọ hlan we ga, dọ, hiẹ wẹ Pita (petros), podọ osé (petra) he ji yẹn na dó agùn sie do; huhlọn hòngbo kútòmẹ tọn lẹpo ma na pé e go.*” Oklunọ ma dọ hlan Pita, dọ, “... hiẹ ji wẹ yẹn na dó agùn sie do gba”, sọgba yèdọ, “... *do osé he ji*”. Ohógo “petros” wẹ yín osé, sọgba agùn lọ dóna yín didóai do osé (petra) dopo lọ ji.

Eyín mẹdepope jlo nado pón ohógo he to ogbè Glẹki tọn mẹ to Alènú Hóhó po Alènú Yóyó mẹ, “osé” yín yiyọ dọ “petra”. Nawẹ Oklunọ olon tọn sogan dó Agùn Eton do gbẹtọ ji dó, eyín omẹ lọ tẹ yín yewhegán daho de kavi aposteli de? E ma sogan yín mọ gba. Pita yín osé (petro) he yè sogan whàn de, sọgba e ma yín osé “petra” he yè ma sogan whàn gba. To afo aton godo na hógbè he lọ, Oklunọ lẹ pan-nukon Pita bo dọ hlan en to ohó he lẹ mẹ dọ, “... *tónsọn godo sie, Satani: zannu agbali wẹ hiẹ hlan mi: na hiẹ ma hà onú he yín Ji-whewehwe tọn gba, adavo onú gbẹtọ tọn lẹ*” (MATIU 16:23).

Pita tindo núdohiamẹ mẹhe Klisti yín tọn podọ do **núdohiamẹ Jesu Klisti tọn he lọ ji**, wẹ Agùn lọ yín didóai do. Mí dóna hia afo 17 lọ whẹpo do dọhó do afo 18 lọ ji. “*Jesu sọ gblon bo dọ hlan en dọ, Donanọ wẹ hiẹ Simoni Bal-Jona: na agbasalan po ohùn po ma wẹ ko dè e hia hlan we gba, adavo Otọ sie he tin to olon mẹ*” (MATIU 16:17). Kòndopọ lọ to ofi to didohia hézéhézé dọ, Pita ko tindo núdohiamẹ mẹhe Jesu Klisti yín tọn. Ohó dopolọ yín didọ to afo 16 mẹ, dọ: “*Simoni Pita gblon bo domọ, Hiẹ wẹ Klisti lọ, Ovi Jiwhewehwe*

Ogbèno tòn” (MATIU 16:16). Jẹnukonna ohógbè nẹ, Oklunọ kànbio dogbon linlẹn vòvo devo lẹ tòn dali to whenuena É kànbio, dọmọ: “... *Şigba menu wẹ mìlẹ dọ yẹn yín?*” Gblondo lọ yín núdohiamẹ wiwé, podọ do núdohiamẹ lọ ji wẹ Agùn Alènú Yóyó Jesu Klisti tòn yín didóai do.

Afọ 19 lọ yín domona jeagò bo sọ yín tuntùnme jeagò, dọ: “*Yẹn nasọ ná şavi ahóludu olon tòn lẹ tòn we.*” Dogbon onú he kàn şavi ahóludu olon tòn lẹ tòn dali, Johanu Baptisti şẹ yewhéhódo, “... *dọmọ, Mì lenwojo: na ahóludu olon tòn sepó*” (MATIU 3:2). Oklunọ míton Losu şẹ devizón Eton po ohógbè dopolo po, dọmọ, “*Şon whenenu wẹ Jesu ko şẹ yewhéhódo, dọmọ, Mì lenwojo: na ahóludu olon tòn sepó*” (MATIU 4:17). To Owé LUKU 16:16 tòn mẹ, yè do kòndopó lọ hia mí, dọ, “*Osén po yewhegán lẹ po tin kaka jẹ Johanu whenu; şon ojle nẹ mẹ gbon wẹ yè to yewhéhó ahóludu Jiwheyewhe tòn tòn dọ...*”

To azán Pentikosti tòn gbè, Yisenọ tintan lẹ bio ahóludu Jiwheyewhe tòn mẹ, bo sọ tindo jlojẹ hú Johanu Baptisti losu, mēhe dọyewhéhó Ahóludu olon tòn he. Enewutu wẹ Oklunọ míton dọ, dọmọ, “*Nugbo wẹ yẹn dọ hlan mì, To yé he yè ji şon yonnu mẹ lẹ mẹ, mēde ma fón he klohú Johanu Baptist: şigba mēhe whègbahú to ahóludu olon tòn mẹ klohú i. Şon Johanu Baptisti whenu kaka jẹ dinvie, adingbandido wẹ yé do to ahóludu olon tòn zan, adingbandoto lẹ sọ yí huhlón do yí i*” (MATIU 11:11-12). Aposteli Pita ko mọ aşepipa wiwé de yí, ehe é zán kẹdẹdi hõnhungán Ahóludu Olon tòn lẹ to alọ nugbo de mẹ. Ewọ wẹ ná gbèdide nugbo lẹ lọ hlan Agùn Alènú Yóyó mẹ tòn to bibénu.

Apajlẹ şavi lẹ lọ tòn boawu titegbe nado modona. Mēdepope he tindo şavi ohò de tòn soğan bio e mẹ, mēhe tindo şavi mọto de tòn wẹ soğan kùn mọto lọ, podọ mēdepope he tindo şavi Ahóludu olon tòn lẹ tindo jlojlẹ na Ahóludu he, bo soğan tún núhe yè ko blá lẹ, bo sọ soğan hùn núwhiwhla lẹ do núvo. Gbon huhlón oylo wiwé tòn po tuntùn do devizón lọ mẹ po tòn dali, núplónmẹ Alènú Yóyó mẹ tòn he yè blá na ojle jomion tòn pete ko yín zizédai na agùn bo yè ma sọ soğan diọ adà na gbèdé. Oklunọ dowhè nukontọ gbigbonọ he tin to azán Eton mẹ lẹ dogbon şavi lẹ tòn dali dọ, “*Dindon hlan mì, osénno lẹ! Na mìwlẹ ko yí hõnhungàn núyõnen tòn: mìwlosu ma bio hõmẹ, yé he sọ to na bio hõmẹ lẹ, mì ginglón*” (LUKU 11:52).

Bé e sogan yín dọ, mí mọ mídele to ninòmẹ gbigbonọ dopolo ọn mẹ to egbé?

Ohó he Jesu dọ to kòndopọ he mẹ to whenuena É yọ oyín Pita ọn yín domona jeagò, bo sọ yín tuntùnme jeagò, dọ, “... *núdepope hie na bla to aigba ji na yín bibla to olon mẹ: podọ núdepope hie na tún to aigba ji, na yín tuntún to olon mẹ*” (MATIU 16:19). Etẹwe ehe yín? Núdepope he aposteli Pita gbọn gbodeme Gbigbo Wiwé ọn dali dọ, dóna yín sise densolé Agùn lọ gbese to aigba ji dó. Lenwojo, baptem osinme ọn po baptem Gbigbo Wiwé ọn po, ehele pó yín wiwà gbọn pinplán Jiwheyewe ọn dali, enewutu we e do yín alọkeyí to olon mẹ kededilé e te to aigba ji dó. Ehe we tadena nugbo hònhùgàn le lọ ọn.

Aşepipa wiwé lọ ma note to Pita kede ji gba, mehe dohó do onú he ye dóna plonme bo sọ wà to ojle voji Agùn Alènu Yóyó mẹ ọn ji. Şigba aşepipa dopolo yín didoi to Agùn lọ blébu mẹ. Nugbo lọ yín didohia matin mayise to Owé MATIU 18:18 ọn mẹ, ofi he ye zán ohóbè he to susu mẹ te, dọ, “*Nugbo we yen dọ hlan mi, Onú le depope he mi na bla to aihon mẹ, na yín bibla to olon mẹ: podọ onú depope he mi nasọ tún to aihon mẹ, nasọ yín tuntún to olon mẹ.*” E yín mimọ hézéhézé dọ aşepipa dopolo he yín niná dawé ojle tintan mẹ ọn, nado zedai núplonme le po wiwà he bla do ye go lepo po, ko yín niná hlan Agùn lọ blébu ga, na Agùn lọ dóna plonme bo sọ wà dolé ye ko zedai do. Kededilé e yín mimọ dó to kòndopọ mẹ, núhe kàn yisenọ dopodopo sọ tin to fiş ga. Eyín mede tin bo ma do ayi onú he Agùn magbè nado wà kededilé Ohó lọ dọ dó, omẹ dopolo we ye na hia di mayisenọ de. Aşepipa wiwé he lọ ma tin hlan omẹ dopo gba, şigba e yín aşepipa Ohó Ewloşu ọn hlan Agùn lọ blébu. Enewutu, e ma dóna yín zinzán di e sogan yín dọ, şigba e dóna yín zinzán to gbèsiş pipé de mẹ po Owé Wiwé le po. Afọ he bođego to didohia hézéhézé lé ye wà dó to odèhiho mẹ, dọ, “*Yen sọ vọ dọ hlan mi, domọ, Eyín omẹ awe sọn mi mẹ na dogbepọ to aihon mẹ gbọn núdepope he ye na kànbiọ ọn dali, e na yín wiwà na ye sọn Otọ şie he tin to olon mẹ de*” (MATIU 18:19).

Nukunnumojenugo de dóna yín niná dogbon Owé JOHANU 20:21-23 ọn dali. To owéfo he mẹ, Okluno dohó hlan aposteli le, “*Enewutu Jesu sọ vọ dọ hlan ye, dọ, Jijoho ni tin hlan mi; Lé Otọ do mi hlan, yedọ mọ we yen do mi hlan do. Podọ whenuena é dọ ehe, é gbọ do ye ji, bo dọ hlan ye, dọ, Mi yi Gbigbo Wiwé; ylando*

medepope tɔn lɛ m̀i jona, yé yín jijo hlan yé; ylando medepepe tɔn lɛ m̀i hendote, yé yín hinhèndote.” Owéfo he lɔ yín domona jeagò mlenmlen gbɔn agùn Lomunu Katoliki tɔn dali, bo sɔ yín zinzán jeagòdo Owé Wiwé lɛ. Gbɛto de matin to aigba ji he tindo núde nado wà po jona ylando po gba. Sigba ylando lɛ nɔ yín jijo gbɔn Jiwheyewhe kede dali. Gbɔn yewhéhódidò wɛndagbe lɔ tɔn dali, yé mɛhe yise to Klisti mɛ lɛ bo sɔ tin to azónwàdotana fligò tɔn mɛ, kealoyí jona ylando sɔn Jiwheyewhe de. E wá hinhónnu dɔ, medepope ma sogan jona ylando ewlɔsu tɔn kavi medevo de tɔn gba. Owé Wiwé dɔ, dɔmɔ: *“Podò na yewhéhó owajò po odèsè ylando lɛ tɔn po ni yín didò to oyín etɔn mɛ hlan akòta lepo...”* (LUKU 24:47). *“Podò miwle, mɛhe ko kú to ylando mìtɔn lɛ mɛ po owhemagbo agbasalan mìtɔn tɔn po mɛ, wɛ yè sɔ diozùn ogbèno dopò hɛ ɛ ga, bo sɔ jo ylankan mìtɔn lepo na mì”* (KOLOSINU 2:13).

Etewɛ otadena gbèdide he yè zán hlan omɛ susu to ofi he tɔn yín, dɔ, *“Ylando medepope tɔn lɛ m̀i jona, yé yín jijo hlan yé...”* (JOHANU 20:23)? Mɛnu lɛ wɛ gbèdide lɔ tin hlan, podò to kòndopò tɛ mɛ? To okú Etɔn godo, Oklunò mìtɔn dɔ hlan aposteli lɛ, mɛhe Ewlɔsu ylo na Ede na yé nido dɔyewhéhó wɛndagbe tɔn lɔ. To kòndopò he mɛ, Jesu dlɛnalódò ylando he yè wà jeagòdo mɛde, mɛhe yè dè nado dɔyewhéhó wɛndagbe tɔn lɔ. Whenuena Oklunò mìtɔn to yewhéhódò, omɛ susu tin to finɛ he wàylan do É, na yé ylo devizón huhlɔnnò lɔ dɔ Bezebul. Enɛgodo wɛ É zán ohógbè hele, dɔmɔ, *“Enɛwutu wɛ yɛn dɔ hlan mì, dɔ, ylando depope po nùzinzán lepo po wɛ yè na jona gbɛto: sigba nùzinzán do Gbigbo Wiwé go, yè ma to na jona gba. Medepope he dɔhó do Ovi gbɛto tɔn go, yè na jona ɛn, sigba medepope he dɔhó do Gbigbo Wiwé go, yè ma na jona ɛn to aihon he mɛ, podò to aihon he ja mɛ”* (MATIU 12:31-32). Medepope he wàylan do yé omɛ Jiwheyewhe tɔn he yè ylo bo sɔ ná asɛ nado dɔyewhéhó kededi oylo wiwé lɔ sɔn azán Pɛntikosti tɔn gbè, tin to owù whèdida tɔn mɛ.

Eyín omɛ depepe zànnù do omɛ dohlan Jiwheyewhe tɔn go, bo dohomekɛn bo sɔ dlánzannu do é, to whenɛnu omɛ Jiwheyewhe tɔn lɔ sogan joylando etɔn lɛ hlan ɛn. Jesu lɔsu ná mí pòndego dagbe de, gbɔn jonaylando mòhunkò lɛ tɔn dali, dɔmɔ: *“Jesu sɔ dɔmɔ, Otò, jona yé; na yé ma yón onú he yé to wiwà gba.”* (LUKU 23:34). Whenuena yè to zannudlándò Stefani é hodo apajlɛ mɛplóntò etɔn tɔn, dɔmɔ, *“É to Jiwheyewhe ylo, bo to didomɔ, Jesu Oklunò, yí*

gbigbo sie. É sọ jẹklo, bo yí ogbè lélé de do dawhá dọ, Oklunọ, a len ylando he do okò na yé blo...” (OWALỌ 7:59-60). Eyín meḁe ma wàylan do omẹ Jiwheyewhe ẗon go, ẗigba bo jẹagò do azòn Gbigbo Wiwé ẗon dogbọn núniná Gbigbo ẗon lẹ dali, he to azònwà bo sọ yín nùzándogona, enẹ yín ylando he ma sogan yín jijo gba, ehe yè ko hẹn dote. Omẹ Jiwheyewhe ẗon sogan jona omẹ he wàylan do é lẹ, ẗigba e ma yín yé meḁe wàylan do Gbigbo Wiwé go lẹ gba. To odẹ Oklunọ ẗon me, yè plón mí dolé, dọ, *“Bo jo ahó míton lẹ na mí, dilé mí ko jona ahótonọ míton lẹ dó”* (MATIU 6:12). *“Whenuena mì sọ note to dẹho, mì nọ joname, eyín mì dó núde do meḁepope go: na Otọ míton he tin to olon me nido jona ylando míton lẹ na mì ga”* (MALKU 11:25). Eyín omẹde wàylan jẹagòdo koḁenu eton, yèdọ yín e tẹ yín whla kande-gbàn donu ẗinawe, yé dóna nọ jona yénozo lẹ (MATIU 18:21-35).

Enẹwutu, eyín meḁe zannù do devi Jiwheyewhe ẗon go, é sogan yín jijona. E sogan wá jọ, dọ to whenuena Gbigbo Wiwé to azònwà gbọn devi eton de me, bọ meḁe zannù do núdepope he Gbigbo wà go gbọn ewọ dali go, bé whenenu omẹ lọ ma moḁona meḁe Jiwheyewhe yí do basi nùzinzán de, ẗigba bo zannù do Gbigbo Wiwé go. To alọ moḁonhunkọ me, omẹ lọ yín owhẹhuto to Jiwheyewhe nukon na é wàylando he yè ma sogan jona jẹagọ do Gbigbo Wiwé go wutu. Ehe ma sogan yín jijo gbèdè, enẹ lọ sọ wẹ ylando okú ẗon – kin-klán madopòdo sọn Jiwheyewhe go. To nugbo de me, gbẹto lẹpo wẹ huwhẹ to Jiwheyewhe nukon, bo sọ mọ jona ylando yí sọn Ede, yèdọ Omẹ dopo gè he sogan jona. *“Meḁe jo ylando towe lẹpo na we; meḁe hẹn azòn towe lẹpo gbọ”* (PSALM 103:3). *“Donano wẹ yé ylanwà meḁe ẗon yè jona lẹ, ylando omẹ he ẗon yè súnúdo lẹ. Donano wẹ dawẹ lọ, meḁe Oklunọ ma na hia ylando hlan”* (LO-MUNU 4:7-8).

Núyiwà agùn Lomunu Katoliki ẗon ẗon, nado dọ nugbo eton, e jẹagòdo Owé Wiwé. Katoliki plónmeḁe dọ ylando ogbè whenu ẗon lẹpo yín jijo, podọ sọn jiji whenu jẹ okúzángbè, whlẹngan yín niná; ẗigba to okú godo agùn Lomunu Katoliki ẗon nọ dọ hlan meḁe to avivi na oṣiọ lẹ lọ dọ: solé na oṣiọ lọ ko mọ klandowiwé godo ẗon yí to ogbè whenu eton dó, é ma hejiiyì aga to okú whenu eton gba ẗigba bo biọ lẹwézòme. Fiṇẹ wẹ é nasọ mọ klandowiwé yí te sọn ylando wiwà ogbè whenu eton lẹ ẗon lẹ meḁe sogan é ko mọ jonaylando eton wheleponu ẗon yí. Oplón jẹagọ tẹwẹ ehe yín? Nado dọ, núde

matin he yè nọ ylo do lèwézòmẹ gba, podọ didóai kẹdẹdi núpłónmẹ po zédai susu devo lepo po.

Núvojlado to otò Suzi tọn he yè nọ ylo do, Uldlişi Zingli włán to owé winwłán etọn he yín Zwingli, Der Theologe, II part, pg 193-194 tọn mẹ, do, “Eneṣwutu, lèwézòmẹ yín yiylọ do, miyọn oklọ tọn nado bé ylando sẹ, sigba bo ma soğan yín mimọ to ofi depope to Ohó Jiweyewhe tọn mẹ gba. Nawẹ e bọawudo na mí nido soğan nọ núlulu mẹ bo yí lalo nẹ sè dó, ehe jeagọ podọ ohógbè mayise tọn? Dinvie mí omẹ pó mọ do, omẹ dopolo he yiwhẹdo lèwézòmẹ ji, bo sọ plón mí lé mí na nọ si miyọn lèwézòmẹ tọn dó, yé sọ to yédele dohia to alonu-alonu di miyọn sitọ le. Yé nọ do, domọ, ‘mì dóna súakuẹ, na miyọn lo nido yawu si, eyín yé mẹhe nọ yí akuẹ le lo yí zinzin do ná tenu núdùdù mẹ, bo sọ do, domọ, mì hodẹ bo jihàn le.’ Mọwẹ yé nọ basi tenu núdùdù le dó, bo nọ dlenalọ yetọn na akuẹ.”

Sọn whenu awúsohiamẹ agùn Lomunu he lo tọn, onú yóyó susu po onújonọ susu po wẹ yín didóai, bo yín pinplón bo sọ yín didọ taidi zédai he matindo núdepope nado wà po agùn nugbo lo po gba. Yisenọ nugbo lo tọn le ma mọdona núdepope dogbọn vẹla, kavi tulàye (he yín núwhenwhan), kavi osin donanọ de tọn dali gba. Mọdopolo wẹ dogbọn sinsèn bibasi hlan oşio le tọn dali. Tenu núdùdù egbéso-egbéso tọn de matin, kavi awhadoylo onọ Jiwheyewhe tọn, kavi nado bé viyonnu le do padido de glọ na yé ma nado dású, enẹ matin gba. Ohógbè alopālopa le tin to nukon sie kaka je gbèdidè papa tọn he yè ma soğan seṣenna de ji to owhe foton fene kande gban (1870 mẹ), ehe go mí na wá dọhó do. Gbèdidè papa tọn nẹ, solé nukundioşo ẹ tin dó, yé do je yéwłosu le seşen, nuyonentọ kande-gbàn (79) otò Jaman tọn le tọn diyonkunso bo omẹ kòatón (25) gè wẹ sogbè he ẹ. Podọ to owhe foton fene kantón gbantọ (1950) mẹ, yé degbè zédai de tọn do, Malia gbọn agbasa mẹ yi olon mẹ. Onú neleş ma tindo dódónu Biblu mẹ tọn de gba. Nado do, yé jeagodo Ohó Jiwheyewhe tọn. Yè włán en do, “Mẹde ma he aga yi olon, adavo mẹhe jete sọn olon, yè do Ovi gbeto tọn” (JOHANU 3:13).

Yè dóna tunmẹ gbèdidè papa le tọn di agojedo-Klistigoto, na yé jeagodo gbèdidè Klisti tọn le go. To opli Kõnsil Efesu tọn mẹ (to owhe fowe-gbàn-nukun-dopotọ mẹ, to okú Klisti tọn godo), yè degbè do Malia wẹ Onọ Jiwheyewhe tọn. Sọn fişeyi, oyín alopālopa

devo lẹ sọ yín niná Malia di, Ahoṣi olon ɬon, Wheyídotọ, Whègboto, Onọ jomiṣṣọ, Onọ agùn ɬon, Onọ aloḡoto, podọ mēhe gbàtana odàn, po onú he pò lẹpo po. Susu to oyín neḡe mē he yè nọ zán na Klisti yín niná podọ zinzán hlan Malia. Enẹwutu wẹ gbèdidè heḡe pọ do yín agoḡedo-Klistigoto. Jesu yín Aholu, Ewo wẹ Whègboto, Wheyídotọ, podọ Ewo Keḡe wẹ Mēhe gbàtana odàn lọ. Eyín Malia wẹ wà onú heḡe pọ, bo sọ yín oyín heḡe pọ, fiḡe wẹ mí na zé Klisti do, podọ ete wẹ É ko wà?

Núvojladoto he yè ylo do, Matẹn Lute ko doḡo dogbon opli agùn ɬon podọ hógbè he yè do gbon papa lẹ dali to opli he yè basi, to otò Leisistagi ɬon mē to Womis to azán foton-nukun-atontọ, osun enetọ ɬon mē, to owè foton fowe kanton nukun dopoto(1521) mē. Yè wlán ohógbè eton do otánhó agùn ɬon mē, to owé winwlán he yín F. Haus, Vater der Christenheit, pg. 147 mē, do: **“Na yẹn ma dóyise na papa kavi opli de, keḡedilé e yín nugbo do, wheḡponu wẹ yé tin to núṣiwà mē bo sọ mọ yéde lẹ to ohógbè he ḡeḡo lẹ mē. Mọwẹ hlan yẹn ḡosu ga, eyín yẹn ma gbawhàn gbon kunnudidè Owé Wiwé lẹ ɬon dali po owèḡijọ he wá hinhonnu lẹ po, bé yẹn ma yín awhangbatọ gbon kunnudidè Owé Wiwé he yẹn dḡen alo do lẹ ɬon dali gba, bo sọ yín ogantọ to Ohó Jiwheyewhe ɬon ɬon. Yẹn ma soḡan dōn dé do godo, yẹn ma sọ soḡan gba, nado wánú ḡeḡodo linḡen ṣie ma yín núhe soḡbe de kavi yín alenọ de gba. Enẹwutu, ḡoalona mi Jiwheyewhe. Niṣe!”** Otánhó dohia mí lé papa lẹ yín aijetọ dó. To otánhó winwlán he yè wlán to owé E. Rosenow, Widerdie Pfaffenherrschaft, vol. 1, pg. 42 mē, do, **“Kaka ḡe vivonu awhanfúnfún owè gbàn (30) ɬon, papa fode-kande-aton (245) ko tin; to yé mē wẹ papa kò-nukun-enẹ (24) ḡeḡo do papa lẹ, podọ yè sọ yise to ohó he masoḡbe mē bo do domo, ehe wẹ otánhó nugbo de, papa-yonnu dopo. Papa foton-nukun-enẹ (19) wẹ ko ɬon sōn otò Lomu ɬon mē, gbantón (35) wẹ ko dugán to otò Itali ɬon godo, ṣinatón (8) ma dugán dēn hú osun dopo, podọ kande (40) dugán hú owè dopo, mọ kò-nukun-awe (22) sọ dugán hú owè awe, podọ kande-wienẹ (54) dugán hú owè aton, mọwẹ kande-foton-nukun-awe (57) sọ dugán hú owè ao, podọ kande-widopo (51) dugán hú owè foton (15), mọwẹ foton-nukun-aton (18) dugán hú owè kò (20), podọ papa ao (10) keḡe wẹ dugán hú owè kò (20). Sōn papa fode-kande-aton (245) lẹ lọ mē wẹ yè**

dègbè nado yí huhlòn sòn gbàn-nukun-dopo (31) he yise jẹagodo zédai yeton lẹ go si. To sẹnşen papa kande-kò-nukun-ẹnẹ (64) he sọgbe hẹ osen yeton lẹ, yín hùhù gbọn huhlòn dali, foton-nukun-aton (18) wẹ yín hùhù gbọn nùdoname dali, podọ ẹnẹ (4) yín hùhù gbọn kọsloname dali, podọ wiaton (13) kú matin tukla.”

To Lomu, yè dọ Vatikan len dọ, yé tindo așepipa aihon lo blébu ton he Ohó Jiwheyewhe ton ma whèsùna gba. Ehe wẹ așepipa lo, yè dọ tewugā he to yé dohia di yewhenọ wiwé lẹ. Podọ otánhó he dọ, dọmọ, Pita ko sọawúhia to otò Lomu ton mẹ, bo sọ yín bișopu to fiņe na owhe kò yín, núhe ma sọgbe de, ehe yè zédai gbọn agùn Lomunu Katoliki ton dali nado sùwhèna ede. Otánhódoto lẹ dọhó do dawé he yè nọ ylo Simon Magus keđe ji, mehe wlán onú dọnme dahó de do oplihò Lomunu lẹ ton go, na majiki Lomunu lẹ ton he yé do nọ klo gbeto lẹ. Nugbo yè dọhó hézéhézé do devizonwiwà Paul po Pita ton po go. Mayise de ma tin to enẹ lẹ mẹ gba. Eyín Pita ko tónwhen yi otò Lomu ton mẹ, mí na ko mọ kàndai nújijọ he jọ to fiņe lẹ ton to Biblu mẹ.

Keđedi Owé GALATIA 2:9 ton, Pita po Jakọbu po, po Johanu po ná alọ kòndopọ ton Paul po Balnabas po, bo sọ yígbèna dọ Paul po Balnabas po nido wàdevizon hlan akọta lẹ, to whenuena Pita po Jakọbu po, po Johanu na to devizonwà hlan Jù lẹ. Paul wlán owé lẹ hlan yisenọ Lomunu ton lẹ, to vivonu é dọnudo gbeto kò-aton-nukun-awe (27) bo hia oyín yeton lẹ; ehe mẹ oyín Pita ton matin te. Podọ to owé winwlan susu he Paul wlán hlan agùn Lomunu lẹ ton mẹ, oyín Pita ton dopo ma yín mimọ to yé mẹ gba. Eyín mede doayi ohó Jiwheyewhe ton go, bo sọ klán en sòn nukon yiyi agùn ton lẹ go, e na yín yinyonen hézéhézé dọ, nuplome agùn Lomunu lẹ ton ma sọgan note to Owé Wiwé lẹ nukon gba. Așepipa mede titi ton he yín papa lẹ ton matin to Owé Wiwé lẹ mẹ gba. To otánhó agùn ton lẹ po mẹ, e ma yín winwlan dai dọ papa de yín yiylo gbọn Okluno dali to whedepopenu gba, kavi tindo dọpon Okluno ton depope gba. To alọ devo mẹ, e yín yinyonen gbangba dọ papa lẹ yín dide gbọn plidopo agùngán lẹ ton dali.

Ohóta 5

MENU WÈ MALIA?

Mí tindo ojlo nado pón hlan Malia jijodagbeno bo so mo hlan nuhe Jiwheyewhe wa gbọn ewo dali, podọ to alo devo me nuhe gbeto le yi I do basi. Miliami he ye no ylo do Malia, kededi oyin eton, yin awkli he to gbèji de, mehe dali opagbe Jiwheyewhe ton gbọn yewhegán Isaia me yin hinhen se. *“Do ayi e go, awkli de na mohò, bo na so ji Visunnu de, bo na ylo oyin eton do Emmanuel”*(ISAIA 7:14).

To tunme yoyó Biblu ton de le me, ohogo “awkli to gbeji ton” yin zinzán di “yonnuvu”, sigba enẹ lo jẹago do tunme nugbo lo go. To whenu nujijo daho he lo ton, Malia ma yin “yonnuvu” gba, adavo to godo. É yin awkli to gbeji de whenuena Gbigbo şinon oye é ji. Awkli to gbeji yin nuwiwé de podọ ehe go ye ma do alo.

“Lé we jiji Jesu Klisti ton yin: whenuena ye mo onọ eton Malia na Josefu, whepo ye na do pli, ye mo en é mohò gbọn Gbigbo Wiwé me” (MATIU 1:18).

Josefu magbe nado gbé na winyan wutu. Mí soğan len lé e sinyenawu ne do. *“Whenenu we Josefu asú eton he basi gbeto dódóno ma jlo na do é hia gbangba gba, é jlo na gbé e abọe.”* É ma jlo afọ klennu de gba sigba yin awusinyenno bo so magbe to whenenu nado gbé abọe. *“Sigba le é to onú hele lenpon, angeli Okluno ton soawuhia e to odlọ me, bo domo, Josefu, hie ovi David ton, a dibú nado plán Malia asi towe blo, na enẹ he to ohó eton me, Gbigbo Wiwé si we é soñ”*(MATIU 1:19-20).

To ofi mí mo hógbè tintan do, Malia mehe yin asimodalihó Josefu ton, wá lezùn asi eton to godo. Ye mehe hia Owé Wiwé he hézéhézé na mo do, Josefu wánú sogbe kededi núplónme he ye ná en. *“... é wa dolé angeli Okluno ton degbè nẹ dó, é so plán asi eton do ede de: é ma yonen kaka ewo do ji ovi de: é so ylo oyin eton do JESU”* (MATIU 1:24-25). Ohógbè he diun talala de we ehe. Jiji Jesu ton godo we Josefu po Malia po wá biọ kòndopọ zinzán sunnu po yonnu po ton me. Soñ kòndopọ he me we visunnu enẹ po viyonnu le po yin jiji te, sigba ye ma ná soha viyonnu nele ton gba. *“Bé dawe he ma we ovi sunnu atinpatọ ton? Bé onọ eton ma we ye no ylo Malia? Podọ novisunnu eton le we Jakọbu, Jose, Simoni, po Juda po. Podọ noviyonnu eton le, bé ye ome pó ma tin to mí de?”* (MATIU

13:55-56). Ehe wẹ nugbo Biblu ɽon. Linlẹn devo he pò lẹpo nado doyeyigona Malia podọ nado nọ pà ẹ, nùgona onú podọ núdàwà lẹ wẹ yé.

Jenukon to Owé MATIU 1:16 ɽon mẹ, yè dọhó dogbon Josefu ɽon dali kẹdẹdi asú Malia ɽon to whẹndo lẹ mẹ. Podọ dogbon núyiwà kòndopó lọ ɽon dali, ehe mẹ yè ji ovi lẹ sọn, mí sogan jlo nado tindo kunnudidè lẹ dogó. Wẹdagbe Malku ɽon lọsu dọhó dogbon ohó he lọ dali to MALKU 6:3 mẹ. Luku lọsu mọdona núyiwà he bo wlán dọ Onọ Eton po mẹmẹsunnu Eton lẹ po wá nado mọ Ẽn, “*Whenenu wẹ onọ eton, po mẹmẹsunnu eton lẹ po wá ede, yé ma sọ sogan sẹpọ na tenjinjan wutu... É sọ gblon bo dọ hlan yé, dọ, Onọ sie po mẹmẹsunnu sie lẹ po wẹ ehele he sè ohó Jiwheyewhe ɽon bo sọ yí i wà*” (LUKU 8:19-21).

Jesu ma wá nado dó kòndopó hennu aigba ji ɽon de ayi gba, enẹwutu wẹ É ma do pón hlan onọ Eton aigbanù po visunnu eton lẹ po gba. Şigba É ná yé wọhẹ he sọgbe nado dohia mẹhe ovi nugbo Jiwheyewhe ɽon lẹ yín, yè dọ sọha yé mẹhe sè bo sọ wà do Ohó Jiwheyewhe ɽon ji lẹ ɽon.

To azán nele mẹ, gbọdeme lalono lẹ ko tin to fine. Sogan yé ma sogan yí ehe sọn mí si, dọ: “*E sọ wá jọ, lé é dọ onú hele, nawe to agùndaho lọ mẹ zé ogbè eton daga bo dọ hlan ẹn, dọ, Donano wẹ adò he ji we, po anọ he hiẹ nọ lẹ po. Şigba é dọmọ, Nugbo yéni kúkú dọmọ, donano wẹ yé he sè bo sọ yí i whlá*” (LUKU 11:27-28). Gbedidè sinsèn ɽon tẹ wẹ enẹ, şigba Oklunọ ná wọhẹ sinsinyẹn de podọ ehe sọgbe de to ojle nẹ lọ mẹ.

Nado yí nukon to hódọ do sinsèn bibasi hlan Malia mẹ, yè şaka Owé LUKU 1:28 ɽon podọ to núyiwà dele mẹ, yè nọ tunmẹ Owé lọ jeago. É dóna yín hihia dolé, dọ, “*Angeli lọ sọ wá ede, bo dọmọ, Oyínjla, hiẹ he mọ nukundagbe daho, Oklunọ tin to de we...*” To kaikizu Katoliki ɽon mẹ, yé nọ hia dolé, “*Oyínjla Malia, mẹhe góna jomion, Oklunọ tin to de we*”. Vogbigbon daho de tin to şenşen “*mẹde mọ nukundagbe to Jiwheyewhe de ɽon*” po “*mẹde ni góna jomion ɽon po.*”

Malia whẹn bo nọgbè di yonnu he pò lẹpo. Whẹpo angeli Gablieli do dọhó hlan ẹn, yè ko to mimọ ẹn daliho na Josefu, podọ to nugbo de mẹ yé ko to titò basi nado wlealo. Mali asimodalihọ wẹ angeli lọ dọhó hlan, dọ, “*... A dibu blo, Malia, na hiẹ ko mọ nukundagbe*

to *Jiwheyewhe de*” (LUKU 1:30). Nugbo Malia yín awujino whenuena é to owen he lo sè sòn wenzagun olon me ton de. Wh-ladopo dogo, owefo he to didohia do, e ma yín Malia we gona jomion gba, sigba dilé yè wlán dó, do, é ko mo nukundagbe to Jiwheyewhe de. Enewutu we é do sogan do, domo: “*Pon afanume yonnu Okluno ton; ni no hlan mi kededi ohó towe. Angeli lo so yi sòn ede*” (LUKU 1:38).

Fidepope matin to Owé Wiwé le me he doho do, mí ganjedo jomion Malia ton po leblanu Josefu ton po ji gba. Nado do jeagodo linlen agun Lomunu Katoliki ton ne, jomion Jiwheyewhe ton sawuhia mí whenuena Ohó lo lezun agbasalan bo so no mí sensen (JOHANU 1:14). Ojomion Jiwheyewhe ton yín mimo to Mefligoto Losu kede me kakadoi, kededilé yè wlán en dó, do, “*Na sòn gigó eton me we mí ome pó moyi te, podó ojomion na ojomion. Na gbón Mose me we yè ná osen ome, sigba Jesu Klisti me we ojomion po nugbo po gbón wá*” (JOHANU 1:16-17). Podó to pinpon he me, Owé Wiwé he lo gona kunnudidè hézéhézé de.

Ovi lo ma gboje to akonnu Malia ton, kavi to awa eton le me kededilé yè no de do nudide le kavi foto le go dó gba, sigba kededilé e yín winwlan dó, do, to akonnu Oto ton. “*Mede ma mo Jiwheyewhe gbède; Ovi deton dopo akan lo, he ko tin akonnu Oto ton, ewo lo we do é hia*” (JOHANU 1:18). Foto hele pó he to didohia ono Malia lo po ovi Jesu lo po, tonsen dodonu Kosi le ton me, ye to didohia jinukun yewhe-sunnu le ton po yewhe-yonnu le ton po. Ye yín sododovi poun we. Ye yín sododovi he ma sogbe gba. Oklo he le gbeto le sòn sinsen nugbo Jiwheyewhe ton me do vodun sinsen kon. Jesu ma yín sinsen donano sòn Malia de gba; sigba nuzinzán he hen jinukun wiwé lo we, ye do Ohó he lezun agbasalan lo.

To owefo he bodo e go le me, ye doho hlan mí dogbon aijiye gbeto Malia lo ton ton dali. To Jùwayi godo to Jelusalem me, gbeto le goyi owhe. To ojle ne me, Jesu yín yín owhe wiawemevi gosi templi me. Henu eton le ma so dayi e go na azán susu do, Jesu matin to yede gba. Kededilé yè wlán dó, do, “*E so wá jo, to azán atontogbè, ye mo en to templi me, é sinai to meplonto le sensen, é to ohó yeton sè, bo so to ohókànbio ye*” (LUKU 2:46). Nugbo avo Malia to ojle ne me to whenuena é mo En, bo ma so payi ohó he é do hlan En dogbon wote ton dali go, do, “*... Ono eton so do hlan en, do, Ovi,*

etewutu wẹ hiẹ wà mọ hẹ mí? Pón, otó towe po yẹn po ko to dindin we pé po awubla po” (LUKU 2:48).

Gblondo ovi Jesu lọ ọn yín wọhẹ nugbo de, ọmọ, *“Ewọ sọ ọọ hlan yé, ọọ, etewutu wẹ mì to dindin mì pé? Mì ma yọnen ọọ yẹn ma sọgan nọ ma tin to azón Otó sie ọn kọn” (LUKU 2:49).* To nugbo de mẹ, É ma ọlẹn ọọ do Josefu taidi otó etọn gba, ọigba adavo Otó Etọn he tin to ọlẹn mẹ. Podọ to enẹ godo, É hẹn hógbè Malia ọn he é zán wá hinhonnu to asiko nẹ mẹ to whenuena é yọ Josefu ọọ Otó Etọn.

Malia ọsọ na ede, tindo hùdo ojomiọn po whẹngan Jiwheyẹwhe ọn po ọn. É nọ omẹ kàntọn (120) he bé yéde lẹ plidopọ to abò aga ọn mẹ nado mọ Gbigbo Wiwé yí to godo he yè zé Jesu Klisti yí ọlẹn mẹ. *“Ehele pó yí ayiha dopo do note to odẹ po ovẹ po mẹ, po yonnu dele po, po Malia onọ Jesu ọn po, po nọvisunnu etọn lẹ po” (OWALỌ 1:14).* Jẹnukon, e sinyenawuna memesunnu lẹ nado yise (JOHANU 7:3-5), ọigba yè ọọ hlan mí to godo ọọ, yé tin to ọsọsọn yisenọ nugbo lẹ ọn.

To Agùn nugbo lọ mẹ, yé ma mọ núdepope he na gigo Malia gba. Malia tin to yé omẹ he hodẹ po wẹvive po, bo to tenọpón dopón tuntún Gbigbo Wiwé ọn ọn. Alọkeyí Gbigbo Wiwé mẹde titi ọn yín núhoakue hlan whẹngan ovi Jiwheyẹwhe ọn dopodopo, podọ yè ma dé Malia dovò sọn yé mẹ gba.

Agùn Lomunu Katoliki ọn nọ ọọ, ọọ, *“Ovi lọ hẹn kàndai Malia ọn lepo ọọ”.* Fie wẹ yè wlán onú mọhunkọ ọn ọọ? Hógbè nẹ lọ yín tódídó lalonọ de. To alọwle hunwẹ Kana ọn kọn to Galili, to fine ovẹn gbòdà . *“Whenuena ovẹn gbòdà, onọ Jesu ọn ọọ hlan en, ọọ, yé ma tindo ovẹn gba. Jesu sọ ọọ hlan en, ọọ, nawe, etewe yẹn do na wà hẹ we? Ojle sie ma ko wá gba” (JOHANU 2:3-4).* Enẹ lọ yín gblondo titegbe de podọ nado dohia hézéhézé ọọ mẹde ma tindo huhlọn nado vánukundo É, yè ọọ Malia ọsọ ma tindo aẹ ọọ É ji gba.

Ohónamẹ dagbe he Malia ọọ hlan mẹhe to linzónyí lẹ dóna yín hinhẹn ọọ ayiha mẹ, ọọ, *“... onú depope é ọọ hlan mì, mì wà e” (JOHANU 2:5).* Ehe wẹ núplọnmẹ titegbe de hlan gbẹto lepo. E ma yín to wẹndagbe lẹ kedẹ mẹ wẹ yè dọhó memesunnu Oklunọ ọn ọn te gba, Paul ọsọ sọ ọlẹn ọọ do yé, ọmọ, *“Bé míwle ma tindo huhlọn nado nọ hẹn asi he yín notù danpé, dilé aposteli he pò lẹ te; di*

memeşunnu Okluno ɬon le, po Kefa po?” (1 KOLINTINU 9:5). Hlan Galatianu le, aposteli wlánwé, ɖomo, “*Şigba yeŋ ma mo omé de-pope to aposteli devo le, adavo Jakobu novisunnu Okluno ɬon*” (GALATIA 1:19). E yín onú jonò de, şigba nugbo wé ɖo, oyín Malia ɬon ma yín mimò to Alènú Yóyó me hú wendagbe eŋe le po Owé OWALÒ 2 ɬon me po to whenuena ye mo Gbigbo Wiwé yí. Yisenò he yí Biblu sè le yín homèhunno nugbo ɖo Malia ko wàzòn he Ji-wheyewhe ko dè é na. Yisenò tintan le ma tindo gbigbo boşio sinsèn gba, şigba ye tindo Gbigbo Wiwé bo so no ná pipa lepo hlan Ji-wheyewhe, ye ɖo Mèdatò lo, e ma yín hlan núdidá de gba.

Otánhówlántò O. Markmann, Irrtumer der katholischen Kirche, pg. 48-50, wlán ɖo, “**owhè kanwe-kò donu şinawetò godo wé sinsèn bibasi hlan Malia yín núwiwà he ma tin to Biblu me şè sòn whenenu. Sòn owhè kanwe-kò donu wiawetò me wé ye ko şè Ave Malia hia ji to odèhiho yeton me. Sòn owhè fòtòn-kantòn-kò (1140) me wé ye şè hunwhè he ye ylo ɖo ‘Malia he ma tindo moɖo’ ɬon wà ji. Sòn owhè kanwe-kò wiawetò lo me wé ye şè şapelè hia ji to odèhiho yeton le me. To oglo Malia ɬon agùn Katoliki ɬon jlo nado dùale ogbè lo blébú ɬon hlan ede. Enewutu wé sinsèn bibasi hlan Malia yín núhuhlònno to otòwhàn awetò godo**”.

Mí dóna tindo wuntuntun to vogbingbon he tin to onú he ye plòn le me, podò to wiwà me nado moɖona e yín Gbigbo Wiwé wé kavi gbigbo agojèdo-Klistigotò lo wé to azòn le wà. Yè dóna táhinhòn do e ji hézéhézé ɖo, Malia he yín didohia to Owé Wiwé me yín pòn-dego yise míton ɬon. Yè ɖo gbòn ewò ɬon dali ɖo, “*Donano wé ewò he yise; na didi onú he ye ɖo hlan eŋ sòn Okluno dele ɬon na tin fine wutu*” (LUKU 1:45). Moɖopolò wé hlan mí omé pó. Mí dóna dóyise to pagbè Jiwheyewhe ɬon he É ná mí lepo me. Eŋe lo keɖe me wé mí tindo jloje te nado mo şişè yeton. Mí omé pó dóna ɖo keɖedilé é ɖo dó, ɖo: “*Pòn afànume yonnu Okluno ɬon; ni nò hlan mì keɖedi ohó towe. Angeli lo so yi sòn ede*” (LUKU 1:38). Malia Biblu me ɬon gbønvo mlenmlen do Malia he ye yí do basi yewhe Mawuno to owhè fowe-gbàn-nukun-dopotò (431) me to opli Kõnsil Efesu le ɬon me.

Ohota 6

ETE WE SINSÈN BIBASI HLAN MALIA YÍN?

Kèdèdi kunnudidè Owé Wiwé lẹ ọn, Jiwheyewhe kèdè wẹ yín azónwánú yise ọn de podọ sinsèn ọn de. Eyín mēdepope kavi núdevo de yín zizédaga do oten nẹ mẹ, enẹ wẹ yise dó na boşio sinsèn. Núyóntonọ Plotestannọ lẹ ko wlánwé pipé bo sọ dohia hézéhézé dogbon enẹ lọ ọn dali. Nado monukunnujẹ e go dagbedagbe, mí na dlen alo do ohógbè de. Owhèsùna de matin na sinsèn bibasi hlan Malia gba. Yè ma dopagbe awúsohia sinsèn bibasi hlan Malia ọn to Owé Wiwé lẹ gba. Na yì owè fọtón-fowe-kanwe-kò (1,500) hunkọ matin awúsohia mọtonhunkọ. Di onú jonọ de, awúsohiame mọtonhunkọ lẹ yín mimọ to otò Katoliki ọn lẹ mẹ taidi otò Polandi ọn, po Pọtugal ọn po, po Supeni ọn po, podọ Flansi ọn. To otò Plotestan ọn lẹ mẹ, Malénu lẹ, po vodun he yè ylo do Budda-sèntọ lẹ po, po otò devodevo he pò lẹ po, fie wẹ tódidó yé omẹ pọ ọn tin, şigba whenuena yé dóhùdo whlengan boşio lọ ọn te, boşio lọ ma nọ sọawúhia to asiko lọ mẹ gba. Na omẹ dopodopo ni dó kàndeji do Malia ma sọgan sọawúhia gbèdè kèdèdilé Pita, Josẹfu po, omẹ he pò lẹ po ma sọgan sọawúhia dó. Poun do e jo gbọn linlẹn dali, na mọwẹ yè jlo dó wutu wẹ. Mède sọgan kànbio do, to gbejizonlin yise yeton ọn mẹ, bé menu wẹ yé to sinsèn bo sọ to yeyidogona to Jesu po Malia po mẹ? Gbigbo na hunkọ ọn wẹ e yín bo ma to gigopana Jesu adavo Malia? Bé Gbigbo Wiwé wẹ? Nugbo e ma yín Gbigbo Wiwé gba. Gbigbo oklo ọn wẹ. Yewhenọ he yè nọ ylo do, Rev. O. Makimani wlánwé to ohóta he yín, “Gbigbo mawé tin to sinsèn bibasi hlan Malia mẹ”, dolé do: **“Sinsèn dabra bibasi lẹ Malia yín ohiadonu de ga gbọn mejizinno gbigbo mawé ọn dali. Gigona hlan Malia yín winwlan dai son owè kanwe-kò tintan lẹ ọn dali. Sinsèn hóhó Kosi lẹ ọn he yín onọ-yewheyonnu lẹ ọn ọn ko şè nukonyi to sinsèn bibasi hlan Malia mẹ, yè do jenukonna owè kanwe-kò tintan lẹ.”** (O. Markmann, Irrtumer der katholischen Kirche, pg. 47).

Son whetenu gbọn wẹ Jiwheyewhe tindo onọ de te? Ohógbè mọtonhunkọ ma tin to Owé Wiwé lẹ mẹ gba. Malia ma yín Onọ Jiwheyewhe ọn gba şigba é ji Jesu Klisti Oklunọ podọ Whlengan-tọ míton poun wẹ. Mí mọ to otódaho Efesu ọn mẹ, fie agundaho dawhá daga, bo to didọ, domọ: “... *Daho wẹ Diana Efesunu lẹ ọn*” (OWALỌ 19:28). Dinvie to opli daho he mẹ yé nọ doyeyigona

Malia te, yé nọ jihàn dọmọ: “Daho wẹ Malia!” E ọawu nado zìn ode dai bo sọ zéde daga.

Sọn owè kanwe-kò donu atóntọ mẹ kẹde wẹ sinsèn bibasi hlan Malia sẹ sọn. Mèhe yè ylọ dọ Artọ Dliwusi wlánwé to K. Derschner, Und abermals krahte der hahn, pg. 401, dọ, “**Sọn gbèdido otànhó lẹ tọn mẹ, yeyidogona Malia dohia apájẹ awubla tọn hlan ogbè lọ blébú. Otànhó núyiwà yọpọvu tọn nado dóyisena boşıọ sinsèn wẹ, podọ adogbo dó na núdádai lalonọ lẹ, po nugbo dohia jẹgọ po, po tunmẹ lalonọ lẹ po, po linlẹn mède titi tọn lẹ po, po whèjijọ lalonọ lẹ po, ehele pó sọawúhia sọn madogan gbẹtọ tọn mẹ na e yín nútotaji wutu, po núyónen wintinwintin yé he ylọ yéde dọ hodotọ Jesu tọn lẹ tọn po, he kòndopọ po huhlọn agùn tọn po, po sẹni nado viavi bo sọ konu lẹ tọn po: yedọ ayihún yẹwhe lẹ tọn.**”

Sọn odè “Yen dogbè We Malia” tọn mẹ jẹ zédai he yín dọ yè zé Malia yì olon mẹ to agbasa mẹ ji, ehele pó yín núhe matin to Biblu mẹ, podọ enẹwutu wẹ núdádai lalonọ lẹ do tin to agùn Lomunu Katoliki tọn mẹ to owè na yì fọtón-nuontón hunkọ (1,600) lẹ mẹ. To egbé enẹ lẹpo tin di núhe tin to yise mẹ, şigba to nugbo de mẹ, owalọ agojẹdo-Klistigoto lọ tọn wẹ, kentọ lọ, mèche klán gbẹtọ lẹpo sọn yise dopo akàn whlengan tọn kọn he tin to Jesu Klisti mẹ, bo sọ lẹ yé hlan Malia sinsèn kọn he ma sọgan whlẹn yé. Sọn whenu Núvojlado tọn mẹ kaka jẹ egbé, núyónentọ aihon tọn lẹ ko dọhó susu do gbaungba bo sọ wlán onú susu dogbon enẹ tọn dali.

Nado zé Malia do ote bo to sinsèn di yẹwhe to ofi susu, yín os-unú de to nukun Jiwhẹyẹwhe tọn mẹ, podọ ehe dali gbẹtọ susu nugbonọ gbon yín búbú. Rev. Makimani wlán dogbon papa dinvie tọn dali to owé winwlán eton he yín, O. Markmann, Enzeit, Entrückung, Anticrist, pg. 32-33 tọn mẹ, dọ: “**E ma yín nùzinán whenuena papa to whentintón eton mẹ yì otò Polandia tọn mẹ, whenuena é jẹklo to afọ boşıọ yú he nọ ylọ dọ Madonna nukon to otò Jasina Gola tọn mẹ, to otò Tẹnşiwa tọn mẹ, bo zé omá sika (flower of gold) tọn de do afọ eton gọ, podọ to gbèyiyí abọeninò tọn de mẹ to boşıọ lọ nukon, bo to hódo to ogbè yé tọn mẹ, dọmọ: ‘Totus tuum’, he tadena eton yín ‘Bé e ma yín towe wẹ yen patapata?’ Odègo Totus tuum he hlan Malia lẹzùn odègo mepinplán tọn to gbèzán yẹwhenọzónwìwà eton lẹpo mẹ. É dotana odè eton hlan boşıọ yú Malia tọn**

lọ,bo fó po hógbè heḗ po dọmọ: “To alọ towe mẹ wẹ yẹn jó agùn lọ blébu do kaka jẹ opòdo aihọn tọn! Alọ towe mẹ wẹ yẹn jó aihọn lọ blébu do, sunnu lẹpo, po gbẹtọ lẹpo po, po nọvisunnu ṣie lẹpo po, po akọta lẹpo po. Alọ towe mẹ yẹn jó otò Lomu tọn po otò Polandia tọn po do, bo sìn yé dopọ to sinsìn yóyó wanyin tọn mẹ gbọn devizónwàtọ towe dali. Onọ mítọn Malia, keḗlọyí mí! Onọ mítọn, a gbé mí dai blo! Onọ mítọn, plán mí!” Yè yí Malia do basi onọ agùn Katoliki Lomunu lẹ tọn tọn. Ewọ ma yín aḗsi olon mẹ tọn gba, ṣigba aḗsi aḗludu agùn Katoliki Lomunu lẹ tọn tọn wẹ.

Kẹdẹdi owé winwlán he yè ylọ dọ, “Fatima” tọn gbọn Joaquim Malia Alonso dali, dọ, e jẹ dọ Malia ni ko sọawúhia to azán wiatòntọ, osùn atòntọ owè 1917 tọn mẹ, hlan visunnu atọn he yín lengboyintọ lẹ. Osọha wiatọn he sọ wọ sọawúhia whlá dopo dogó. To azán wiatòntọ, osùn ṣinawetọ owè dopolọ tọn mẹ, “awhli he to gbeji wiwé lọ” wẹwena ovi atọn lẹ dọ yé ni lẹgòwá to osùn he ja mẹ. To azán wiatòntọ, osùn ṣinẹnẹtọ owè dopolọ tọn mẹ, to awúsohia atòntọ Malia tọn whenu, é na ko dọ hlan yé dọ, “Yẹn jlo dọ mì ni lẹgòwá fi to azán wiatòntọ osùn aotọ owè dopolọ tọn mẹ bo hodẹ po sapeḗ po.” Kaka jẹ awúsohia ṣidopotọ mẹ, gbẹtọ yì fọtón donu kande-ao wẹ tónwhẹn yì otẹn lọ mẹ. To nukonyiyì owè lẹ tọn mẹ, gbẹtọ mado sọha tónwhẹn yì otẹn nẹ mẹ nado hẹn kànbio yeton lẹ yì Malia de, bo ma yónẹn dọ Malia lọsu dohudo alọgọ tọn sọn Ji-wheyewhe de, podọ Malia lọsu ma sọgan whlẹn medepope gba. To otò Fatima tọn mẹ, apajlẹ boṣiọ Malia tọn tọn yín didohia omẹ susu nado gbogbéna. Papa Johanu PaulII lọsu jẹklo to sinsènḗ lọ mẹ to awúsohia boṣiọ lọ tọn nukon. Boṣiọ Malia tọn sinsèn he jẹagodo osẹn Jiwheyewhe tọn: he dọ, dọmọ: *Hiẹ ma na basi boṣiọ pipa de hlan dewe, kavi apajlẹ ojlemọ depope tọn he tin to olon mẹ aga, kavi he tin to aigba mẹ todò, kavi he tin otò mẹ to aigba glọ: hiẹ ma na dẹ dewe dodò hlan yé, kavi sèn yé gba: na yẹn Oklubnọ Ji-wheyewhe towe Jiwheyewhe awuwàntọ de wẹ, he nọ dla oylanwà otọ lẹ tọn pón to ovi lẹ ji to whẹndo atòntọ ji yé he gbewanna mi lẹ tọn; bo sọ nọ do leblanu hia hlan whẹndo fọtón lẹ de, yé he yiwanna mi lẹ tọn bo sọ nọ yìn gbèdide ṣie lẹ.* (EKISQDUSI 20:4-5). Yé omẹ he to yeyidogona boṣiọ mọtonhunkọ lẹ yín yiylo hézéhézé dọ, wangbena Jiwheyewhetọ lẹ. To nugbo de mẹ, e ma yín núde ṣigba wedudu lẹdo oyinwu kínkón de. Omẹ devo lẹ tindo foto Jesu tọn, omẹ devo lẹ sọ

tindo apajlẹ devo-devo lẹ, bo sọ basi boṣiọ Klisti tọn bo to zize é danpe to wheleponu.

Ehe lọ hen mi flín vófón he mí basi po jonọ dele po. Bọ mí sọ dọhó dogbon yise dali. To fiṇ yẹn kànbio dọ, bé meḍe tindo kòndopó vive po Jesu Klisti po? Yonnu de yíhó po ojlo dagbe de po, domọ: “ Yẹn ko sà Jesu siẹ” e paṣa mí omẹ po na ohó he nawe lọ dọ. Whenẹnu wẹ nawe lọ sẹ ohó lọ tunmẹ ji dọ, yẹn hoavùn po dawẹ meho de po, bo sà boṣiọ pipa Jesu hlan agùn de yí akue mliyon dopo e lan fọtón donu kò-atón (1,25 m).

Boṣiọ pipa mọhunkọ tọn mliyon donu soha de tin aigba lepo ji bo sọ yín osùnú de to Jiwheyewhe nukon. To Wiwéyíyín Jiwheyewhe tọn me, É dọhó whèdida tọn do yé mehe to boṣiọ pipa mọhunkọ tọn lẹ sèn ji, domọ: *“Dèhodonọ omẹ lọ yín he basi boṣiọ pipa kavi kinkon de, osùnú de hlan OKLUNỌ lọ, azón alo anano lọ tọn lẹ lọ tọn, bo zé e dote to nuglọ. Gbetọ lẹ lọ lepo nasọ gblon bo dọ, Niṣẹ”* (DEUTELONOMI 27:15). Gbetọ ma nọ din fibetado yeton lẹ to Ewọ Mehe pégo nado whlẹn yé me gba, ṣigba yé nọ din alogọ sọn núdádai lẹ me. Gbon enẹ dali, yé jeagọ bo sọ vlẹ Jiwheyewhe kò to gbemimá yeton lẹ me. Whenuena yè kànhóbiọ Oklunọ Jesu dogbon osen tintan tọn dali, Jesu sọ gblon dọ hlan en dọ: *“Tintan osen lepo tọn wẹ, Sè, Israeli È, Oklunọ Jiwheyewhe míton, Oklunọ dopo wẹ: Podọ hiẹ na yinwanna Oklunọ Jiwheyewhe towe sọn ayiha towe lepo me, podọ sọn alindon towe lepo me, podọ sọn núyónen towe lepo me, podọ sọn huhlón towe lepo me”* (MALKU 12:29-30). Nugbonugbo oten de matin hlan Malia to ofi, kavi hlan mēwiwé lẹ, kavi hlan ogán he nọ whlá omẹ lẹ, kavi hlan boṣiọ pipa lẹ, kavi hlan apajlẹ lẹ gba.

Bé Malia kededi gbeto, sogan sè odè mliyon donu susu he yè to hiho gbon aihon lepo me yín é ma yín mehe modona onú lepo? Bé Malia sogan tin to olon me, to aigba ji podọ to lèwézòmẹ yín é ma yín mehe modona onú lepo? Jiwheyewhe kedẹ wẹ yín Mehe tin to ofi lepo podọ Mehe modona onú lepo. Oten wiwé he yín whentintón tọn lepo, maho otò he me oten helẹ tin te pón, yín osùnú de to nukun Jiwheyewhe tọn me, podọ enewutu, yé yín whègbledono. LÉ WÉ OKLUNỌ DỌ: *“Mì din mi, mì bo na nògbè: Ṣigba mì din Bèti-eli blo, mọ biọ Gilgali me blo, bo sọ ju je Beeli-seba blo: na Gilgali nugbonugbo na yì biọ memeglọ me, podọ Bèti-eli na lezùn ovo. Mì din OKLUNỌ, mì bo nasọ nògbè”* (AMOSI 5:4-6).

É nasọ ọ to egbé ọ, “Mì din Mi, wẹ Oklunọ ọ, mì nasọ nògbè. Mì yì otò Losdesi tọn kavi Fatima tọn mẹ, kavi otò Tẹnṣiwa tọn mẹ, kavi otò Altotin tọn mẹ, kavi otò he pò lẹ de mẹ blo, ṣigba mì wá Dê mì opòdo aigba tọn lẹpo na mì nido mọ ogbè madopòdo yí.” Mèdepope he din Jiwheyewhe na mọ Ẹn to fie yé tin te lẹpo, na Jiwheyewhe yín Mèhe tin to ofi lẹpo wutu.

Mèhe yè ylo ọ Vitolio Məsoli dọhó do yewhenọ katoliki Jaman tọn he yín cardinal Josefu Latzinga go, to owé winwlán etọn he yín V. Messori, Zur Lage des Glaubens, pg. 112 mẹ, dolé ọ: **“Podọ godo he apà ko jẹ Johanu Paul II dopolo go, é yì hunwhẹ awúṣohia tintan tọn kọn to otòpẹvi otò Pọtugal tọn tọn mẹ to azán wiatontọ, osùn atontọ tọn mẹ, to oten wiwé whentintọn etọn tọn mẹ to otò Fatima tọn mẹ, nado dopena Malia, alọ mèhe tọn yín pinplán to ali dabla de ji nado plán osòpẹn lọ.”** Yewhenọ dopo he lọ yè ọ cardinal Latzinga ọ, ọ, agùn ko dègbè zédai lẹ tọn tọn to gbèdidè he mẹ, to owé winwlán he yín V. Messori, Zur Lage des Glaubens, pg. 108 tọn mẹ, dọmọ, **“... jenukonna gbèjininò kakadoi Malia tọn po onọ Jiwheyewhe tọn po, podọ to asiko dindẹn mẹ nado dè dòdónu ylando tọn lọ sẹ, podọ to agbasa mẹ nado ọ, yé zé Malia yì gigo olon tọn mẹ.”** To ehe godo, mí hia hógbè sinsinyẹn de, ọ: **“Zédai hele nọ whlá yise nugbo to Klisti mẹ kẹdẹdi Jiwheyewhe nugbo podọ Gbẹto nugbo de”** to owé winwlán dopolo he yín V. Messori, Zur Lage des Glaubens, pg. 108 mẹ.

Mí ma sọgan jo ohógbè he lọ do mọ, adavo mí tá hinhón do e ji. Zédai ẹnẹlẹ kẹdẹdi ehe pò lẹpo, ma yín dòdónu Biblu mẹ tọn gba. Nugbo Owé Wiwé tọn lẹ ma yín zizédai to opli lẹ tó, kavi ehe yè kẹlọyí bo sọ hẹn wá ayi mẹ gba, ṣigba yè dóna yise to Ohó nugbo lọ mẹ, ehe yè plón kẹdẹdi gbèdidè to oyín Oklunọ tọn mẹ gbọn yé mèhe Jiwheyewhe ylo lẹ dali. Po tunmẹ hele pọ po, yè dóna diọnkunsọ dawẹ he yín Latzinga po ohógbè ewlọsu titi tọn po, to owé dopolo mẹ, pg. 62, dọmọ: **“E yín domona nugbo gbọn ewlọsu dali ọ, nugbo ma sọgan yín didá gbọn didè dali gba; podọ gbèdidè ma sọgan yín nugbo gba . Nugbo dóna yín dindinmọ, e ma dóna yín didá gba.”** Eyín mède ma yígbèna nugbo, he yín Ohó lọ, bé omẹ lọ dóna din onú devo; podọ eyín e wá jọ bọ mède ma dọyise to Jiwheyewhe mẹ, whenenu omẹ lọ dóna yín pinplán kẹdẹdilẹ papa wá dó to mọto sòpẹn-whlá tọn mẹ gbọn yé mèhe hodo é lẹ dali.

To núnýonèn yeton mę, yé nọ tónsón oplón yisenọ lẹ ton mę biọ Malia sinsèn mę. Podọ nado dọ to opliten yeton lẹ mę to noten yeton lẹ mę nado nọ ná pipa Malia. To nugbo de mę, onú lẹ po wẹ lẹdo Malia. Klisti ma yín didohia to opliten yeton lẹ mę kẹdẹdilé e jẹ do gba. (Owéwłántọ he yè nọ ylọ dọ Katolişa Erwachsenen Katechismus, pg. 173 włánwé to owé winwłán eton mę, dọ: **“Papa degbèna yè ni do to yeyina Malia to whelẹponu to ninòmę Bible ton de mę, to didoai yewhe aton sęntọ lẹ , po núpłonmę Klisti ton lẹpo, matin hihiajẹ yise mędevo lẹ ton, he todidohia di whenu podọ owalọ yeton lẹ.”** Etewẹ Biblu yisetọ yisenọ lẹ sọgan dọ dogbọn onú nełe ton dali he matin to Biblu, pinplán jeago, ohógbè núnzán ton dogbọn yeyidogona Malia ton dali?

Etewẹ núdádai hełe po otánhó hełe po? Bé nugbo wẹ yé kavi lala? Bé yé sọawúhia kẹdẹdilé yewhenọ cardinal Latzinga łosu dọ dó, dọ, to ojłe dinden whinwhen ton podọ awúsọhiamę ton godo, enę wẹ nado dọ, yé ma yí nugbo lọ gba sığba núdádai lẹ wẹ yé? Owhe he wáyì lẹ ko dọ sışe eton. Fie wẹ mí sọgan mọ húdo nugbo he mí to dindin ton te? Nugbo, Ohó Jiwheyewhe ton kede mę wẹ e tin te bo ma sọ tin to ofi devo de. Yisenọ he yí Biblu sè lẹ tin na Agùn Jiwheyewhe Ogbèno lọ ton, “...yè sọ to mì zé dote do dòdónu aposteli lẹ, po yewhegán lẹ po ton ji, Jesu Klisti Łosu wẹ Osé gángán longłonen ton” (EFESUNU 2:20). Núdepope matin ehe papa lẹ ko doai he sọgbe po Biblu po to owhe he wáyì lẹ mę gba, enęwutu e ma yín aposteli lẹ ton gba. Etewutu wẹ Pita, po Jakọbu po, po Johanu po, po Paul po ma do dọhó depope dogbọn Malia ton dali to whenuena yé sẹ azónwà?

Aposteli Johanu sẹ owen he tin to ote kakadoi hlan yisenọ nugbo lẹ dọ: *“Yen ma ko włánwé hlan mì na mì ma yon nugbo wutu gba, sığba dọ mì yonèn wutu, podọ lalo ma sẹ sọn nugbo mę wutu”* (1 JOHANU 2:21). Enęwutu zédai didọ nełe depope ma yín mimo to Ohó nugbo lọ mę gba. Zédai lẹ lọ tónsón asisà vòvo mę. Męhe ma tindo jłojẹ to Nugbo lọ mę, podọ to Ohó lọ mę, wẹ sọgan zé núdádai de dóai; podọ męhe ma dóyise to Jiwheyewhe mę, nọ wà onú di papa to ninòmę papa ton mę ehe góna gbẹto he to sinsèn ẹn lẹ.

Dinvie, dondopọ owhe lẹ lọ ton yín niná ehe mę onú dele yín didádai te, podọ ehe matin to Yisenọ tintan lẹ mę gba. Yè włán onú hełe pó to ofi matin hódodego to owé winwłán he yín L. J. King, House of Death... S. 117-122 ton mę:

310 Ohia satin lọ ọn sẹ.

320 Vẹla lẹ yín didohia.

375 Angẹli lẹ sinsẹn po oşio mẹwíwé lẹ ọn sinsẹn po sẹ.

394 Malia sinsẹn yín zizédai.

500 Yẹwhẹno lẹ sẹ aşodo gbọnvona gbẹto lẹ ji.

600 Odẹhiho po sinsẹn bibasi po to agùn mẹ to ogbè Latin ọn mẹ yín didohia gbọn dawẹ he yè nọ ylo do Gleguwa dali; odẹ yín hiho hlan Malia kavi hlan oşio mẹwíwé lẹ ọn.

650 Onúyìwá nado doyeyigona awhli to Gbèji Malia sẹ.

709 Nùdonùgona afọ papa ọn sẹ.

750 Aşepipa Papa ọn he ma nọ nọte den yín zizédai.

788 Malia sinsẹn po oşio mẹwíwé lẹ ọn po sẹ; sinsẹn bibasi to Satin po foto lẹ ọn po, podọ oşio lẹ ọn yín didóai.

850 Osìn kinklán, yín şşaka dopó hẹ oje bo sọ yín didona gbọn yẹwhẹno dali, po ogàn odẹ ọn po, po owé lẹ po, podọ vẹla lepo yín didóai.

890 Sinsẹn bibasi hlan Mẹwíwé Josefu, he yín asú Malia ọn sẹ.

965 Baptem ogàn odẹ ọn yín pinplónmẹ.

995 Zizédaga oşio mẹwíwé lẹ ọn ọn, jẹnukọn yín zizédai gbọn Papa Johanu V dali.

998 Nùbibla ajimogbè ọn lẹ to ojle juwáyì ọn gbè yín didóai.

1079 Mọnpẹ lẹ po masẹ lẹ po yín gbèdena.

1090 Şapele yín didohia.

1100 Kọnmionnu-yíyí to nukonyì taidi avósinsán, podọ winwlan dai oyin lẹ ọn do owégbo lẹ mẹ yín gbèyina.

1184 Yé nọ plónmẹ nado mó yise mede ọn bo kealoyí núplónmẹ yeton lẹ.

1190 Bibenu ylando he yè do yé ko jo ọn şigba bo yé ma jo gba.

1200 Yé zé aklahihò do tenu nùdùdù Oklunọ ọn mẹ.

1215 Zédai didiọ akla po ové po tọn yín didádai, podọ ylando gbèyiyí hlan yewhenọ e whè gbahú yè dọ dopo to owèè dopo me dandan.

1220 Akla sinsèn yín didóai.

1227 Ogàn odè tọn he yewhenọ nọ zán to Kõnmionnu whenu tin taidi ohia de hlan omẹ lepo dọ, dinzānde aklahihọ yín didiọ do agbasa Klisti tọn tenme yín didóai.

1229 Yé gbèna agùnvi lẹ dọ yé ma dóna hia Biblu gba.

1245 Yè dègbèna yewhenọ lẹ nado nọ şinyon jẹgbakun vé.

1264 Klisti-whèdùdù yín zizédai.

1414 Yé gbèna gbẹto lẹ ma nado dóalọ kofo go to whenuena yé to kõnmionnu dù.

1439 Yé dègbèna oplón lẹwézòmẹ tọn.

1478 Núdodindin nugbo yín didohia to otò Supeni tọn me.

1545 Yè dègbè dọ otánhó yín zenzen po Biblu po.

1546 Yé zé núplónmẹ he ma yín aposteli lẹ tọn gọ na Biblu.

1854 Owèè yõnnu-aloji Malia tọn yín didóai.

1870 Núplónmẹ magbovo Papa lẹ tọn yín didóai.

1925 Awúsòhia awhli to Gbèji Malia tọn to agbasa me to olon me yín didóai.

1950 Zédai zizéyì olon awhli to Gbèji Malia tọn yín didọ.

Gbẹto he nọ lẹnnúpon lepo soğan kànbio dogbon linlen núdádai he lepo tọn dali, he yín didọ to owèè he wáyì lẹ me. Alènú Yóyó Lọsu to Ede me pégan bo sọ soḡbe. Mèdepope ma tindo jloḡe nado gọ núdepope na Ohó lọ gba. “*Memşunnu emi, yen to hódọ keḡedi owalọ gbẹto lẹ tọn: Yín e bo sọ yín dọ alènú gbẹto tọn wẹ, şigba eyín yè ko yí i dóai, omẹ depope ma soğan diọ e zùn ovó, kavi soğan dè dogó e gba*” (GALATIA 3:15). Eyín mèdepope dọ ojlo godo me eton tọn to alènú de me, e ma soğan yín didiọ gba. Şigba dogbon didọ Ojlo Ji-wheyewhe tọn tọn dali, Alènú Yóyó lọ, gbẹto ko tenpon nado diọ E dogbon onú dèdogó yise tọn he ma yín Alènú Yóyó Nugbo lọ tọn gba. Fie wẹ osi he jẹ lọ te keḡedi avàsè niná he, dọ: “... *Eyín mèdepope na*

dè dogó onú hele, *Jiweyewhe na dè azòn ylankan he yè wlán do owé he mę tọn hlan ẹn*” (OSOHIA 22:18).

Ohóta 7

NÚVOJLADO – BIBĚNU YÓYÓ DE

Núyiwà wiwé dogbọn Núvojlado dali ko yín núhoakue titegbe de, şigba to núpínpón Biblu tọn mę e ma soğbe gba. Dinvie ohókànbio de soawúhia nado mođona eyín núvojlado to he yín visunnu agùn Kato-liko Lomunu tọn lępo mođona dagbedagbe do, bibĚnu yóyó de to dandan mę, na onú susu tin matin vojlado to ninomę aihon tọn mę wutu. To alo de mę, to asiko ne mę, Ohó dođai tọn he yewhegán Jelemia do nido yín şişe, do, “... *mì jlo oglegbogbé mìton, bo ma so donú do owun şensẹn blo*” (JELEMIA 4:3), to alo devo mę, Ohó dođai tọn he yè do gbọn yewhegán Jelemia mę, do: “*Mìwle do ko he-nazongbona Babiloni, şigba ewo ma yín mehenazongbona gba: mì gbé e dai, bo gbọ mí ni yì omę dopodopo bio otò eton losu mę...*” (JELEMIA 51:9). Tintónson e mę de we ehe yín, podọ gbigbakija núde tọn, podọ tinton jęgbonu son núde mę, keđedilẹ ogbè de yín sisè son olon mę dó, dođọ: “*Mì tónson e mę, mì omę şie emi, do mì yín máheto to ylano eton mę blo, do mì yí to azònylankan eton mę blo*” (OSOHIA 18:4).

Na pondego de, Lutę mođona ohó lę lọ he yè ko wlán dogbọn aponsteli Johanu dali, dođọ: “... *na ajówàto towe lę we omę gbogbo aigba tọn lę; na owon towe we yè yí do klo akota lępo. Na ohò eton mę we yè mo ohùn yewhegán lę tọn, mewiwé lę tọn, po omę yè hù to aigba ji lę po tọn te*” (OSOHIA 18:23-24), podọ gbèdidè he yín didè gbọn yewhegán Jelemia dali, do, dođọ: “*Babiloni ko yín kofo sika tọn de to alo Oklunọ tọn mę, he hen aigba lępo nùmu: akota lę ko nù son ovẹn ewo tọn mę: enewutu we akota lę yín nùlunọ*” (JELEMIA 51:7). Şigba yé ma şiyon jęgbakúnna Núvojlado na e ma pégo nado luntón bio Yisenọ tintan lę mę gba. To nugbo de mę, yè vó onú de lę jlado bo yè sọ diọ devo lę, kavi bo gbà yé do.

To alo de mę, ehe kàn ylano he yè do yé ko jo, şigba bo yé ma jo gba, podọ to taji, núyiwà Papa tọn po ninomę eton po yín nùkànbio. Núhoakue titegbe lọ we yín kunnudidè do, yè whlẹn gbeto bo sọ sùwhena ẹn gbọn ojomiọn keđe dali, podọ gbọn yise dó to Jesu Klisti, Meřlitọ lọ mę. Owẹn he lọ we owẹn titegbe Núvojlado

do ɬon. Ehe wẹ tintɔn nugbo he heɛn gbigbà gànhò Babiloni ɬon lẹ ɬon do. To ało devo me, núplɔnmẹ delẹ tin he yẹ to zinzán ɟeḡḡodo Biblu mlenmlen to agùn Katoliki ɬon lepo me. Osoha núhe yẹ ylo do kɔnmionnu azinzɔnno lẹ ɬon keḡe wẹ depo, siḡba yẹ gbɛnkanna Bap-tem yopovu lẹ ɬon po núhe po lepo po.

E wà leblanu do, yisedidó to yewhe-atɔn me gbésɔ to Plotestanno lẹ me, podo enewutu wẹ yẹ gbésɔ pò to zɔnlinzin to afododopolọ me po agùn Katoliki ɬon po. Jù lẹ po yẹ mehe yise to alopa vovo me lẹ po, na pondego de, nado do, yẹ mehe no yí baptem to osin me lẹ yin whẹbledono gbɔn Lute, po Sišiwɛnfeldi po, po omẹ devo he pò lẹ po. To otò Geneva ɬon me, dotogán daho he yẹ no ylo do Mişeli sɔn otò Supeni ɬon me yin hiho badabada bo so yin fifiọ to azán kò-atɔn-nukun-aweto osun aoto, owhè foton-fowe-kanton-gban-nukun-atontọ (1553) ɬon me, po vleko oplon núvojladoto Calvin ɬon po, poun do é gbẹ oplon yewhe-atɔn ɬon wutu. Gbedidè Lute ɬon po Melansiton ɬon po dogbɔn yẹ mehe vò baptem yí yin winwlan to otanhó agùn ɬon me. Linlen Katoliki ɬon he yin do yewle keḡe wẹ agùn whlengan ɬon, ma yin didèsè gbɔn Núvojladoto lẹ dali gba. Enewutu wẹ yẹ ma do sogbe he yise he pò lẹ gba. Yè do kaka ɟe egbé, agùn he ko tin hò owhè kanwe-kò donu susu lẹ gbésɔ to agùn gbépiplinọ lẹ yin, yin e tle yin do ohógbè agùn gbépiplinọ lẹ ɬon, keḡedi mehe yẹ no ylo do Westa, dó apá dopo de hia to pópòlepo eton me do, do, gbepolidopo agùn lẹ ɬon. To didohia nugbo he ɬon me, gbepolidopo agùn lepo ɬon yin agùn pipli gbonvo de, he yin apadé sɔn pópòlepo me. Na sinsen alopálopa he tin to ojle vudè he wáyì lẹ me, ohó he yin “agùn pipli” yin zinzán po owán yinylan de po.

To azán núvojlado ɬon lẹ me, Jiwheyewhe dó azon vive de ai do Agùn Alènú Yóyó ɬon me ehe ma ko ɟe vivonu. Sigba afò didè tintan to yise me yin bibasi nugbo na kolilewá dido Ohó Jiwheyewhe ɬon ɬon. Enewutu, mí yin homehunno pannukon onú he núvojladoto lẹ wà, mehe yẹ sáya na bo so fiọ lẹ wẹ núvojladoto nugbo lẹ.

Sɔn dinvie yi, aholudu Jiwheyewhe ɬon yin huhlɔnno to alihọ eton ji. Vofon de bodo dego. Hinhon wendagbe lo ɬon se tinton jeg-bonu kakadoi. Sɔn afodidè tintan owhèsuna ɬon gbɔn yise dali, bodego eton wẹ dopon klandowiwé ayiha ɬon gbɔn Ohó dopolo podọ Gbigbo Jiwheyewhe ɬon dopolo dali. Yewhehódoto vofon huhlɔnno lẹ ɬon, mehe basi otanhó agùn ɬon do, nugbo Biblu ɬon ehe mehe se lẹ

tindo dopón eton. Kẹdẹdi devizónwàtọ Jiwheyewhe tọn to ojẹ devo lẹ mẹ, yé ma yín omẹ osinọ lẹ gba na yé ma yín meviwe lẹ wutu, şigba yé yín devizónwàtọ Ohó lọ tọn mehe hen gbẹtọ lẹ wá kànşisa mẹ he Klisti gbọn yewehédidọ wendagbe lọ tọn dali. To awubla de mẹ, omẹ de lẹ to omẹ ne lẹ mẹ gbọsi núplónmẹ gbọnvo de he yín didohia yé mẹ. Omẹ de lẹ yín ayajenọ gbọn owheşuna dali, omẹ devo lẹ gbọn didio po baptem po dali, podọ medevo lẹ gbọn klandowiwé dali. Şigba Jiwheyewhe nọ wàzón gbọn Gbigbo Eton dali.

Dogbọn lẹdo owhe kanwe-kò he tọn dali, nújijo nugbo Gbigbo tọn lẹ jọ to agùn Plotestan tọn lẹ, podọ to yisenọ he yè diọ lẹ mẹ he to tenopón Jiwheyewhe. Yé tindo dopón dopolo di Agùn tintan tọn, yé sọ tindo dopón Jiwheyewhe tọn to ninòmẹ huhlónnọ de mẹ. Enewutu wẹ núyiwà agùn Penticost tọn to owhe kanwe-kò donu kòtọ mẹ, tindo bibenu eton.

Şon núyiwà vòvo lẹ mẹ, şon Núvojlado po vófón susu po mẹ wẹ agùn alopālopa wá ayi mẹ te. Na aijije gbẹtọ tọn podọ gbẹtọ-flusọ lẹ tọn wutu wẹ onú lepo do yín wuwlu to gbigbo mẹ, şigba ehe ma ná jlojẹ medepope nado gbẹkọ azón magbovo Jiwheyewhe tọn go. To vófón dopodopo mẹ, agùn lọ yín hinhensepọ Agùn tintan tọn lọ. Gbigbo Jiwheyewhe tọn to azónwà kaka É do kòn Gbigbo Eton jẹgbonu do mehe yè sùwhèna lẹ ji, po hinhenjẹ yóyó po voji yisenọ lẹ tọn po he yè ylo do vófón Gbigbo tọn.

Johanu Baptisti do, domọ: *“Nugbo yen yi osin do to bibaptizi mi, şigba mehe hugan yen ja, afopakan mehe tọn yen ma sù na tú; ewo wẹ na baptizi mi to Gbigbo Wiwé po miyon po me”* (LUKU 3:16). Jenukọn ohódidọ he yín hinhen şè to azán ayidego Pentikosti tọn gbè. Dopón baptem tọn to Gbigbo mẹ ná kàndeji yisenọ lẹ do Jiwheyewhe kealoyi yé. Şigba hlan Ovi nugbo Jiwheyewhe tọn lẹ, enẹ yín ohiadomego Gbigbo Wiwé tọn de hlan yé (EFESUNU 1:13; EFESUNU 4:30).

Nugbo to egbé, mí tindo núniná azònhengbo tọn alopālopa podọ núyiwà Gbigbonnọ agùn Katoliki Lomunu tọn. Fininò de yín didá dai to fie gbẹtọ lẹ nọ dó dopón de te, şigba yé gbẹsọ po to zinzán jowamọ hóhó yeton lẹ mẹ. Yé nọ mọ amisisá de yi gbọn Gbigbo Wiwé dali, şigba e ma yín ninòmẹ Klisti gbọn Wiwé dali gba. Bé yé tindo dopón Jiwheyewhe tọn to ayiha yeton mẹ? Bé yé mọ voji yóyó yi nado lezùn máheto to jowamọ olon tọn lẹ mẹ? Ohókànbio hele şogan yín gbingblon gbọn omẹ dopodopo dali. Ovi nugbo Jiwheyewhe

ton he ko mo gófla Gbigbo Wiwé ton yí, wẹ na modona Fligò he tin to Klisti mẹ kakadoi bo so hen Ohó Jiwheyewhe madopòdo ton lo go na kunnudidè podò na kàndeji yeton.

Yé hen sinsén Gbigbo ton Ehe dali yé yón te. Núniná sogan yín didohia gbọn gbeto susu dali, sığba sinsén Gbigbo ton keđe wẹ sogan yín mimò to yé mehe yín máheto nugbo to núyiwà jowamo wiwé de ton mẹ. Ohó he gbésò tin to ote, *“Enewutu gbọn sinsén yeton mẹ wẹ mì na yón yé te. E ma yín medepope he ylo mi, Okluno, Okluno, wẹ na biọ aholudu olon ton mẹ gba; adavo ewo he wà ojlo Otó sie he tin to olon mẹ ton. Ome susu wẹ na do hlan mi to azán nẹ gbè, do, Okluno, Okluno, bé míwle ma ko dọdai gbọn oyín towe mẹ? Podò gbọn oyín towe mẹ mí ko yàn legba lẹ jẹgbonu? Podò oyín towe mẹ mí wàzón huhlónno susu te? Whenenu wẹ yen na yigbèna yé do, Yen ma yón mì gbèdé, mì tónson dè, mì azón ylankan wàto”* (MATIU 7:20-23).

Dinvie to otòwhàn aweto godo, to osùn atóntò owè fótón-fẹn-kanton-şidopotò (1946) ton mẹ, wófón azònhengbo huhlón daho ton de fón to otò Amelika ton mẹ. Depe devizónwàto hùwhèno de he yín didè gbọn alò Dọte. Roy E. Davis ton mẹ, to agùn Baptisti ton gbọn mehe yè nọ ylo do William Branham dali († 1965) to otò Jeffersonville ton mẹ to Indiana, ko mo azón wiwé de yí bo so yín nukonto wófón daho de ton. Yewhenò Rev. Gordon Lindsa dógbè keđedi kunnudetò de, podò mehe zònhe dawe hùwhèno he wàzón na owè susu to owé eton he yín «William Branham – mesédo sọn Jiwheyewhe de», po onú huhlónno devo lẹ po. É dèkunnu do, é mo ohia po nújauw lẹ po to devizónwiwà dawe lo ton mẹ, keđedilé yé wlán en dó to azán Jesu Klisti ton po aposteli lẹ ton po mẹ. Nukuntónno lẹ mo nukunnumo yeton yí, sekunọ lẹ zinzonlin, podò azònhengbo devodevo lẹ so yí tenme, yedo mehe tindo ahúnmezón lẹ mo azònhengbo yí to vivonu. To apáwhé aweto winwlán owé he ton to ogbè Jaman ton mẹ, owémátò «Mehr Lich» ton lẹ to otò Hambug ton mẹ, yè vó onú helẹ wlán gbọn Dọte. Dibelius dali, mehe yín bişopu to agùn Jaman Evangelical Lutheran ton mẹ, to pg. 4, do: **“Núđodomẹ sọn ayiha mẹ dogbọn homéfá wéma vivi evangelist William Branham ton dali, ehe yè tunmẹ titegbe. Na míwle ton ninomẹ he yín núyiwà jonọ de keđedi núyiwà Amelikannu lẹ ton de. E sogan yín do, e yón do gbigbo ni biọ**

wëndagbezõn wiwà he mẽ. Enẹwutu, yẹn sọgbe hẹ titò towe nado ylọ Branham lọsu ga wá otò Jaman tọn mẽ.”

Devizõnwiwà huhlõnno gbõvo de podọ didè wiwé de na owhèjijo dahò de hlan evangelist susu nado bẹ devizõnwiwà yetõn dopolọ. Gbẹto susu dó devizõnwàgbẹ yetõn ayi, podọ wëndagbe pipé azõn-wàto lẹ tọn, podọ núyiwà azõnhengbọ tọn po sọha medevo he pò lẹ tọn po sẹ azõn yetõn wà. Eyín mẽde pòn hlan onú lẹ dagbedagbe, dinvie agùn soflú lẹ sù hú lé yé nò to hóhówhenu. E yín didò dọ, “Klisti tin to ofi”, mẽdevo lẹ sọ dọ,domọ, “Klisti tin to finẹ”, sığba kaka jẹ dinvie agùn depope ma ko wá ayi mẽ he yè na zéjlẹdo Agùn tintan tọn go, he tindo núplõnmẹ dopolọ, po núyiwà po, podọ sịsẹ Gbigbọ Wiwé tọn po gba. Dinvie to vivõnu mí tindo húdo «Awúsohia Alènù Yóyó tọn» azõn huhlõnno Jiwheyewhe tọn de gbõn Gbigbọ Wiwé dali, ehe mẽ awutugonu Agùn Asivu Klisti tọn tọn na whẹn te bo nasọ tindo dopõn pipé yetõn to Klisti mẽ. Azõn wiwé lọ wẹ yín dọ, Klisti na tindo Agùn de to vivõnu, Ehe na taidi Agùn tintan tọn. Núdepope he jọ to whenenu, nasọ soawúhia whladopo dogó.

Núdepope he kàn Agùn Jiwheyewhe Ogbèno tọn dóna yín hin-hengòwá dòdónu nugbo lọ ji. Opagbè ojẹ awumimion tọn podọ onú-godo-onútẹnme pipé he yè ko dọ jenukonna koliléwá Klisti tọn, kẹdédilé yè wlán ẹn dó to Owé OWALỌ 3:19-21, po owéfo devo lẹ po tọn mẽ. Mèdepope he yín máhẹto to Agùn Jesu Klisti tọn tọn mẽ ma na yín kiklọ gbõn awúvivi agùn pipli lẹ tọn dali gba, ehe góna oklọ, sığba yé bo na din gbõn Owé Wiwé lẹ mẽ nado mọ opagbè he yè do hlan ojẹ he, bo nasọ tindo yise dopolọ. Núdepope he Jiwheyewhe wà, É na nọ wà ẹ kẹdédi Ohó Eton. Whẹpo mí nido hodè dọ, domọ, “*Na ojlo towe ni yín wiwà...*” ojlo Jiwheyewhe tọn dóna yín didohia hlan mí sọn Ohó lọ mẽ na Ede gbõn Gbigbọ lọ dali. Ojẹ he ma yín hlan omẹ vive lẹ gba, sığba ojẹ Jiwheyewhe tọn wẹ ehe, ojẹ hlan Ohó Jiwheyewhe tọn – nugbo lọ. Sọn anádeme he mẽ, omẹ lẹpo tindo jlojẹ nado dohia eyín yise lọ sọgbe hẹ Owé Wiwé kavi eyín yise lọ sọgbe hẹ núplõnmẹ Agùn lọ tọn. E to dandan mẽ dinvie, nado din okànşisa hẹ azõn godo Jiwheyewhe tọn tọn jenukonna koléwá Jesu Klisti tọn.

Ohóta 8

JIWHEYEWHE YÍNYÍN

Po osi daho de po podọ to búdisi wiwé de me, we mí nado pànkọn ohóta Jiwheyewhe yínyín tọn he. Mí tindo sinsèn vòvo po linlẹn alopàlọpa lẹ po, podọ núpłónmẹ lẹpo dogbọn Jiwheyewhe dali. To ohóta hele me, Jiwheyewhe na dèkunnu gbọn Ewłosu dali bo nasọ dó Núdohiamẹ Ewłosu tọn hia ga.

Onú şakasaka lẹpo dóna yín gbìgbẹ dai, na e ma vibibasi nado mọdona onú he ma sọgan yín domona, podọ nado dọ onú he ma sọgan yín didọ, podọ nado sọ tunwun onú he yì aga húgan wuntuntun mítọn. Núdabla he na gbésọ tin he mí kaka mí nido tónsọn ojẹ lẹ me biọ madopòdo me. *“Dayi e go, olon podọ olon olon lẹ tọn lẹ ma sọgan hen we”* (2 OTANNUGBO 6:18). Whenuena mí na tin po Jiwheyewhe po to Gigo me, mí na mọdona núdabla daho Gánhunupo tọn.

Susu to Biblu plónmẹtọ lẹ me ko biọ linlẹn de me dogbọn Jiwheyewhe yínyín dali, ehe ko yín didọ bo sọ yín pinplónmẹ to owhe kanwe-kò donu eñetọ me to okú Klisti tọn godo. E yín núsinyenawu nado mọdona núhe wutu yè ma do hia Alènú Hóhó jẹ to osi de me. Yewhegán de kavi aposteli de ma dọ ohó depope dogbọn yewhe-atọn tọn dali gba. To Kosi lẹ me, yewhe-atọn susu we tin to ayi me. Ehe yè mọdona talala we yín ehe tin to Indian tọn me: “Brahmá” he yè ylọ dọ núdátọ lọ; “Vishnu” he yín mehe nọ hlá ogbẹ dai; po Shiva he yín mevàsúdotọ. Yè ma dọhó dogbọn gbẹtọ atọn Jiwheyewhe yínyín tọn dali to Alènú Hóhó kavi to Alènú Yóyó me gba. E matin to whedepopenu dọ Oklunọ do Ede hia to Ohó Etọn me taidi atọn-to-dopome gba, şigba taidi Jiwheyewhe dopo akàn. Medepope he tẹnpọn nado má Jiwheyewhe ma sọgan tindo Jiwheyewhe nugbo lọ gba, şigba bo tindo yewhe he é basi na ede he tindo nukunmẹ awe kavi atọn, kavi yewhe susu.

To owhe he wáyì lẹ me, pataki to Vófón Plọtẹstan lẹ tọn me, yonnu núyọnẹntọ lẹ zé ogbẹ yetọn lẹ daga nado vọ Jiwheyewhe po Ohó Etọn po. Whedelenu gbọn ali nùzinzán tọn de me. Dopo to hunhlun yetọn lẹ me we yín dọ sunnu we Jiwheyewhe, É ma yín yonnu gba. E yín didọ to owé winwłán he yín Idea-Spectrum 1st July 1987, pg. 17 me, dọ: **“Jiwheyewhe sunnu Biblu me tọn”** podọ ga **“osẹn ao lẹ yín winwłán hlan sunnu lẹ kẹde.”** E yín

didọ, dọ: “**Na yonnu lẹ ma tindo sunnu tẹnme he yè sogan gboadà na yé wutu, enẹwutu wẹ yé ma do yín máhẹto togùn Jù lẹ tọn mẹ gba.**” Na e yín awujinúdo nado tindo dopọn to Jiwheyewhe vivlẹ mẹ do?

To owè fọtón donu enẹ he wáyì lẹ mẹ, Jiwheyewhe basi alènú de he Ablaham bo sọ ná en opagbe de, dọmọ, “...to hiẹ mẹ wẹ yè na dona hennu aigba tọn lepo te” (GENESIS 12:3). Ju lẹ tọn wẹ Ablaham, Yisenọ lepo, po Malénu lepo po. To Mose whenu, nado dọ dọndopọ owè fō-fọtón-nuontón (3,600) hunkọ he wáyì lẹ mẹ, Oklunọ Jiwheyewhe jẹte dó Osó Sinai tọn ji bo na osèn lẹ. Nújijọ lọ ma yín didohia gbọn oyín sinsèn atòn he mí hia wáyì lẹ tọn dali gba. Sọn whenenu wẹ yè dè Israẹli nado dèkunnu na Jiwheyewhe nugbo dopolọ tọn to gblagbla akọta he lẹdo yé lẹ tọn mẹ.

Nado dọ to owè fō (2,000) hunkọ he wáyì lẹ mẹ, awúsohia Mesia tọn yín hinhen gbọn Gbigbo Wiwé dali bo sọ yín jiji gbọn Malia awhli to gbèji dali. Yisenọ lepo modona nugbo he lọ. Malénu lẹ nọ ná sisi I taidi dopo to yewhegán daho lẹ mẹ, yé yí I sè to nújawu Eton lẹ mẹ, sigba yé ma yí I taidi Meflitọ gba. Na Jù lẹ tọn ojẹ nado yise to É mẹ ko dọnsẹpọ. Kedeḍilẹ Josefu do ede hia nọvisunnu eton lẹ dó to asiko ojẹ awetọ tọn, modopolọ wẹ Israẹli na wá yon Messia yeton to whenuena É na sọawúhia yé to ojẹ awetọ mẹ (GENESIS 44; OWALO 7:13).

Nado dọ dọndopọ owè fọtón-fowe (1,400) tọn hunkọ he ko wáyì lẹ mẹ, Mohammed sọawúhia to núwiwà de mẹ. Azon eton wẹ nado tún gbẹtọ lẹ dote sọn sinsèn Kosi lẹ tọn kọn podọ nado hen yé yise to Jiwheyewhe dopo mẹ, Gánhunupo lọ, mēhe Mohammed nọ ylo dọ “Allah”. Mohammed dóyise dọ ewọ wẹ na yín yewhegán godo tọn he hó yè dọ to Owé MALAKI 4:5-6 tọn mẹ. Podọ ewọ godo wẹ whèdida na wá aihon ji, whenenu wẹ Allah na dè mēhe na yì Paladis lẹ mẹ podọ mēhe É nasọ gblewhèdo lẹ. Sogan to owè he wáyì lẹ mẹ, nújijọ he Mohammed dọ yé na jọ lẹ depope ma jọ. Sigba to ajiji mẹ, agùn de wá ayi mẹ bo diónukunsọ Jù lẹ po yisenọ lẹ po. Ehe ma yín linlẹn dagbe lọ gba. Whedepopenu he mí hia Korani, e nọ sisé mí nado nọ hia Owé Wiwé lẹ ga. Dogbọn ohó he Mohammed dọ tọn dali to alọ dindlẹn eton do Biblu mẹ, he yè dóna hia bo sọ yise. Nugbo susu to hodoto eton lẹ mẹ, yèdo Malénu lẹ, ma tlẹ nọ yín osèn eton gba.

Wuntuntun nugbo Jiwheyewhe ɬon po núdohiamẹ Jiwheyewhe ɬon po yín núvive titegbe de. Gbɔn ehe keɔe me we mí sɔgan yín máheto to titò Jiwheyewhe ɬon me. Podò to awúsòhia núdohiamẹ Jiwheyewhe Losu ɬon me, mede sɔgan dọ po awubla po dọ, susu to Jù le me ma modona awúsòhiamẹ Eton to whenuena É sɔawúhia gba, Yisenò le tunme jeago, sigba na Malénu le ɬon ye ma tle modona lala. Ehe we otanhó nugbo lo. Eyín Jiwheyewhe dopolo he dɔhó hlan Ablaham po Mose po, bo sọ do Ede hia gbɔn Klisti me we sọ dɔhó hlan Mohammed, to whenenu núdepope he é dọ, bo wlán bo sọ dọyisena dóna sogbe sɔn bibenu je vivonu. Keɔedi gbeto owhe kanwe-kò donu kòto he ko wáyì le ɬon, mí dó jloje nado kànbio dọ, menu we modona Ohó Jiwheyewhe ɬon po titò Eton po, podò menu le we sọ modona jeago. Azón Jiwheyewhe ɬon nugbo hlan gbeto lepo ma sọ yín yinyónnẹn to agùn pipli egbé ɬon le me ba. To nukonyìyi me, owhejijo titegbe awúsòhia vòvo Jiwheyewhe ɬon le sɔn aga je odò po Núdohiamẹ Ewlosu ɬon po to Klisti me yín domamona gbɔn gbeto susu dali.

Na ohógbè Anglẹ ɬon he yín « GOD»(JIWHEYEWHE) bọ tunme eton to ogbè Heblu ɬon me we *Elohim*. “*To whéwhénu we Jiwheyewe (Elohim) dá olon po aihon*”. Ohógbè he yín Jiwheyewhe yín didohia mí di Gánhunupo keɔedi núhe ye na sèn. To Owé GENESIS 1 ɬon me, mí mọ ohógbè *Elohim* ɬon. Sɔn Owé GENESIS 2:4 ɬon me, to finẹ mí mọ dɔndopọ ohógbè Oklunọ Jiwheyewhe ɬon he yín *Yahweh-Elohim*. Whedepopenu he oyín hele yín dido dagbedagbe bo sọ yín domona titegbe na núdohiamẹ Jiwheyewhe ɬon pataki de. Mí nọ dɔhó do azónyinkọ Eton alopálopa le go. Ohógbè *Elohim* yín zinzán na onú dopo, sigba to whedelenu nọ yín zinzán na onú susu. Onú dopolo to alodlẹn do Ewo Jiwheyewhe dopolo; sigba na onú susu to alodlẹn do azónyinkọ Eton le taidi, Núdátọ, Aloḡonameto, Whédato, Aholu po onú he pò lepo po.

Ohógbè *Elohim* ɬon, po *Elah* ɬon po kavi *El* ɬon yín mimọ to whedepopenu to alodlẹn do Jiwheyewhe dopo. Whenenu e to dandan me nado modona alo he me É sɔawúhia te to azónyinkọ Ewlosu ɬon le me. Ohó he hodo É le bo yín zinzán pannukon Jiwheyewhe, he yín ehe le: *El Elyon* he yín Jiwheyewhe he Yíaga (GENESIS 14:18) *El shaddai* he yín Jiwheyewhe Ganhunupo (GENESIS 17:1); *El Olam* he yín Jiwheyewhe Madopodo (GENESIS 21:33); *El Gibbor* he yín Jiwheyewhe Huhlonno (ISAIA 9:6). E blawu titegbe dọ Biblu tun-

meto le ma detana oyin nugbo le lo po tunme yeton le po gba. Enewutu we domonanu dogbon Jiwheyewhe po awusohiamet Eton po dali yin nusinyenawu, na oyin nugbo le lo ma yin didohia wutu.

Son azan otogbo le ton je azan he gbè yè ná osen te, Jiwheyewhe-*Elohim* we to doho. Whenenu we É doho hlan Mose, domo: "... *Yen Jehova (YAHWEH) we: yen sawuhia hlan Ablaham, hlan Isaki, podò hlan Jakòbu di Jiwheyewhe Ganhunupo (EL SHADDAI), sigba gbòn oyín sie Jehova (YAHWEH ELOHIM) dali we ma yin meyinyonen hlan ye gba*" (EKSODUSI 6:2-3). Ene we jenukonna alènu bibasi he Israeli, Jiwheyewhe dohia oyin alènu Eton he ye ylo do *Yahweh* bo so yin winwlan to ogbè Heblu ton me do, YHWH. Whedepopenu he mí hia Okluno Jiwheyewhe to Owé Alènu Hóhó ton me, winwlan he tunme eton yin *Yahweh Elohim. Yahweh* we yin awusohia gbahungba *Elohim* ton.

To alo dopolo me kededile *Elohim* yin mimo to sisi de me po omè Eton le po nado do É to azonwa, bo yin didohia to oyin le me, modopolo we hlan oyin Okluno *Yahweh* ton. *Yahweh-Jireh* he yin Okluno núpekoto nado basi (GENESISI 22:7-14), *Yahweh-Rapha* he yin Okluno azonhengbonameto (EKSODUSI 15:26), *Yahweh-Nissi* he yin Okluno aliglonnameylankantò (EKSODUSI 17:8-15), *Yahweh-Shalom* he yin Okluno he no sé jijoho do (WHEDATO 6:24), *Yahweh-Ra-ah* he yin Okluno Lengbohoto sie (PSALM 23:1), *Yahweh-Tsidkenu* he yin Okluno dodo sie ton (JELEMIA 23:6), *Yahweh-Shammah* he yin Okluno lo tin fine (EZEKIELI 48:35), *Yahweh-Sabaoth* he yin Okluno awhanpa le ton (1 SAMUELI 1:3). Son whéwhéwhenu, Jiwheyewhe do Ede hia di Okluno kededi titò titegbe Eton ton po azon po hlan gbeto lepo.

Wepo Okluno Jiwheyewhe do hen oyin Eton zun yinyonen hlan Mose, É do hlan en do, "*Yen we mehe tin ne: ewo so domo, Lé we hie na do hlan ovi Israeli ton le, Yen na yin† ko do mi hlan mi de...ehe we oyin sie kakadoidoi,ehe so we oflin sie hlan whendo lepo.*"(EKSODUSI 3:14-15). Ohogbe **Yen na yin** ton yin apade Oyin *Yahweh* ton kededi madopodo, podò mehe tin na Ede. Ewo lo we **Yen na yin** to wheleponu, ma kan lé É do Ede hia do to whedepopenu. Podò whenuena É ton jegbonu son agbasa gbigbono Eton me bio goho agbasalano de me bo so do oyin alènu Alènu Yoyó he yin *Yahshua* hia, ehe tunme do *Yahweh-Whlenganto*, Ewo dopolo we **Yen na yin**. Son dinvie mí mo hinhense ohó he lo ton gbòn owéfo le me kaka je

vivonu owé Alènú Yóyó tòn tòn, do, domo, “*Yen we alfa, Yen we Omega, odòdó po opòdo po, nukontò, godoto.*”(OSOHIA 22:13)

Yé mehe yon aliho he me Jiwheyewhe do Ede hia gbọn to Alènú Hóhó me lẹ kẹde, we na tindo jloje nado mo Ẽn to awusohia Eton me to Alènú Yóyó me. Nugbo, Okluno Jiwheyewhe dopolo we to wheleponu sigba bo no do Ede hia to alovovo me to agbasa gbigbono de me to Alènú Hóhó me, sigba to Alènú Yóyó me Ẽ sawúhia gbangban to gohò agbasalan tòn de me.

Kededile Jiwheyewhe tin do, Gbigbo we Jiwheyewhe (JOHANU 4:24). Kededi Gbigbo, medepope ma ko mo Ẽn gbede (JOHANU 1:18; 1JOHANU 4:2). Enewutu Ẽ do no yin yilọ do Jiwheyewhe he nukun ma no mo (1TIMOTI 1:17; 1TIMOTI 6:16). Medepope he mo Jiwheyewhe to Alènú Hóhó me ko mo Ẽn taidi Okluno-Yahweh. Medepope he mo Jiwheyewhe to Alènú Yóyó me, na ko mo Ẽn di Okluno-Yahshua, Emmanuel he yin Jiwheyewhe tin to mí de. Otó lọ do Ede hia to Ovi lọ me, podọ Jiwheyewhe mehe yin Gbigbo do Ede hia kededi Okluno to agbasa gbeto tòn de me. Dohia he lepo he mí mo to alodlen do Jiwheyewhe, mí so mo ye to alodlen do Okluno, na Okluno lọ we Jiwheyewhe.

To Alènú Hóhó me, núde matin taidi kèndopọ Otó po Ovi po tòn gba. Yè ko do ẹ dai to dodai me. Nado do, Jiwheyewhe we Otó Adam tòn; Ewo we Otó Israeli tòn. Sigba yewhegán depope ma ko ylo Jiwheyewhe do *Otó Olon tòn* gba. Dopo ma to ye me he dọhó kavi dlealọ do Ovi Jiwheyewhe tòn to gblagbla owhè fọtón donu ẹnẹ (4,000) tòn to Alènú Hóhó me gba. Podọ ohó depope matin to sẹnsẹn Otó po Ovi po tòn he ye wlán dai to Alènú Hóhó me gba, na ohógbè nẹ matin lala. Okluno Jiwheyewhe lọ we Mehe yewhegán lẹ po ovi Israeli tòn lẹ po no dọhó hlan bo so tindo kèndopọ po Ẽ po.

To Owé GENESISI 1:27 tòn me, nugbo lọ yin didọ hlan mí, do, Jiwheyewhe he nukun ma no mo lọ sawúhia to ninọmẹ awe me. Jiwheyewhe nugbo dopolo gè do Ede hia to bibenu núdidá tòn, to ninọmẹ awusohia gbaungba gbeto de tòn me, enewutu we ye do wlán ẹn, do, “*Mowe Jiwheyewhe dá gbeto to boşio eton titi me, to boşio Jiwheyewhe tòn me é dá ẹ do...*” podọ aweto, “... *Gbigbo Jiwheyewhe tòn so paváva to osin nukunta ji*” (GENESISI 1:2). Na ehe tòn wutu, na medepope ni ma len kavi dọhó dogbon ome susu tòn dali blo. Eyin mi jlo, mi sogan mo hlan to bibenu lọ dolé Ji-

wheyewhe do Ede hia dó to ninòmẹ vòvo mẹ kẹdẹdilẹ yẹ lezùn nùtitegbe dó. Awúsòhia ninòmẹ susu Jiwheyewhe tọn tọn to Alẹ̀nù Hóhó mẹ yín yiylo dọ teofani, podọ to Alẹ̀nù Yóyó mẹ, É zé ninòmẹ gbẹto yínyín de tọn do Ede ji.

Ohóta 9

KUNNUDIDÈ JIWHEYEWHE LOSU TỌN

To Owé Wiwé lẹ mẹ, mí mọ kunnudidè tintan Jiwheyewhe Losu tọn, awetọ kunnudidè gbọn yewhegán lẹ dali, podọ atòntọ gbọn aposteli lẹ dali. To Alẹ̀nù Hóhó mẹ, Jiwheyewhe do Ede hia to agbasa gbigbọno de mẹ bo dọ dọdai Awúsòhia Ede titi tọn to gohò agbasalanno de mẹ. To Alẹ̀nù Yóyó mẹ, mí mọ şişẹ pagbè ne tọn.

E to dandanmẹ na međe nido pón hlan lé Jù lẹ no lennú dó. Fine wẹ mí sogan mọ Jiwheyewhe te to dódónu nugbo de mẹ. Ovi Israẹli tọn lẹ kẹdẹ wẹ yẹ ná jlojẹ nado dèkunnu Jiwheyewhe nugbo dopo gẹ lọ tọn. Oklunọ do Ede Losu hia hlan Ablaham, hlan Isaki, podọ hlan Jakọbu kẹdẹdi Jiwheyewhe Ganhunupo. Oklunọ dọhó hlan Mose nukun na nukun (EKSODUSI 33:11). To ojẹ Alẹ̀nù Hóhó tọn lẹpo mẹ, Jiwheyewhe dè yewhegán Heblu tọn lẹ kẹdẹ nado dọhó gbọn yé mẹ.

Na Jiwheyewhe tindo ogándùdù bo sọ sọawúhia jẹnukon, É nọ dó Ede hia po Ohó Eton titi lẹ po, dọ:

“Jiwheyewhe dọ ohó hejẹ pọ, dọmọ, Yen wẹ OKLUNỌ Jiwheyewhe towe, he hẹn wẹ tónson aigba Egypti tọn ji wá, tónson owhé afànumẹ tọn gbè. Hiẹ ma na tindo yewhe devo de to nukon şie” (EKSODUSI 20:1-3).

“Yè do e hia hlan we, na hiẹ nido yónen dọ OKLUNỌ lọ ewọ wẹ Jiwheyewhe, devo de matin dogọ ẹ gba” (DEUTELONOMI 4:35).

“Enewutu a ni yónen to egbé he, bo sọ yí i do ayiha towe mẹ, dọ OKLUNỌ lọ ewọ wẹ Jiwheyewhe to olon mẹ aga podọ to aigba ji todò: devo de matin finẹ gba” (DEUTELONOMI 4:39).

“Israẹli È, sè, OKLUNỌ lọ Jiwheyewhe míton OKLUNỌ dopo wẹ” (DEUTELONOMI 6:4).

“Pón dinvie dọ yen, yèdọ yen, wẹ ewọ, podọ yewhe de matin to dè...” (DEUTELONOMI 32:39).

“Mìwle wẹ kunnudètò ɕie, wẹ OKLUNỌ dọ, devi ɕie he yẹn ko dè: na mì nido yónen, bo sọ yí mi sè, na mì nido tunwun dọ yẹn wẹ, yè ma yón Jiwheyewhe de jenukonna mi, mọ ode ma na tin to godo ɕie. Yẹn, yèdọ yẹn wẹ OKLUNỌ, podọ dogó yẹn, whlengantọ de matin” (ISAIA 43:10-11).

“Na yé nido yónen sọn whèzize podọ sọn whèyihọ, dọ mèdevo matin góna mi; yẹn wẹ OKLUNỌ, mèdevo de matin” (ISAIA 45:6).

“Gãnsọ yẹn wẹ OKLUNỌ Jiwheyewhe towe sọn aigba Egypti tọn mẹ; podọ hiẹ ma yón yewhe de adavo yẹn, podọ whlengantọ de matin góna mi” (HOSEA 13:4).

Dinvie mí na dlenalọ do owéfo dele to Alènú Yóyó mẹ ehe sọgbe he Alènú Hóhó tọn lẹ.

“... Sè, hiẹ Israeli È, Oklunọ Jiwheyewhe míton, Oklunọ dopo wẹ... Mèplóntọ, e yón, hiẹ dọ nugbo; na Jiwheyewhe dopo wẹ tin; devo de matin, adavo ewọ” (MALKU 12:29,32).

“Eyín mọwẹ e te dọ dopo wẹ Jiwheyewhe...” (LOMUNU 3:30).

“Sigba hlan míwle Jiwheyewhe dopo wẹ tin...” (1 KOLINTINU 8:6).

“Sigba whẹgbọtọ ma yín whẹgbọtọ omẹ dopo tọn de gba, sigba dopo wẹ Jiwheyewhe” (GALATIA 3:20).

“Bé hlan Ahọlu madopòdo, makú, mamọ, Jiwheyewhe núyónen-tọ dopolọ, wẹ yeyi po gigo po tin na kakadoi” (1 TIMOTI 1:17).

“Na Jiwheyewhe dopo wẹ tin...” (1 TIMOTI 2:5).

“Hiẹ yise dọ, Jiwheyewhe dopo wẹ tin; hiẹ basi dagbe...” (JAKOBU 2:19).

“Hlan Jiwheyewhe Whlengan míton dopo akàn lọ, gbọn Jesu Klisti míton mẹ, wẹ gigo po gigodaho po, ahọludu po huhlọn po ni tin, jenukonna ojle lepo, podọ dinvie, podọ jẹ whenu lọ lepo mẹ. Nişẹ” (JUDA 1:25).

Owéfo dọdai tọn he tin to Alènú Hóhó mẹ lẹ lọ podọ núplónmẹ aposteli lẹ tọn to Alènú Yóyó mẹ, dèkunnu dopolọ. Yè ma dọ to fidepope dọ Jiwheyewhe gbẹtọ tin atọn yínyín mẹ kavi to awe yínyín mẹ gba, podọ ga, ohógbè Ovi madopòdo tọn ma yín mimọ to fidepope gba. Owé winwlan susu he tin dogbọn yewhe wiwé atọn dali ma sọgbe lala gba, na núplónmẹ Owé Wiwé tọn lẹ po wuntuntun Eton

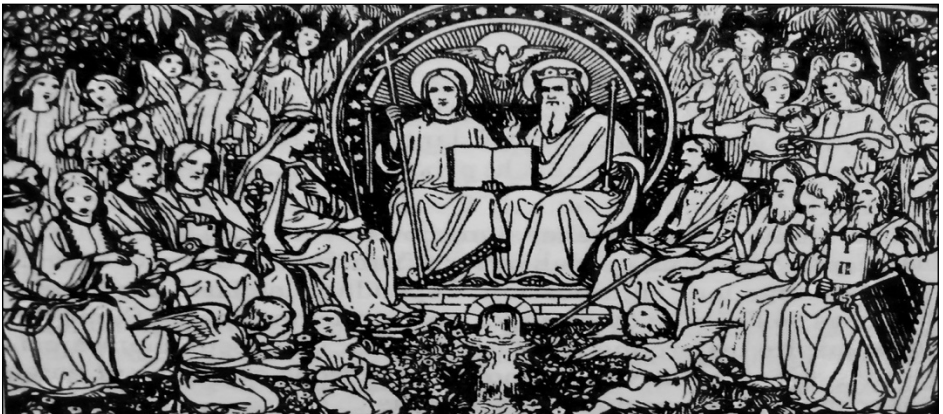
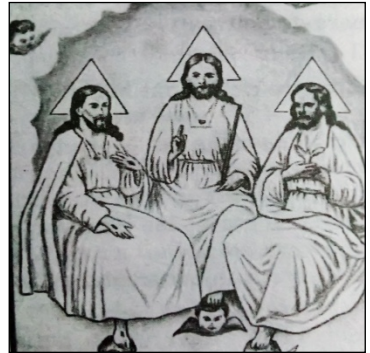
lẹ po yín hihiajẹ wutu. Ohógbè yẹwhe wiwé atòn tọn nẹ ma ko tin dai, mọ e ma sọ tin to egbé podọ e ma nasọ tin kaka jẹ ogbè madopòdo gba. Jiwheyewhe wẹ yín ogblòndo godo tọn lọ, podọ núdepope he tọnjẹgbonu sọn Ewo mẹ nọ tindo kòndopó he: Ovi Jiwheyewhe tọn, Ohó Jiwheyewhe tọn, Gbigbọ Jiwheyewhe tọn, po onú he pò lẹpo po, Ovi, Ohó, Gbigbọ, po onú he pò lẹpo po tindo Jiwheyewhe taidi nukontọ yeton. Şigba Jiwheyewhe ma yín nukontọ mọhunkọ tọn gba, na Ewo lọ wẹ Godoto, podọ Madopòdo dopolo. Ewo lọ wẹ fie omẹ lẹpo nọ jẹ, podọ fie onú lẹpo yín bibladopó te.

To Alẹ̀nù Yóyó mẹ, mí mọ otatọ podọ hinhon ohógbè he yè ná he tọn, do: *“Şigba hlan míwle Jiwheyewhe dopo wẹ tin, Otọ, mẹhe de onú lẹpo sọn, mẹhe mẹ míwle te; Oklunọ dopo, Jesu Klisti, mẹhe dali onú lẹpo tin gbọn, podọ míwle gbọn é dali”* (1 KOLINTINU 8:6). Şogán ohógbè awe yín zinzán to Owéfo he mẹ, şigba Núdátọ dopolo gè wẹ yè to alọdẹn do, yín e tle yín do yè dọhó Eton di Jiwheyewhe, bé whenenu Oklunọ wẹ É yín.

Foto he to aga he, to didohia Otọ po gánpò po to alọ eton mẹ, Ovi lọ po satin po to alọ eton mẹ, podọ Gbigbọ Wiwé taidi apòde de, to zinzlọn to ota yé omẹ awe lẹ tọn ji.

Etẹwẹ mì to mimọ to núdidè nele mẹ? – Jiwheyewhe dopo kavi yewhe atòn?

Omẹ atòn hele yín Jiwheyewhe dopo. Nawẹ ehe sọgan yín mọ do?

Ohóta 10

AGBASA TEOFANI JIWHEYEWHE TỌN

To madopòdo mẹ, Jiwheyewhe kẹdẹ wẹ tin. Gbigbo wẹ Jiwheyewhe, Jiwheyewhe wẹ Hinhón, podọ Jiwheyewhe wẹ Ogbẹ. To madopòdo hinhón gófla Gbigbo ọn he mẹ, to whenenu É ma ko do Ede hia gba. To ninọmẹ enẹ lọ mẹ, mẹde ma sọgan mọ En. Dinvie mí na dọhó do fie Jiwheyewhe sẹ azónwà bo sọ to Ede dohia te ji, enẹ wẹ nado do bibenu ojẹ lọ ọn. To bibenu nẹ, Jiwheyewhe dá olon lẹ po aihon po. Nado pón hlan Alènu Yóyó mẹ, mí hia do, *“Whẹwhẹwhenu wẹ Ohó lọ ko tin, Ohó lọ ko tin po Jiwheyewhe po, Ohó lọ wẹ Jiwheyewhe”* (JOHANU 1:1). Po gbèdidè he po, Ome dopolo he sẹ Ede dohia gbọn tinton jẹgbonu sọn madopòdo gófla hinhón ọn po gigo ọn po mẹ yín alọdlen do. Ome dopolo he sẹ núdá ji, Jiwheyewhe to Awúsọhia Ede titi ọn mẹ di *Logos* ọn jẹgbonu wá, yèdo *Yahweh* Mẹhe wàzon bo sọ dá núdidá lẹ, to enẹgodo É lezùn agbasalan bo sọ sọawúhia to ninọmẹ Ovi ọn mẹ. *Yahweh* yín dido-hia to gbonu to gófla hinhón ọn mẹ, ehe mẹ *Elohim* nono. Enẹwutu, yè wlán en do, *“Ewo lọ wẹ ko tin to whẹwhẹwhenu po Jiwheyewhe po”* (JOHANU 1:2), ehe lọ ma yín to madopòdo mẹ gba, na madopòdo ma tindo bibenu azán ọn wutu. Na enẹ wẹ ome lẹpo dóna mọdona *Yahweh* kẹdẹdi Núdátọ, to ofi Owé JOHANU 1:3 ọn to alọdlen do *Logos* he yín Ohó lọ, do: *“Gbọn alọ eton mẹ wẹ yè dá onú popo; to godo eton núde matin bo yè sọ dá to onú he yè dá lẹpo mẹ”*. To kòndopọ he mẹ, mí sọ dóna hia Owé KOLOSINU 1:16 ọn: *“Na ede wẹ yè gbọn dá onú lẹpo, ehe tin to olon lẹ mẹ, po ehe tin to aihon mẹ po, ehe yè mọ po ehe yè ma mọ po, eyín yé tẹ yín ofin, kavi ahọlu-yigba, kavi ogán lẹ, kavi huhlon lẹ; gbọn ede wẹ yè dá onú lẹpo, podọ na ewo.”*

Dogbon kàndai núdidá he yè dọhó eton hlan mí lẹ ọn dali, aihon tin jẹvo (tohu) bo sọ gbogbe (bohu). To whenenu ninọmẹ de kavi ogbẹ de matin. Zinlu sọ sinyon dogbo nukunmẹ. To asiko nẹ mẹ wẹ Jiwheyewhe sẹ azón núdidá ọn wà ji, podọ Gbigbo Jiwheyewhe ọn sọ pàvava osin nukunta ji. Gbigbo Jiwheyewhe ọn biọ Ohó lọ he yín *Logos* lọ mẹ bo sẹ azónwà to whẹwhẹwhenu, podọ azón kòndopọ ọn. Núdidá lẹ sọawúhia gbọn Ohó didọ dali, sigba ogbẹ lọ kẹdẹ wẹ ọn jẹgbonu gbọn azónwiwà Gbigbo ọn dali. Jiwheyewhe dọhó bo e sọ yín mọ. É do, domo: *“gbọ hinhón ni tin: bo*

hinhon sọ tin". Núdepope he Jiwheyewhe do nọ jọ. Huhlon núdidá tọn tin to Ohó Eton me.

Kededilé mí ko do dó jenukon, to bibenu Jiwheyewhe tọn jẹgbonu sọn gigófla madopodo tọn me, bo sọ do Ede hia gbaungba to ninome awúsohiamẹ tọn de me. *"Mowe Jiwheyewhe dá gbeto to boşio eton titi me, to boşio Jiwheyewhe tọn me we é dá e do..."* (GENESIS 1:27). Boşio Jiwheyewhe tọn we yin awúsohia gbeto tọn. *"... podọ apájle ofin lo tọn ji we apájle de te di awúsohia gbeto de tọn to e ji aga"* (EZEKIELI 1:26; OSOHIA 4:2).

Gbeto we de Jiwheyewhe. To ninome he me we É zinzonlin te to ojipa edeni tọn me bo sọ nọ basi sinsen po Adam po Evi po. To Owé GENESIS 18:1-2 tọn me, medlapon Eton hlan Ablaham yin winwlan dai: *"OKLUNO sọ soawúhia e to ozun mamle tọn ji: ewo sọ sinai to hontonu ogohò tọn to yozò azán lo tọn me. Ewo sọ zé nukun eton hlan bo sọ pón, bo dayi e go, sunnu aton note to é de"*. Okluno dohó he Ablaham. Angeli awe he zonhe Okluno lo le yi otò Sodomi tọn me (GENESIS 19). E yin winwlan dai to Alènu Hóhó me nugbo do, Jiwheyewhe do Ede hia jẹgbonu to agbasa gbigbono tọn he me. Jakobu diahi he E bo bla alọ eton le do alọ Eton go, bo sọ hen Okluno go kaka je whenuena É dólọ donklanme eton, enegodo Jakobu lezun gbeto sekuno (GENESIS 32:22-32; HOSEA 12:4-6). Okluno Jiwheyewhe dopolo to oso, dopolo to egbe to aigba ji podọ mehe jlo É we É na do Ede hia hlan, bo ye na sọ do nugbo lo hézéhézé.

Núvive aweto to kandai azon núdidá tọn he me yin didohia nugbo, do, angeli le losu nọ soawúhia di gbeto, kededilé Owé Wiwé dekunnu dó, do: *"... bo dayi e go, di awúsohia gbeto de tọn site fine to yen nukon. Yen sọ se ogbe ome de tọn to otó Ulai tọn le şensẹn, he ylo, bo sọ domo, Gablieli, hen dawe he nado tunwun núnimọ lo"* (DANIELI 8:15-16). To ota eton 9 me, Danieli dekunnu do, *"Mowe whenuena yen to hodo to ode me, dawe lo Gablieli, mehe yen ko mo to núnimọ lo me..."* (DANIELI 9:21).

Okluno Losu po angeli le po tindo ninome gbeto de tọn. Ehe we tunme daho de gbọn gblondo magbovo Ohó Jiwheyewhe tọn he tọn jẹgbonu to Owé GENESIS 1:26 tọn me, fie Jiwheyewhe do te domo: *"Gbọ mí ni basi gbeto to boşio míton me, to apájle míton me..."* Sọn whéwhéwhenu, angeli le nọ sinai ledo Jiwheyewhe na ye tindo

ninòmẹ taidi Ewłosu wutu. É dọ hlan Job, dọ, “*Fie wẹ hiẹ te whenuena yẹn dó dódó aigba tọn lẹ ai?... Menu wẹ dodògbo ojẹ etọn lẹ tọn, e yín hiẹ yónẹn? Kavi menu wẹ dẹn okàn do e ji? Ehe ji yè hen oslò etọn lẹ nado dio? Kavi menu wẹ dó zannu longlọnen etọn tọn; whenuena sunwhlẹvu afonnu tọn lẹ to hànji dopó, bo vi-sunnu Jiwheyewhe tọn lepo to abóbodo hlan homẹhun?*” (JOB 38:4-7). To ofi mí mọ gblọndo Jiwheyewhe tọn gbọn Ohó didọ Ewłosu tọn dali dọ awhànpa olon tọn lẹ tin finẹ to whenuena Jiwheyewhe dá aihon. Yé wẹ É dọhó hlan dọmọ: “*Gbo mí ni basi gbẹto...*” Tunmẹ he dọ, dọ Jiwheyewhe to hódọ hlan omẹ vòvo lẹ to Jiwheyewhe yínyín Etọn mẹ, yín tunmẹ jẹagọ de bo sọ yín núhe matin. Yewhegán de kavi aposteli de ma tunmẹ owéfo he do alọ mọtonhunkọ ji gba. Whenuena yewhegán Isaia mọ Gigo Jiwheyewhe tọn, é dèkunnu dọ, yẹn mọ Oklunọ sinai to ofi he yì aga de ji bo awhànpa olon tọn lẹ lẹdo É, bo to hànji dọmọ, “*Wiwé, wiwé, wiwé...*” To whenenu é sè ogbè Oklunọ tọn to didọmọ, “*Menu wẹ yẹn na dohlan, menu wẹ na yì na mí?*” (ISAIA 6:8).

Yewhegán Mikaia tindo dopón dopolọ, bo dèkunnu dọmọ, “*Yen mọ Oklunọ aísínsín to ofin etọn ji, awhànpa olon tọn lepo site to alọ adusi etọn ji podọ amiọn etọn ji*” (2 OTANNUGBO 18:18). Whenuena Oklunọ Jiwheyewhe mágbè nado dọalọtena didó atọhò Babeli tọn, É sọ dọhó hlan mẹhe lẹdo É lẹ, dọmọ, “*Mì tónyì, mì gbo mí ni jete yì, bo wlu ogbè yetọn to finẹ...*” (GENESIS 11:7). É nọ dọhó hlan angẹli nele to wheleponu po awhànpa olon tọn lẹ po. Ohógbè he yín “*mí*” kavi “*míwle*” he gbẹto lẹ ylo dọ omẹ atọn wẹ Jiwheyewhe, ma yín tuntunmẹ gbèdẹ gbọn yewhegán Alẹnú Hóhó mẹ tọn lẹ dali kavi gbọn aposteli he tin to Alẹnú Yóyó mẹ lẹ dali gba.

Núdabla daho he yè ma sọgan tunmẹ wẹ yín dọ, Oklunọ Jiwheyewhe tón jẹgbonu sọn agbasa Etọn gbigbonọ mẹ biọ Gohò agbasalan tọn de mẹ. Sığba É klón gigo Etọn dai, É yí ojlemọ afánume tọn de na Ede. Yè basi I to apájle gbẹto lẹ tọn mẹ. Jenukọn Adam yín didá to agbasa gbigbonọ de mẹ taidi apájle Oklunọ Jiwheyewhe Lọsu tọn (GENESIS 1:27). Podọ to Owé GENESIS 2 tọn mẹ, Adam yín didá sọn kògudu aigba tọn mẹ, bo sọ lezùn alindon gbẹtenọ. Evi gbésọ tin to Adam mẹ to whenuena é gbésọ tin agbasa gbigbonọ tọn de mẹ, sığba to godo whenuena Adam yín gigodo gohò agbasalanno etọn mẹ, wẹ Evi do yín didètón jẹgbonu sọn é go. To alọ

dopolo me Agùn Jiwheyewhe Ogbèno ton ko tin to É me to whenuena É tin to agbasa gbigbono deme, sigba Agùn lo yin dideton jegbonu son Ewo me to whenuena É sawuhia to goho agbasalanno de me.

Gbetò ma yin toliveto to whenuena é tin to agbasa gbigbono de me gba, sigba aijiye be to whenuena é tin to goho agbasalanno de me. Son ninome aijiye ehe ton me, ye dona flí i go nado hen en gowa makú me. Enewutu Okluno dona jete bio goho agbasalanno he me bo naso taidi miwlosu, nado sogan suahó fligó miton ton, nado kú do oten miton me, nado de adí okú ton se, nado yí mí do basi Visunnu le po Viyonnu Eton le po. Bibenu yoyó sawuhia, yedo nudida yoyó.

Ohóta 11

GIGO OKLUNO TON

Okluno Jiwheyewhe sawuhia hlan Mose to ozolo miyon ton de me son shen nukan lo ton. To Osó Sinai ton ji, É jete to ninome miyon ton de me, po abidide hevioso ton po, po hinhon po, po nudido openge ton po. Gbetò ewle so se oge huhlono Eton (EKSDUSI 19 po ota 20 po). *“Whenenu we Mose heji yi aga po Aalon po, po Nadabi, po Abihu po, po mehó kande-gban ovi Israeli ton le ton po: ye so mo Jiwheyewhe Israeli ton lo; e so taidi zannu Safili ton tité tin fine to afó eton glo, podó e so taidi olon losu losu na hinhongblégede eton. E ma ze alo eton do yeyino ovi Israeli ton le ton ji gba: ye bo so to Jiwheyewhe pon, bo du bo so nu”* (EKSDUSI 24:9-11). Gbetò nele po tindo dopon le Jiwheyewhe Ogbèno do Ede hia do to aigba ji. Pevi de we ye mehe tindo jloje nado sawuhia to nukon Eton. Ye mo En to ninome agbasalan ton me bo so sogan do onu dopolo hia dolé É te hézéhézé.

Mose so heji yi osó ji nado pé Okluno Jiwheyewhe. *“Mose so heji yi bio osó lo me, aslo lo so sinyon osó lo. **Gigo OKLUNO lo ton so no osó Sinai ji, aslo lo so sinyon e ji ho azán sidopo: to azán sinaweto lo gbè, é ylo hlan Mose son gblagbla aslo lo ton me. Awusohia **gigo OKLUNO lo ton** ton tin di miyon mevásúdo de to aga osó lo ton ji to nukun ovi Israeli ton le ton me”*** (EKSDUSI 24:15-17). Whedepopenu he mí hia dogbon «Gigo Okluno ton » dali, ené we Shekinah bo so note na onu he nukun mo to oge

Heblu tọn mẹ, hinhòn ablanọ de bo nọ sọawúhia di ninòmẹ aslọ tọn de mẹ to whedelenu. Shekina to ewlọsu mẹ wẹ aliho huhlónnọ Oklunọ tọn nado do Ede hia gbaungba. Lé wẹ É do Ede hia hlan Is-laẹli dó na owè kande bo sọ jẹte wá gohòtuntun opli lọ tọn ji, bo dọhó hlan Mose to fiñe. To whedelenu É nọ sọawúhia di dotin aslọ tọn de, to ozán mẹ di dotin miyọn tọn de po hinhòn huhlọn de tọn po.

Podọ omẹ Jiwheyewhe tọn devo lẹ sọ mọ Gigo Shekinah Oklunọ tọn lọ. *“E sọ wá jọ, whenuena yè hẹn yewhenọ lẹ lọ jẹgbonu sọn oten wiwé lọ mẹ wá, wẹ aslọ gọ ohò OKLUNỌ tọn lọ mẹ, sọmọ bo yewhenọ lẹ lọ ma sogan site nado wàdevizọn na aslọ lọ tọn wutu: na **gigo OKLUNỌ tọn gọ ohò OKLUNỌ tọn lọ mẹ**”* (1 AHOLU 8:10).

Yewhegán Isaia mọ Oklunọ to ofin Eton ji bo wlán núhe é dó dopón eton, dọmọ: *“Odé dawhá hlan aweto, dọmọ, Wiwé, wiwé, wiwé wẹ OKLUNỌ awhànpa lẹ tọn: aihon lepo gọ na **gigo eton**”* (ISAIA 6:3).

Podọ yè sọ hẹn yewhegán Ezekieli nado mọ Gigo Oklunọ lọ tọn, ewọ sọ wlán dọmọ, *“... Podọ hlan odò yẹn mọ di e yín awúsohia miyọn tọn, osisé sọ tin fiñe lẹdo e pé. Di awúsohia ayídowhedo tọn he tin to aslọ mẹ to azán ojikun tọn mẹ, mọwẹ awúsohia osisé lọ tọn te lẹdo pé. Ehe wẹ awúsohia apájle sọn **gigo OKLUNỌ tọn lọ tọn mẹ...**”* (EZEKIELI 1:27-28).

Tadena lọ sọn Alènù Hóhó mẹ biọ Alènù Yóyó mẹ sọgbe sọmọ bo Jiwheyewhe kẹde wẹ pégo nado basi. Ojle he mẹ Oklunọ Gigonọ lọ sọawúhia to agbasalan mẹ, wẹ yín asiko he mẹ Gigo Shekinah tọn nọ jẹte wá te. *“Angeli Oklunọ tọn sọ jẹte to yéde, **gigo Oklunọ tọn sọ hón lẹdo yé; obu sọ di yé talala**”* (LUKU 2:9). To Osó Nukunmedidiọ tọn ji, Gigo dopolọ sọ jẹte wá. *“Lé é gbẹ to hódọ, do ayi e go, aslọ sisẹmlanmlan de sionyon yé: bo pón, ogbè de sọn aslọ mẹ to didọmọ, ehe wẹ Ovi yinwanna sie, mēhe mẹ yẹn yín hòmehunno te talala; mì nọ sè eton... Podọ lé yé jẹte sọn osó ji ja, Jesu kọ na yé, dọ, mì dọ númimọ lọ hlan mēde blo, kaka Ovi gbẹtọ tọn nado fọnsọn oşio mẹ”* (MATIU 17:5 po afo 9 po).

To odèhiho Oklunọ míton tọn mẹ, É dọ to Owé JOHANU 17:5 tọn mẹ, dọ: *“Dinvie, Otó È, yí de we titi do pagigona mi po gigo lọ po he yẹn tindo to dewe whepo aihon do jọ”*. Whẹpo aihon do tin

Jiwheyewhe ko tin taidi *Logos – Yahweh* po gigo daho he po Ewo keḁedi Yahweh yin gigopana. Dọpọn dopo ne lọ to tenọpọn meḁfligò le. *“Podọ gigo he hiẹ na mi, yen ko na hlan yé: na yé nido yin dopo, yèdọ dilé míwle yin dopo do”* (JOHANU 17:22). Pipégan meḁdidè le tọn yin alọḁlen do keḁedi hodoto Jesu Klisti tọn, *“Otó, ehele he hiẹ na mi le yen jlo dọ ofi he yen te yéwle ga ni tin to dê; na yé nido to gigo sie he hiẹ na mi pọ: na hiẹ yinwanna mi jenukonna jijo aihon tọn”* (JOHANU 17:24). Mọḁḁplo wẹ hlan yé mehe yè dè jenukọn na dòdó aihon tọn (EFESUNU 1:4-5).

Ohóta 12

NÚHE TÓNŞON JIWHEYEWHE DE

Klisti tónşon Jiwheyewhe yinyin me. Ewo sọ wẹ Ohó Mehe tọn yè dọ keḁedi núdidá tintan Jiwheyewhe tọn (OSOĤIA 3:14). Adam yin didá di ovi Jiwheyewhe tọn, şigba Klisti yin Ovi dètọn akàn Jiwheyewhe tọn. Keḁedi núdidá, Adam tin to boşio Jiwheyewhe tọn me, şigba Klisti yin apájle Jiwheyewhe tọn he tónjegbonu wá po ninọme Jiwheyewhe tọn lepo po. To gbaungba, Adam tindo ninọme dopolo, ehe me Oklunọ Jiwheyewhe sọawúhia te to whenuena É dá ẹ to boşio Eton titi me, na é ma tónjegbonu şon Jiwheyewhe de taidi Adam aweto wutu. Jiwheyewhe jlo ovisunnu le po oviyonnu le po he na tónjegbonu wá şon Ewłosu me, yé he na tindo jijo Jiwheyewhe tọn, podọ gbèzán Eton. Ovi dètọn dopo akàn lọ wẹ tónşon Jiwheyewhe me. Gbon Ewo me, yèdọ Ovi plónji lọ me wẹ ogbè wiwè he şẹ şon hlan ome lepo.

Yahweh wẹ Jiwheyewhe Lọsu, Ewo wẹ YEN NA YÍN, Ewo wẹ madopòdo dopo gè he tin, yèdọ Logos, Mehe me yè dá onú lepo gbon. Enewutu wẹ É do lezùn gbeto to vivonu. Núhe nuyónentọ le gbédai wẹ núvive he to taji, he yin dọ Yahweh tónjegbonu şon bibenu me, yèdọ şon gófla Jiwheyewhe tọn me. To Alènu Yóyó me, mí zán ohógo he yin dọ Ovi dètọn jegbonu şon Jiwheyewhe de wá.

“... Eyin Jiwheyewhe wẹ Otó miton, mi do yinwanna mi: na yen tónjegbonu bo sọ şon Jiwheyewhe de wá” (JOHANU 8:42).

“Na Otó losu yinwanna mi, na miwle yinwanna mi wutu, bo ko sọ yise dọ Jiwheyewhe de wẹ yen şon wá” (JOHANU 16:27).

“Na ohó he hiẹ ko na mi lẹpo wẹ yẹn ko na hlan yé: yé ko yí yé, bo sọ yónẹn hézéhézé dọ, dewe wẹ yẹn sọn wá, yé ko sọ yise dọ hiẹ wẹ do mi hlan” (JOHANU 17:8).

Ojẹ he mẹ núwhiwhlá he yín didohia hlan núplǎntọ lẹ, whenenu wẹ yé dawhá ogbè lélé dọ, *“Dinvie wẹ mí yónẹn dọ hiẹ yón onú popo, bo ma sọ tinnúwhedo dọ međe ni kàn onú de biọ we: gbọn ehe mẹ wẹ míwle yise dọ Jiwheyewhe de wẹ hiẹ sọn wá”* (JOHANU 16:30).

To Alẹ̀nù Hóhó po Yóyó po mẹ Oklunọ dopolọ wẹ to azónwà, dopo to agbasa gbigbonọ Eton ton mẹ, podọ awetọ to gohò agbasalanno de mẹ. E ma yín Ovi Jiwheyewhe ton wẹ tin to ada Jiwheyewhe ton mẹ gba, eyín e yín mọ, yèdọ enẹ na ko yín agọjẹdọ, Jesu matin di Ovi to Jiwheyewhe de gba, şigba kẹdẹdilé Owé Wiwé dọ hézéhézé dó, dọ, Jesu tónjẹgbonu sọn Jiwheyewhe de bo yín Ovi dètón gbọn Gbigbo Wiwé dali. Enẹwutu É tindo ninọmẹ Jiwheyewhe Losu ton. Tadena Ovi ton wẹ nado tónjẹgbonu sọn Otọ mẹ kavi nado jò sọn Otọ de. Jesu tindo Ogbè Jiwheyewhe ton to Ewlosu mẹ kẹdẹdilé É yín Jiwheyewhe Losu dó. Sọn Jiwheyewhe kẹdẹ mẹ wẹ Jiwheyewhe sọgan tónjẹgbonu wá bo sọawúhia to apájẹ Ede titi ton mẹ. Gbọn Ewọ mẹ wẹ visunnu po viyọnnu Jiwheyewhe ton lẹpo po na tindo jijo Jiwheyewhe ton (2 PITA 1:4).

To náyónẹn aihon ton mẹ, ohóta titegbe yeton wẹ yín kòndopó Otọ po Ovi ton po, podọ Ovi ton po Gbigbo Wiwé ton po, po kòndopó he pò lẹpo po. Yé yín zinzán jẹagọ do yénozo lẹ go. Nukunnumojenu-go depope matin to nújijẹ nele depope mẹ gba. Eyín e yín mọ, bé whenenu ohóta nele pó lezùn majiki hlan zinzintọ lẹ po náyónentọ aihon he ton lẹpo po. E na sinyenawu titegbe na omẹ depope he biọ omọ mọtonhunkọ mẹ nado lùn in tón. Náyónẹn Biblu ton tin to şişẹ titò madopòdọ Jiwheyewhe ton hlan gbẹtọ lẹpo mẹ gbọn Jesu Klisti Oklunọ míton dali. Mí matindo whenu nado dọ awúşohia vòvo Jiwheyewhe ton po kòndopó Eton po gba, şigba mí dóna mọdona núdohiamẹ Jiwheyewhe ton dohlan mí de bo sọ tunwun dọ É dó kòndopó Eton ai po mí po. Dinvie, ohókànbio lọ wẹ yín dọ: etewẹ kòndopó po É po? Ehe wẹ ohó viẹ lọ. Nugbo Jiwheyewhe ko táhin-hón do e ji bo ko sọ dó kòndopó Eton ai po gbẹtọ lẹpo po.

Núplónmẹ he yè dá dayi, ehe yè ylo dọ zédai Nisene ton ma sọgbe he Owé Wiwé gba. To finẹ međe sọgan mọ ohógbè hele he yè wlán to owé winwlan F. Hauss, Väter der Christenheit, pg. 40 ton mẹ, domọ,

“... Ovi dopo akàn Jiwheyewhe tòn, mēhe yè ji sòn Otó lọ de jenukonna aihon, Jiwheyewhe sòn Jiwheyewhe mē, hinhon sòn hinhon mē, Jiwheyewhe nugbo lọ sòn Jiwheyewhe nugbo lọ mē, he yín jiji şigba bo ma yín didá gba...” Nawẹ Otó sogan ji Ovi to olon mē dó? To vlẹkẹsi de, ehe ma sogan yín domona gba. Linlẹn mọhunko tọn lẹ ma yín mimo to fidepope to Owé Wiwé lẹ mē gba. Ehe wẹ ahlidida dahò hlan Jù lẹ po Malénu lẹ po.

Otó tindo Ovi dètón lọ gbọn Gigbo Wiwé dali to aigba ji fi. Podo gbọn enẹ dali, Jiwheyewhe basi bibenu lọ po visunnu po viyonnu Etón lẹpo po. Gbigbo lọ mē wẹ É do yín Ovisunnu Jiwheyewhe tòn, şigba agbasalan lọ mē wẹ É do yín gbeto, podo na gbeto yinyin tòn wutu É nido hẹn mí gowá oten míton wiwé mē. É dóna yín gbeto nado kú, şigba É dóna yín Jiwheyewhe na É nido gbàwhàn okú tòn, po lonzodo mē tòn po, podo Satani tòn. Aposteli Paul ma do núdabla he yè ma modona gba, şigba to vlẹkẹsi de mē, é do, domo: *“Podo matin núdindon, dahò wẹ núdabla jijo-di-Jiwheyewhe tòn: yè yí Jiwheyewhe hia to agbasa mē, bo sọ sùwhẹ nẹ to Gbigbo mē, yè mọ en to angeli lẹ de, yè dọyewehó eton hlan Kosi lẹ, yè yí i sè to aihon mē, yè sọ yí i daga do gigo mē”* (1 TIMOTI 3:16).

Ovi lọ ma yín mimo to ofi mayonen to madopodo mē, podo to whenu Alènu Hóhó tòn mē gba kẹdẹdilẹ e yín winwlan hẹzéhézé dó to bibenu Alènu Yóyó tòn mē. Opagbè nújijò dahò he tòn yín kinkondopó hẹ ohó *egbé* tòn. Dọdai nújijò dahò he tòn to Alènu Yóyó mē gbẹsọ to alodlendó nukon. Alènu Yóyó lọ wlan şişẹ dọdai Alènu Hóhó mē tòn lẹpo dai.

Şişẹ titò whlenganzon Jiwheyewhe tòn tòn yín lilá dolé do, *“Yen na do oséndóai lọ: OKLUNO ko do hlan mí, domo, hiẹ wẹ Ovi sie; egbé wẹ yen dè we tón”* (PSALM 2:7). To Owé HEBLU 1:5 tòn mē, ehe yín şişẹ do, *“Na angeli telẹ wẹ é ko do hlan to ojẹ de mē, do, hiẹ wẹ Ovi sie, egbé wẹ yen dè we tón?...”*

Asiko ojomiyon tòn yín dido to Owé Wiwé lẹ mē di *egbé*. *“Podo, é ko dó azán de, bo to dido to owé Davidi tòn mē, do, Egbé...”* (HEBLU 4:7). *Egbé* he wẹ azán whlengan tòn. *“Na é ko domo, yen ko sèhó towe to ojẹ he yè kẹloyí tòn de mē, to azán whlengan tòn gbè wẹ yen ko gọalona we: dayi e go, dinvie wẹ ojẹ he yè kẹloyí lọ: dayi e go, dinvie wẹ azán whlengan tòn”* (2 KOLINTINU 6:2; ISAIA 49:8). Mēhe wlanwé hlan Heblu lẹ zizéjledo yisenọ Alènu Hóhó

mẹ ọn he mayise lẹ go bo sọ ná avàse yé dọ, “*Enẹwutu, dilé Gbigbo Wiwé dọ, dọmọ, to Egbé, eyín mìwle na sè ogbè etọn... Şigba mì ni nọ jlahòmẹdona mìnozo egbésọ-egbésọ, whenuena yè to yiylo ẹ Egbé; na mẹdepope mìton nika hẹn ayiha etọn sinyẹn gbọn oklo ylando ọn dali*” (HEBLU 3:7 po afo etọn 13 po). Sọn awúsohia Klisti ọn tintan mẹ, wẹ ojle ojomiọn ọn he yín awúsohia wiwé Etọn ọn şè kaka je koliléwá Etọn whenu, mí tin to awúsohia (parousia) Klisti ọn mẹ, mí tin to azán whlengan ọn mẹ, ehe yín Alènu Yóyó to egbé.

To Owé LOMUNU 1:3-4 ọn mẹ, mí hia dogbọn Ovi lo ọn dali, dọ, “*Gbọn Ovi etọn Jesu Klisti Oklunọ míton dali, he yè ji sọn okún David ọn mẹ, dilé agbasalan ọn te; bo sọ lá nado yín Ovi Jiwheyewhe ọn to huhlọn mẹ kẹdẹdi gbigbo owiwé ọn, gbọn fọnsọnkú oşio lẹ mẹ ọn dali*”. Fọnsọnkú wẹ odohia awhàngbigba ọn dọ, Ewo wẹ Ovi pagbè ọn. “*Mìwle sọ to owendagbe ayajẹ ọn do mì, opagbè yè do hlan Otọ míton lẹ. Lé Jiwheyewhe ko hẹn şè hlan ovi míton lẹ dó, whenuena é zé Jesu tite; dilé yè kàn ẹn dó to Psalm awetọ mẹ ga, dọ, hiẹ Ovi şie, egbé wẹ yẹn dè we ọn*” (OWALO 13:32-33).

Whenuena angeli Gablieli hẹn owẹn pagbè gbọnvo Messia lo ọn wá Malia de, Malia gblọn bo dọ hlan ẹn, dọmọ, “*Nawẹ ehe na yín, whenuena yẹn ma yón sunnu gbèdè? Angeli lo sọ gblọn bo dọ hlan ẹn dọ, Gbigbo Wiwé na wá oji we, huhlọn Gigogán ọn nasọ sinyẹn oyẹ oji we: enẹwutu ga onú wiwé he tin nado yín didètónsọn hiẹ mẹ, Ovi Jiwheyewhe ọn yè na nọ ylo ẹ*” (LUKU 1:34-35). Kẹdẹdi kunnudidè Owé Wiwé lẹ ọn, Malia ji Ovi lo to aigba ji fi, e ma yín Jiwheyewhe to olọn mẹ gba.

Yè ma do Malia hia mí nado yín núdoyeyigona kavi núsinsẹn gba, şigba bo yín póndego de na onú he jò gbọn yise po osi po dali, to whenuena Jiwheyewhe basi bibénu núdidá Etọn he Malia ma sọgan gọ onú depope na ọn. Ovi gbẹtọ ọn he yín Jesu Klisti, yín pipé po dódónu Jiwheyewhe ọn po. Malia wẹ mẹhe hẹn okún wiwé lo. Yè ji Jesu gbọn huhlọn núyiwà pipé podọ gọfla ọn dali.

Núyiwà agùn depope ọn ma sọgan yín didiọ do Ohó Jiwheyewhe ọn mẹ gba. To Owé MATIU 1:20 ọn mẹ, mí hia dọ, “*... na ehe to ohò etọn mẹ, Gbigbo Wiwé si wẹ e sọn*”. Gbigbo Wiwé ma yín gbẹtọ klándovo de gba, şigba Gbigbo Jiwheyewhe ọn wẹ. Enẹwutu, yè ma ylo Jesu gbèdè dọ, Ovi Gbigbo Wiwé ọn gba solé e yín dọ Gbigbo Wiwé

mẹ wẹ yè mọhò Eton te, adavo Ovi Jiwheyewhe ɬon. Ehe lọ jò na ehe yè dọ gbọn yewhegán Isaiia mẹ nido di, dọmọ, “... *Dayi e go, awkli de na mọhò, bo nasọ ji visunnu de, bo na ylọ oyín eton dọ Emmanuel*” (ISAIA 7:14).

Dogbọn Ovi lọ ɬon dali, yè wlán ẹn dọ, “*Biọ mi, yẹn nasọ yí Kosi lẹ na we na ogú towe, aigba pòdo lẹ na nútindo towe*” (PSALM 2:8). É lezùn meflitọ míton godo he Otọ lọ do Ede hia to Ovi lọ mẹ. Enẹwutu, yise to Ovi Jiwheyewhe ɬon mẹ yín kàndeji de podọ nútotaji de na mí nido mọ whlengan. Fie Jiwheyewhe gbowhẹ hẹ gbẹto te kẹdẹ wẹ to Klisti mẹ, podọ Klisti mẹ wẹ yè hẹn hòmegble Jiwheyewhe ɬon miọn te. Yise to Ovi lọ mẹ wẹ yín yise nugbo dopo akàn he tin to Otọ lọ me. “*Medepope he mó Ovi, ewọ lọ wẹ ma tindo Otọ: ɕigba, ewọ he yigbè Ovi ɬon, é tindo Otọ ga*” (1 JOHANU 2:23). Medepope he mó Jiwheyewhe yínyín Ovi lọ ɬon, ma sọgan tindo Jiwheyewhe di Otọ eton gba.

Owé Psalm ɬon dọ, matin alotúndome sọn Yahweh de podọ sọn Ovi lọ de dọ, “*Yí osi do sèn OKLUNỌ bo sọ jaya po sisosisọ po. Yí nùdonùgo na Ovi lọ, é nikā sadi, m̀iwlẹ bo nasọ và to ali lọ ji, whenuena homegble eton fõngu vude. Donanọ wẹ yé he dín fibetado to emẹ lẹ*” (PSALM 2:11-12).

Yise to Ovi lọ mẹ wẹ yín núvive na whlengan, na ofligò ma sọawúhia gbọn Otọ lọ mẹ to olon gba, ɕigba gbọn Ovi lọ mẹ to aigba ji. Enẹwutu, yè wlán ẹn dolé dọ, “*Mehe yise to Ovi mẹ tindo ogbè madopòdo: mehe ma yise to Ovi mẹ ma to na mọ ogbè; ɕigba homegble Jiwheyewhe ɬon note to é ji*” (JOHANU 3:36).

Jiwheyewhe ma ná mí núplónmẹ dogbọn Ede ɬon dali gba, ɕigba É do Ede hia mí. Ayihun wẹ zédai he yè ɕaka ehe ɕè sọn owhe kanwe-kò donu ẹnẹ he wáyì lẹ mẹ gbọn Ovi Jiwheyewhe madopòdo ɬon dali. Ovi madopòdo dètón akàn wẹ É yín hlan međe lẹ, hlan međevo lẹ Ewọ lọ wẹ Ovi he yè dá lọ, podọ yè sọ pón hlan ẹn taidi mehe yè ji sọn Jiwheyewhe de, podọ ehe wẹ jẹ nado yí tẹnme to madopòdo mẹ. Dagbe tẹwẹ e na yín na mí nado sèn Jiwheyewhe Ovi he yè dètón, kavi he yè dá, kavi ehe yè ji? Ohógbè mọhunkoton matin lala gba. Ovi lọ yín didètón sọgbè dolé Owé Wiwé dọ dó. Ovi lọ jò sọn Jiwheyewhe mẹ, podọ enẹwutu wẹ yè ma do ylọ E dọ Ovi Malia ɬon to Owé Wiwé mẹ gba, adavo Ovi dètón dopo akàn Otọ ɬon. Na náyónen egbé ɬon wutu, Náyónentọ aihon ɬon dele len dọ, azin lọ ɬonson Malia mẹ bọ jinukun lọ yín didètón gbọn Gbigbo Wiwé dali.

Eyín e yín mọ ọ to nújìjò mọtonhunkọ mẹ, bé gbèzán ylankan he sọawúhia to azin nẹ mẹ na ko dù to jinukun wiwé nẹ lọ ji. Gbọn enẹ mẹ, onú sakaşaka de na ko tin. Şigba enẹ ma sọgan jò gbèdè. Ohógbè Owé Wiwé mẹ ọn he yín “*Dètọn dopo akàn*” yèdo azin ọsu ga, tónson Jiwheyewhe mẹ.

To ninọmẹ ọdai Alènù Hóhó mẹ ọn gbọn ohó lọ dali, gbọn póndego lẹ dali, podọ gbọn oló lẹ mẹ, mí mọ núdohia ọdai ọn he to awúwle nado wá síšẹ mẹ. Onú titegbe lọ wẹ yín ọ, “... *na kunnu onú helẹ ọn he yè na to ohó ọ to godo...*” (HEBLU 3:5). Jiwheyewhe ọhó gbọn yewhegán lẹ mẹ, bọ yé pón hlan nukon mẹ, podọ hlan yéwle wẹ yè hùndohia ọ yé ma to devizónwà hlan yénozo lẹ gba, adavo hlan míwle (1 PITA 1:12). Sọn whenuena Omẹ Dopo he ko ọhó gbọn yé dali ko lezùn gbẹto, mí tindo núdohiamẹ Jiwheyewhe ọn, gbẹto yín yín Klisti ọn he sọawúhia to gófla síšẹ Eton ọn mẹ. Yewhegán lẹ ko ọ jenukon bọ aposteli lẹ ko sọ dèkunnu dolé e jò dó ọn. Omẹ Dopolọ he ko ọ e na Ede gbọn Ohó Eton dali ko sọawúhia, ọ, “*Na ewọ mẹ wẹ gígó ozon ji Jiwheyewhe ọn lepo nonọ to agbasa mẹ*” (KOLOSINU 2:9).

E sinyenawu nado mọdona, lé e bọawu nado ọjọ Ohó titegbe Jiwheyewhe ọn, he tónjẹgbonu po núdohiamẹ Ewłosu ọn po kaka jẹ whenuena awúsohia daho Eton ọn to Klisti mẹ, lezùn núplónmẹ yewhe-atón ọn dó. Owéwłántọ he yè nọ ylọ ọ, Emil Bluna włánwé dogbọn ohóta he ọn dali ọ, “ **Ohógbè he yín yewhe-atón ọn yín núhego yè ma sọgan ọhó do. Dawe he yè nọ ylọ ọ, Ogustẹn hia to owé he yè nọ ylọ ọ, (De Trinitate, V 9) mẹ. Podọ dawe he yè nọ ylọ ọ, K. Bat sọ ọ onú dopolọ to owé he yè ylọ ọ, (Kirchliche dogmatik I., I, page. 703) ọn mẹ. Eyín mì lenpón titegbe, mì na mọ ọ omẹ atón- kẹdẹdi omẹ dopo ma yín núde gba, şigba ehe wẹ zánnu-agbali de to yé omẹ yewhe-atón-sẹntọ lẹ po yewhe-dopo-sẹntọ lẹ po şenşen. Şigba e ma yín amisisá onú de poun ọn gba, şigba núyọnen he dohia omẹ susu kẹdẹdi onú helẹ hunkọ, sọ dóna dohia núdabla dopo yín yín Eton ọn po domona núdohia Eton ọn po, po Ewọ mẹhe do Ede hia po. Linlen yewhe-atón ọn sọawúhia na gbẹto lẹ ma mọdona titò whlengan Jiwheyewhe ọn ọn wutu. Yé gò biọ zédai otọ lẹ ọn glọ to núdohiamẹ yewhe-atón ọn mẹ kẹdẹdi azón yeton. To sisosiso de mẹ,**

Bible jeagòdo agùn yewhe-atòn-sèntò lẹ tọn” wẹ yè wlán to owéwinwlán E. Brunner, Dogmatik, vol. 1, pg. 243-244) mẹ.

Whladopo dogó, e yín didò hézéhézé dọ yewhegán lẹ kavi aposteli lẹ de ma yón núde dogbọn yewhe-atòn tọn dali gba. Enewutu, ohógbè he yín Jiwheyewhe atòn tọn matin to Biblu mẹ gba. Nawẹ omẹ atòn sogan dogbèpó bo lezùn Jiwheyewhe dopo dó? Ene lọ yín onújonọ de, bo sọ jeagòdo núplónmẹ Biblu tọn, bo sọ yín alòdlendó di núplónmẹ Kosi lẹ tọn. Jiwheyewhe Madopòdo he yín Nugbo dopolọ wẹ do Ede hia to ninòmẹ vòvo atòn mẹ: to olon mẹ kẹdẹdi Otò, to aigba ji di Ovi, bo sọ yín Gbigbo to Yisenọ lẹ po mẹ. Ene wẹ kunnudidè Owé Wiwé lẹpo tọn. Aliho he ji wẹ yewhegán lẹ po aposteli lẹ po tindo dopon po É po te bo sègbè Eton, yé yón En hézéhézé bo sọ do É hia to ninòmẹ he É soawúhia te lẹpo mẹ. Núyónentọ lẹ diọ Jiwheyewhe dopo zùn omẹ atòn. Núyónentọ lẹpo to didò, domọ, Biblu ma modona núplónmẹ yewhe-atòn tọn gba. Dinvie to nukonyíyí mẹ, yé gbésọ to avùn dopolọ hò. Nawẹ ene sogan yín wiwà dó?

Ohóta 13

OYÍN OKLUNỌ TỌN

Godo he Oklunọ Jiwheyewhe ko ná osèn ao lẹ wẹ É dọhó vive he dọ, “... to otẹn fie yẹn hẹn oyín sie yín flinflin te lẹpo yẹn na wá de we bo sọ dona we.” (ESQDUSI 20:24). Na otẹn dopo ne lọ mẹ wẹ Oklunọ Jiwheyewhe hẹn Oyín Eton zùn yínyónen te, fiñe wẹ omẹ de sogan dó jlojẹ nado sèn En te to gbigbo mẹ podọ to nugbo mẹ. Sọn bibènu, Oklunọ do Oyín Eton hia omẹ he yón En lẹ. “*Podọ hlan Şeti, ewọ ga wẹ yè sọ ji visunnu de; é sọ ylo oyín eton dọ Enọşi: whenenu wẹ gbeto lẹ şe nado to avàleyan Oyín Oklunọ tọn.*” (GENESISI 4:26).

To owé EKSQDUSI 33:11-23 tọn mẹ, yè to didohia hézéhézé núdohiamẹ Oyín Jiwheyewhe tọn tọn. Whedepopenu Oklunọ dọhó bo sọ do jomion Eton hia hlan omẹ de, É nọ hẹn Oyín Eton zùn yínyónen hlan omẹ motonhunkọ ga. Oklunọ dọhó hlan Mose onù hlan onù. Mose jlo nado mọ gigo Jiwheyewhe tọn. To whenenu Oklunọ gblon hlan en domọ, “*Ewọ sọ domọ, do gigo towe hia mi, yẹn vẹ we. Ewọ sọ domọ, yẹn na hẹn dagbewà sie lẹpo gbọn nukon towe, bo nasọ lá Oyín Oklunọ lọ tọn to nukon towe...*” Jiwheyewhe ma

yín mamọdona kavi tin to whiwhla ten de me gba, sigba É de afo jegbonu bo so hen Ede zun yinyonen podọ Oyín Eton ga.

Núdohiamẹ Oyín Oklunọ Jiwheyewhe ton ton yín onú he ji yé dóna táhinhón do titegbe. Na Mose ton, Oklunọ zón azón en domọ: “*Dohó hlan Aalon podọ hlan visunnu eton le, domọ, Alopa he ji we mi na nọ dona ovi Israeli ton le lo; mi na nọ do hlan ye do, Oklunọ lo ni dona we, bo payi ogo we: Oklunọ lo ni hen nukunme eton nado to sisé to oji we , bo yín hómehunnọ hlan we: Oklunọ lo ni zé nukunme eton lo daga to oji we, bo na jijoho we. Mowe ye na yi **Oyín sie** do ovi Israeli ton le lo ji do; yen bo nasọ dona ye.*” (OSOHA 6: 23-27).

Jiwheyewhe ma dohó gbèdè po ohóta lepo gba, sigba É dohó to Oyín Eton me. Whedepopenu he gbeto le to yiylo E kavi to azónwà hlan En, ye nọ basi popo to Oyín Eton me. Modopolọ we e jò dó to whenu Alènú Hóhó po Yóyó ton ton me.

Ehe we osen dóai Jiwheyewhe ton lo, do Jiwheyewhe yín mimo to ofie É do Oyín Eton hia te kedé: “*Sigba otenme lo he Oklunọ lo Jiwheyewhe miton na de son wheno miton lepo me nado yi Oyín eton do fine, yedo fininò eton we mi na nọ din hlan podọ fine we hie na nọ wá*” (DEUTELONOMI 12:5).

Solomoni losu dohó nugbo dopolo ton whenuena é to templi lo hùn; to odèhìhò eton me, é do, domọ: “... *Na akota aigba ton lepo nido yon **oyín towe** nado nọ dibusi we, dilé Israeli ome towe le to wiwà dó, podọ ye nido yonen do ye ylo ohò he ehe yen ko dó lo gbon **oyín towe** dali.* (1 AHOLU 8: 43). “*Enewutu ome sie le na yon oyín sie to azán lo gbè, na yen we mehe to ohódọ: doayi e go, yen we.*” (ISAIA 52: 6).

Jiwheyewhe dopolo we so dohó hlan Mose do, “*Yen na yin we do mi hlan mi de*”. É do Ede hia ovi Israeli ton le to osó sinai ton ji kedédi ohógbè hele domọ: “*Jiwheyewhe do ohó he lepo, domọ, Yen we Oklunọ Jiwheyewhe towe, he hen we tonsón aigba Egipti ton ji wá, tonsón owhé afanumẹ ton gbè.*” (EKISODUSI 20:1-2). Yewhegán Isaia táhinhón do ohó he Oklunọ Losu do ji, domọ. “... *Yen Oklunọ we; ome tintan, podọ góna godoto, yen lo we.*” (ISAIA 41:4) “*Yen we Oklunọ (Yahweh): ehe we oyín sie: gigo sie we yen ma na jó na medevo, mo yen ma na jó pipa sie na boşio pipa le*” (ISAIA 42: 8). “*Yen, yedo yen we Oklunọ; podọ dogó yen, Whlen-*

ganto de matin... Enewutu mi we kunnudeto sie, we Okluno do, do yen we Jiwheyewhe.” (ISAIA 43:11-12). “*Le we Okluno do, Aholu Is-laeli ton, podò Omeflito eton Okluno Awhanpa le ton; Yen we ome tintan, Yen we ome godoto; Jiwheyewhe de matin to godo sie.”* (ISAIA 44:6). “*... Yen we Okluno mehe basi onu lepo*” (ISAIA 44:24). “*Yen we Okluno medevo de matin, Jiwheyewhe de matin gona mi: yen ko blagbajana we, eyin hie ma tle ko yon mi: Na ye nido yonen son whèzize podò son whèyího, do medevo de matin gona mi; Yen we Okluno medevo de matin.”* (ISAIA 45:5-6). “*... Yen lo we; Yen we ome tintan, Yen we ome godo ton ga. Alo sie ga we yi dodonu aigba ton doai, adusilo sie we dlen olon le: whenuena yen ylo ye, ye fon note dopò.”* (ISAIA 48:12-13).

To owé Alènú Hóhó ton lepo me, ome Jiwheyewhe ton lepo yon Oyín Okluno lo ton bo so yin yilò gbón Oyín dopolò dali. Tùnme lo to owé Alènú Yóyó ton me dlealodó hézéhézé, do, “*... JESU we hie na ylo Oyín Eton (YAHSHUA)*” (MATIU 1:21). É yin jiji di Whlenganto, Messia Okluno lo (LUKU 2:11). Oyín lo tindo kòndopò po whlenganzón he ye na En po to whenuena ye to owhegbo na En (LUKU 2:21).

E to dandanme nado modona aliho he me Jiwheyewhe do Ede hia te, to Alènú Yóyó me taidi Otó to olon me, podò di Ovi to aigba ji, podò gbón Gbigbo Wiwé dali to Agùn Eton me. E to dandanme nado yon Oyín he me oflígò míton yin bibasi te, podò to Oyín he me mí soğan dõnsepò Jiwheyewhe te. Otèn dopo gè we tin to aigba ji fie Jiwheyewhe do Ede hia te hlan whlengan míton, enewe nado do, to JESU KLISTI OKLUNO ton me. Enewutu medepope he jlo nado dín Jiwheyewhe dóna dín In mọ to otèn fie jẹ É ni yín mimọ te. Medepope he jlo nado mọ Jiwheyewhe dóna mọ En to otèn he jẹ É ni yín mimọ te. Medepope he jlo nado sè ogbè Eton dóna wá otèn fie jẹ na ewo nido sè ogbè Eton. Finẹ lo wẹ É do Ede hia te po **Oyín Eton po**. Ofi dopo gè he gbeto lepo soğan pé Jiwheyewhe te wẹ yín to JESU KLISTI OKLUNO míton me.

Etewutu wéplónmetò le do diò Oyín Yahweh ton do Jehova podò Yahshua ton do Jesu bo ye ma so modona? To ogbè Heblu ton me, Oyín Okluno YHWH ton dóna yin dopolò to owé Alènú Hóhó po Yóyó ton po me. Ye ma na ogbè túnme devo de gba. Whiwhèpò win-wlán Yahweh ton wẹ yín Yah kèdèdi El he note na Elohim. Ohógbè he yín Hallelu-Yah wẹ yín do, mi pa Yahweh; túnme Isa-Yah ton wẹ

yín dọ, Yahweh wẹ whlẹngan: Yahshua tùnme dọ Yahweh whlẹngantọ; Isra-El tunme dọ mehe deàhì po Jiwheyewhe po; Otadena Işma-El tọn wẹ Jiwheyewhe he nọ sè ohó; Immanu-El tùnme dọ Jiwheyewhe tin to mí de podọ kakadoi. Whedepopenu he Oklunọ Jiwheyewhe do Ede hia to fine, wẹ É nọ hen Oyín Eton zùn yínyọnen to oten dopolo me fie je yè ni nọ sèn En te.

To owé Alènu Hóhó tọn me, “YEN NA YÍN” yín didohia di Jiwheyewhe. Modopolọ wẹ e sọ yín didọ dó to Alènu Yóyó me hlan Oklunọ míton. “*Yen wẹ akla ogbè tọn...*” (JOHANU 6:48) “*Yen wẹ hinhon aihon tọn*” (JOHANU 8:12). Nado dóyise dọ, whlẹngantọ míton wẹ “YEN NA YÍN”, enẹwutu wẹ Ewłosu do dọ hézéhézé dọmọ, “*Enẹwutu wẹ yen dọ hlan mi, dọ, mi na kú to ylando míton me: na eyín mi mayise dọ YEN LO WẸ mi na kú to ylando míton lẹ me... Enẹwutu Jù lẹ dọ hlan en, dọ, owhe towe ma yi kandé-ao, hiẹ ko sọ mọ Ablaham? Jesu sọ dọ hlan yé, dọ, whẹpo yè ji Ablaham yen tin*” (JOHANU 8:24, 57-58). “*YEN WẸ lengbohoto dagbe lọ, yen sọ yon lengbo sie titi lẹ, sie titi lẹ sọ yon mi*” (JOHANU 10:14). “*Jesu sọ dọhlan yé, dọ, YEN WẸ fonsónkú po ogbè po...*” (JOHANU 11:25). “*Yen wẹ vèntin nugbo...*” (JOHANU 15:1).

Ohógbè he yín “YEN NA YÍN” yín zinzán na Oklunọ míton to alọ susu me kedédilé mí mọ dó. Eyín međe zé ohógbè he tin to owé yewhegán Isaia tọn me lẹ jlẹdo Owé Alènu Yóyó me tọn lẹ go, whenenu wẹ omẹ lọ dóna mọ lé alọdlendó Oklunọ míton yín zinzán dó to Alènu Hóhó po Yóyó po me. E dóna yín didohia hézéhézé dọ Omẹ dopolo wẹ to ohódo to wheleponu. “*... A savo blo, YEN WẸ nukontọ po godoto po...*” (OSOHIA 1:17). “*Oklunọ dọmọ, YEN WẸ Alfa, YEN WẸ Omega, odódó, opòdo, mehe tin, bo ko tin, bo sọ ja, Ganhunupo*” (OSOHIA 1:8). Jenukonna En, međe matin podọ to godo Eton, međe ma sọ tin. Omẹ Ganhunupo dopo gè wẹ tin.

Ovi lọ dọ, dọmọ, “*Yen wá to oyín Otó sie tọn me...*” (JOHANU 5:43). “*Otó, pagigona oyín towe...*” (JOHANU 12:28). “*Yen ko do oyín towe hia omẹ he hiẹ ná mi sọn ayihon me lẹ...*” (JOHANU 17:6). Kededi wiwà gbeto lepo tọn, omẹ lepo nọ yín yínyọnen gbọn oyín yeton dali. To alọ dopolo me, Oklunọ Lọsu do Ede hia to omẹ he me mí sogan yon Oyín Eton te. Apájle dagbe he hoakue lọ wẹ ehe aposteli Paul dọ, dọmọ: “*Hiẹ Menu wẹ, Oklunọ? Oklunọ sọ dọmọ, YEN Jesu mehe hiẹ to hòmekèndo wẹ...*” (OWALỌ 9:5).

“... *Otò Wiwé, whlá yé he hię ná mi to oyín dewe ɬon mę... Yęn sọ hęn oyín towe zùn yínyónęn hlan yé*” (JOHANU 17:11, 26). É gbésọ to mọ wà to egbé. Oyín Otò ɬon po Ovi ɬon po yín dopolo, yèdọ Jesu, he yín Yahshua – YAHWEH Whlęngantọ. Fidepope he oyín he ma yín didohia te to tùnmę nugbo lọ ɬon mę, gbęto he to finę lẹ nọ gbękenna agùn bibasi po otànhó he ma yín Biblu ɬon lepo po.

“*Enewutu, lé wę mì ni nọ hodè dó: Otò míton he tin to olon mę, Hihio wę oyín towe...*” (MATIU 6:9). “*Sólé yè hęn ęn ponte hú angeli lẹ do dilé é ko mọ oyín he gbõnvode yí hú yé*” (HEBLU 1:4).

Yè dopagbè Ogbè madopòdo ɬon hlan mí to oyín Eɬon mę (JOHANU 20:31). Podọ jonaylando sọ yín mimọ to oyín Eɬon mę (OWALO 10:43). Núdepope he mí nọ moyí sọn Jiwheyewhe de nọ wá gbõn oyín Jesu Klisti ɬon mę. Devizónwàto Jiwheyewhe ɬon depope ma ko zán azõnyínkọ kavi ohógbè yewhe-atõn ɬon gba, şigba yé wà onú lepo to oyín Eɬon mę. Kedeđi Owé Wiwé lẹ, núdepope he Yisenọ lẹ nọ wà dóna yín to oyín Eɬon mę, do, “*Núdepope he mì to bibasi to ohó mę, kavi to wiwà mę, mì nọ basi popo to oyín Jesu Oklunọ ɬon mę, bo nọ ná ope hlan Jiwheyewhe Otò gbõn ewọ mę*” (KOLOSINU 3:17).

Azán lọ ja whenuena kligonu lepo na dé do odò, podọ odé lepo nasọ yígbè do Jesu Klisti wę Oklunọ (FILIPINU 2:10-11). Whenuena Jiwheyewhe dótana fligòzõn Eɬon, whenenu wę núhe yè wlán na yín hinhen şè, do: “*Yęn sè ogbè daho de sọn olon mę to didomo, do ayi e go, gohò Jiwheyewhe ɬon tin to gbęto lẹ de, ewọ nasọ nõhę yé, yé na yín omę eton, Jiwheyewhe losu nasọ nõhę yé, bo nasọ yín Jiwheyewhe yeton. Jiwheyewhe nasọ súnsún dasin lepo sè sọn nukun yeton mę; okú ma nasọ tin ba, kavi awubla, kavi avi, mọ awufięsa ma na tin ba: na onú tintan lẹ ko juwáyì. Ewọ he sọ sinai to ofin lọ ji domọ, Põn, yęn diọ onú lepo zùn yóyó. E sọ do hlan mi, domọ, Wlánwé: ohó hele dódó po nugbo po wę. É sọ do hlan mi, do, E vọ. Yęn wę Alfa, yęn wę Omega, odòdó, opòdo. Yęn nasọ ná ewọ he nùgblahú nù vonu. Ewọ he gbawhàn wę na dùgú onú popo ɬon; yęn nasọ yín Jiwheyewhe eton, ewọ nasọ yín ovi şie*” (OSOHIA 21:3-7).

Ohóta 14

NÚJLĚDONÚGO HE YỌN ZINZÁN

Owéfo he mí na hia to Owé Wiwé lẹ me, na do Meflito hia to Jiwheyewhe yinyin Eton me podọ ga to Gbẹto yinyin Eton me. Whedepopenu he yè lá Wiwá Eton, e nọ yín didohia to godo me do Mesédo we É yín. Eyín É dọhó do Ede kavi do Wiwá Eton go, mí nọ mọ to gbèdidó lẹ me do, É ko wá. Awele sogbè. Na onú nugbo lọ po apáde gbẹto ọn po dóna yín owhèsùna.

To aijije Jipa Edeni ọn me godo, Okluno dopagbè wiwá okún lọ ọn gbọn yonnu lọ me, he na gbàtana odàn lọ. Enewutu, É dọ hlan odàn lọ, dọmọ, “*Yen na yi oken do hie po yonnu lọ po sensen; podọ do okun towe po okun eton po sensen: ewo na só ota towe, hie na só afogben eton*” (GENESISI 3:15). Klisti he yín Messia lọ, we Okún yonnu lọ ọn he hó yè dọ, ehe Bibluhiatọ lepo yonen. Enewutu we Ewo ma do ylo Malia dọ onọ Eton gbèdè kedèdilé omẹ he pò lẹ wà dó gba, sigba bo ylo ẹ dọ yonnu (JOHANU 2:4).

“*Ogánpò ma na tonyison Juda, kavi opò ogán ọn sọn afọ eton le sensen, whẹpo şilo do wá gba; hlan é dali we tónusisè gbẹto lẹ ọn na te. Bo nọ sìn osóvi eton hlan ovèntin go, po keteketevi eton po hlan ovèntin whanpenọ go.*” (GENESISI 49:10-11). “*Viyonnu Zioni ọn É, jaya dahodaho, dabobo hie viyonnu Jelusalem ọn É: dayi e go, ahọlu towe ja de we; nugbonọ we ewo, bo tindo whlengan; whiwhenọ, bo hé ketekete de ji, yèdọ keteketesiwhe de ji, ovú ketekete de ọn.*” (ZEKALIA 9:9). To Owé MATIU 21 ọn po MALKU 11 ọn po; po Owé LUKU 19 ọn po Owé JOHANU 12 po me, mí mọ şişẹ pagbè hele ọn to whenuena Klisti hé osó ji biọ Jelusalem me to azán ayidego ọn de gbè. To Owé OSOHIA 5:5 ọn me, Klisti yín yiylo dọ, Kinnikinni whendo Juda ọn ọn.

“*Yen na zé yewhegán fon na ye sọn memesunnu yeton lẹ me, jilẹdo ogo é; yen yi ohó şie lepo do onù eton me, é bo na dọhó hlan ye he yen degbena en lepo. É bo na wá jo, dọ medepope he ma na tuntóai hlan ohó şie he é na dọ to oyín şie me lẹ, yen na kàn en biọ sọn é de.*” (DEUTELONOMI 18:18-19). To wendagbè enẹle me, Messia lọ yín alodlendó to dọdaizon Eton lẹ me, kededi Ovi gbẹto ọn. Pita dọhó to Owé OWALO 3:22-23 ọn me, dọmọ, “*Mose dọ hlan Otọ lẹ nugbonugbo, dọ, Okluno Jiwheyewhe miton na zé yewhegán de tite hlan mi to memesunnu miton lẹ me, di yen*

hunko; ewo wẹ̀ mì ni yise to onú he é na do hlan mì lepo mẹ. E na sọ wá jọ, ayiha depope he mayí yewhegán lọ sè, wẹ̀ yè na súdo sọn gbeto lẹ mẹ.” Messia lọ yín yewhegán Jiwheyewhe ọn. Ohó Eton to dandanmẹ hlan omẹ he jlo nado soawúhia to Jiwheyewhe nukon lepo. Ewo mẹ wẹ̀ Jiwheyewhe ná gblondó godo ọn te to aigba ji, po sịsẹ̀ Ohó Eton he yè ko do lepo ọn, gbọn dọdai lepo mẹ.

“Etwẹ̀ gbeto, bọ hiẹ do to núflín jẹ é go? Podọ ovi gbeto ọn, bọ hiẹ do to didla ẹ pọn? Hiẹ yí i do dá hùwhẹno pẹvide hú Jiwheyewhe, Hiẹ sọ yí gigo po yeyi po do sinyinọ ojẹgbakun nẹ. Hiẹ ko yí i do dogán do azón alo towe nù ọn lẹ ji, Hiẹ sọ yí onú popo do afo eton glọ.” (PSALM 8:4-6). Kòndopọ sịsẹ̀ dọdai he tin to Alènu Hóhó po Yóyó ọn po mẹ yín onú huhlónno de. *“Mẹhe, tintin to ohia Jiwheyewhe ọn mẹ, ma lẹn ẹn na ale nado sozen he Jiwheyewhe gba: sịgba é klón gigo eton dai, é yí ojlemọ afanùmẹ ọn de na ede, yè basi i to apájle gbeto lẹ ọn mẹ: mimọ ẹn to apájle gbeto de ọn mẹ, é whiwhe ede, bo sọ lezùn tónusètọ kakajẹ okú, yèdo okú satin ọn. Enewutu Jiwheyewhe zé é do aga ga, bo sọ na oyín de ewo he hú oyín lepo; do to oyín Jesu ọn mẹ kligonu lepo nido nọ jẹklo, yé he tin to olon mẹ lẹ ọn, yé he tin to aigba lẹ ọn, podọ yé he tin to aigba sabọ lẹ ọn po. Podọ na odẹ lepo ni nọ yígbè do, Jesu Klisti wẹ̀ Oklunọ, hlan gigo Jiwheyewhe Otọ ọn.* (FILIPPINU 2:6-10).

*“Ewo na dawhá ylo mi, do, Hiẹ wẹ̀ otọ sịe, Jiwheyewhe sịe, podọ awinyan whlengan sịe ọn. Yẹn ga na yí i do basi **plónji** sịe daho pete aholu aigba ọn lẹ ọn”* (PSALM 89:26-27). *“Na mẹhe é yọnen jenukon, ewo wẹ̀ é ko dè nado yín məkòndopọ hlan apájle ovi eton ọn, na ewo nido yín **oplónji** to mèmesunnu susu sẹnsẹn”* (LO-MUNU 8:29). *“Podọ whenuena é hẹn **plónji** lọ wá aihon mẹ, é domọ, gbọ angeli Jiwheyewhe ọn lepo ni nọ litaina ẹn”* (HEBLU 1:5). *“Mẹhe mẹ míwle dó ofligò te gbọn ohùn eton mẹ, yèdo ojona ylando ọn; mẹhe yín apájle Jiwheyewhe ọn he yè ma mọ, ovi **plónji** to yé he yè dá lepo mẹ”* (KOLOSINU 1:14-15). *“Enewutu eyín omẹ de tin to Klisti mẹ, medidá yóyọ wẹ̀ ewo: yè ko hẹn onú hóhó lẹ juwáyì; bo dayi e go, onú lepo lezùn yóyó”* (2 KOLINTINU 5:17). *“... mẹhe yín kunnudètọ nugbonọ lọ, omẹ **plónji** sọn oşio lẹ mẹ...”* (OSOHIA 1:5).

“Enewutu Oklunọ losu na ná ohia de mì; dayi e go, awkli de na mọhò, bo nasọ ji visunnu de, bo na ylo oyín eton do Emmanuel” (ISAIA 7:14). *“... Josefú, hiẹ ovi Davidi ọn, a dibú nado plán*

Malia asi towe blo, na enẹ he to ohò etọn mẹ, Gbigbo Wiwé si wẹ é sọn. É nasọ ji visunnu de, JESU wẹ hiẹ na nọ ylo oyín etọn, na ewọ wẹ na whlẹn omẹ etọn lẹ gán sọn ylando yetọn lẹ mẹ. Onú hele pọ sọ jọ, na ehe yè ko dọ sọn Oklunọ de gbọn onù yewhegán lẹ tọn mẹ nido di” (MATIU 1:20-22).

“Na yè ji ovi de hlan mí, yè ná ovisunnu de hlan mí; ahóludu nasọ tin to abọ etọn ji: yè na nọ ylo oyín etọn dọ Jawu, Hónameto, Jiwheyewhe Huhlọnnọ, Otọ Madopòdo, Ahovi Jijohonọ. Ahóludu etọn po jijoho po ma na ponù, to ofin Davidi tọn ji, podọ to ahóludu etọn ji, nado nọ pón e go, podọ nado só yonu etọn hen-ayi gbọn whèdida dali; podọ gbọn dódó dali, sọn dinvie, yèdọ kakadoi. Vivenu OKLUNỌ awhanpa lẹ tọn tọn na basi ehe” (ISAIA 9:6-7).

Yè dọhó hlan mí dogbọn ovi he dóna yín jiji tọn dali kẹdẹdi Jiwheyewhe Huhlọnnọ podọ Otọ Madopòdo. Awele, yèdọ gbeto yinyin lọ po ninomẹ nugbo lọ po yín didọ hézéhézé to Owé Wiwé lẹ mẹ. Yewhegán Isaia dọhó hómẹmimion tọn, dọmọ, “Mì hen alọ mado-ganno sinyen, bo sọ hen okligonu he ma sinyen dote. Mì dọ hlan yé he ayiha góna obú lẹ, dọ, Mì wlekli, dọmọ, mì dibú blo: pón, Jiwheyewhe mìtọn na wá po ahosuyi po; ewọ na wá bo nasọ whlẹn mì” (ISAIA 35:3-4).

Jiwheyewe ma dọ gbèdẹ dọ Ewọ tindo Ovi de he tin to apá Eton, Mèhe Ewọ ko dọ, dọ É na sèdo. Ewłosu wẹ wá na Ede bo yí tenmẹ ovi tọn. Ohia he mí nado yónen, wẹ yín dọ, “Whenenu we nukun nukuntonno lẹ tọn na hùn, otó tókunọ lẹ tọn nasọ hùn. Whenenu wẹ potennọ na lón di agbanlin, odẹ ungbopen tọn nasọ jihàn...” (ISAIA 35:5-6). Ehe lepo wá síšẹ mẹ hézéhézé to devizón Oklunọ mítọn Jesu Klisti tọn tọn mẹ. Nukuntonno lẹ mọ nú, tókunọ lẹ sè nú, sẹkunọ lẹ zinzonlin, podọ ungbopenno lẹ sọ dọhó (LUKU 7:22).

Yè dọ hlan mí to Owé ISAIA 40:3, 9-10 tọn mẹ dọ, “Ogbè mede tọn he to awhádo to zungbo mẹ, dọ, Mì jla aliho OKLUNỌ (YAHWEH) tọn dó, mì basi alihogbó jijlọ to zùnme na Jiwheyewhe mítọn (ELOHIM)... Hiẹ wendagbenọ Jelusalem tọn, Zé ogbè towe daga po huhlọn po: zé e daga, a dibú blo; dọ hlan otò Juda tọn dọ, Mì pón Jiwheyewhe mìtọn. Do ayi e go, OKLUNỌ JIWHEYEWHE (ELOHIM-YAHWEH) na wá po alọ sinsinyen po, awà etọn na dùgán nẹ...” Yahweh Alènu Hóhó mẹ tọn wẹ Yahshua Alènu Yóyó mẹ tọn. Jiwheyewhe tin to aga na mí kẹdẹdi Otọ, Jiwheyewhe wá míde to Ovi

mẹ, podọ Jiwheyewhe tin to mí mẹ gbọn Gbigbo Wiwé dali. É do Ede hia to alọ vòvo mẹ nado hẹn titò whlẹngan Eton tọn hlan mí dali wá sisẹ mẹ.

Ohóta 15

JESU WẸ OKLUNỌ LỌ

To pipli vofon tọn depope mẹ, fidepope he nújijo dagbe de jọ te, omẹ lepo nọ ná gigo Jesu Klisti Oklunọ. Sigba e ma wá hinhonnu na hógbè he omẹ hele nọ zán. Kẹdẹdi Owé Wiwé, eyín mede dọ, dọ, Jesu Klisti wẹ Oklunọ, omẹ lọ dóna dlenalódó É kẹdẹdi Jiwheyewhe, eyín e ma yín mọ, bé núdohiamẹ nugbo yín ovọ. Whenuena Jesu yín didohia to gbẹtọ yínyín Eton mẹ, mí mọ Ẹn to Jiwheyewhe de kẹdẹdi Yewhegán podọ Ovi gbẹtọ tọn, Mẹhe ma sogan wà núde to Ededenu. *“Enewutu Jesu gblon, bo dọ hlan yé, domọ, nugbo, nugbo, wẹ yẹn dọ hlan mì, Ovi ma sogan wà núde ededenu, adavo onú he é mọ Otọ wà: na núdepope he é wà, ehele wẹ Ovi to wiwà mọ ga... Yẹn ma sogan wà núdepope dèdenú gba; lé yẹn sè, wẹ yẹn to whèda dó: dódó wẹ whèdida sie: na yẹn ma to ojlo sie losu din gba, adavo ojlo mẹhe do mi hlan tọn”* (JOHANU 5:19,30). To nugbo de mẹ, mí matindo omẹ unvinọ de kavi omẹ nuyónentọ de gba, kavi omẹ huhlọnnọ de po omẹ he matindo huhlọn de po to Jiwheyewhe yínyín Eton mẹ to ofi gba. Adavo dawẹ lọ Jesu Klisti, Mẹhe ma wà ojlo Ewlosu titi tọn, adavo ojlo Jiwheyewhe tọn.

Owé Wiwé lẹ losu sọ dlenalódó É kẹdẹdi Oklunọ Mẹhe dọhó huhlọnnọ, *“Jesu sọ wá yé de, bo dọ hlan yé, domọ, Aşẹ lepo wẹ yè ko jọ hlan mi to olon mẹ podọ to aigba ji.”* (MATIU 28:18). To gbẹtọ yínyín Eton mẹ, Jesu yín alodlëndó kẹdẹdi Yewhegán de, whègbọto de, kẹdẹdi whẹyídoto de, kẹdẹdi Ovi gbẹtọ tọn, po onú he pò lepo po. Whenenu É yín mimọ to Jiwheyewhe de. Mọkẹde wẹ Stefani mọ Ẹn dó. *“... é zinnukun do aga do olon mẹ, bo sọ mọ gigo Jiwheyewhe tọn, po Jesu po to ote to adusilo Jiwheyewhe tọn mẹ. É sọ domọ, pón, yẹn mọ olon lẹ hùn, po Ovi gbẹtọ tọn po to ote to adusilo Jiwheyewhe tọn mẹ”* (OWALO 7:55-56). Stefani mọ gigo dahọ Jiwheyewhe tọn, yèdọ Shekinah lọ. Gigo he mẹ wẹ Ovi gbẹtọ tọn na wá te, *“Sigba whenuena Ovi gbẹtọ tọn na wá to gigo eton mẹ, po angẹli lepo po é po, whenenu wẹ é na sinai to ofin gigo eton tọn ji”* (MATIU 25:31).

E to dandan me nado tindo oyonen nugbo, do, Jesu ma yin Okluno poun gba, sigba Okluno Losu we. To jiji Eton whenu, lengbohoto le se ye to lila, domo, *“Na ye ji Whlenganto de hlan mi to egbe to oto daho Davidi ton me, he yin Klisti Okluno”* (LUKU 2:11). Ehe ho we Paul do to whenuena e wlan do, *“... ome depope ma sogan do do Jesu we Okluno, adavo to Gbigbo Wiwe me”* (1 KOLINTINU 12:3). Gbigbo dopolo we to wheleponu (afọ 4), Okluno dopolo (afọ 5), Jiwheyewhe dopolo kaka je vivonu Biblu ton ton. *“Medida enele dopodopo tindo awa sidopo sidopo ledo e pe; ye so gona nukun to home: ye ma so gboje to okle po ozan po do to didomo, Wiwe, wiwe, wiwe, we Okluno Jiwheyewhe Ganhunupo; he ko tin, bo ko so tin, bo so ja”* (OSOHIA 4:8). *“Okluno miton podo Jiwheyewhe miton, hie we je nado yi gigo, yeyi, po huhlun po: na hie we da onu popo, podo to ojlo towe me we ye do tin, bo ye so do da ye”* (OSOHIA 4:11).

Dogbon hodge alopalopa po dohia alopalopa le po ton dali, Jiwheyewhe dopolo we to azonwa to wheleponu. *“... ye so se ogbe daho le son olon me wa to didomo, Aholudu aihon ton lezun aholudu Okluno miton ton, po Klisti eton ton po; ewo naso to aholudu kakadoidoi”* (OSOHIA 11:15).

“Yen so se ogbe lele de to olon me, to didomo, Dinvie we whlengan, huhlun, aholudu Jiwheyewhe miton ton, po huhlun Klisti eton ton po wa...” (OSOHIA 12:10).

“Mi dopena we, Okluno E Jiwheyewhe Ganhunupo, hie mehe tin, bo so tin, bo so ja; na hie ko yi huhlun daho towe, bo ko so to aholudu” (OSOSHIA 11:17). To vivonu, ye do hlan mi Ome dopo he na wa duaholu.

Awhangbato ohu meponnu ton ton le na jihan pipa ton le dopa Lengbovu lo po ohogbe hele po, domo, *“Kiklo po nujawu po we azon towe, Okluno E Jiwheyewhe Ganhunupo; dodo po nugbo po we ali towe, hie Aholu mewiwé le ton”* (OSOHIA 15:3).

To Owe OSOHIA 16;7 ton me, ogbe de yin sise son agba lo me, domo, *“Mowe Okluno E, Jiwheyewhe Ganhunupo, nugbo po dodo po we whedida towe le”*.

Nudabla daho Jiwheyewhe yinyin ton gbese tin to domamona me. E dona yin mo, na ojlo Jiwheyewhe ton we, do, mi ma sogan modona yi sisosiso kavi dindona onu sisosiso Jiwheyewhe ton le gba,

şigba mí na mođona yé gbọn Gbigbo Wiwé dali, e ma yín gbọn tunme gbeto de ton dali gba. É jlo do mí ni wá nukon Eton po sisi po bo ná to pipa E kakadoi.

Jesu Klisti yín jiji taidi gbeto de. Kedeđi ovi, yé zé É whle to templi lo me (LUKU 2:22-24).

Simeon zé É hen to awà le me, “... *bo dona Jiwheyewhe, bo so domo, Okluno É, dinvie we a ni jo devi towe do ni yi jijoho, kedeđi ohó towe*” (LUKU 2:28-29).

Whenuena Ovi lo dohó kedeđi gbeto, É do, domo: “*Na Otó yín kik-lo hú mi*” (JOHANU 14:28). Whenuena É dohó kedeđi Okluno, É do, domo: “*Dopo we yen po Otó po*” (JOHANU 10:30). Otó lo to olon me, Ovi to aigba ji, dinvie mí dóna na wá oyonen ne kon, “... *Otó tin to yen me, podó yen to Otó me*” (JOHANU 10:38). E sogan yín to adame, kavi to odò, kavi to Otó me, ohó nele pó sogbe nugbo, É hen gbèdide nele pó sè to hògbè he me domo, “*Ewo he ko mo mi ko mo Otó...*” (JOHANU 14:9).

Aposteli Pita dlenalodó devizon Okluno Jesu Klisti ton kedeđi ohógbè hele, domo, “... *Jesu Nazaleti ton, dawe jlodè son Jiwheyewhe de hlan mi gbọn azon huhlono le po nujawu lepo po ohia le po dali, he Jiwheyewhe wà gbọn é dali to senšen miton, yèdo dilé milosu yonen do; mehe ye yi ogbemimá yinyonen ton po yinyonen dali Jiwheyewhe ton po do jo hlan miwle yi, mi so gbọn alo ylankan me whè é do satin go, bo so hù i: mehe Jiwheyewhe zétite whenuena é tunkàn awufièsa okú ton: na é ma sogan yín wiwà do ye ni gbọn alo eton me hen é go gba*” (OWALO 2:22-24). Eyin gbeto, podó to gbeto yinyin Eton me, É kú to gohò agbasalan Eton me. Gbọn fonsokú Eton me, É gbawhàn okú ton bo so ná mí jloje nado diò son gohò agbasalan ton me biò gohò fonsokú ton me.

Aposteli Pita wlán domo, “... *OKLUNO (YAHWEH) do hlan Okluno (YAHSHUA) sie, do, hie sinai to adusilo sie me, kaka yen nado yi kentó towe le do basi tokloafoligbe towe ton. Enewutu na mehe to owhé Israeli ton gbè lepo ni yonen hézéhéze do, Jiwheyewhe ko yi Jesu dopolo mehe mi whè do satin go, do basi Okluno Klisti*” (OWALO 2:34-36).

Aposteli Paul do, domo, “*Şigba miwle to nuyonen Jiwheyewhe ton do to nudabla me, yèdo nuyonen he whlá, he Jiwheyewhe ko dóai jenukonna aihon hlan gigo miton: ehe ahovi aihon he ton le de ma*

yónen: na eyín yé ko yónen, yé ma do whè Okluno gigo ton do satin go gba” (1 KOLINTINU 2:7-8).

To Owé 1 KOLINTINU 6:14 ton me, Paul wlán do, *“Jiwheyewhe he zé Okluno tité, na zé mílosu tité ga gbọn huhlòn eton me”*.

Mèdepope he wá Klisti de ma sogan yí Jesu taidi ovivu he to adoẓàn de ji kavi ovi he tin to aḷo Malia ton me de gba, ṣigba adavo yé ni yí I taidi Mèwhè do satin go, he kú, bo sọ fónsọn oṣiọ lẹ me. Yè dohó do Okluno he lọ go di Gbigbo Wiwé to aḷo dopolo me kẹdẹdilé Owé JOHANU 4:24 ton do do do, Gbigbo wẹ Jiwheyewhe. *“Dinvie Okluno lọ wẹ Gbigbo lọ: ofie Gbigbo Okluno ton tin te, medèkannuṣe tin to finẹ”* (2 KOLINTINU 3:17). Aposteli Paul sọ gbẹnkanna dọmọ, *“Ṣigba mí omẹ popo matin nukunmẹ ṣinyonnu he to gigo Okluno ton pón taidi to mepónnu de me, wẹ yè diọ do apájle dopolo me sọn gigo me ṣe gigo me, yèdọ taidi sọn gigo Okluno ton me”* (2 KOLINTINU 3:18).

Na omẹ deḷe ehe lọ sọawúhia di apájle he yè ma mọdona de ton, ehe yè ma sogan dọndopọ gba, hlan mèdevo lẹ eyín núhe sọgbe bo sọ tin to kọndopọ me. To Owé 2 KOLINTINU 4:5-6 ton me, Paul wlán dogbọn Gigo Klisti Mèhe yín apájle Jiwheyewhe ton ton dali, bo sọ dohia mí do, *“Na míwle ma to yewhehó míde ton do gba, adavo Klisti Jesu Okluno ton; mílosu memẹglo míton na Jesu ton wutu. Na Jiwheyewhe, he dẹgbèna hinhon nado hónwun sọn zinvlú me, ko hónwun to ayiha míton lẹ me nado ná hinhon oyónen gigo Jiwheyewhe ton ton omẹ to nukun Jesu Klisti ton me”*.

Ohóta 16

MEDEPOPE HE YÍGBÈ JESU KLISTI TỌN...

BÉ GBÈYÍYÍ NUGBO TỌN KAVI LALO TỌN WẸ?

To wendagbelilá me, odétẹdo ohó ji susu nọ tin do gbèyíyí Jesu Klisti ton po ji. Wẹndagbèlátọ lọ nọ kànbio yé mẹhe wá nukon na lẹnvojo lẹ, nado vodo, gbèyíyí Jesu Klisti ton. To whenenu yewhehódoto na ná yé adogbó do, dinvie na yé ni yín Jesu Klisti ton. Kẹdẹdi ohóta he pò lẹpo po, e to dandan me nado dindona to owhehó he me núhe gbèyíyí Biblu ton hlan Jesu Klisti Ovi Jiwheyewhe ton ton yín, nado yín meṣùwhèna to Jiwheyewhe nukon.

Gbèyíyí mède titi ɬon hlan Jesu Klisti Ovi Jiwheyewhe ɬon, yín onú titegbe de na whlengan míɬon. Kento podo meglato Jiwheyewhe ɬon he ko tūnafo nugbo he lo ji bo so hen oklo dopolo he ye nopo basi wa. Owéfo aton ge we mi na zan na apáwhé jeago he ye no zan na Ohó lo.

Yé mehe gona gbigbo mawé le dawhá ogbè lélé bo to dido, domo, “*Bo pon, ye dawhá domo, Etewe wa mi po hie po, Jesu, hie Ovi Jiwheyewhe ɬon? Bé hie wa to ofi whopo ojle lo na wa nado doyana mi we?* (MATIU 8:29). Wéndagbe Malku ɬon wlánwé, domo: “*Gbigbo mawé le, whedepope ye mo en, no jeklo to nukon eton, bo no to awhádo do, Hie we Ovi Jiwheyewhe ɬon*” (MALKU 3:11). Luku losu wlán do, “*Domo, Jo mi do abo; etewe mi do nado wa to de we, hie Jesu Nazaleti ɬon? Hie wa nado hu mi sudo we? Yen yon mehe hie yin, Ome Wiwe Jiwheyewhe... Aovi le tonsoson ome susu go ga, bo to awhádo domo, Hie we Klisti, Ovi Jiwheyewhe ɬon...*” (LUKU 4:34, 41).

Ome Jiwheyewhe ɬon de doho hlan dawé azontó de, domo, “*... to oyin Jesu Klisti Nazaleti ɬon me, fon bo zinzonlin*” (OWALO 3:6). Sigba kededilé mi ko mo do do, gbigbo mawé le losu no zan oyin Jesu ɬon po ohógbè nugbo ɬon he yin “*Jesu Nazaleti ɬon*” kavi “*Ovi Jiwheyewhe ɬon*” po.

Matin dopon mède titi ɬon po Jesu Klisti po, podo matin kondopo he E, bé whenenu ohó gbèyíyí ɬon he ye basi ma yin núdepope gba. Jenukon na onú lepo, ome dopodopo dona tindo hudo núdohiamé ɬon son olon me. Whenenu gbèyíyí po zonlinzin he Klisti po to osi me yin núhe sogbe. Ye do hlan mi to Owé Wiwe me do, “*Mehe yise to Ovi me tindo ogbè madopodo: mehe ma yise to Ovi me ma to na mo ogbè; sigba homegble Jiwheyewhe ɬon note to é ji*” (JOHANU 3:36).

Núdohiamé yise ɬon dona tonsoson gbèyíyí me, do, “*... Ohó lo tin to de we, yedo to onu towe me, podo to ayiha towe me: ené we, ohó yise ɬon, he mi to yewehó eton do; do eyin hie na yi onu towe do yigbè Jesu Okluno ɬon, bo naso yise to ayiha towe me do Jiwheyewhe zé é tité son oxió le me, ye na whlen we gan*” (LOMUNU 10:8-9). Paul sesinwhena ehe dolé, do, “*... Yen yise, enewutu we yen doho; miwle yise ga, enewutu we mi do doho ga*” (2 KOLINTINU 4:13). Gbèyíyí he matin gboson yise to Jesu Klisti Okluno me ɬon dali nado doysisena Ohó Jiwheyewhe ɬon le yin lalo.

Aposteli Johanu do hlan mí, domo, “*Menu wẹ ewo he gbawhàn aihon ton, adavo ye he yise do Jesu wẹ Ovi Jiwheyewhe ton?*” (1 JOHANU 5:5).

Satani zán ohógbè vlẹkẹsi de to whenuena é ten Okluno pón to awà templi ton ji to aga, domo, “... *Eyín hiẹ yín Ovi Jiwheyewhe ton, lónsọn ofi yì odò...*” (LUKU 4:9).

Gbèyíyí hlan Jesu Klisti Ovi Jiwheyewhe ton dóna yín bibasi to alọ dopo gẹ mẹ, e soğan yín gbọn ovi Jiwheyewhe ton lẹ kavi gbọn ovi kentọ lẹ ton dali ga. Yisenọ he tin to agùn gbépipli ton lẹ mẹ, yèdọ agòjẹdo-Klistigoto losu zán ohógbè dopolo. Gbèyíyí nọ yín núhọakue eyín e tin to kòndopọ mẹ he kunnudidè Biblu mẹ ton lepo, podọ yise mède titi ton to Klisti mẹ podọ osi to Jiwheyewhe po Ohó Eton po mẹ. Omẹ dopodopo tindo húdo núdohiamẹ mède titi ton sọn Jesu Klisti de.

E sinyenawu titegbe na susu to yewhehódoto lẹ mẹ nido tunmẹ Owé 1 JOHANU 4:2-3 ton dagbedagbe, domo: “*Ehe mẹ wẹ mì ni yón Gbigbo Jiwheyewhe ton: Gbigbo he yígbè do Jesu Klisti wá to agbasalan mẹ lepo, Jiwheyewhe de é jò sọn. Gbigbo he ma yígbè do Jesu Klisti wá to agbasalan mẹ lẹ, ma jò sọn Jiwheyewhe de gba; ehe wẹ gbigbo agòjẹdo-Klistigoto lọ ton, ehe ton mì ko sè do é ja; yèdọ to dinvie é tin to aihon mẹ*”. To owéfọ he mẹ yè dlealodó ohó susu kẹdédilé omẹ de soğan mọ dó to núpínpón eton tintan mẹ. Mí to hódọ do nuyónen nugbo he yín do Yahweh wẹ yín Yahshua ji, yèdọ Whlengantọ lọ, Meyíamisisádodè lọ, Klisti Okluno he wá to agbasalan mẹ lọ.

Gbèyíyí he mède basi po nùflo eton lẹ po, kavi ehe é vódọ na yè kànbio ẹ do, é ni vódọ wutu, gbèyíyí nẹ ma soḡbe gbọn alọ depope mẹ. Gbigbo depope he ma yígbè Jesu Klisti ton to ninòmẹ Biblu mẹ ton ji, é ma jò sọn Jiwheyewhe de gba. Enẹ wẹ gbigbo agòjẹdo-Klistigoto lọ ton po gbèyíyí ewlosu titi ton po. Omẹ depope he yígbè Jesu ton to alọ devo mẹ, to didohia do ewo lọ ma tindo nuyónen nugbo lọ, do, **Yahweh Alènù Hóhó mẹ ton wẹ Jesu Alènù Yóyó mẹ ton**. Yé ma soğan mọdona gba. Omẹ depope he mọ Ohó Jiwheyewhe ton po aṣẹpipa nugbo Eton lepo po, to didọ, domo, ewo lọ yín máheto to gbigbo agòjẹdo-Klistigoto lọ ton mẹ.

Aposteli Paul dohó vivevive do wiwá Eton to ninòmẹ agbasalan ton ji, do, “... *Jiwheyewhe to dido Ovi eton titi hlan to ohia*

gbasalan he góna ylando, podò na ylando, ko gblewhèdo ylando to agbasalan mę: na yè nido hęn ogbèdai osęn tọn sẹ tọ mí mę, męhe ma zinzonlin di agbasalan tọn, adavo di Gbigbọ tọn” (LOMUNU 8:3-4).

Na gbẹtò jai to ylando mę gbọn gohò agbasalannọ he mę bo na sọ kú na enẹ tọn wutu, enẹwutu Męfligòtọ lọ dóna wá to ohia agbasalan ylando tọn mę. Núplón jęago he do, do yè ji Malia matin ylando tónsọn agòjẹdo-Klistigotọ lọ de. Klisti kẹde wẹ Męhe ma tindo ylando depope, podò na Ewo kẹde wẹ yè nọ zán ohógbè he na “Męhe ma tindo mọdo depope” (1 PITA 1:19). É dóna wá to agbasalan ylando tọn de mę, şigba bo ma tindo mọdo kavi ylando depope to Ede mę, na É nido whlẹn núdidá he jai biọ ylando mę sọn ninòmę ylando tọn lọ mę. É dóna yín dódóno hlan osęn podò na enẹ tọn wutu É dóna zé dẹhodo de do Ede ji, yèdo ehe ko tin to míwlẹ ji (GALATIA 3:13).

Ohógbè he yín “Onọ wiwé Malia he ma tindo mọdo de” matin lala gba. Malia yín apáde núdidá he jai tọn, bo yè zán ewọ di núzinzán de nado kęloyí Omę Dọpo he ma tindo ylando bo sọ flí mí gò sọn ylando mę. Jinukun wiwé lọ yín didó do núzinzán mawé de mę. Dinvie yé męhe yè ji to ylando mę lẹ sọ kęloyí Klisti Męhe ma tindo ylando depope. Nugbo omę nele hęn adokunnu olon mę tọn to núzinzán okó tọn lẹ mę solé yé yín apáde núdidá he jai lọ tọn do. E ma yín do núzinzán lọ wẹ yín núhoakue lọ gba, şigba jinukun he tin to núzinzán lọ mę. “Şigba míwlẹ tindo adokunnu he to núzinzán okó tọn lẹ mę, na owhanpe huhlọn tọn nido yín Jiwheyewhe tọn, bo ma yín sọn míwlẹ mę gba” (2 KOLINTINU 4:7).

Omę depope he do poun do, “Ovi Jiwheyewhe tọn wẹ Jesu Klisti”, podò to enẹ godò bo len bo sọ yise kẹdedilé é jlo dó, ma ko mọdona ohókànbiọ lọ gbọn alọ depope mę gba. Podò mędepope he do poun do, “Yen yise do Jesu wá to agbasalan mę” ma ko dlenalódó núhe Owé Wiwé lẹ to kunnudè na nugbonugbo. Klisti wá matin mọdo podò matin ylando. Satani ma tindo aşepipa depope to Ewo ji gba. Şigba É dóna lezùn ylandonọ na mí omę pó tọn wutu, bo sọgbe hę męhòbá he, dódó Jiwheyewhe tọn to bibiọ na ylando. Enẹwutu, É dóna kú na míwlẹ, nado flí mí gò bo sọ tún mí dote sọn okú si. “Na okú wẹ ale ylando tọn; şigba núniná Jiwheyewhe tọn wẹ ogbè madopòdo to Jesu Klisti Oklunọ míton mę” (LOMUNU 6:23).

Ninòme devo de tin, ehe me mí sogan modona núplónme agòjedo-Klistigoto lo ton te. To Owé episteli 2 JOHANU 1:7 ton me, aposteli Johanu do, domo, *“Na mekloto susu ko jegbonu yi bio ahon me, yedo ye he ma yigbe do Jesu Klisti wa to agbasalan me. Mekloto we ehe lo podò agòjedo-Klistigoto”*. E yin domona dagbedagbe do, to ehe ye ylo do zedai aposteli le ton me nude matin he ye do dogbon kolilewa agbasalan Jesu Klisti ton me ton gba. To fine, mí mo ohogbe he yin, *“... son dinvie yi E na wa nado dawhe na megbè po osio le po...”* Nugbo owhèdida godogodo ton ma tindo nudepope nado wa po kolilewa Jesu Klisti ton po gba.

Plaun to jiyiyi Okluno ton godo, ye do hlan núplónto le, do, *“... Jesu he lo, he ye yi do olon me son mi de, nasò legowa dile mi mo en bo e jei olon do”* (OWALO 1:11). Okluno Jesu he fonson osio le me tindo agbasa fonsonku ton de ehe me E sogan du bo so nu te (LUKU 24:43), agbasa he me Tomasi sogan yi aloyiye eton do (JOHANU 20:27). *“Enewutu Jesu do han ye, do, Yopo emi, mi tindo nude nado du?... Jesu so wa, bo yi akla bo yi na ye, mokede we whevi ga”* (JOHANU 21:5, 13).

Medepope he jagodo agbasa Jesu Klisti ton dopo he lo go nado doho do wiwa Eton go, ome lo to didohia to nuyiwa he me do, núplónme agòjedo-Klistigoto lo ton we. Kededi Owé Johanu 14 ton, Okluno yi olon me nado wleawu oten de ton dai, bo dopa kolilewa ton nado hen mi yi olon me fie noten susu tin te. Whenenu we Owé 1 KOINTINU 15:51 ton po 1 TESALONIKA 4:13 ton po, po Owefo susu devo le po na yin sise. Domona titò whlengan Jiwheyewhe ton ton kededile ye hundohia yewhegan le po aposteli le po do, yin hinhenbu mlenmlen to otanhó agun ton me, to otanhó agun ton me, aposteli te kavi yewhegan tewè doyewheho kededi devizon aposteli le ton.

Núplónme agòjedo-Klistigoto lo ton yin mimo nugbo do kolilewa agbasa Jesu Klisti, Asisuno, Mehe na legowa nado ze Asivu Eton yi whigbe ton, yin gbigbe dai. Dogbon nujijo daho he lo ton dali, nude matin he yin zedai gba. Sigba Owé Wiwe doho do kolilewa Klisti ton ji, do fonsonku ye mehe na yin maheto to beyilon me me, podò didio agbasa kuku ye mehe togbe to ojle ne lo me ton do agbasa fonsonku ton he me ye na ze mi yi aga nado pe Okluno te to aslo me. Podò ome pevi de we modona nuhe kan nududu alowle hunwhè Lengbovu lo ton (OSOHIA 19), kavi aholudu owhè foton (OSOHIA 20).

Jesu Klisti Dopolo he yè yì do olon mẹ nasọ lẹgòwá nado yí omẹ Eton lẹ do whégbe jenukonna nukunbibia dahọ lọ podọ whẹpo whèdida nado wá aigba ji. To núdepope mẹ, e ma pé na mí nido yí onù míton lẹ kẹdẹ do yígbè núde ton gba, şigba mí tindo hùdo núdohiamẹ Jesu Klisti ton. Awele pó dóna sogbe he Biblu, do, na mí nido yígbè Jesu Klisti, Ovi Jiwheyewhe ton ton do Ewo wẹ Okluno, podọ nado dèkunnu do, Ewo Jesu Dopolo na lẹgòwá to agbasalan mẹ nado zé mí Asivu lọ yì nùdùdù alowle hunwhè Lẹngbovu lọ ton kòn.

Ohóta 17

DAWE JESU KLISTI LỌ

“... (Johanu 19:5) *Mi pón dawẹ lọ*” wẹ Pilati do whenuena é pón hlan Jesu. Sọn jiji Jesu ton jẹ okú Eton, É yín didohia kẹdẹdi gbẹto, na e vẹawuna omẹ dele nado modona. Taidi gbẹto, É yín jiji do aihon he mẹ, bo sọ mlonai to adozán de ji (LUKU 2:7). É dù bo sọ nù, agbope É bo É sọ damlon, É viavi bo sọ hodẹ, po núhe pò lepo po. Whenuena É to kúkú, É dawhá ogbè lélé, domo, “... *Otó, alọ towe mẹ wẹ yẹn jo gbigbo sie do: lé é do ehe, é jo gbigbo eton do.*” (LUKU 23:46). Visunnu po viyõnnu Jiwheyewhe ton lepo po sogan do onú dopolo. É yí otẹn míton to sisi pipé de mẹ, yèdo yè klán En sọn Jiwheyewhe go kẹdẹdilẹ É dawhá do, do, “... *ELI, ELI, LAMA SABAKTANI? Ene wẹ, Jiwheyewhe sie, Jiwheyewhe sie, etewutu wẹ hiẹ gbẹ mi dai?*” (MATIU 27:46). Mí yín megbigbé sọn Jiwheyewhe de. To whenenu É yí otẹn míton, podọ agõjijẹ míton po ylando míton po yín zizédo É ji. To whenenu Gbigbo Jiwheyewhe ton jelá sọn É mẹ.

Enegodo, yè sowhán adaja mẹ nẹ bo ohùn kòn ai jẹgbonu, whenenu wẹ yè gbowhẹ he mí bo Owé Wiwé yín hinhen şẹ do, “... *Jiwheyewhe tin to Klisti mẹ, bo to whẹgbọ he aihon hlan ede, bo ma sọ to ylando yeton hia hlan yé gba*” (2 KOLINTINU 5:19). Nugbo wẹ awele. Tintan wẹ kinklán, podọ aweto wẹ owhèdogbo. Ehe lọ to dandanmẹ na ylando gbẹto lepo ton wutu. To ninomẹ he Jiwheyewhe do Ovi Eton hlan te yín winwlan hézéhézé to Owé Wiwé lẹ mẹ. “*Şigba whenuena ojle gigọ lọ wá, Jiwheyewhe do Ovi Eton hlan, mẹhe yè ji sọn yonnusi de, he yè ji to osẹn gło, na é nido*

flí yé he tin to osén gło lẹ, na míwle nido mọ yí sọdodovi ovi lẹ tọn” (GALATIA 4:4-5).

Oklunọ lezùn afànumẹ de. *“Şigba é klọn gigo etọn dai, é yí ojlemọ afànumẹ tọn de na ede, yè sọ basi i to apájle gbẹtọ lẹ tọn me: mimọ ẹn to apájle gbẹtọ de tọn me, é huwhẹ ede, bo sọ lezùn tónusètọ kaka jẹ okú, yèdọ okú satin tọn”* (FILIPINU 2:7-8). Kede-di afànumẹ, yè dọhó do É go do kòndopó he me po wiwà ojlo Oklunọ tọn tọn po. To Owé yewhegán Isaia tọn me, titò ofligò tọn yín didọ to tunmẹ lepo me. Podọ ohógo he yín “afànumẹ” yín winwlán to kòndopó helẹ me. *“PÓN devi şie, mehe yẹn goalona, meviwe şie, mehe go hòme şie hùn do; yẹn ko yí Gbigbo şie do é ji: ewọ nasọ hen whèdida jegbonu wá na Kosi lẹ”* (ISAIA 42:1). To Alènú Yóyó me, şişẹ Owéfọ he lọ tọn yín winwlán to Owé MATIU 12:17-21 tọn me.

To Owé MATIU 3:16-17 tọn me, yè dọ hlan mí lé hòmehùn Jiwheyewhe tọn wá dawẹ Jesu Klisti ji do. *“Podọ Jesu, whenuena yè ko baptizi nẹ, é tọn jẹ age to afòdoponeji sọn osìn me: bo pón, olon hùn hlan ẹn, é mọ Gbigbo Jiwheyewhe tọn jẹte di apoe bo jẹ do é ji: bo pón, ogbè de sọn olon lẹ me, didọmọ, Ehe wẹ Visunnu şie; Meviwe şie, mehe me hòme şie vivi te talala”*. Agbasa okú tọn wẹ agbasa lọ, enẹwutu Gbigbo dóna jẹ do É ji nado diọ agbasa lọ do makú me. To asiko dopolọ me, zizédai di Ovi to devizón lọ me losu sọawúhia ga.

To Owé MATIU 17:2-5 tọn me, nukunmẹ didiọ dawẹ Klisti Jesu lọ tọn jọ nugbo to nukun núplóntọ Eton atón lẹ tọn po Mose po Eli tọn po me. To Owé MATIU 3:17 tọn me, yè dọ hlan mí dọ, *“... to ewọ me wẹ yẹn yín hòmehùnno te”*, podọ to ota 17 me, azón lọ wẹ yín dọ, *“Mì nọ sè etọn”*. Visunnu po viyónnu Jiwheyewhe tọn lẹ po nọ dotó ogbè Eton, bo yise to wendagbe Eton me bo sọ wléawu nado yín bibaptizi kẹdédilé Biblu dọ do. Yé nọ kẹlọyí Gbigbo Wiwé to alọ dopolọ me kede-di Ewọ Oviplónji lọ basi do, gbọn omẹ he me Jiwheyewhe Losu dèkunnu bo sọ yín hòmehùnno to Ewọ me.

Dawe he yè dá to apájle Jiwheyewhe tọn me, he lezùn huhlónno. Şigba É mágbè nado dè aliho ylankan bo sọ yín omẹ búbú. Na Jiwheyewhe basi gbẹtọ do aliho he ji é na jai te, whenenu na Jiwheyewhe nido tindo jlọjẹ nado flí gbẹtọ lọ gò. Núdidá yóyó to Klisti me wẹ hòmehùnhùn Jiwheyewhe tọn, ehe gòwá visunnu lẹ po viyónnu Eton lẹ po ji. Yé yín zizé daga sọn fie yé jai te bo sọ yín gigò do oten yeton he Jiwheyewhe dè na yé me. To pipégan visunnu po viyónnu Jiwheyewhe tọn lepo po tọn me, e na sọawúhia dọ, yéwlo-

su ni magbè nado wà ojlo Jiwheyewhe tọn kẹdẹdi pondego Oviplónji lọ tọn. “... e ma yín ojlo sie, sigba na ojlo towe ni yín wiwà” (LUKU 22:42), podọ dogó, “Hòme sie hùn nado wà ojlo towe Jiwheyewhe sie È; nugbo osẹn towe tin to yẹn hòme dọn” (PSALM 40:8).

“Miwle ga, mehe yè ko hẹn zùn jonọ, zùn kẹntọ to ojle de me dai to ayiha míton me gbọn azón ylankan dali, we é sọ gbowhe he to dinvie. To agbasa agbasalan eton tọn me gbọn okú me, nado hẹn mì wá to wiwé me ma do diho podọ ma do whẹkọ to ewọ nukon” (KOLOSINU 1:21-22).

“Bé lé eyín ovi le yín máhetọ to agbasalan po ohùn po me, ewlo-su basi máhetọ to e me ga; dọ gbọn alọ okú tọn me é nido hù mēhe tindo huhlọn okú tọn súdo, enẹ we, legba; bo sọ whlẹn yé he gbọn osi okú tọn me tin to ogbèwhenu yeton lepo me je memeglonọ me” (HEBLU 2:14-15). Enẹ we wẹndagbe gigonọ Oklunọ Jesu Klisti míton tọn, Meflitọ donanọ lọ.

To Alẹnú Hóhó me, titò fligò tọn yín didohia to aliho susu avósinsán tọn de me. Gbẹtọ he ko klán sọn Jiwheyewhe de ma do jlojẹ nado wá nukon Eton gba. Enewutu avósinsán owhèdogbo tọn, po owhègboto po, po owhèyídomejitọ po dóna tin dandan. Na Ablaham tọn, yè dohia mí pondego dagbe de, mehe yí ovi sunnu eton Isaki do sánvọ (GENESIS 22). É to alodlẹndó Messia lọ he na wá kú kẹdẹdi Visunnu Jiwheyewhe tọn to otẹn míton me. Isaki hẹn nake agbà lọ tọn le ehe ji yè tẹ do. Klisti Lọsu hẹn satin ehe ji yè whè É do lọ. Kaka je túndote ovi Israeli tọn le tọn sọn Egípti me, yé yín ylo dọ togùn sọn asiko he me yé mọ túndote yeton yí te (EKSODUSI 12:3). Israeli yín yiylo dọ agùn. Mose yín owhègboto po whèyídomejitọ po to ninọmẹ vòvo me. Ewọ we mehe nọ yí ohó sọn Jiwheyewhe de bo nọ wá dọ na gbẹtọ le lọ. “...Ewọ dopolo we Jiwheyewhe dohlan nado yín ogán, mewhlentọ gbọn alọ angeli lọ tọn me he sọwúhia to nukan me.” (OWALO 7:35)

Messia lọ dóna yín yewhegán de, whègboto de, whèyídoto de, yewhenọ daho de, po onú he pò lepo po. Mose dọhó to Gbigbo Klisti tọn me whenuena é to odèho, dọ, “Gãnsọ dinvie, eyín hiẹ na jona oylando yeton –; podọ eyín lala, súnsún mi, yẹn vẹ we sọn owé towe hiẹ ko wlán me.” (EKSODUSI 32:32). Omẹ Jiwheyewhe tọn le tin to ayiha eton me, podọ mowẹ é basi do, kẹdẹdilé Klisti wà do to Alẹnú Yóyọ me na yisenọ le.

Whládopo to owèè dopo mē, yēwhenō daho nō biō Ofiwiwé Ofiwiwé lē tōn mē nado dōwhègbō na togùn lō to Jiwheyēwhe nukōn. Dogbōn Klisti tōn dali, mí hia dō, “*Şigba Klisti ko wá nado yín yēwhenō daho onú dagbe he ja tōn, gbōn gohò he klo bo sō sōgbe gbahú dali, ehe yè ma yí aļō do basi, enē wē nado dō, e ma sōn didá he mē gba, ... şigba gbōn ohùn etōn titi mē wē é biō fiwiwé nē mē whládopo, to ehe godō é mō ofligò madopòdo yí na mí... Nēmunēmu wē ohùn Klisti tōn, mēhe gbōn Gbigbō madopòdo mē yí agbasa ede tōn do sánvō mado diho hlan Jiwheyēwhe, ma na lē ayiha mìtōn wē sōn azōn kúkú mē nado sèn Jiwheyēwhe ogbènō lō?*” (HEBLU 9:14). Enē wē whlēngan madopòdo he tin to ote to Klisti Jesu mē.

Linlēn whèyídōtō de tōn yín jijlē po Job po. Gānşo é dawhá ogbè lélé, dōmō, “*Na yēn yōnen dō Whèyídomejitō şie to ogbè...*” (JOB 19:25), whenuena é mō dō yè dù to ewō ji, é dō, dōmō: “*... yèdō sōn agbasalan şie mē wē yēn na mō Jiwheyēwhe*” (JOB 19:26). Job loşu mōdona akuēhihō whègbōtō tōn, bo dōmō, “*Eyín mēdagun (angeli) de tin to é de, gbèsètō (whègbōtō) de, mēdopo sōn fōtōn lō mē, nado dohia hlan gbētō temanogli etōn. Bō ewō yín dagbenō hlan en, bo dōmō, Whlēn en sōn tejē yì jē odò lō kōn mē, Yēn ko mō ofligò de. Agbasalan etōn yín jē e mē hú ovi de tōn; É légò do azán ovú etōn tōn lē kōn*” (JOB 33:23-25). É ma dōhó do whègbōtō, po whèyídō po, po ofligò na gbētō de tōn kēdē ji gba, şigba bo dō nugbo dō, mēfligò lē na légò do azán ovúwhenu yetōn lē mē. Gbōn enē mē, é do nugbo daho lō hia dō yé mēhe yín máhētō to fōnşonkú tintan mē lē na yín didiō, bo na yí agbasa fōnşonkú tōn he na taidi dopolō he yé ko tindo to aflanmē ovúwhenu yetōn tōn. Yé na sōawúhia to pipégan podō to agbasa ovúwhenu yetōn tōn mē. To madopòdo mē, ohia whinwhēn tōn po ylando tōn po, po azōn tōn po kavi okú tōn ma to na tin ba. Yé na tin to jounjoja podō to jijōhō mē kakadoidoi.

Job sō dōhó yé mēhe légò do Jiwheyēwhe de bo sō kēaloyí kàn-deji whlēngan tōn lē ji, dō, “*Ewō hodè hlan Jiwheyēwhe, ewō sō yín hòme dagbenō hlan en; Sōmō bō ewō yí ayajē do mō nukunmē etōn: É sō gò dódó etōn jó hlan gbētō*” (JOB 33:26). É ko mō dódó pipé Jwheyēwhe tōn he míwlē ko kēaloyí gbōn Jesu Klisti Oklunō mìtōn mē dote. Hlan omēfligò mōtōnhunkō tōn, ohógbè he lō yín zinzán dō, “*É pōn gbētō, bo dōmō, Yēn ko wàylando, bo hēn enē he*

yín jlojlo sọtadòna, Yè ma sọ lẹn ẹn hlan mi: É ko flí alindọn ọie sọn yìyì odò lọ mẹ, Ogbè ọie nasọ mọ hinhọn lọ” (JOB 33:27-28). Ohógbè he lọ ma yín ofligò pipé na gbẹtọ yínyín, na ojona ylando ylando lẹ ẹn, na ogbè madopòdo podọ jijọho ninò to agbasa fónsonkú ẹn mẹ ẹn gba. Gbẹtọ lọ blébu, yèdọ alindọn lọ po gbigbo lọ po, podọ agbasa lọ yín apáde ofligò ẹn. To fónsonkú tintan mẹ, yè na zé mēfligò lẹ do dòdónu dotẹn he Jiwheyewhe ko dè na yé lọ mẹ bo yé na to jounjoja mẹ kakadoi.

Akuẹhiho yewhenọ daho lọ ẹn yín didọ ga to Alènu Yóyó mẹ, do, *“Na míwle ma tindo yewhenọ daho he ma yón vive madogán mítọn lẹ ẹn; ọigba to onú lepo mẹ he yè whlepón kẹdẹdi míwle, ọigba to matin ylando mẹ*” (HEBLU 4:15).

Podọ ga yè dọhó do whẹgbọto lọ go, dọmọ, *“Na Jiwheyewhe dopo wẹ tin, whẹgbọto dopo ga to Jiwheyewhe po gbẹtọ po ẹnẹn, dawẹ lọ, Jesu Klisti; Mẹhe yí ede do flí omẹ popo...”* (1 TIMOTI 2:5-6). *“Na dilé omẹ popo kú to Adam mẹ, mọ ga wẹ yè na hẹn omẹ popo yín ogbẹnọ to Klisti mẹ”* (1 KOLINTINU 15:22). *“Sunnu tintan wẹ sọn aigba mẹ, aigbanù: sunnu awetọ wẹ sọn olọn mẹ. Lé aigbanù te, mọwẹ yé ga he yín aigbanù te; podọ lé olonnù te, mọwẹ yé ga he yín olonnù te. Lé mí hẹn ohia aigbanù ẹn, mí na hẹn ohia olonnù ẹn ga”* (1 KOLINTINU 15:47-49). Ohógbè he wá hinhónnu de wẹ ehe. Dinvie mí to ohia Adam tintan ẹn mẹ, to godo mẹ mí na wá tin to ohia olonnù Jesu Klisti he yín Adam awetọ lọ ẹn mẹ.

Fidepope he yè do Jesu Klisti hia te to apá Jiwheyewhe ẹn, mí nọ mọ Ẹn di gbẹtọ to dopo ninọmẹ nugbo he kàn titò whlẹngan ẹn ẹn lẹ mẹ. Mí nọ mọ Ẹn di Ovi Jiwheyewhe ẹn, di Ovi gbẹtọ ẹn, di Ovi Davidi ẹn, di Ahọlu, di Yewhegán, di Yewhenọ, di Whẹgbọto, di Whẹyídomejito, di Lẹngbọvu Jiwheyewhe ẹn, di Ohó Jiwheyewhe ẹn, di Aliho Jiwheyewhe ẹn, di Akla Jiwheyewhe ẹn, po onú he pò lepo po. É dóna yín onú he lepo nado ná mí whlẹngan pipé lọ. Núplónmẹ he yín (Jesu-Kẹdẹ) matin to Owé Wiwé lẹ mẹ, mọ núplónmẹ yewhe-atọn ẹn losu matin to Owé Wiwé lẹ gba. Yewhegán lẹ po aposteli lẹ po dèkunnu na nugbo lọ. Jiwheyewhe ko zé Ovi Eton titi lẹ do kòndopó mẹ kẹdẹdi visunnu lẹ po viyonnu lẹ po. Enewutu wẹ Jesu Klisti dóna yín Oviplónji to mēmēsunnu susu ẹnẹn (LOMUNU 8:29). To fónsonkú Eton godo, Jesu dọ hlan Malia Magdaleni, do, *“... A do alọ ogo é blo; na yẹn ma ko heji yì Otó*

šie de gba: ſigba yì mēmesunnu ſie lẹ de, bo dọ hlan yé, dọ, Yẹn heji jei Otó ſie po Otó mìtọn po de; podọ Jiwheyewhe ſie po Jiwheyewhe mìtọn po de” (JOHANU 20:17).

Kedédilé Ovi Jiwheyewhe tọn yín jiji gbọn Gbigbo Wiwé dali dó, mokede wẹ jiji yóyó nọ yí tenme gbọn Gbigbo Wiwé dali dó. Enewutu wẹ Jesu to jiji yóyó de biọ, bo sọ dọ, domọ: “... *Nugbo, nugbo, wẹ yẹn dọ hlan we, Adavo yè vọ gbeto ji, ewọ ma sogan mọ aholudu Jiwheyewhe tọn... Ehe yè ji gbọn agbasa dali agbasa wẹ; ehe yè ji gbọn Gbigbo dali gbigbo wẹ*” (JOHANU 3:3, 6). “*Na medepope he yè detónsọn Jiwheyewhe de, gbawhàn aihon tọn: ehe sọ wẹ awhangba yé he gbawhàn aihon tọn, yèdọ yise mítọn*” (1 JOHANU 5:4). Ovọ wẹ núwiwà agùn lepo tọn. Jiwheyewhe dóna wàzón, yín e ma yín mọ núde ma sogan jọ. É sogan wàzón gbọn yé mehe modona whlenganzón Eton to Ovi Eton Jesu Klisti me lẹ kede dali.

“*Na é jẹ he e, mehe onú lepo tin na, podọ mehe dali onú lepo gbọn, to hinhen ovi susu wá gigo me, nado hen awhangán whlengan yeton tọn sogbe gbọn yajiji dali. Na mehe to omẹ hen zùn wiwé, po mehe yè to hinhen zùn wiwé po, omẹ dopo tọn wẹ yé omẹ pó: na enewutu wẹ é ma do kuwinyan nado ylo yé dọ mēmesunnu, domọ, Yẹn na dọhó oyín towe tọn hlan mēmesunnu ſie le, to ſenſen agùn tọn wẹ yẹn na jihàn pipa tọn hlan we*” (HEBLU 2:10-12). Meḥlito he ylo núplóntọ Eton lẹ dọ, “mēmesunnu” to fónsonkú Eton godo, yín yiylọ dọ, “Ok-lunọ ſie, Jiwheyewhe ſie” gbọn Tomasi dali (JOHANU 20:28).

To whenenu, meḥligò he na tónsọn aigba he ji lẹ tindo hùdo whèyídomejito de tọn, “*Mi yopọ ſie lẹ emi, na mì ma nado wàylan. Eyín medepope wàylan, mí tindo whèyídoto de to Otó de, Jesu Klisti dódónọ lọ: Ewọ sọ wẹ oyèsu na ylando mìtọn: e ma yín mìtọn kede, ſigba na ylando aihon lepo tọn ga*” (1 JOHANU 2:1-2). “*Do ayi e go, owanyin he hunkọ Otó kọn do mí ji, dọ yè nido ylo mí ovi Jiwheyewhe tọn lẹ: enewutu aihon ma yón mí, na é ma yón ewọ wutu. Meyinwanna emi, dinvie ovi Jiwheyewhe tọn wẹ mí, é ma ko sọ sọawúhia lé mí na te: ſigba mí yónen dọ, ewọ na sọawúhia, míwle na di ewọlosu; na mí na mọ en dolé é te*” (1 JOHANU 3:1-2).

Nado hen ehe pégan, aposteli Paul wlán dọ, “*Na é ma na nọ ma dùaholu, kaka é na do zín kentọ lepo dai to afọ eton gọ. Kentọ he yè na súdo gbọn godo wẹ okú. Na é ko yí onú lepo do afọ eton gọ. ſigba whenuena é domọ onú lepo wẹ yè yí do afọ eton gọ, e*

sọawúhia do omẹ he yí onú lẹpo do oglo eton dopo kedẹ wẹ pò. Whenuena yè na yí onú lẹpo do oglo, whenenu wẹ Ovi na ede na yín mèmẹglo ga hlan ewọ he yí onú lẹpo do oglo eton, na Jiwheyewhe nido yín popo to onú popo mẹ” (1 KOLINTINU 15:25-28; PSALM 110:1-2; PSALM 8:7). E ma sọ sọgan yín dido hézéhézé humọ gba. Enẹwutu, azón daho lọ ko yín wiwà bọ visunnu po viyọnnu Jiwheyewhe tọn lẹpo po yín didiọ, bo sọ sọawúhia to apájẹ Klisti Ovi Jiwheyewhe tọn tọn mẹ. To whenenu yè ko fọ po kentọ lẹpo po, yèdọ okú losu ma sọ tin ba, bọ yè gò onú lẹpo do oten yeton lẹ mẹ to madopòdo mẹ, podọ Jiwheyewhe nasọ yín popo to onú popo mẹ. To madopòdo mẹ, yè ma sọ to oyín Otọ tọn, po Ovi tọn po, po Gbigbo Wiwé tọn po na ylo ba gba, mọ yè ma sọ to oyín nẹ na ylo gbèdè ba. Whenuena asiko lẹ na to nukonyi to madopòdo mẹ wẹ azón madopòdo tọn na yín sişẹ gbọn awúşhiamẹ Jiwheyewhe Losu tọn lẹ mẹ di Otọ, di Ovi, podọ di Gbigbo Wiwé. Whenenu Jiwheyewhe na yín popo to onú popo mẹ.

Ohóta 18

BAPTEM

Owé Wiwé lẹ, ná mí núplónmẹ pipé dogbọn Baptem Biblu mẹ tọn ji. Baptem nọ yín bibasi gbọn Yisenọ lẹpo dali. Şigba to fiñe, núşiwà daho de sọawúhia. Azón míton wẹ nado do núplónmẹ po wiwà baptem tọn po hia kededilé e yín bibasi dó to bibenu Agùn Alènu Yóyó tọn mẹ dó, bo sọ yín winwlan to Owé Wiwé mẹ. E sọgan sinyenawu na Bibluhiatọ lẹ nado modona do susu to yé he to devizonwà hlan Jiwheyewhe lẹ mẹ, yín kiklo gbọn yédele dali. Nugbo mí omẹ pó wẹ modona do, e ma yín wheleponu wẹ agùn lẹ nọ sogbe he núplónmẹ Biblu tọn gba, şigba gbépipli agùn titò alopālopa lẹ tọn tindo núplónmẹ yeton titi lẹ po wiwà yeton he yon na yé lẹ po.

Oklunọ míton do, domọ, “... *Mehe yise bọ yè baptizi i, yè na whlen en gán; şigba mehe ma yise wẹ yè na gblewhedo*” (MALKU 16:16). Ninọmẹ tintan he Oklunọ Losu biọ sọn omẹ he jlo nado yí baptem si, wẹ yise. Kededilé yè wlan en to Owé LOMUNU 10:17 tọn mẹ dó, do, yise nọ wá sọn sisè mẹ, podọ sisè gbọn Ohó Jiwheyewhe tọn dali. Na owhejijọ he lọ tọn wutu to azón daho he lọ mẹ, yè nọ doyewehé Wéndagbe lọ tọn jenukọn, podọ enegodo wẹ yè na baptizi yé mehe yise lẹ. Nújijọ he lọ yín hinhen şẹ to yewehé tintan he

Pita do to Azán Pentikosti tọn gbè, bo e so lezùn wiwà aposteli le tọn to asiko Agùn Alènu Yóyó tọn lepo me. *“Whenenu we ye baptizi ye mehe yi hómehùnhùn do yi ohó eton le...”* (OWALO 2:41). E to dandan do gbeto le ni se Yewheho he ye do lo jenukon, enegodo we ye na yigbe Jesu Klisti tọn to gbemimá yéwlosu tọn me.

Na apajle he hodo e le, mí mo do yise ome de tọn yin bibla do Baptem Bible me tọn go. Na wendagbelato Filipi yin pinplan gbọn Gbigbo Jiwheyewhe tọn dali nado pe Ojo Ethiopiannu lo mehe lego sọn Jelusalem bo to owe Yewhegan Isaia tọn tọn hia to keke eton me. Whenenu we Ome Jiwheyewhe lo hen en nado modona wendagbe lo. Whenenu we e gblon po ojlo dagbe de po, domo, *“Pon, osin tin to fi; etewe hen mi do ote nado baptizi?”* Ome Jiwheyewhe tọn lo yonen do yise dona wa jenukon podo to enegodo gblondó, *“Filipi so domo, eyin hie yi ayiha towe lepo do yise, ye sogan baptizi we. E so kenu, bo domo, yen yise do ovi Jiwheyewhe tọn we Jesu klisti. E so domo, ye ni hen keke dote: ye ome awe le so jete yi osin me, Filipi po Ojo lo po; e so baptizi i.”* (OWALO 8: 36-38). To asiko Johanu Baptizi tọn me, podo to azan Okluno miton tọn le me po aposteli lepo, Baptem Bible me tọn yin bibasi to osin me to aliho dopolo ji. Ye ome awe le, ome he to na yi baptem po ome he to ome na baptizi po no bio osin me yi sisosiso. Mowe Jesu Klisti losu yi baptem do. *“podo Jesu, whenuena ye ko baptizi en, e ton je age to afododoponeji sọn osin me...”* (MATIU 3:16). Baptem kavi ome he jlo na baptizi ome he ma bio osin me yi sisosiso bo so legowa age ji gba, ene lo ma yin baptem Klisti tọn gba. Podo aposteli le tọn po gba. Enewutu baptem motonhunkon ma yin Bible me tọn gba.

Nuplonto le modona hzezehze azon he Okluno yeton zon ye. *“Ewo he yise bo ye baptizi we ye na whlengan...”* To Owe Wiwe le me, podo to owhe kanwe-kò tintan to Klisti godo, nudepope ma dohia do ye basi baptem na yopovu le gba. Owe Wiwe ma tle doho depope dogbon yewhe mejito tọn le dali gba, kavi nuplonme he do yopovu ko mo tundote yi sọn dodo ylando tọn si gba. Onu mohunkoton ma yin winwlan to Owe Wiwe me gba. Podo, ye ma do do, ovoji yoyo soawuhia gbọn baptem me gba. Medepope he yi Ohó Jiwheyewhe tọn do do Ohó nugbo dona jo ede do na Gbigbo Wiwe he yin kandeji nugbo to ohokanbio yise tọn lepo me, nido du to e ji.

Kededile e sogan yin mimo do, to yewhehoidido Pita tọn tintan me podo to devo he po lepo me, lenvojo he hen ome wa Klisti de, tonson

Wiwé ɬon po mɛ” ohó nɛ lɔ yín domona bo sɔ yín zínzán dagbe-dagbe gbɔn aposteli lɛ dali to whenu aposteli lɛ ɬon mɛ. Mɛdepope he hia ohógbè vivlɛ dogbɔn ojlo dopolo dali mɔdona dɔ, núhe to finɛ lɔ ma yín ohógbè he yè basi de gba, ɕigba é ni mɔdona oyín he yè dóna zán to bapɬem kɔn, dɔ, “*Bo sɔ nɔ baptizi yé do oyín...*” Enɛwutu wɛ yé do baptizi kɛdɛdi ninɔmɛ he, yèdɔ **do oyín** Oklunɔ Jesu Klisti ɬon mɛ.

Jiwheyɛwhe do Ede hia di Otó, di Ovi podɔ di Gbigbɔ Wiwé. Ehe lɔ jɔ to oyín alɛnùnù Alɛnù Yóyó ɬon he yín Yahshua mɛ, yèdɔ Jesu, Mɛhe mɛ ovi Jiwheyɛwhe ɬon lepo yí bapɬem do to Alɛnù Yóyó mɛ. Otó mítɔn wɛ Jiwheyɛwhe, enɛwutu wɛ mí do nɔ hodɛ, dɔmɔ, “*Otó mítɔn he tin to olɔn mɛ, Hihio wɛ oyín towe...*” Núhe vé lɔ wɛ oyín he mɛ mí dóna yín bibaptizi do.

Kunnudidè nugbo he tónsɔn azán aposteli lɛ ɬon mɛ wá hinhɔnnu bo sɔ yín ayajenu. Godo he yè túntún Gbigbɔ Wiwé jɛgbonu, aposteli Pita dɔyɛwhehó bɔ yè sɔ wlán ɛn dai. Hlan yé mɛhe yise bɔ ayiha yetɔn sɔ hòapa dogbɔn yɛwhehó etɔn dali lɛ, wɛ é dɔ hlan, dɔ, “... *Mi lenvojo, na yè ni sɔ baptizi dopodopo mítɔn to oyín Jesu Klisti ɬon mɛ na desɛ ylando ɬon...*” (OWALɔ 2:38). To azán he gbè yè dó Agùn tintan lɔ ai te, yè dɔ hlan yé mɛhe wá yise lɛ, núhe yé dóna wá podɔ lé yé dóna baptizi dó. Pita mɔ núdohiamɛ oyín he hó Oklunɔ Lɔsu dɔ ɬon. Gbɔn enɛ mɛ, zínzán bapɬem aposteli lɛ ɬon sɔn bibɛnu yín kinkán dai.

Filipi dɔyɛwhehó Wɛndagbe lɔ ɬon to otò Samalia ɬon mɛ bo sɔ baptizi yé mɛhe yè whlɛngan lɛ. Enɛwutu, yè dɔ hlan mí, dɔ, “... *yè baptizi yé to oyín Oklunɔ Jesu ɬon mɛ poun wɛ*” (OWALɔ 8:16). Kɛdɛdilɛ núyiwá dopodopo dóna yín hinhen sɛ do kunnudidè omɛ awe kavi omɛ atɔn ɬon ji dó, bé dinvie, mí na pɔn lé aposteli Paul plɔnmɛ bapɬem dó, “*Whenuena yé sè ehe, yè baptizi yé to oyín Jesu Oklunɔ ɬon mɛ*” (OWALɔ 19:5). Yín eyín to otò Jelusalem ɬon mɛ, kavi otò Samalia ɬon, kavi otò Efesu ɬon mɛ, yèdɔ gbɔn Pita, kavi Filipi, kavi Paul dali, yé mɛhe baptizi lɛ yín bibaptizi **to oyín Oklunɔ Jesu Klisti ɬon mɛ**. Gbigbɔ Wiwé kɛdɛ wɛ sogan do onú dopolo hia kakadoi.

Nado mɔdonɔ hézéhézé, mì gbɔ mí ni basi pɔndego he, dɔ: Whedepeponu he mɛsi núplɔnmɛtɔ de zé azɔn konta wiwá ɬon de hlan azɔnmɛvi etɔn lɛ, dɔmɔ, “Onú nɛbi wɛ yín atɔn donu atɔn?”

azónmèvi lẹ ma sogan gblon bo domo, “Onú aton donu aton wẹ yin onú aton donu aton” gba, yé dóna ná gblondo dagbe osoha lo ton. E ma yin númòdona dolé susu to nuyónentò aihon he ton mẹ lẹ nọ wọ Owé MATIU 28:19 ton lo hia dó di ohógbè majiki ton hunko, matin wuntuntun gblondo azon he yè zón mí lo ton gba. Pita, po Paul po, po aposteli he pò lẹpo po, podọ omẹ Jiwheyewhe ton he sọawúhia to owè kanwe-kò tintan mẹ lẹ modona gblondo lo, yèdọ oyin lo. Yé modona onú he oyin nẹ lo yin bo sọ zán ẹn.

Núplóntọ lẹ wàzón lo kanwe-kò do kanwe-kò ji kẹdẹdilẹ yè dẹnalodó Mèplóntọ yeton dó to whenuena yé baptizi to oyin Oklunọ Jesu Klisti ton mẹ. Mèdepope he yè ma baptizi kẹdẹdilẹ aposteli lẹ basi dó, ma yon Oyin Otó ton, po Ovi ton ton po, po Gbigbo Wiwé ton po ehe mẹ e jẹ dọ yè ni baptizi te gba. Nado dọ, dọ Otó po Ovi, po Gbigbo Wiwé po yin oyin kẹdẹdilẹ nuyónentọ lẹ plon ogbetọ lẹ dó to zédai yeton lẹ mẹ bo sọ to avùnhona, şigba e jẹagò. Ehele wẹ odohia onú gbõvo núdohia Jiwheyewhe ton lẹ ton to Alènu Yóyó mẹ. E ma yin dọ, yè ma ylo oyin Jiwheyewhe ton dọ Otó gba, şigba Otó wẹ; yè ma ylo oyin Jiwheyewhe dọ Ovi gba, şigba Ovi wẹ, yè ma ylo Jiwheyewhe dọ Gbigbo Wiwé gba, şigba Gbigbo Wiwé wẹ. É ma do Ede hia poun gba, şigba É do Ede hia to Oyin Alènu Yóyó alènu Eton ton mẹ.

Kẹdẹdilẹ owèhó lo te, núdabla lo yin whiwhlá to Oyin lo mẹ; şigba e dóna yin didohia hézéhézé. Alòdlendó de matin bo yè ma nado yí baptem gba, na Oklunọ losu wẹ biọ dó mọ wutu. E yin wiwà hlan Ẽn gbõn Johanu dali podọ hinhen şẹ gbõn Jiwheyewhe dali. Mowẹ e dóna yin wiwà dó dandan. Fidepope matin to Owé wiwé mẹ fie omẹ de baptizi te to oyin aton mẹ gba.

Etẹwẹ zédai agùn Katoliki ton to wiwà dogbõn baptem he yé dè na yéde ton dali, bo agùn Plõstestan ton susu po agùn he pò lẹpo sọ to wiwà ga. Enẹwutu Yisenọ he yise to nugbo Biblu ton mẹ lẹ dóna modona nugbo dọ, yé mēhe yè baptizi to ninomẹ he yin “to oyin Otó ton mẹ, to oyin Ovi ton mẹ, podọ to oyin Gbigbo Wiwé ton mẹ” lẹ yin bibaptizi do Agùn Lomunu Katoliki ton mẹ. Ohódotọ Jesu ton, agunnukontọ he yè nọ ylo dọ, Ogustẹn Bea dọhó dogbõn ehe ton dali dolé to owé winwlan O. Markmann, Irrtümer der katholischen Kirche, pg. 22 he mẹ, dọ, **“Kẹdẹdi ehe Bea dọ, Papa wẹ otọ yisenọ lẹpo ton, podọ otọ yé mēhe yin yisenọ agùn wẹndagbe lẹpo ton he yè baptizi dote lẹ, enẹwutu yé ma dóhudo núde ton adavo**

yé ni lẹ̀gòdo agùn dahò lẹ̀ go". Ohó depope he yè dọ gbọn ohógbè he mẹ, dọ, "baptẹm he to ote" ma sọ dóhudo tùnmẹ devo de tọn gba. Baptẹm Biblu tọn he aposteli lẹ basi to oyín Oklunọ Jesu Klisti tọn mẹ, yín gbìgbédai gbọn agùn Lomunu tọn dali di zédai de.

Nado yín mayóndenọ to gbìgbọ mẹ, agùn Plotẹstan tọn lẹ po wiwà agùn titò gbépipli lẹpo po tọn lẹ̀gòdo agùn dahò lẹ̀ de, bo sọawúhia gbọn ẹnẹ po Opli agùn Aihon lẹpo po tọn dali. Mèdele nọ húnhún osin do omẹ go, mèdevo lẹ nọ kọn osin do omẹ go, mèdevo lẹ nọ ylón omẹ do osin mẹ whla atón bo nọ zán ohógbè he yín "to oyín Otó tọn, po oyín Ovi tọn po, podọ oyín Gbìgbọ Wiwé tọn mẹ." Dogbọn aposteli Paul tọn dali, mí hia to kòndopọ mẹ po gbèyíyí eton po, dọ, "... ewọ sọ mọ nukunnu, é fọn, yè sọ baptizi i" (OWALỌ 9:18). To owé winwlan hlan Lomunu lẹ mẹ, é dọ hlan mí lé baptẹm yín wiwà dó, "Bé mì yín madonano dọ, mí mēhe yè baptizi do Jesu Klisti mē lẹ, yè baptizi mí do okú eton mē? Enewutu yè di mí po é po gbọn baptẹm mē do okú mē; dọ dilé yè zé Klisti tite sọn osiọ lẹ mē gbọn gigo Otó tọn mē, mọ na mí ga nido zinzonlin to yóyóje ogbè tọn mē" (LOMUNU 6:3-4).

Yé mēhe nọ dindona onú lẹ dagbedagbe dóna mọdona dọ, onú he tin to ofi lẹ ma yín dọ yè ni dohia di núyiwà poun gba, adavo dọ yè ni hẹn gbẹtọ lẹ gòwá kòndopọ pipé mē hẹ Jiwheyewhe. Ehe lọ nọ jọ gbọn lenvojo, po gbèyíyí po, po jonaylando ylando lẹ tọn po, podọ yise to Jesu Klisti mē di Whlengantọ mēde titi tọn, bọ yè baptizi i nado dohia dọ ewọ ko kẹloyí Jesu Klisti, Mēhe yè whèdo-satingo bo di i po É po, bo sọ fọn hẹ E nado zinzonlin hẹ E to yóyóje ogbè tọn mē. Dọpón yóyóje tọn podọ vọji yóyó ma nọ sọawúhia gbọn baptẹm dali gba, sığba yè wlan ẹn dọ, "E ma yín gbọn azón dódó tọn he mí ko wà dali gba, sığba dilé leblanu eton te, é whlẹn mí, gbọn lèwé ovọji tọn po henzùn yóyó Gbìgbọ Wiwé tọn po dali..." (TITU 3:5). Baptẹm nugbo lọ tindo tenmẹ eton bo sọ yín didọ to yóyóje po vọji Yisenọ lẹ po tọn mē.

Paul wlanwé hlan Kolosinu lẹ, dọmọ, "Bọ yè sọ di mí dopọ he ẹ to baptẹm mē, ehe mē yè fọn mí do ogbè po é po te ga gbọn yise mē to azónwiwà Jiwheyewhe tọn mē mēhe fọn ẹn tite do ogbè sọn osiọ lẹ mē" (KOLOSINU 2:12). To Owé KOLOSINU 3:1-3 tọn mē, aposteli Paul dọ, dọmọ, "Bé eyín mì fọn dogbè hẹ Klisti ga, mì nọ din onú he tin to aga lẹ, ... Na mì ko kú, bọ yè sọ yí ogbè mìton whlá do Klisti de to Jiwheyewhe mē".

Aposteli Pita do baptẹm hia di alẹ̀nùnù gbẹ̀mimá dagbe ẹ̀ton he Jiwheyẹ̀whe. É zé osìn he mẹ omẹ he dólẹ̀nvojo lọ yín yinyinlọn do to aki Noe ẹ̀ton mẹ. “*Ohia mọ̀tonhunkọ hlan ehe baptẹm do to mí whlẹn dinvie ga, (e ma yín diho agbasalan ẹ̀ton didèsè gba, şigba ogbèyí ayiha dagbe de ẹ̀ton hlan Jiwheyẹ̀whe) gbọn fọnsọnkú Jesu Klisti ẹ̀ton mẹ*” (1 PITA 3:21).

Whenuena Pita doyẹ̀whehó to owhé Kọ̀nẹ̀lịọsi ẹ̀ton gbè, é do ehe to alọ̀dłẹ̀ndó Jesu Klisti mẹ, do, “*Ewo wẹ yẹ̀whegán lepo dẹ̀kunnun hlan do, medepope he yise to oyín ẹ̀ton mẹ, na mọ odèsè ylando ẹ̀ton yí...*” (OWALO 10:43). Ehe godo wẹ yè kàn ohó he biọ do, domọ, “*Omẹ depope sogan kọ do yè ma na yí osìn do baptizi omẹ hele he mọ Gbigbo Wiwé yí kẹ̀dẹdi míwle? É sọ do yè ni baptizi yé to **oyín Oklunọ ẹ̀ton mẹ***” (OWALO 10:47-48). Jonaylando nọ yín mimọ gbọn yise dali to şişẹ whlẹnganzọn ẹ̀ton mẹ. Medepope he yí Klisti sè, dóna yí baptẹm to oyín Oklunọ ẹ̀ton mẹ, do: “*Na ovi Jiwheyẹ̀whe ẹ̀ton wẹ mí omẹ pó, gbọn yise mẹ to Klisti Jesu mẹ. Na mí omẹ sọha he yè ko baptizi to Klisti mẹ le, ko zé Klisti do ogo*” (GALATIA 3:26-27). Aposteli Paul wlánwé hlan Agùn Efesu ẹ̀ton, domọ, “*Oklunọ dopo, yise dopo, baptẹm dopo...*” (EFESUNU 4:5). To egbé, mí tindo baptẹm alopálopa po yise alopálopa po, podọ núplọnmẹ vovo le dogbọn Oklunọ ẹ̀ton dali, dogbọn baptẹm Biblu ẹ̀ton dali, wanyínyín po dopoyínyín Owé Wiwé ẹ̀ton le po ma dóna yín zinzindai to afo gọ gba. Densolé agùn Jiwheyẹ̀whe Ogbẹ̀nọ ẹ̀ton gbẹ̀sọ tin to aigba ji, núplọnmẹ he yè dóai to bibenu to Agùn Yisenọ tintan le ẹ̀ton mẹ na gbẹ̀sọ to póndego dopolo yín tegbè. Baptẹm yẹ̀whe-atọn ẹ̀ton wá ai mẹ po didádai agùn Katoliki ẹ̀ton po to whenuena yè hen Yisenọ le gannugannu nado wà enẹ he masogbè he Owé Wiwé. Onú nugbo dopo wẹ tin. Onú he pò lepo, lalo we. Yín e tle yín do Owé MATIU 28:19 ẹ̀ton yín dindọn biọ núdindọn mẹ, aposteli le mọdona azọn lọ titegbe bo sọ basi pipé ẹ̀ton. Ohógbè he yín “to oyín Otọ ẹ̀ton, po Ovi ẹ̀ton po, po Gbigbo wiwe ẹ̀ton po mẹ” yín zinzán to aihọn lepo mẹ tin to ninọmẹ awe ji. Taidi apájle de, kẹ̀dẹdile yè do ohó nẹ do gbẹ̀to po kanlin le po mẹ. Hlan yé omẹ awele, ohógbè majiki ẹ̀ton nẹ yín zinzán, podọ awútu kanlin ẹ̀ton po gbẹ̀to ẹ̀ton po yín búbú. Núyiwá he yín nuyónẹ̀ntọ lepo ẹ̀ton, po opadidò nado biọ titò gbépipli mẹhe yinwan-na gbẹ̀to le ẹ̀ton mẹ po nọ yín bibasi to ohógbè he yín yẹ̀whe-atọn ẹ̀ton mẹ. Omẹ dopodopo he to azónwà nado dindona alindọn le mọdona ninọmẹ he mẹ gbẹ̀to le nọ biọ gbọn wiwà ogbè zinflu ẹ̀ton dali. Whenuena mì kànńhọbiọ omẹ mọ̀tonhunkọ le, yé na do hlan mì do,

“Ene lɔ yín wiwà to oyín Jiwheyewhe tɔn mɛ” matin wuntuntun do onú neɔe pó yín oyedome to agùn de gɔ. Gbeto le nɔ biɔ kanbibla Satani tɔn mɛ bo ma sɔ modona. Domamona he tin to ehe mɛ nɔ dawhá yì olon. Alè wuntuntun he jeagòdo Jiwheyewhe yínyin go, wɛ linlɛn yewhe-atɔn bibasi tɔn he tin to kànsiɛa mɛ he linlɛn jeagò gbɔn kɛntɔ lɔ dali.

Baptem he omɛ lepo nɔ basi sɔ tindo adò sisosiso de to núvoɔladotɔ Matɛn Lutɛ mɛ. To Biblu he é túnme mɛ, é hodo zinzán whelɔnu tɔn bo túnme poun dolé yè to bibasi dó to fie e je do, é ni ná tènme nugbo lɔ te, “... bo sɔ nɔ baptizi yé oyín Otó tɔn, po Ovi tɔn po, po Gbigbo Wiwé tɔn po mɛ”, sɔgān to Biblu devo le mɛ, e do dolé titegbe do, “*bo baptizi yé to oyín...*” Hlan mehe modona ohó lɔ le, e yín onú he yì aga patapata de. Gbeto de sɔgan wà núde to oyín mehe to azɔnwà he ɛ tɔn mɛ, kavi to oyín aholu de tɔn mɛ, po oyín devodevo le po, sigba taidi mefligò mí modona nugbo lɔ do, mí dóna yì baptem do oyín he yè na hlan ofligò mítɔn. Míwle wɛ ovi alènùnù yóyó lɔ tɔn bo sɔ modona oyín alènùnù Jesu tɔn lɔ tɔn. Kɛdɛdilé asivun de nɔ hɛn oyín asisúno etɔn tɔn dota dó, mɔdopolɔ wɛ Asivun Klisti tɔn nɔ hɛn oyín Asisúno lɔ tɔn dó bo nɔ yín hinhen sɛ to kòndopó alènùnù tɔn mɛ po É po.

Aposteli Pita do, domo, “*Mɔ whlengan ma sɔ tin to medevo de; na oyín de matin to olon gɔ he yè námɛ to gbeto mɛ he yè nado whlɛn mí gán*” (OWALO 4:12). Akuehiho oyín Oklunɔ tɔn he tin to kòndopó he mɛ, yín didohia gbɔn lé Pita dɛnalodó to yewhehó etɔn tintan mɛ to Azán Pentikosti tɔn gbè, bo to opagbè he yè do to yewhegán Joeli mɛ hia do, “... *E nasɔ wá jɔ, medepope he na ylo oyín Oklunɔ tɔn, yè na whlɛn ɛn gán*” (OWALO 2:21; JOELI 2:32). Yahweh wɛ Mɛhehó yewhegán Joeli do, do, medepope he na ylo oyín Etɔn na yín whinwhlengan. Pita na ko dohó dopolo do Oklunɔ “Yahweh” go, Mɛhe soawúhia to whenenu di “Yahshua”, yèdo Whlengantɔ lɔ. Hlan mehe Yise nugbo le, baptem yín núhoakue titegbe de nado note to oyín alènùnù Alènu Yóyó tɔn mɛ tɔn.

E ma do domo, “Mì yì bo baptizi yé to oyín le mɛ” gba (yèdo oyín susu gba), ehe na ko yín ohó he yè modona, eyín Otó, po Ovi po, po Gbigbo Wiwé po ko yín oyín gbɔnvo le. Mí dopɛna Jiwheyewhe do Owéfɔ lɔ yin winwɛlán hɛzéhɛzɛ to oyin dopo gɛ mɛ. “... *bo sɔ nɔ baptizi yé to oyín...*” he sɔgbé he kunnudidè aposteli le tɔn he yín “Ok-lunɔ Jesu Klisti”. To awubla de mɛ, oyónɛn nugbo lɔ to Biblu mɛ ko

yín hinhen bú podọ susu to yewhéhódọto lẹ mẹ, wẹ ọ omò to otànhó he ma sọgbè hẹ Biblu mẹ, ehe yè zé yì aga bo sọ to zinzán titegbe. Dopo to whẹjijọ lẹ lọ mẹ sọgan yín dọ, tùnmẹ nugbo oyín “Yahshua” tọn he yín Yahweh Mewhłengantọ ko yín hinhen bú to zinzán mẹ to ogbè Glẹki tọn mẹ gbọn Jesu dali. To godo mẹ, otànhó basi núyiwà etọn bo zán oyín he yè ylọ dọ, oyín wiwé atọn he yì “aga” matin núdohiamẹ oyín nugbo dopolọ tọn.

Whenuena gbẹtọ egbé tọn lẹ to kinkànbio taidi to Azán ayidego Pentikosti gbè tọn, dọ, “Etẹwẹ mí dóna wà nado yín whinwhłengan?”, bé whenenu wẹ yé na mọ gblondo dopolọ yí dọ, “... *Mì len-vojo, na yè ni baptizi dopodopo mìton to oyín Jesu Klisti tọn mẹ na dè sè ylando tọn, mìwłẹ nasọ mọ niná Gbigbo Wiwé tọn yí*” (OWALỌ 2:38). Mèdepope matindo jlojẹ nado diọ kavi nado basi núdindon hẹ Wẹndagbe nugbo Jesu Klisti tọn, po núyiwà aposteli lẹ tọn po gba.

Bibluplónmẹto daho lẹ yí baptem Owé wiwé mẹ tọn he to oyín Oklunọ Jesu Klisti tọn mẹ di nuplónmẹ ọgọ. To ofi mí dóna yígbe-na ohókànbio he dọ, “Etẹwẹ oplón ọgọ? Bé nugbo wẹ kavi lalo?” Owéhiatọ nugbo lẹ sọgan dawhèna yéde lẹ dọ, eyín yé sọgan yí Oklunọ lọ po aposteli lẹ po sè, kavi hodo otànhó he matin to Owé wiwé mẹ, bé whenenu yé ma sọgan sọgbè hẹ nuplónmẹ lọ po núyiwà lọ po gba. “*Lé wẹ OKLUNỌ dọ, mì site to aliho lẹ mẹ, bo pón, bo sọ kàn omóji hóhó lẹ bio, fie aliho dagbe lọ te, bo nọ zinzonlin to e mẹ, mìwłẹ nasọ mọ ogbojẹ na alindon mìton lẹ: ọgba yé dọmọ, mìwłẹ ma to na zinzonlin to e mẹ gba*” (JELEMIA 6:16).

Ohóta 19

TENU NÚDÚDÙ OKLUNỌ TỌN

Jenukon, mí dóna wàzón pẹvide do juwáyì he hó yè dọ to Alènu Hóhó mẹ ji. Tenu núdùdù godo tọn lọ yín bibasi gbọn Oklunọ mìton Lọsu dali to juwáyì whenu. É sọ dọmọ, “*Mì bio otò daho mẹ yì dawe dele de, bo dọ hlan en dọmọ, Mèplóntọ dọmọ, Ojẹ sie sẹpọ; yẹn nasọ basi juwáyì to owhé towe gbè po nuplónmẹ sie lẹpo*” (MATIU 26:18). To juwáyì he whenu, Juda lọsu sisè alọ etọn do agbán dopolọ mẹ podọ enẹwutu wẹ Jesu dọmọ, “... *Mehe do alọ etọn agbán mẹ hẹ mi, doponẹlọ wẹ na dè mi hia.*” (MATIU 26:23).

Evangelisti Malku wlán onú he jọ nẹ lẹpo dólé e jọ dó, do, “*Lé yé to núdù, Jesu yí akla, bo dona, bo sọ kán ẹn, bo yí na yé, bo domọ, Mì yí, na mì ni dù: ehe wẹ agbasa ẹie. É sọ yí kòfo de, whenuena é dope, é yí na yé; yé omẹ pọ sọ nù sọn e mẹ. É do hlan yé, do, ehe wẹ ohùn ẹie alẹ̀nùnù yóyọ ọn, he yé kọn dai na omẹ susu*” (MALKU 14:22-25). E sinyenawu nado mọ Owéfo devo to Biblu mẹ, yèdọ ehe yé mọdona jeagọ bo sọ tùnmẹ jeagọ di ehe kán tenu núdùdù Oklunọ ọn he gba. Kẹdẹdi Owéfo he mí hia nẹ, alẹ̀nùnù yóyọ lọ dóna wá ai mẹ. Yé ma kọn ohùn alẹ̀nùnù yóyọ he ọn ai to juwáyì kavi tenu núdùdù Oklunọ ọn whenu gba ẹigba to satin Kalvali ọn ji. To tenu núdùdù he whenu, ohùn wiwé he lọ gbẹ to whinwhàn to Fligòtọ lọ mẹ bo ma sọ yín to kọfo lọ mẹ gba. Mí dóna hia Owéfo he lọ to hinhón de mẹ nado mọdona tùnmẹ núplónmẹ alẹ̀nùnù Alẹ̀nù Hóhó ọn mẹ ọn to domọna tenu núdùdù Oklunọ ọn mẹ jẹnukọn-na núyiwá alẹ̀nùnù yóyọ lọ ọn.

Oklunọ Jiwheyewhe ko ná gbèdidè lẹpo hlan Mọse. Ewọ bo wlán bo sọ do hlan gbẹtọ lẹpo, do, “*É sọ yí owé alẹ̀nù lọ ọn, bo hia to sisè gbẹtọ lẹ lọ ọn me: yé sọ domọ, ehe Oklunọ lọ ko do lẹpo wẹ mí na wà, bo sọ yín tónusètọ. Mọse sọ yí ohùn lọ, bo mì i do gbẹtọ lẹ lọ go, bo domọ, Mì payi ohùn alẹ̀nù lọ ọn lọ go he Oklunọ ko basi hẹ mì to núyígona lẹpo ji*” (EKSODUSI 24:7-8).

To Alẹ̀nù Hóhó mẹ, ovi Israẹli ọn lẹ tindo dopón ofligò ọn po túndote ọn po, podọ yé sọ hẹn yé jegbonu sọn okànbla mẹ. Ehe lọ jọ to whenuena yé ná ašedai wiwé lọ hlan yé, do, yé nido hù lẹngbọ to owhé dopodopo gbè, bo dà ẹ, bo dù agbasa etọn bo sọ sá ohùn do whlẹlidemẹ ohọn ọn go na whlẹngan. Na e yín ohia de ehe angẹli vàsúdotọ lọ dóna dibusi. Whédo he tindo ohia ohùn he ọn, alọ ma sọgan jẹ e go gba, mọ oplónji etọn nasọ yín hihladai.

To kànşıša he mẹ, mí dóna hia owéfo lọ, “*Ohùn lọ nasọ yín na mì ohia de to ohò mìtọn lẹ ji fie mì te: whenuena yẹn mọ ohùn lọ yẹn na dágbọn mì ji wáyì, azònylankan de ma to na tin to mì ji nado hù mì súdo gba, whenuena yẹn hò aigba Egípti ọn*” (EKSODUSI 12:13). Ehe wẹ ogbènimá Jiwheyewhe ọn, podọ enẹwutu wẹ alọ ma do sọgan jẹ oviplónji Israẹli ọn lẹ go. Ohùn wẹ awoyínú to whenu vàsúdo ọn. Alẹ̀nùnù he Jiwheyewhe basi po omẹ Etọn lẹ po gbésọ tin to ote. To afọ wienetọ lọ mẹ, mí hia dogbọn Juwáyì dali, do, “*Azán he na yín hlan mì na oflín de, mì nasọ nọ wà ẹ na hùnwẹ de hlan OKLUNO: lẹdo whẹndo mìtọn lẹ mì na nọ wà ẹ na hùnwẹ de*

gbon oséndóai dali kakadoi". Oflín de na whlengan, túndote podò whiwhlá omẹ Jiwheyewhe tòn lẹ tòn.

Mí dóna payi onú awe go to ofi. Tintan, gbon ohùn kòndai alènnùnù lọ tòn dali po Israẹli po nado kealoyí teninọ yeton, enẹwutu wẹ yè do whlẹn ogbẹ mefligò lẹ tòn gán. Awetọ lọ wẹ yín dọ, to hùnwhe lọ kòn, yèdọ oflín de dóna tin he yín oflín hlan ovi Israẹli tòn lẹ na onú he Jiwheyewhe ko wà hlan yé lẹ tòn. Onú titegbe awe he lẹ yín hinhen sẹ to tenu núdùdù Alènnù Yóyọ tòn mẹ.

Jenukon mefligo lẹ lọ dóna dọ ojlo yeton nado sètonu podò nado wà enẹlẹ pọ he yín Ohó Jiwheyewhe tòn. Godo he ovi Israẹli tòn lẹ wà enẹ, Mose húnhún ohùn lọ di ohia mimọ de do Agùn he yè fligò lọ ji, ehe nọte sọn whenenu to whiwhlá ohùn lọ tòn glọ. Na oflín hùnwhe daho he tòn yín dopon de na Israẹli, enẹwutu Juwáyì lọ dóna yín bibasi.

To Owé LUKU 22:15 po afo 19 po tòn mẹ, Oklunọ míton dọ, domọ, "*... Hòmehùnhùn yen jlo nado dù juwáyì he he mì whepo yen nado jiya... É sọ yí akla, whenuena é ko dope, é wẹn en, bo sọ yí na yé, domọ, ehe wẹ agbasa he yè ná mì: mì nọ basi ehe to oflín sie mẹ*". To tenu núdùdù Oklunọ tòn whenu, yisenọ Alènnù Yóyọ mẹ tòn lẹ yín hinhen flín azónfligò tòn he ko jọ gbon ohùn alènnùnù yóyọ lọ tòn dali, he yè kòndai na omẹ alènnùnù yóyọ tòn lẹ. To ohia de mẹ, Oklunọ do nugbo azón lọ tòn hia. Akla he É wẹn lọ yín awuwledai na Juwáyì lọ, enẹwutu wẹ e do tin matin otón. Ovẹn he tin to kọfọ lọ mẹ he É ná núplọtọ Eton lẹ tónsọn ovèngle mẹ. Kedeđi Owé MATIU 26:29 tòn, Oklunọ dọ, domọ, "*Şigba yen dọ hlan mì, sọn dinvie yì, yen ma na nù to sinsẹn vèn tòn he mẹ ba, kaka jẹ azán nẹ gbè, whenuena yen na nù i he mì to yóyọ mẹ to aholudu Otó sie tòn mẹ*". Kedeđilé yè wẹn akla lọ to nukun yé mehe tin to finẹ lẹ tòn mẹ, Agbasa Jesu Klisti tòn yín jijodai, bọ yè hò bo sọ whèdo-satingo. Kedeđilé e yín nugbo dó dọ, ovẹn lọ tin to kọfọ lọ mẹ mọwẹ ohùn Lèngbọvu Jiwheyewhe tòn tòn yín kinkòndai na jonaylando míton lẹ tòn.

E ma yín akla he yè wẹn bo sọ dù lọ wẹ jiya gba, adavo Oklunọ míton to gohò Agbasalan Eton tòn mẹ, whenuena É zé agbàn he yè zé do gbẹtọ lepo ji do Ede ji. Ovẹn lọ ma yín didiọ mọ e ma sọ yín kinkòndai gba. Mehe tin to tenu núdùdù lọ kòn lẹ nù núnùnù dopolọ. Ohùn wiwé Meflitọ lọ tòn yín kinkòndai gbon ehe mẹ Ewłosu biọ Gigo mẹ di Yewhenọ daho te. "*... şigba gbon ohùn eton*

titi mẹ wẹ é biọ fiwiwé nẹ mẹ whladopo, to ehe godo é mọ ofligò madopòdo yí na mí” (HEBLU 9:12). Enẹwutu, nugbo daho he yín didọ do, “*Nẹmunẹmu wẹ ohùn Klisti ọn, mẹhe gbọn Gbigbo madopòdo mẹ yí agbasa ede ọn do sánvọ mado diho hlan Jiwhẹyẹwhe, ma na lẹ ayiha míton wé sọn azón kúkú mẹ nado sẹn Jiwhẹyẹwhe ogbẹnọ lọ?*” (HEBLU 9:14). Yè ma dọhọ depope kavi wlán núdepope dogbọn didiọ onú awe nẹlẹ ọn dali gba, he yín akla po ovẹn po. Whenuena Oklunọ zé akla lọ do alọ Eton mẹ, É do, dọmọ, “*Ehe wẹ agbasa sie...*” Enẹwutu wẹ e ma sọ to dandan mẹ nado diọ agbasa dopolọ gbọn núyiwà de dali gba. Whenuena Oklunọ do, dọmọ, “*Ehe wẹ ohùn sie...*” Mèdepope matindo hudo nado diọ onú lọ gba. E ma yín agbasalan Eton po ohùn po wẹ É zé jo nado dù bo sọ nù gba, podọ ehe dóna yín domona hézéhézé. Mí mọ agbasa lọ to ninọmẹ ohia de ọn mẹ poun wẹ.

E sọ yín pinplọn do, Klisti jo Ede to wheleponu to yóyọjẹ mẹ na mẹhe togbẹ po osiọ lẹ po, kẹdẹdilé e jọ dó to akla he yín didiọ zùn Oklunọ Lọsu he yín dùdù gbọn mẹhe yín máhẹto to e mẹ lẹ dali. Lẹnpón dabla tẹwẹ ehe! Nugbo Owé Wiwé ma plọnme onú mọtonhunkọ de gba. E tin to agòjijẹ de mẹ pannukon núplọnme Klisti ọn, Mèhe ọn dali Biblu do, dọmọ, “*Şigba dawẹ he, ehe godo é ko sánvọ dopo kakadoi na ylando... Na gbọn avọ dopo dali, é ko hẹn yé he yè diọ zùn wiwé lẹ pégan kakadoi... Ehe wẹ alènù he yẹn na basi hẹ yé to azán hele godo... Ylando yeton po oylanwà yeton po go wẹ yẹn ma to na flínnú jẹ ba. Mọ fie odèsè onú hele ọn tin te, avósán na ylando ma sọ tin ba*” (HEBLU 10:12-18). Mèdepope he hia owéfo he yí nukon na mọ linlẹn he kàn whlengan he yín didọ lọ, do, gbọn ohùn Jesu Klisti ọn mẹ, yè hẹn omẹ yóyọ po mẹhe tin togbẹ lẹpo jẹ mèdekànnu nado biọ fiwiwé olon ọn mẹ. Núhe jọ to Osó Kalvani ọn ji whladopo podọ kakadoi gbọn yise to Jesu Klisti mẹ dali, ko tindo jonaylando ylando yeton lẹ ọn bo sọ mọ ogbẹ madopòdo yí. Biblu do, dọmọ, “*Podọ solé yè dè hlan gbẹto whladopo nado kú, şigba to enẹ godo whèdida, mọwẹ yè yí Klisti do sánvọ whladopo nado zé ylando mesúsú ọn hẹn: podọ hlan yé he sọ to nukundo aliho nẹlẹ wẹ é na sọawúhia whlaweto jẹla sọn ylando mẹ hlan whlengan*” (HEBLU 9:27-28). Klisti ma jo Ede whlasúsú podọ egbésọ-egbésọ donu mliyọn gba. Enẹ ma sọgan yín bibasi bo sọ yín onú he ma sọgbè hẹ Biblu lala gba.

Ohógbè Katoliki ɬon lẹ yín “onú wiwé” po “avósinsán sinsèn egbésò-egbésò ɬon” po yín zinzán to tùnmẹ de mẹ dọ, akla po ovèn po yín didiọ do Agbasa po Ohùn Klisti ɬon po mẹ. Yè nọ lẹn dọ, Klisti nọ jo Ede to yóyọjẹ mẹ to wheleponu, enẹwutu wẹ e do nọ yín dùdù. Nugbo eyín enẹ jọ, e na yín nùdobu de şigba bo ma yín núde hlan yé mẹhe nọ dù olan lẹ gba! Şigba e ma nọ jọ gba. Yè ma dopagbè eton, mọ linlẹn mọtonhunkọ ɬon ma sọ tin to Yisenọ tintan lẹ mẹ gba, podọ Yisenọ owè kanwe-kò tintan mẹ ɬon lẹ ma mọdona núde dogbon agbasa Klisti ɬon dùdù to sinsèn egbésò-egbésò ɬon da mẹ gba. E yín onú pataki de dọ to gohò tuntùn lọ mẹ, akla lọ keđe wẹ tin to fine. Yewhenọ Katoliki ɬon lọ nọ zé e do odẹ ji na mẹhe yín máheto lẹ podọ ovèn lọ he yewhenọ lọ keđe nọ nù do ota mepo ɬon mẹ. Ogàndèhiho ɬon he yewhenọ lọ keđe nọ zán po tùlaye lọ po, he nọ to nùdọ domọ, “wiwé, wiwé, wiwé”, mọkeđe wẹ oklojiye to gohò tuntùn lọ nukon po odẹ he yè nọ hò to fine lọ po, po onú he pò lẹpo po, ehele pó ma yín domona to Agùn nugbo Jesu Klisti ɬon mẹ gba. Nugbo ehele pó yín onú jonọ pete hlan Yisenọ Wéndagbe lọ ɬon lẹ ɬon.

Agùn tintan lọ wà hùnwhe he yín tenu nùdùdù Oklunọ ɬon to ninọmẹ vlekési ɬon de mẹ. Yè ylọ hùnwhe he lọ dọ “akla kinkan” bo sọ yín bibasi to ofi, to odon podọ to owé lẹ gbè. *“Yé sọ note gigli to oplón po kòndopọ aposteli lẹ ɬon po mẹ, podọ to kinkan akla po odẹ po mẹ”* (OWALỌ 2:42). Anádeme he yín niná gbọn aposteli Paul dali to Owé 1 KOLINTINU 10 po ota 11 po ɬon mẹ, yín nùvive daho de. *“Yen to hódo hlan mì di gbeto núyọnto; mì lẹn ehe yen to didọ pón. Kòfo odona ɬon he mí to didona, e ma yín kòndopọ ohùn Klisti ɬon wẹ? Akla he mí to kinkan, e ma yín kòndopọ agbasa Klisti ɬon wẹ? Na míwle mesúsú yín akla dopo, agbasa dopo: na mí omẹ pó wẹ yín mimáto akla dopo lọ ɬon”* (1 KOLINTINU 10:15-17). Kunnudidè hézéhézé tẹwẹ ehe!

Yèdọ to egbé, agùn he sogbè he Biblu lẹ nọ basi hùnwhe tenu nùdùdù Oklunọ ɬon keđedilẹ e yín wiwà dó to bibenu. Yé nọ yí akla he yè dà matin otón, keđedi osoha yé mẹhe soawúhia lẹ ɬon. Yewhenọ agùn dopodopo ɬon nọ zé akla lọ, bo dopena Jiwheyewhe bo sọ dona akla lọ to oyín Oklunọ ɬon mẹ. Whenenu yè nọ wén en do finflin, bọ mọho agùn ɬon lẹ nọ zé lédo agùn lọ pete, ehe mẹ omẹ dopodopo nọ yí apáde akla he yè wén lọ ɬon. Bọ agùn lọ blébu na yín máheto to agbasa dopo Klisti ɬon lọ mẹ. Akla lọ to didohia

dopoyínyín agbasa lọ tọn, enẹ wẹ nado do Agùn lọ; podọ gbìgbàdo flínflìn akla lọ tọn nọte na dopo awutugonu susu tọn kẹdẹdilé yè do dó to afo 17 tọn mẹ. To whenuena yè to tenu núdùdù Oklunọ tọn tọn basi, Yisenọ nugbo he yín máhẹto to agbasa Klisti tọn mẹ lẹ wẹ yín piplimẹ he tindo budisi Jiwheyewhe tọn, na pọninọ gbọvo de po Oklunọ po, yèdo Lẹngbovu Jiwheyewhe tọn he kú na mí. To whenuena yè dù akla lọ po vọ, yè na zé kọfo lọ, bo dope bo nasọ hodẹ do kọfo lọ ji to Oyín Oklunọ tọn mẹ. Enẹgodo wẹ omẹ lepo na nù sọn kọfo dopolo mẹ kẹdẹdilé aposteli Paul wlán dó. Yisenọ he yín máhẹto to e mẹ lẹ, dóna flín oyajiji Klisti tọn po kinkọn ohùn Eton tọn po dai.

To owé 1 KOLINTINU 11:23 tọn mẹ, aposteli Paul táhinhón do núhe é moyí sọn Oklunọ de ji, ehe é yí na mi; é dọmọ, *“Na ehe yẹn moyí sọn Oklunọ de wẹ ehe yẹn yí na mì ga, do, Jesu Oklunọ to ozán mẹ gbẹgbe yè dè É hia, yí akla; whenuena É dope, É kàn ẹn, bo dọmọ, Yí, dù: ehe wẹ agbasa sie he yè wẹn na mì: mì nọ wà ehe to oflin sie mẹ...”* É ko yín finfónsọnkú to agbasa Eton mẹ biọ olon mẹ. Nado modona nugbo lọ hézéhézé, mí dóna hia owéfọ lepo he dọhó dogbon ohóta he lọ tọn dali. Onú vivẹ lọ wẹ yín do ogbẹ nugbo lọ yín mimọ to ohùn lọ mẹ to aigba ji to ofi. *“Ewo mẹ wẹ ogbẹ te; ogbẹ lọ sọ wẹ hinhón gbẹtọ lẹ tọn.”* (JOHANU 1:4). *“Ehe wẹ kunnudidè, do Jiwheyewhe na ogbẹ madopòdo hlan mí, ogbẹ he tin to Ovi eton mẹ. Ewo he tindo Ovi tindo ogbẹ; ewo he matindo Ovi Jiwheyewhe tọn matindo ogbẹ gba.”* (1 JOHANU 5:11-12).

To owé LEVITIKU 17:11-12 tọn mẹ, yè wlán dọmọ, *“Na alindon olàn lọ tọn tin to ohùn lọ mẹ: yẹn ko na ẹn mì to agbà lọ ji nado basi ovèsè na alindon mìton lẹ: na ohùn wẹ ewo he to ovèsè basi gbọn owhẹhó alindon lọ tọn dali. Enẹwutu yẹn do hlan ovi Israeli tọn lẹ lọ do, Alindon sọn mì mẹ de ma na dù ohùn gba, mọ ojono depope he wáwási to mì sẹnšen ma na dù ohùn gba.”* E ma yín ohùn tata de poun gba, adavo ogbẹ Jiwheyewhe tọn he tin to ohùn ehe mẹ he biọ mẹflígò lepo mẹ. Nado do, dọmọ, omẹ depope he yín máhẹto to ohùn he yè kòndai mẹ, omẹ lọ mọ ogbẹ he tin to Jesu Losu mẹ yí. Klisti mẹ wẹ ogbẹ Jiwheyewhe tọn tin te, enẹwutu, fiñẹ wẹ mí tindo ogbẹ madopòdo te. Enẹ wẹ linlẹn he jẹ lọ, ehe Owé Wiwé do gbọn awhágbè wẹndagbè tọn dali, podọ ehe yè tùnmẹ gbọn tenu núdùdù Oklunọ tọn dali. Nado dù ohùn yín núhe jẹagò kẹdẹdilé mí mọ sịsẹ eton dó, to owé OWALỌ 15:29 tọn mẹ. Eyín

ovên he tin to kòfo lọ mẹ lẹzùn ohùn nugbonugbo, to whenenu yisenọ lẹ na ko wànú jẹagòdo gbèdide Jiwheyewhe tọn lọ go. Dogbọn ehe lọ tọn dali, mí tindo hudo domonanu gbigbo mẹ tọn to owèhó he mẹ. To tenu nùdùdù Oklunọ tọn kọn, ohókànbio lọ ma yín dogbọn didiọ núde tọn dali gba, ehe yín apajlẹ gbaungba tọn he to didohia mí linlẹn dagbe he jẹte sọn olon, şigba yè dọ hlan mí hézéhézé dọ mí dóna tindo ogbè Klisti tọn bo sọ gbowhè po Jiwheyewhe po.

Mefligòto lọ dọ, domo, *“Yen wẹ akla ogbèno lọ, ehe jẹ te sọn olon wá; eyín mēdepope dù sọn akla he mẹ, é na tin togbè kakadoi; mowẹ akla he yen na ná lọ wẹ olan sie, ehe yen na ná na ogbè ai-hon tọn... Kẹdèdilé Otó ogbèno, ko do mi hlan, bo yen sọ tin togbè gbọn Otó dali; mọkẹdẹ wẹ mēhe dù mi, yèdọ ewọ na tin togbè gbọn yen dali.”* (JOHANU 6:51, 57).

To alòdlendó núhe yè ylo dọ “onú wiwé lọ”, e na yín dagbe eyín gbẹtọ lepo sọgan hia dogbọn nújawu tintan he Jesu wà to Kana to otò Galili tọn mẹ, fie É diọ osin zùn vên te. Ogán nùdùdù tọn losu yín awujinọ dogbọn vên dagbe he Jesu basi to alowle hùnwhe lọ kọn tọn dali. Ovên he yè diọ sọn ninòmẹ osin tọn mẹ sọ yín núhoakue hú vên he yè hẹn wá oten lọ mẹ. E ma yín osin wẹ gbẹtọ lẹ nù bo blẹ yède lẹ dù dọ, “Mí nú ovên” gba. To alọ devo mẹ, yé nù ovên nugbonugbo. Kaka jẹ egbé, mēde ma nọ dù akla pã bo nọ dọ, dọ yè diọ ẹ zùn agbasa gba, mọdopolọ eyín mēde nù ovên é ma nọ dọ, dọ yè diọ ẹ zùn ohùn gba. E ma yín núde adavo nùdabla de.

Tintan, akla lọ note na Agbasa Klisti tọn he É zédai, podọ awetọ note na agbasa Yisenọ lẹ tọn he yín Agùn lọ, kẹdèdilé e yín winwlan dó to Owé 1 KOLINTINU 10:15-17 tọn mẹ. Nado táhin-hon do akla lọ ji, yèdọ to ohó he mẹ, dọ, *“... mi nọ wà ehe to oflín sie mẹ. Mọkẹdẹ ga wẹ kòfo, to tenu nùdùdù godo, domo, kòfo he wẹ alènù yóyó to ohùn sie mẹ: mi nọ wà ehe, whedepopenu mi to nùnù, to oflín sie mẹ”* (1 KOLINTINU 11:24-25). Mēdepope he yín máheto to akla he mẹ tindo dopón akla tọn, mēdepope he nù vên lọ, tindo dopón vên tọn. Ene wẹ nugbo hézéhézé lọ. Oklunọ fòntite to agbasa mẹ bo heji yi olon mẹ. Mēdepope ma sọgan diọ akla depope to aigba ji to agbasa Eton mẹ. Kẹdèdilé yè dọ dó to anádeme he mẹ, e ma yín ohókànbio depope gba. Mí to hódọ do gbèzán Jiwheyewhe tọn he tin to Klisti mẹ go, Ehe tin to mí mẹ dinvie. *“Şigba yé ome*

soha he yí i lẹ, yé wẹ é na ojlojẹ nado lezùn visunnu Jiwheyewhe tọn, yèdọ mẹhe yise to oyín etọn mẹ lẹ” (JOHANU 1:12).

Kòfo lọ dohia gbaungba ọọhùn alẹ̀nùnù yóyó lọ tọn ko yín kinkòndai. Akla lọ po vẹn lọ po ma tindo hudu nado diọ zùn Klisti gba, adavo ọọ dawe hóhó he tin to mí mẹ lọ nido yín didiọ gbọn alokeyí ogbẹ yóyó Klisti tọn mẹ, dogbọn yisedó hlan gófla whlẹnganzón ohùn Etọn tọn mẹ. Mèdepope he tindo ọọpón Jiwheyewhe tọn to alo Biblu tọn mẹ, sọgan yín máhẹto to tenu núdùdù Oklunọ tọn mẹ to gbèsisọ mẹ. Ofín he yín nado flín núhe jọ to Kalvali, kaka jẹ vivonu ojẹ ojomiọn tọn tọn. “*Na whedepopenu he mì to akla he dù, bo sọ to kòfo he nù, mì to okú Oklunọ tọn lá kaka é na do wá*” (1 KOLINTINU 11:26). E yín núhe jọ nado payi ohó nẹ lọ go titegbe. É ma ọọ, ọọmọ, “*Whedepopenu he mì dù agbasa he*” gba, adavo “*Whedepopenu he mì dù akla he, bo sọ to kòfo he...*” Núhe yè zé do nukonna mí kẹdẹ wẹ sọgan yín dùdù, podọ núhe tin to kòfo lọ mẹ wẹ mí na nù. Núyiwà agùn Lomunu lẹ tọn jeagòdo ojlo po Ohó Jiwheyewhe tọn po. Wuwlu he tin dogbọn ohó nẹlẹ tọn dali “e tùnmẹ ọọ” kavi “e yín ọọ” ma tlẹ tin to dandan mẹ gba. Núyọnen gbẹto depope tọn matin to ofi gba. Podọ ohóta he dóna yín didọ to hinhón núdohiamẹ Ohó Jiwheyewhe tọn tọn mẹ.

Ohóta 20 **AIJIJẸ LỌ**

To Owé Wiwé lẹ mẹ, núyiwà dele yín didohia to oló lẹ mẹ, ehe tónjẹgbonu to nukunta bọ gbẹto lẹ ma mọdona. Na Jiwheyewhe Lọsu wẹ dó e domọ nado jo núwhiwhla sisosiso lẹ do otẹn whiwhla mẹ, ehe sọgan yín didohia bo sọ sọgan yín hinhẹnwá hinhónnu gbọn Gbigbo Wiwé dali. Ene wẹ aijijẹ tintan gbẹto tọn. Adavo eyín mí mọdona fie aijijẹ lọ te, whenẹnu wẹ mí na mọdona lé e yín núvive dó nado dè gbẹto tónjẹgbonu sọn aijijẹ lọ mẹ gbọn ofligò dali. To teji, ohógbè he yín “aijijẹ biọ ylando mẹ” yín onú nugbo he jọ lọ.

Jiwheyewhe ko dè gbẹto nado dughán to aigba ji. Gbọn aijijẹ lọ dali, gbẹto zé otẹn dagbe lọ yingbè. Gbọn aijijẹ lọ kẹdẹ mẹ wẹ mí mọdona lé gbẹto biọ huhlón Satani tọn glọ te. E sọ yín didọ dolé ọọ, sọn whenẹnu wẹ Ahọvi ayihon he tọn sẹ gándù to ayihon lọ blébu mẹ. Kẹntọ gbọn odàn lọ mẹ biọ gbẹto lọ mẹ. Mèdepope ma sọgan ọọ lé Adam po Evi po tin to kòndopó mẹ hẹ Jiwheyewhe. Yé

ma yón awufiësa, kavi yajiji, kavi avi, kavi awutu podò okú gba. Yé tin to ayajè mè to nukòn Oklunò Jiwheyewhe tòn to Paladisi mè, podò to dona po kòndopò po mè. To ojle whèjai tòn mè, É nò dla yé pòn. Ehe yín sòn olon mè jè aigba ji. Mòkèdè wè e na te to alò dopolo mè. “... *Do ayi e go, gohò Jiwheyewhe tòn tin to gbeto le de, ewo nasò nòhè yé, yé na yín omè eton, Jiwheyewhe losu nasò nòhè yé, bo nasò yín Jiwheyewhe yeton*” (OSQHIA 21:3).

Lukifeli angèli huhlònno lò, mèhe zé ede daga to olon mè, ko yín dindlan jè dò, é bo sò gbènkàna azòn vàsúdo eton tòn to aigba ji kèdedilè é yín kèntò Jiwheyewhe tòn dó. Azòn eton sò wè nado dè gbeto le sòn kòndopò yeton mè hè Jiwheyewhe, bo klán yé sòn É go, bo sò to yé dòn biò vàsúdo po okú po mè. Kèdedi to Owé EZEKIELI 28:12-17 tòn mè, Satin ko tin to Jipa Ede ni tòn mè jenukonna aiji jè lò. To Owéfò he lò mè, Jiwheyewhe nò zé ohó na yewhegán lò nado dò hlan Satani mèhe biò ahòlu Tile tòn mè. Owé Wiwé dò dómò, Satani sogan zé gbeto le do podò kanlin le ga. Oklunò míton yàn gbigbo mawé jègbonu sòn gbeto susu he gbigbo mawé zédo le mè (MATIU 4:24). To Owé MALKU 5:9 tòn mè, mí mò dò mèylankan lò nò dòhó gbòn mèhe é zédo le mè. “*É sò kànbìo è do, etè wè oyín towe? É vò sò dò hlan èn do, Legioni wè oyín sie, na mesúsú wè mí.*” Satani sòkèdè ma wè zé dawè he do gba, sığba gbigbo mawé susu le ga.

To Jipa Ede ni tòn mè, atin susu wè tin to fiñè, he ga tindo atin ogbè tòn po atin yinyón dagbe po oylan po tòn. To aiji jè gbeto tòn mè, onú susu tin fiñè he húgan dùdù sinsèn atin jowamò tòn, he yè yìgbèna. Yè ma dòhó depope dogbòn dùdù apu (apple) atin sinsèn tòn dali to Owé GENESISI 3:7 tòn mè gba, sığba mí hia dogbòn dùdù sinsèn atin nuyónen tòn dali. Enèwutu, e to dandan mè nado mòdona mèhe podò núhe atin nuyónen tòn lò yín. To Owé GENESISI 3:7 tòn mè, mí hia dò, “*Nukun yé omè awele tòn hùn, yé sò yónen dò omè wè yé ko te; yé sò tò amà ovotin tòn dopò bo basi vantè na yéde.*” Núdabla de jò to godo mè he yé sú winyan omè agbasa yeton le tòn. Yé ma bla nukun yeton le gba, mò yé ma sò sú onù yeton le gba, sığba yé yí omà do basi vantè na yéde.

Na ohó he yè dò to Owé GENESISI 3 tòn mè, mí hia dogbòn wantuntun nukun tòn po oklò tòn po dali, po onú mòtonhunkò le po. Sunnu dopodopo po yonnu dopodopo po mòdona ehe mè linlèn wheleponu tòn, po wantuntun nukun tòn po agbasalan tòn po te.

Podọ ga ohógbè he yín “ODÀN LỌ WẸ KLO MI” dóna yín hihia je. Asi Pọtifali tọn lọ, mehe yín ogán to owhé Falo tọn gbè, mọ do Josefu yón whànpe bo sọ tindo wanyinna ogán tọn. “*E sọ wá jọ to onú helẹ godo, wẹ asi klunọ etọn tọn zé nukun do Josefu go; bo sọ dọmọ, mlọnai he mi.*” To godo me wẹ nawe lọ sọgbè he ẹ, “... *É biọ hòme wà dè nado mlọnai he mi*” (GENESIS 39:7,14). Eyín sunnu depe de kavi awhliwu de jai biọ omò oklo tọn de me, meḍopodopo dóna yọnen do yé ma dù apu (apple) atin sinsẹn gba.

To Owé EKSODUSI 22:16 tọn me, ohógo he yín “Oklo” yín onú dahó de. “*Podọ eyín sunnu de klo awhliwu de he yè ma ko biọ, bo mlọn é de...*” Apostẹli Paul yón núhe jọ to Jipa Eden tọn me. Yín e ma yín mọ, é ma na ko wlánwé hlan agùn Kọlintinu ẹ tọn dolé gba, dọmọ, “*Şigba obú didi mi, do to onú depope me dilé odàn klo Evi gbọn oklo etọn dali, na yè nikã hen ayiha miton gble sọn malenayiaawe he tin to Klisti me me*”(2 KOLINTINU 11:3). To pinpón hlan aijije lọ me, apostẹli wlán do, “*Yè ma klo Adam gba, şigba yonnu lọ, whenuena yè klo ẹ, ewọ wẹ jai biọ sẹnmeje me*” (1 TIMOTI 2:14).

To aijije gbeto tọn to ylando me godó, Oklunọ Jiwheyewhe dohó hlan Evi to whenuena nújijo lọ jọ hadopo lọ, dọmọ, “... *Yen na hen awufiṣa towe po hómimọ towe po zùn susugege, to awufiṣa me wẹ hiẹ na nọ jivi te...*” (GENESIS 3:16). Ohógbè he to ewloṣu me do núhe jọ lọ hlan mí. Eyín osẹnmeje na ko tin gbọn ylando wiwà onú tọn dali kẹdédilé e sogan yín nugbo dó, e ma je do Evi ni biọ awufiṣa me to whenuena é dùnú do gba. Kaka je egbé, yonnu depope ma ko jivi de to whenuena é ko dù atin sinsẹn gba. Jiwheyewhe mọdona núhe jọ lọ bo sọ mọdona fie mehòba lọ dóna nọ. Enẹwutu, to egbé, yèdo to ayihon lepo me kẹdédilé Oklunọ ko do dó, do, yonnu lepo to ninòmẹ dagbe me nọ jivi to awufiṣa me to oflín aijije dódónu ylando ne lọ po osẹnmeje ne lọ po tọn me.

Meḍepope he jlo nado mọdona ohógbè he hézéhézé, do, “... *Odàn wẹ blu mi, bọ yen sọ dù.*” (GENESIS 3:13), dóna hia Owé Howhinwhẹn tọn nado mọ gblondo dagbe lọ yí, dọmọ: “*Mohunkọ wẹ aliho yonnu ayọdetọ tọn; é dùnú, bo sọ súsú onú etọn, bo dọmọ, yen ma wà oylan de*” (HOWHINWHẸN 30:20).

Oklunọ Jiwheyewhe hodèdo odàn lọ na ehe e ko wà wutu, bo sọ dọmọ, “*Oklunọ Jiwheyewhe sọ do hlan odàn lọ, dọmọ, na hiẹ ko basi ehe wutu, mehòdèdo wẹ hiẹ hú whékanlin lepo tọn podọ hú*

gbékanlin lepo ɬon; ohòto towe ji wẹ hiẹ na nọ gbọn yì, kògudu wẹ hiẹ na nọ dù to azán ogbè towe ɬon lepo mẹ” (GENESIS 3:14). Jenukonna nùjijọ nẹ lọ, odàn nọ zinzonlin to afo eton lẹ ji. Eyín e ma yín mọ, bé whèdida he, *“ohòto towe ji wẹ hiẹ na nọ gbọn yì”* ma yín núde gba. Onú vivẹ lọ wẹ yín owéfọ he, *“Yẹn nasọ yí okèn do hiẹ po yonnu lọ po sẹnsẹn; podọ do **okún towe po okún eton po sẹnsẹn: ewọ na só ota towe, hiẹ na só afogben eton**”* (GENESIS 3:15). Kẹdẹdi kunnudidè he Oklunọ Jiwheyewhe ko ná to ofi lọ, mí na dọhó do okún vòvo awe ji. É dọhó do okún odàn ɬon lọ ji podọ ga, do okún he na wá gbọn yonnu lọ dali ji. To Owé Wiwé lepo mẹ, ohógo he yín “jinukún” to hódọ do okún de go.

Satin ma sọgan jivi de kavi sọgan dá núde gba. Ewọ yín nùdidá gbìgbọnọ he ma tindo sunnutẹnme kavi yonnutẹnme gba. Enewutu, é dóna zán kanlin he dọnsẹpọ gbẹto de, bo sọ sọgan dọhó ga. To Owé Genesis 3 ɬon mẹ, mí mọ hódidọ he sọawúhia to odàn po Evi po sẹnsẹn. Ohókànbiọ po gblondo po, podọ nùdindon yeton lepo yín winwlan dai. To dẹhodo lọ godo, odàn lezùn kanlin he nọ lin bo sọ hẹninomẹ eton hóhó lọ bú.

Ohódidọ he sọawúhia to Jipa Ede ni ɬon mẹ bé po ohókànbiọ he mí mọdona dọ, *“O jé, Jiwheyewhe ko dọmọ?”* Legba nọ zán ohógbè dopolọ to egbé ga. É nọ dá mayise do linlẹn gbẹto ɬon mẹ pannukon Ohó Jiwheyewhe ɬon. To enẹgodo, odàn wlé Evi do omọ odọ eton ɬon mẹ po ohógbè oklọ ɬon lẹ po, po ehe jeagodo Ohó Jiwheyewhe ɬon lẹ go, ehe godo wẹ lalo daho lọ sọawúhia te, dọmọ, *“Odàn lọ sọ dọ hlan yonnu lọ dọmọ, Mi ma na kú dandan gba... Yè na hùn nukun mìton bọ mìwle nasọ tin di Jiwheyewhe, bo sọ yon onú dagbe po oylan po”* (GENESIS 3:4-5). Ohógbè he lọ sọ taidi núhe sọgbè, bọ Evi sọ jai biọ omọ Legba ɬon mẹ. Nugbo de tẹ wẹ tin to fińe ló, bọ nukun yeton nado yín hùnhùn, bọ yé nasọ dó oyónen dagbe po oylan po ɬon to ninomẹ he klán sọ Jiwheyewhe go de mẹ, yèdọ to okú mẹ? Sọn whenenu wẹ gbẹto lepo sọgan dawhẹ bo sọ sọgan mọdona núhe yín dagbe po oylan po: Ete wẹ yín lalo podọ nugbo? Enewutu, gbẹto lepo na sọawúhia to Jiwheyewhe nukon na azon yeton lẹ, bọ yè na dawhẹ na yé kẹdẹdi wiwà yeton lẹ to whèdajan Ofin Wiwé ɬon lọ nukon.

To Biblu Gleki ɬon mẹ kẹdẹdi to wiwà Biblu he pò lẹ ɬon mẹ, yé dọhó do odàn go di sunnu de, dọ, “... ho Ophis”, enẹ wẹ “e sọ dọ hlan yonnu lọ”. To tùnme Flansegbè ɬon mẹ mí hia dọ, “il dit à la

femme”, to ogbè Russia ɽon mē, mí hia dọ, “i skasal smej shene”. Kẹdẹdi to otànhó Heblu ɽon hóhó lọ mē, aijiḡe he wá to Jipa Edeḡi ɽon lọ mē wá gbọn gblewa dali. Ohódoto de wlán to owé he yín ‘F. Braun, Blicke ins Wort, pg. 67’ mē, dọ, “... **angeli lọ, mēhe zé odàn lọ do, biọ hòme yi Evi de, bọ yonnu lọ sọ mọhò bo ji Kaini**”.

Gbẹzán gbẹto ɽon po wiwà eton lẹ po, po núhe kàn ẹn lẹpo po yín mimọ to owalọ ogúdudu ɽon mē. Yé dugu gbọn jiji gblewa ɽon mē. To alọ mọhunkoton mē, gbẹzán ylando ɽon sọn odàn de, yèdọ sọn Satani de, ehe ḡagòdọ Jiwheyewhe, soawúhia to ninọmẹ gbẹto ɽon mē. Satani losu, mēhe gbọn tolivivẹ po sẹnmeḡe po dali sisẹ gbẹto tintan lẹ (yèdọ Adam po Evi po) do okú mē, tindo huhlọn okú ɽon. Enewutu, Meflitọ lọ dóna soawúhia to agbasalan gbẹto ɽon de mē, nado tún mí sọn osẹnmeḡe dopolo mē. “... *Dọ gbọn alọ okú ɽon mē é nido hù mēhe tindo huhlọn okú ɽon súdo, ene we, lẹgba, bo whlẹn yé he gbọn osi okú ɽon mē tin to ogbèwhenu yeton lẹpo mē ḡe męḡlọnọ mē*” (HEBLU 2:14-15). Whenuena Oklunọ gbawhàn Satani po okú ɽon po godo, bo sọ fón to azán atontọ gbè, É soḡan dọ po awhangbigba po dọ, domọ, “... *Yẹn sọ tindo hònhungan okú-tome po okú po ɽon...*” (OSOHA 1:18).

Gbèdide Jiwheyewhe ɽon wẹ yín dọ, “... *Mi yín sinsénno, bo sùdeji...*” (GENESISI 1:28). Jiwheyewhe degbè alowle ɽon bo sọ kọn gbẹto tintan lẹ dopọ. Awubla soawúhia to alowle tintan mē gbọn aijiḡe po okú po mē. Núdidá dopodopo dóna hẹn sinsén eton kẹdẹdi ninọmẹ eton. Şigba to ofi, núdidá he yín okún kọndopọ ɽon he ma yín núdidá Jiwheyewhe ɽon de soawúhia bo ma tónsọn Jiwheyewhe de, şigba bo tónsọn Satani de gbọn odàn dali. Odàn lọ zán obó bo sọ klọ Evi, enẹgodo wẹ Evi jo ede hlan Adam. Jiwheyewhe ma soḡan yigbèna ehe gba, na e ma soḡbè hẹ ojlo Jiwheyewhe ɽon nugbo lọ gba. Núdepope he ma soawúhia gbọn ojlo nugbo Eton mē, ma soḡan jo ede hlan ojlo Jiwheyewhe ɽon gbèdẹ.

Nugbo Adam wá mọ to nújiḡọ de mē dọ meyinwanna eton Evi, mēhe ko yín apáde eton ma sọ tin to gbeji ba. Ewọ ko jo ede hlan odàn podọ to enẹgodo, wá basi kọndopọ gblewa ɽon tintan hẹ Adam. Mọwẹ aijiḡe lọ soawúhia dó. Sọn kọndopọ awe he soawúhia to ojle pevẹ de mē, yèdọ ode bọdọ awetọ go, wẹ ovi lẹ do yín jiji: Yèdọ Kaini po Abẹli po.

Kaka jẹ asiko mítọn mẹ, ahóhóví lẹ yín jiji sọn otó vòvo awe mẹ. Na pòndego awe he mí mọdona titegbe lẹ tọn, yèdọ sọn otó Suidin po Flansi tọn po mẹ. To otò Stokolmi tọn mẹ, nawe he yè nọ ylọ dọ, Joelenu jivi vòvo awe he yín yóvo po meyū po, he tindo nukun juju lẹ to azán dopolọ gbè. Whenenu wẹ asú etọn kọ nado penukun ovi lẹ lọ go, ehe mẹ dopo sọawúhia bo ma di i te. Whenuena ewọ po asú lọ po yì pé owè, nawe Joelenu mọdona dọ ewọ ko deayo hẹ dawẹ yū de to azán degbè. Nawe he lọ basi kòndopọ gblewa tọn hẹ asú etọn podọ hẹ dawẹ yū he lọ to gbèdopo nẹ ga. Podọ to otò Malsei tọn mẹ, nawe he yè nọ ylọ dọ, Duvale lọsu sọ jivi vòvo awe, yèdọ yóvo dopo po meyū dopo po.

Mẹdepope he hia Owé GENESIS 3:15 tọn hézéhézé dóna payi e go dọ, Oklunọ Jiwheyewhe ko dọhó do okún awe ji ehe yín ovi lẹ to ayijijẹ godo. Sọn bibènu wẹ whẹndo awe he lẹ te, dopo yín agbasalan tọn bọ awetọ yín gbigbọ tọn.

Eyín onú jonọ sığba nugbo wẹ, dọ yè ma hia oyín Kaini tọn do ovi Adam tọn lẹ mẹ to Alènu Hóhó kavi to Alènu Yóyó mẹ gba. Yè ma ylọ Adam dọ otó Kaini tọn to ofi depope to Biblu mẹ gba. To ofi mí mọdona onú he wutu Evi do yín yíylọ dọ, “*Onọ omẹ he to ogbè lẹpo tọn*” (GENESIS 3:20) sığba yè ma ylọ Adam dọ otó megbè lẹpo tọn gbèdè. Eyín Kaini wẹ yín oviplónji Adam tọn, é na ko tindo otẹn titegbe de to kàndai Jiwheyewhe tọn mẹ.

To whenuena Evi ji Kaini godo, é dọ, dọmọ, “... *Yen mọ sunnu de yí gbọn alọgona Oklunọ tọn mẹ*” (GENESIS 4:1). Ehe dóna yín domona hézéhézé dọ, ovi jiji tintan to aigba ji wẹ Kaini. Dọte-vijinamẹto de matin to whenenu gba, awufiẹsa lọ yín sinsinyẹn bọ Adam ma sọ tindo aliho devo de na yè nido goalona ẹn gba. To whenenu Evi dawhá hlan Oklunọ to awufiẹsa vijiji tọn mẹ. Enẹ wẹ núhe yè mọdona titegbe, podọ ohógbè etọn to enẹgodo sọ táhinhon do e ji. Núyiwà devo po Adam po ma yín kinkàndai to sẹnsẹn jiji Kaini po Abẹli po tọn mẹ gba. Nugbo, Owé Wiwé táhinhon do ehe lọ ji to Owé GENESIS 4:2 tọn mẹ, dọ, “*É sọ ji Abẹli nọvisunnu etọn*”.

Apósteli Johanu lọsu mọdona núhe jọ to Jipa Edeni tọn mẹ, bo wlán dọmọ, “*E ma yín taidi Kaini, he jọ sọn meylankan lọ de...*” (1 JOHANU 3:12). Na ohógbè he tọn Adam ma sọgan yín omeylankan gba, kavi meylankan ovi mẹhe tọn Kaini yín kẹdẹdi Owé Wiwé Jiwheyewhe tọn. Apósteli Johanu dopolọ sọ wlánwé hlan yisenọ lẹ, dọ,

“Na mì ko gbawhàn meylankan lẹ tọn wutu” (1 JOHANU 2:13-14). Satani yín didohia to ofi kẹdẹdilé Owé Wiwé lẹ dọ dó. To Owé OS-QHIA 20:2 tọn me, Satani yín yiylọ dọ, *“... Dlagoni, odàn hóhó lẹ, he yín Legba, Satani”*. Owé Wiwé lẹ dọ to ofi susu bo ylo agòjẹdo-Jiwheyewhegotọ lẹ dọ, *“omeylankan lẹ”*. Jiwheyewhe yín Mèdagbe to wheleponu bọ Satani yín meylankan. To odè Oklunọ tọn me, mí hia dolé, dọ, *“A dòn mí do whlepón me blo, şigba whlẹn mí sọn danunọ si”* (MATIU 6:13). Dinvie mí yón *danunọ lẹ*, yèdọ meylankan lẹ, ovi mehe tọn Kaini yín, yèdọ dòdónu núhe ma yín Jiwheyewhe tọn lẹpo tọn.

Kaini góna núveun po awuwhan lẹpo po. Ewo wẹ mehùtọ podọ hlõnhùtọ tintan to aigba ji, podọ Satani wẹ hlõnhùtọ sọn bibénu (JOHANU 8:44). Satani ma hùhlõn to olõn me gba şigba to aigba ji. E ma tlẹ sogan vi bibasi na Kaini nido jò sọn Adam, mehe yè dá to apájẹ Jiwheyewhe Wiwé tọn me gba. Na ylankan depope matin to Jiwheyewhe me wutu. Satani zán odàn nado biọ gbẹtọ lẹ me to aliho ylankan he me, nado zé gbẹtọ he lẹ dlan vàsúdo po okú po me. Na nújijò he tọn wutu, e to dandan me dọ, Jiwheyewhe nido biọ agbasa fligò tọn de me nado flí mí gò sọn huhlõn Satani tọn he glọ mí ko tin te dai. Densolé mefligò lẹ ko mọ ogú yeton yí dó, yé na yín hin-hèngòwá do dòdónu doten nugbo he yín niná hlan yé gbõn Jiwheyewhe dali me, nado dùgán po É po to aihon lẹpo ji.

Enọku wẹ omẹ şinawetọ sọn Adam whenu (JUDE 1:14). To fiñe, yè ma hia Kaini do ovi Adam tọn lẹ me gba. Abẹli kú matin ovi. Enẹwutu wẹ yè do şẹ whendo lẹ hia ji sọn Şeti whenu. Po osi po, Ohó Jiwheyewhe tọn sọgbè bo sọ wá hinhõnnu hézéhézé. Ehe wẹ whendo Adam tọn, Adam po Şeti po, po Enọşi, po Mahalaẹli po, po Jalẹdi po, po Enọku po (GENESISI 5:6-7).

Kẹdẹdilé awufiẹsa ovijiji tọn nọ hen yõnnu de nado flin dòdónu ylano tọn dó, mọkẹdẹ wẹ adagbigbo nọ hen sunnu de nado flin oylan lẹ dó. Whenuena Jiwheyewhe basi alènùnù po Ablaham po, po okún eton po, Jiwheyewhe biọ ohia adagbigbo tọn, dọmọ, *“Ehe wẹ alènù şie, ehe mì na nọ yin to yen po m̀wle po şenşen po okún towe po to godo towe; visunnu dopodopo to mì me wẹ yè na nọ gbowhèna”* (GENESISI 17:10). Owhègbigbo yín gbèdide ohia alènùnù madopòdo tọn (afọ 13). Mèdepope he kọ nado gbowhè, alindon nẹ dóna yín sinsán sè sọn omẹ eton lẹ me (afọ 14), na to ewo me é ma mọdona fie yè gbà alènùnù lẹ te. Whenuena Mọse wõnji nado

gbowhèna visunnu eton, Okluno jlo nado hù i. “*Whenenu we Zipola zé okèn de bo sán ayú tintan visunnu eton ton, bo hen en jè afo eton go; ewo so domo, nugbonugbo asisúno ohùn ton de we hie hlan mi*” (EKSODUSI 4:25).

To Owé MATIU 13:37-38 ton me, Okluno dọhó hézéhézé dogbon okún gbigbono vovo awe dali, domo, “*É so gblon bo domo, mehe do okún dagbe we Ovi gbeto ton; ogle we aihon: podọ okún dagbe le, ehele we ovi aholudu ton; podọ ogbé ylankan le we ovi meylankan ne ton*”. Yé mehe me meylankan ne lo biọ bo so hen ayiha yeton le sinyen, yéwle we Jesu do hlan domo, “*Otó míton legba ton we mi, wantúntún otó míton ton ojlo míton we nado wà e. Hlonhuto de we ewo son whéwhéwhenu, é ma no note to nugbo me gbèdé, na nugbo matin to ewo me wutu*” (JOHANU 8:44).

Okún odàn lo ton soawúhia pepe di okún nugbo yonnu lo ton. Okún odàn lo ton we Kaini, podọ okún yonnu lo ton we Klisti. Paul táhinhon do linlen he lo ji whenuena é to alodlendó okún pagbè ton lo, domo, “... *podọ hlan okún towe, he yín Klisti*” (GALATIA 3:16). Ewo we okún lo, yèdo mehe yè dopagbè hlan (GALATIA 3:19). To Alènu Hóhó me, mí hia do, “... *Whenuena hie na yí gbigbo eton do sánvọ na ylando, é na mo okún eton...*” (ISAIA 53:10). Osèn Jiwheyewhe ton hlan gbeto lepo we nado hen sinsen kededi ninome eton. Mí so dóna flin ohógbè “okèn” ton he Jiwheyewhe zé do sɛnsɛn okún awele ton, domo, “*Yen nasọ yí okèn do hie po yonnu lo po sɛnsɛn: podọ do okún towe po okún eton po sɛnsɛn...*” (GENESISI 3:15). Po alogó odàn ton po, Satani biọ gbeto me nado và gbèdide Jiwheyewhe ton súdo. Na ehe ton wutu, Jiwheyewhe dóna jete wá nado yín jiji taidi gbeto nado dè okèn lo, po ylando po, po okú po sè (EFESUNU 2:13-16). To gohò agbasalan Eton ton me, Okluno míton hen ofligò wá sisè me, na É nido nògbè to mefligò le me whladopo dogó. É ko dè yé son huhlón Satani ton gło bo so zé yé do Aholudu Eton me, “*Bo so klón gándùdù le po huhlón le po son ede go, é basi odohia yeton de gbaungba, bo so to aglinje to yé ji to e me*” (KOLOSINU 2:15).

Na Satani biọ agbasa gbeto ton po ohùn po me, Jiwheyewhe Losu dóna wà mo ga nado soawúhia to ninome Ovi Eton ton me. Ewo we ogbè míton, gbon ofligò alindon míton ton podọ gbon owhèdogbo míton po É po dali gbon kinkon ohùn Lengbovu Jiwheyewhe ton ton dali. To mefligoto lo me, ohùn Jù de ton ma we kundai gba,

adavo Jiwheyewhe ɬon, yèdò ohùn he madódiho bo yín wiwé, ehe me Ogbè Jiwheyewhe ɬon te.

Nukonyìyì matin dai, kèdèdi linlèn yeton lẹ, na ohú alopālopa he yè mọ lẹ ɬon wutu. Na ninòme alopālopa he do awúsohia vòvo lẹ hia, yèdo ode bọdo awetọ go. Yè wlán to Owé JUDA 1:7 ɬon me, do, “*agbasalan devo*”. Paul wlán do, “*Agbasalan lẹpo ma yín agbasalan dopolo gba: sigba agbasalan gbeto ɬon de tin, agbasa kanlin ɬon devo, owhevi ɬon devo, ohè lẹ ɬon devo*” (1 KOLINTINU 15:39). Nugbo agbasalan devo de tin.

To ofi, mí mọ agbagbigbo linlèn he tin to otànhó gbeto ɬon me ɬon, ehe nuyónen to dindin na ojle dinden. Na ohú alopālopa nele ɬon wutu we yè len do gbeto de ko tin dai. Sigba to nugbo de me, gblondo mohunkoton lẹ po núdohiamẹ lẹ po ma yín mimọ to owé nuyónen ɬon depope me gba. Yé yín mimọ to owé dabra he yè ylo do Biblu kede me, ehe tindo núdabra Jiwheyewhe ɬon lẹpo.

Dopo to linlèn gbeto ɬon lẹ me wá sọn kòndopọ odàn po Evi po ɬon me: yèdò sọn ohùkan Kaini mehe dà viyónnu Adam ɬon ɬon me. Awetọ we whendo Adam podọ Evi ɬon gbọn Şeti me, mehe dà noyiyónnu eton. Kèdèdilé mí omẹ pó modona dó, Adam po Evi po tindo visunnu lẹ po viyónnu lẹ po, “*Adam ɬon to godo he é ji Şeti yín owhe fene; é sọ jivi visunnu po viyónnu po*” (GENESISI 5:4). To godo me, linlèn gbeto ɬon devo sọ sawúhia, to whenuena whendo awele yín şisidopọ. To Biblu me, yè ylo whendo Kaini ɬon do, “*ovi gbeto ɬon lẹ*”. Yé gbé sọ tindo núdónnú Lukifeli ɬon pevi de. Okún Şeti ɬon lẹ yín iyilo do, “*visunnu Jiwheyewhe ɬon lẹ*”. “*Bọ visunnu Jiwheyewhe ɬon lẹ sọ mọ viyónnu gbeto ɬon lẹ do yé yonwhànpe; bọ yé sọ mọ asi na yéde sọn ene he yé dè lẹpo me*” (GENESISI 6:2). Na kòndopọ he ɬon wutu, Jiwheyewhe mágbè nado doalotena wiwà gbeto ɬon lẹpo. Enewutu, Messia lo dóna wá biọ agbasalan de me sọn ohùkan wiwé de me. Enewutu, sọn osin gigó whenu, whendo dopo gè we tin to agbasa me to whenenu, yèdò ehe sè sọn Adam ji. “*Visunnu Noa ɬon lẹ, he tónjegbonu sọn aki me, we Şem, Ham po Jafeti po... yé de we aigba lẹpo vùn sọn*” (GENESISI 9:18-19; OWALO 17:26).

To Gbigbo me, ohùkàn awe we sọ dóna tin to akọta lẹpo me je vivonu ga (MATIU 13:38). Jiwheyewhe kede we tin nado modona whèdida omẹ dopodopo ɬon. É yón omẹ Eton lẹ. Dinvie omẹ dopodopo tindo jloje nado dindona ede. Mèdepope he yise to Ohó Jiwheyewhe ɬon me kèdèdilé É tónsọn onù Eton me dó, bo wà kèdèdilé

É dọ dó, omẹ dopolọ to didohia dọ ewọ wẹ yín ovi okún Ohó lọ tọn, bo sọ yín ovi dètọn gbọn Gbigbo Jiwheyewhe tọn dali. Mèdepope he sisé Ohó lọ bo sọ jeagòdo É, to kunnudè dọ ewọ matindo núdepope po Oklunọ po gba. Enẹwutu, omẹ dopodopo dóna mọdona ohùkàn he ji ewọ tin te. Dinvie mí gbésọ to asiko ojomìon tọn mẹ. Mèdepope he jlo, sọgan wá bo lèpannukon Oklunọ, bo yí I sè bo sọ hodo É.

Whenuena Oklunọ míton tin to aigba ji, Satani do ahóludu lẹpo po gigo yeton lẹpo po hia E sọn ohòta aga, bo dọmọ, “... *Onú helẹ pó wẹ yẹn na ná we, eyín hiẹ na jẹklo bo litai na mi*” (MATIU 4:9). Meflitọ míton mọdona jenukọn dọ, Éwọ dóna kọn ohùn Eton dai to aigba he ji na ofligò patapata, nado flí yé omẹ he yè ko dè na ogbè madopòdo lẹ gò. Ewọ, Mèhe yín nútindotọ nugbo, dọ hlan Satani dọ é ni lẹ sọn godo hlan En. Owé Psalm tọn ko dọ, dọmọ, “*Ji-wheyewhe É, fọn, dawhè aihon tọn; Na hiẹ wẹ na dùgú akọta lẹpo tọn*” (PSALM 82:8). Aposteli Paul dlenalọdó linlẹn he dolé dọmọ, “*Bé eyín mí yín ovi, whenenu whédùtọ; whédùtọ Jiwheyewhe tọn, podọ whédùtọ dopọ hẹ Klisti; eyín e yín mọ dọ mí jiya hẹ e, na yè nido pagigona mí dopọ hẹ e ga*” (LOMUNU 8:17). To vivonu whèta he tọn, ehe lọ na yín sịsẹ. Mí tindo jlojẹ nado nògbè to whenuena núdabla he tin to Owé Wiwé mẹ lẹpo yín hùnhùndohia. Ehe lọ sọ kàn núhe jọ to Jipa Ede ni tọn mẹ.

Ohóta 21 OWHÈSÙNA

Owhègbledo he tin to gbẹtọ de ji hẹn owhèsùna eton yín to dan-dan mẹ. Owhèsùna ma dóna yín jijlẹdo ogbè whègbledo tọn go gba, sịgba owhèsùna tunmẹ dọ mèhe yè gblewhèdo ma sọ yín mèhe owhèjẹ ba gba, podọ owhègbledo he yè do é ma sọ yín mimọ gba. Nado di mèhe sọawúhia to whèdida nukon ma ko wà núdepope he jẹ hẹ owhègbledo gba. To vlẹkẹsi de mẹ, owhèdometọ detin to fine, yèdọ mèhe agbọ na wá pé, na owhè ma jẹ mèdepope wutu. E ma hùgan mọ gba.

To alọ de mẹ, owhèjẹ gbẹtọ to Jiwheyewhe nukon, podọ enẹwutu wẹ gbẹtọ lọ do dóhudo jona ylando Eton tọn. Sịgba whèsùna to nukun Jiwheyewhe tọn mẹ, dóna yín dọpọn gbọn gbẹtọ lọ dali. Ji-wheyewhe nọ mọ gbẹtọ gbọn owalọ ovèvivè tọn po jona ylando tọn po dali to Klisti mẹ di mèhe ma ko wàylan gbèdé. Ohógbè he yín

“yè jona ylando, şigba yè ma wõnji sõn e go gba”, nõ yín zinzán hlan míwle kede we. Yèdo eyín mí tle jo ylando na mínõzo le sõn sisosiso ayiha mítõn tõn me, mí sõ nõ flin onú he ko jõ wáyì lõ. Şigba e ma to mõ po Jiwheyewhe po gba. É nõ jo ylando le bo ma sõ nõ flinnú je ye go ba. Eyín Jiwheyewhe ko sùwhèna mede, medepope ma sõ tindo jloje nado dindona núde to gbèzán etõn me gba. Medepope he flin oylanwà omẽ lõ tõn, ewlõsu ko jeago, na é ko mó huhlõn owhèsùna Jiwheyewhe tõn he gbõn jona ylando pat-apata me.

Na yè ko ji gbeto do aihõn ylando tõn he me matin jloje devo de, enewutu, jiwheyewhe dõna zé mehõba lõ po whègbledo lõ po do Ede ji kededi osen Etõn nado sùwhèna gbeto. Bé whenenu, Ewõ to ninõme Ovi tõn me, basi ovèvivè, podõ gbõn enẽ me É yí owhèsùna pipé na gbeto. *“Şigba yè húnú in na na ylando mítõn, yè sõ gbleawu nẽ na ylankan mítõn, hihò jijõho mítõn tõn tin to e ji: podõ hihò etõn we yè yí do henazõn mítõn gbõ”*(ISAIA 53:5).

To episteli Paul etõn me dohlan agùn he tin to Lomu, Paul dohõ do owhèsùna Biblu tõn ji hézéhézé, bo sõ dó dopõn etõn hia. Nado põn wendagbe Jesu Klisti tõn po owhèsùna po, Paul wlán do, *“Na winyan wendagbe Klisti tõn tõn ma hù mi gba; na huhlõn Jiwheyewhe tõn hlan whlengan we na omẽ dopodopo he yise; hlan Jù whé, podõ hlan Gleki ga. Na e me finẽ we yè do dódó Jiwheyewhe tõn hia te sõn yise me je yise me: dilé yè wlán dó, Dódónõ na nõ ogbè gbõn yise dali”* (LOMUNU 1:16-17).

E ma yín do Jiwheyewhe whlẽn gbeto sõn vàsúdo po okú po kede me gba, şigba É sõ sùwhèna gbeto mlenmlen bo sõ gõ ẽ wá do dódó wiwé me. Owheşùna mede titi tõn gbõn azõn etõn dali, nõ hen omẽ biõ dódó mede titi tõn kede me. Eyín yè ná mí dódó Jiwheyewje tõn, mí ma sõ dõhudo dódó mítõn titi tõn ba gba, na enẽ ma yín núde to Jiwheyewhe nukõn gba, ehe gbõnvo do Jiwheyewhe tõn go, bõ sõ soğan ahlidanú dahõ de hlan mí. Enewutu we yè do wlán en do, *“Na gbõn azõn osen tõn dali, omẽ de ma na tin bõ yè na hia na dódónõ to nukõn etõn gba wutu: na osen dali we oyõnen ylando tõn te”* (LOMUNU 3:20).

Gbõn owalõ madopõdo Jiwheyewhe tõn tõn dali, yè dè gbeto sè sõn dindõn po whègbledo po me, bo gõ ẽ do doten etõn nugbo lõ me. Enẽ we onú titegbe wendagbe Jesu Klisti tõn lõ tõn. Ji-

whēyēwhe ma jo ylando kēḍe na mí gba, ṣigba É sùwhèna mí bo sọ yí dódó etọn hlan mí. “Yèḍo dódó Jiwheyēwhe tọn he gbọn yise Jesu Klisti tọn dali hlan omẹ popo podọ to omẹ he yise lepo ji: na ode matin to ovò: na omẹ pó wẹ wàylan, bo sọ whète do gigo Jiwheyēwhe tọn go; omẹ yè to whèsùna vonu gbọn ojomiọn etọn dali, gbọn ofligò he tin to Klisti Jesu mẹ” (LOMUNU 3:22-24).

Mí dóna dotó owẹn wiwé lọ kēḍe, yèḍo wendagbe Jesu Klisti tọn lọ, bo sọ ná otẹn he jẹ e. Nugbo owẹn whlengan gigonọ tọn de wẹ, ehe yè to lilá hlan opòdo aigba lepo tọn. Jiwheyēwhe ko gbowhè he gbẹtọ. “Na didohia lọ, yen ḍọ, dódó etọn tọn to ojle he mẹ; na ewo nido yín dódónọ podọ owhèsùtọ omẹ he yí Jesu sè tọn” (LOMUNU 3:26). E ma yín ḍọ yè ni dóyise to agùn nukontọ de mẹ, kavi to agùn gbépipli lẹ tọn he nọ ḍọ, ḍọ, yé tindo owhèsùna wiwé lọ gba, adavo yise nugbo to Jesu Klisti mẹ, yèḍo Mèhe mẹ Jiwheyēwhe pé gbẹtọ lepo te bo sọ gbowhè he yé hlan Ede to aigba ji fi. “Enewutu míwle hia ḍọ yè sùwhèna omẹ gbọn yise dali to matin owalọ osén tọn lẹ mẹ” (LOMUNU 3:28).

E yín domona hézéhézé ḍọ yè zé aposteli Paul yí aga gbọn owhèsùna nugbo dali. Enewutu wẹ é do wlán owé susu do ohóta he lọ ji. To Owé Lomunu 3 ḍọjẹ ota 8 mẹ, é ḍọ bibénu ohó lọ tọn he sọgbe do titò whlengan tọn go. Omẹ dopodopo dóhudo nado kẹaloyí núhe Jiwheyēwhe ko náme gbọn yise dali, bo sọ dopena enẹ tọn. Mèdepope he tẹnpon nado fò gbọn azón etọn titi dali, ma sogan mōdona ṣiṣe Azón Jiwheyēwhe tọn tọn to tunmẹ Eton mẹ gbèdé. Núdepope mí tẹnpon nado basi na mí dele kēḍe, nọ yín ahlidanú de hlan mí ma nado mọ núhe Jiwheyēwhe ko wà dote lọ. “Ṣigba hlan ewo he ma wàzón, ṣigba bo to ewo he sùwhèna meylankan yise, yè hia etọn na dódó” (LOMUNU 4:5). To Ablaham mẹ mí mọ núplónmẹ viwe de ḍọ, omẹ he yè dọhó hlan gbọn Jiwheyēwhe dali bo omẹ lọ sọ kẹaloyí opagbè lọ, ma dóna pón hlan ede losu gba kavi pón hlan nújijo lẹ lọ gba, ṣigba adavo yise sọn ayiha etọn mẹ, dogbọn onú he Jiwheyēwhe ḍọ tọn dali. Omẹ nẹ lọ namōdona onú lepo kēḍedilé yé te, bo na sọ nọ na pipa hlan Jiwheyēwhe, bo na sọ tindo kàndeji ogbè tọn po yise tọn po, bo na sọ to nukonyi bo sọ dokàndeji ḍọ Jiwheyēwhe na basi yé bo sọ hẹn opagbè Eton he É do wá ṣiṣe mẹ.

To owé LOMUNU 5:1 tọn mẹ, Aposteli Paul wlán bo ḍọ, domo, “Enewutu le yè suwhèna mí sọn yise mẹ, mí tindo jijoho to Jiwheyēwhe de, gbọn Jesu Klisti Oklunọ míton tọn dali.” Enẹ lọ to

didohia do mí tindo ojloje to ofin jomion ton lo nukon, gbon yise dali nado jaya to gigo tódido lo ton me to awúsohia tukla depope ton me. Aposteli Paul so táhinhon whladopo dogo dogbon owhesuna daho nugbo lo ton dali. do, domo, *“Nemunemu lò, le yè sùwhena mí gbon ohùn eton dali, yè na whlen mí sòn homegble me gbon é dali.”* (LOMONU 5:9). Na to wheleponu we Paul to hinhontá do yise nugbo lo ji to Jesu Klisti mewhèdosatingo lo ton me, podò owhesuna gbon ohùn hoakua wiwé Eton ton dali.

Aposteli Paul sèsinwhena nugbo daho he lo to ohógbè hele me domo, *“Whenenu mowe dile gbon ylando ome dopo ton dali whèdida wá ome popo ji hlan whègbledo; mo gbon owalo dódó dopo me nunina vonu wá ome popo de hlan owewhen ogbè ton. Na dile gbon tólivive ome dopo ton me yè hen ome sùsù zùn ylandono, yèdo mo gbon tónusise ome dopo ton me yè na hen ome sùsù zùn dódóno.”* (LOMONU 5:18-19). Enè lo to didohia do, whèdida po whègbledo po tin to ome lepo ji sòn Adam whenu, sigba mí yise do whèdida he lo ko yín zizé yí gbon jíjona ylando míton le ton dali, podò gbon Jiwheyewhe dali mí tindo owhesuna pipé.

To owé LOMONU ota 6 ton me Paul do hlan mí domo, yè whè mí do satin go po Klisti po, bo so yín didi po É po, bo so fón do ogbè po É po to yóyóje me.

To owé LOMONU ota 7 ton me, to didohia do gbeto yín madoganon to nuwiwà eton lepo me, to bublu po ylando po me, whenenu gbeto note pon whèdida daho Jiwheyewhe ton. Fie osen lo sogan yín gbìgbà te matin niná osen lo ton po gbèdide eton lepo, Gbeto mamodona núhe dódó wiwà yín. Osen yín niná hlan gbeto na yè nido wle gbeto to osen gbìgbà eton me. Whèdato Dódóno basi osen ewlosu ton na whègbledono nido mo oflígò yí, enewutu we É basi ojomion na ome lepo he jlo nado keलयí ojomion. Enewutu we owé JAKOBU 2:13 ton me do domo, *“...leblanu so to awàgundo to whèdida ji.”*

Jenukon gbeto modona do é tin to kànbala po awufiesá susu po me, whenenu we é dawhá jègonu, domo, *“Na enè he yen to wiwà yen ma yígona; na enè he yen jlo, enè we yen ma wà; sigba ehe yen gbewanna, enè we yen to wiwà...na yen yonen do to ohò sie me (enè we, to agbasalan sie me,) onú dagbe de ma nonò e me... Só! tapònò he yen yín! Menu we na whlen mi sòn agbasa okú ton he si?”*

(LOMONU 7:15-24). Omẹ lẹpo he tindo dopón didiọ lọ tọn hlan Oklunọ de dóna diọ sọn homẹ, enẹwutu matin didiọ homẹ tọn mẹde ma sọgan mọ Jiwheyẹwhe.

To owé LOMONU 8:1 tọn mẹ , na hógbè nugbo dopón lọ tọn gbọn owhèsùna gbọn Jesu Klisti mẹ. Omẹ he yè sùwhèna gbọn sịsẹ azón whlẹngan tọn dali, dopolọ dawhá ogbè lélé, dọmọ: *“Enẹwutu whègbledo de matin dinvie hlan yé he tin to Klisti Jesu mẹ lẹ, he ma to zònlínzin di agbasalan tọn, adavo di Gbigbo tọn”*. Yé mẹhe mọ yí to Jiwheyẹwhe de lẹ, to gbojẹ Eton mẹ biọ.

Satani, mẹhe nọ dowhè mèmesunnu lẹ (OSOHIA 12:10), podọ yé mẹhe to azónwà hlan ẹn lẹ dóna nọ dowhè mẹhe Jiwheyẹwhe ko sùwhèna lẹ. Paul modona ehe bo dọ to ota míton mẹ dọ, *“Menu wẹ na sẹ núde dokona meşinyansinyan Jiwheyẹwhe tọn lẹ? Jiwheyẹwhe wẹ sùwhè. Menu wẹ ewọ he to whègbledome?...”* (LOMUNU 8:33-34).

Owhèsùna nugbo ma yín núplónmẹ de kẹde gba, adavo dopón de. Owhèsùna wẹ yín apáde awetọ jona ylando tọn tọn. Jiwheyẹwhe dóna gblewhèdo gbẹtọ, na owhe ko jẹ ẹ wutu. Gbọn huhlọn ohùn tọn po fligò tọn po dali, yè ko sùahó owhe nẹ tọn. Owhèdome depope ma sọ tin ba, yèdọ Satani losu to tintenpon po huhlọn eton lẹpo po. É wà ehe hẹ Matẹn Lutẹ mẹhe ko mọ kàndeji yise tọn yí, bo ko sọ tindo dopón owhèsùna tọn, é dawhá ogbè lélé, dọmọ, *“Dódóno na nõgbè gbọn yise dali”*. Dódó wiwé lọ nọ wà gbọn yise to whlẹnganzónwà dotana to Jesu Klisti Oklunọ míton tọn mẹ.

To didiọ whenu, gbẹtọ nọ gòdo Jiwheyẹwhe de to whenuena gbèzán ewlosu tọn vò, bọ é sọ dó dopón ovòji yóyó tọn. Gbèzán yóyó bé to jona ylando godo. Kèdèdilé Klisti fónsọn osiọ lẹ mẹ dó to yajiji Eton godo, mọwẹ yè sùwhèna mí bo sọ hẹn mí gòwá sinsèn nugbo hẹ Jiwheyẹwhe mẹ. *“Mẹhe yè jo na ylando míton lẹ bo sọ zé tite na owhèwhẹn míton”* (LOMUNU 4:25). Kèdèdilé Jesu Klisti kú dó, mọwẹ yè joylando míton lẹ, podọ kèdèdilé É fónsọn osiọ lẹ mẹ dó, mọwẹ kẹde wẹ yè sùwhèna mí dó ga.

Aposteli Jakọbu dohia lé yise yé mẹhe yè sùwhèna lẹ tọn yín zinzán dó. Yé nọ wà núdepope he Jiwheyẹwhe dọ bo sọ do osi yeton hia gbọn azón yeton lẹ dali. *“Hiẹ mọ lé yisenọ basi po azón eton lẹ po dó, podọ gbọn azón dali wẹ yè hẹn yise sọgbe. Yè sọ hẹn Owé Wiwé di he dọmọ, Ablaham yí Jiwheyẹwhe sè, yè sọ hia hlan*

en na dódó: yè sọ ylo ẹ do honton Jiwheyewhe ton” (JAKOBU 2:22-23).

Azón ma sùwhèna gbẹtọ de gba. Yé nọ basi yé to tónúsìsè mẹ gbọn mēhe yè sùwhèna lẹ dali. Mēdepope he yí Jiwheyewhe sè nọ wàzón do núdepope he É dègbèna jì. Ablaham yise do Jiwheyewhe na fón ovi eton Isaki sọn oṣiọ lẹ mẹ podọ, enẹwutu wẹ é do wleawu nado yí i do sánvọ kẹdẹdilé yè dègbèna ẹn dó. Na é dọyise wutu wẹ é do wàzón. Jakọbu ma do do, azón he gbẹtọ wà to linlẹn ede titi ton mẹ gba, ṣigba é dlenalodó tónúsìsè nado wàzón na Jiwheyewhe po Ohó Eton po. Mēdepope he yise nugbo na mọ gbọn wiwà ehe Jiwheyewhe do dali. *“Honton sie wẹ m̀iwlẹ, eyin mi wà onú he yen dègbèna mi lẹ”* (JOHANU 15:14). Enẹ wẹ gbigbo yise gbète ton.

Mēhe yè sùwhèna gbọn yise dali to Jesu Klisti mẹ tin to Jiwheyewhe nukon di mēhe ma ko wàylando gbèdé. Yè zé é do noten eton madopodo mẹ, bo tin to ote dinvie na didiọ agbasa he ton ton. Mēdepope he yise nugbo dóna dlenalodó ehe lọ gbọn tónúsìsè gbèzán eton ton dali gbọn Jiwheyewhe mẹ taidi lé Ablaham te. To owékansédome hlan Heblunu lẹ, mēfligò lẹ po mēhe yè sùwhèna lẹ po yin didohia dolé, do, *“Ṣigba Osó Zioni ton ji wẹ mi wá jẹ, podọ, otò daho Jiwheyewhe ogbèno lọ ton mẹ, Jelusalẹm olon ton, podọ ogbè angeli lẹ ton he madóhìhia mẹ; wá ogbè daho, agùn plonji lẹ ton mẹ, he yè ko wlánwé eton to olon mẹ to Jiwheyewhe Whèdato gbẹtọ lepo ton de, podọ to gbigbo gbẹtọ dódóno lẹ ton de, he yè ko basi sogbe”* (HEBLU 12:22-23).

Ohóta 22

YÓYÓJẸ PO VOJI PO

Ogbèzán mēde titi ton he ko yin zinzán matin Jiwheyewhe yin alodote gbọn dopon whèsúna ton dali podọ to enẹ godo wẹ yóyóje devo sẹ. Solé e yin azón fligò ton do, nuyíwà ojomiọ ton alopálopa lẹ dóna mọ tenmẹ to gbèzán míton mẹ. Enẹwutu, wẹ ohógbè vovo lẹ do yin zinzán na dopon alopálopa.

Tintán e yin bibé po vofon po. gbẹtọ he klán sọn Jiwheyewhe go yin oṣiọ to gbigbo mẹ. Fínfón de dóna tin hlan ẹn. Ehe nọ jọ gbọn Gbigbo Jiwheyewhe ton dali to didọ wendagbe lọ ton glọ. Kakajẹ whenenu, medopodo ko kú to gbigbo mẹ, to mayonen mẹ. Hlan gbẹtọ

lepo, yé len do onú lepo taidi núhe tin to gbesiso me bo yé ma so yonen do núde whèdo yé.

Eyín gbeto de yín sinsento kavi lala, é no tenpon nado sisé linlen depope he yí aga húgan yé, podò ga, ehe kàn awúshia omè dopodopo ton to whèdida godogodo Jiwheyewhe ton ton nukon. Eyín omè lo ma gbé ehe, bo to linlenpon, sigba bo do to ede hòmè, domo, “Yen ma hù medepope gba; yen ma wà ehe kavi enè gba, enewutu, e ma ylan domo gba.” Sigba yè do hlan mí do, ehe yín nútitegbe de. Enewutu, omè lepo dóna modona do, Jiwheyewhe ma yín fofo medepope ton kavi tave dagbe de, mehe mí soğan do ohó dagbe delè hlan gba. To asiko nè me, Jiwheyewhe ma soğan yín Whlengantò dagbenò gba, É na yín Whèdatò Madopòdo. É yín biblado Ohó Eton go, podò enewutu wè É nado dawhè kèdèdi Ohó Eton.

Dinvie Ewo yín biblado Ohó Eton go, bo yé omè he yise lepo kealoyí jomion po jona ylando po, podò yè tún yé dote mlenmlen bo so sùwhèna yé. Yé mehe jeagodo É lè bo gbé titò whlengan ton hlan yéde lè, na mò whèdida to dódo mè. Yé mehe tenpon nado dó É do alo yeton ji, matin to titò mè he Ohó Jiwheyewhe ton, na mò winyan. Ohókànbiò lo ma yín do, yè ni tindo yise kèdè gba sigba nado yí Jiwheyewhe po Ohó Eton po sè kèdèdi titò Eton he É zédai na gbeto lepo. Medepope he ma yí Jiwheyewhe sè, yí I do dó lalanò (1 JO-HANU 5:10).

Eyín yinyonen hlan gbeto lepo do, gbeto agbasa ton ma no kealoyí onú gbigbo ton lè gba, solé ewo soğan yín sinsento do. E yín bibè po vofon po, ehe yín finfon ayiha mè ton podò domona ninomè oşio gbigbo mè ton. To yewhehó tintan he Pita do to Azán Pentikosti ton gbè, awuji siseto lè lo, yé tindo dopon vofon ayiha mè ton de bo dawhá do, “... *Meho, memesunnu emi, ete wè mí ni wà?*” (OWALO 2:37).

To yewhehó wendagbe lo ton dido mè, siseto lè no tindo dopon alopalopa po Jiwheyewhe po. Whenuena Pita to yewhehodo to owhe Koneliösi ton gbe, yé mehe pli to fine lè tindo dopon, to dido yewhehó lo ton losu mè, onú lepo son didio mè do baptem Gbigbo Wiwé ton mè (OWALO 10:37-48). Enè kàn jijo siseto lè lo ton podò nukundido yeton to yise mè. Fidepope he Ohó lo yín dido te, Gbigbo Jiwheyewhe ton no soawúhia. E yon nado modona do, ninomè alopa devo de matin. Yise nugbo he note to Jiwheyewhe nukon wá son dido owen whlengan ton lo ton mè. To ehele godo, dopon he tin to

dandan me sogan yin mimo yi gbọn siseto le dali. Jenukon, Gbigbo Jiwheyewhe ton no hen gbeto le nado dindona yede le, podọ whenenu we lenvojo no sawuhia do. Gbeto no yin leblanuno dogbon onu he ye wa to gbemaso me, bo no hode hlan Jiwheyewhe na jona ylando ton.

Oyonen ylando ton no bio gbeto me yi siso bo gbeto ma modona agogije eton to Jiwheyewhe Wiwe nukon, nado no no hode do, “Ok-luno, yen waylan jeagodo olon podọ to nukon Towe”. Enẹ godo we vojlado no yin bibasi te. Medepope he no jeajo, ni ma so jeajo ba blo; lalono ni ma so dolalo ba blo, po onu he po lepo po. Didiọ nugbo bio Klisti me po yoyoje to ayiha me po, no yi tenme bo so no hen voji yoyo wa. Ye mehe tindo yise gbọn Gbigbo Wiwe dali le, no bio jona ylando son Okluno de bo so de agban ylando ton lepo son yede ji. To odèhiho me, nujijo huhlono de no jo. Owalo huhlono Jiwheyewhe ton ton we enẹ. Whenenu, mede mo kandeji whlengan ton yi, bo so tindo jijoho Jiwheyewhe ton to ayiha eton me. Mehe mo lenvojo yi gbọn asiko waton ta ton dali, bo yise do Klisti kede we no whlenme, enẹ we dopon nugbo lo, nuhe mi modona de, na e no jo gbọn whinwhan Gbigbo Jiwheyewhe ton ton dali. Whenenu we Gbigbo Eton dekunnu na gbigbo miton do mi ko lezun ovi Jiwheyewhe ton (LOMUNU 8:16). Ye sogan mo whlengan he tin to Klisti me yi bo so tindo dopon eton kaka je ege.

Medepope he yise to Jiwheyewhe me bo ayiha eton hun, na mo opagbe Eton lepo yi. Mi dona wa Jiwheyewhe de to owalo huhwe ton de me, no se Ohó Eton bo so no tindo dopon whlengan ton di to Agun nugbo Yiseno le ton me. Jiwheyewhe yin nugbono, Ewo we Mehe go ye na no ganjado podọ dodon.

To ege, gbeto le de apajle he Jiwheyewhe na to Ohó Eton me son ninome Eton. Na ehe ton wutu we agun gbepipli vovo do tin. E blawu do aliho Okluno ton ma so tin to hinhonnu hzezehze na gbeto le ba gba.

Ye mehe to dindin nado doho he Jiwheyewhe le, dona din Jiwheyewhe di ovi Eton le, kededile ome de no na gblondo owekansedomẹ de ton do. Jiwheyewhe wlanwe sedo mi to Ohó wiwe Eton me, ehe me E gbeso to hodo hlan mi, podọ to odèhiho me mi no doho hlan En. E henzun yinyonen hlan mi, yedo nuhe ye ko wleawu yeton dai na mi le po, po ojo pipé Eton po ga. To dèhiho me, mi no

dope hlan Ẽn na núhe Ẹ ko wà hlan mí lẹpo Ẽn wutu. Mèdepope he to mọ wà sọawúhia to kòndopọ mède titi Ẽn mẹ hẹ Jiwheyẹwhe.

To yise po kàndèji po mẹ, mí nọ jo mídelẹ na Ohó lọ bọ mí nọ wà núhe Ẹ dọ kẹdèdilẹ Ẹ nọ to hódọ hlan mí dọ di omẹ dopodopo, kẹdèdilẹ Jesu dọ hlan Nikodẹmi dọ, dọ, “... *Nugbo, nugbo, wẹ yẹn dọ hlan wẹ, adavo yè vọ gbẹtọ ji, ewọ ma sọgan mọ aholudu Jiwheyẹwhe Ẽn*” (JOHANU 3:3). Dọpọn vọji Ẽn to dandan mẹ. Matin enẹ mèdepope ma sọgan biọ aholudu Jiwheyẹwhe Ẽn mẹ. “*Avò vò wẹ blo, na yẹn dọ hlan wẹ, dọ, Yè ma sọgan nọ ma vọ mì ji wutu*” (JOHANU 3:7). Dọpọn vọji Ẽn ma tindo núdepope na wà po núnýọn wéhòmẹ Ẽn he nọ dọ, dọ gbẹtọ nọ lẹgòwá to ninòmẹ devo de po gba, ehe yé nọ tunmẹ to whedelenu di vọji. To dọpọn vọji Ẽn mẹ kẹdèdilẹ Owé Wiwé dọ dọ, gbẹtọ ma nọ sọawúhia to ninòmẹ devo de mẹ gba, adavo dọ ewọ nido nògbè, bo yise bo sọ kẹaloyí Ohó Jiwheyẹwhe Ẽn, whenenu wẹ Gbigbọ Wiwé nọ hẹn alindọn nẹ wá sọsẹ mẹ, podọ domọ, ogbè yóyó nọ jẹgbonu wá. “*Sigba ehe godo hòmedagbe po owanyin Jiwheyẹwhe Whlẹngantọ mítọn Ẽn po sọawúhia hlan gbẹtọ, e ma yín gbọn azọn dódónọ he mí ko wà dali gba, sigba dilẹ lẹblanu etọn te, é whlẹn mí, gbọn lẹwé ovọji Ẽn po henzùn yóyó Gbigbọ Wiwé Ẽn po dali; he é kọn do mí ji to opọ gégé gbọn Jesu klisti Whlẹngantọ mítọn mẹ; dọ yínyín whèsùna gbọn ojòmìọn dali, na yè nido yí mí do basi ogúdúto dilẹ tódídó ogbè madopòdo Ẽn te*” (TITU 3:4-7).

To Owé TITU 2:11 Ẽn mẹ, aposteli Paul dọhó do ohóta lọ ji, domọ, “*Na ojòmìọn Jiwheyẹwhe Ẽn he hẹn whlẹngan wá ko sọawúhia omẹ popo*”. Mèdepope he mọ ojòmìọn yí sọn nukun Jiwheyẹwhe Ẽn mẹ, na mọdona núhe to dandan mẹ na whlẹngan etọn. To owé episteli lẹ Ẽn mẹ, dọpọn yé mehe ko tin to devizónwíwà Jesu Klisti Ẽn mẹ lẹ Ẽn yín winwlán dai. Ẹ gbésọ to dopolọ yín to osò, egbé podọ kakadoi (HEBLU 13:8). Enẹwutu wẹ Ẹ do nọ wà onú dopolọ po yé mehe wá Ede lẹ po. Mèdepope he kẹaloyí Ohó Nugbo Ẽn lọ, na tindo dọpọn opagbè núhe Ẽn to Ẹ dọ lẹ. “*Sọn ojlo etọn mẹ é yí ohó nugbo Ẽn do hẹn mí jẹgbonu wá, na mí nido yín sinsẹn tintan de to núdídá etọn lẹ mẹ*” (JAKOBU 1:18).

Apostli Pita dọ linlẹn dopolọ, bo wlán dọ, “*Lé mì ko lẹ alindọn mítọn lẹ wé to tónusisè mítọn mẹ hlan nugbo jẹ owanyin mèmẹsunnu Ẽn madoklọ mẹ, mì nọ yinwanna mìnzo talala po ayiha wiwé po, lé mìwẹ lẹzùn mevọji, e ma yín sọn okún gbigble mẹ gba,*

şigba sɔn magble me, gbɔn ohó Jiwheyewhe ɔn dali, ehe to ogbè, bo nasɔ tin to ote kakadoi” (1 PITA 22-23). Mɛdepope he tindo dopɔn ehe Jiwheyewhe ko dopagbè etɔn to Ohó Etɔn me, na yín máhɛto to Ohó Jiwheyewhe ɔn me, bo jó ede hlan ojlo Etɔn, bo sɔ yín gigòdo otɛn etɔn me kɛdɛdi to titò whlɛngan ɔn. To Omɛ mɔhunkɔtɔn lɛ sɔgan gò onú lɛpo do otɛn yetɔn lɛ me kɛdɛdilɛ e te to Owé Wiwé lɛ me. Omɛfligò lɛ dóna yín dopo po Mɛfligòtɔ lɔ po, na mí nido sɔgan mɔnú dolé É nɔ mɔnú do, bo sɔ jlo núhe É jlo lɛ.

Po dopɔn didiɔ ɔn po, po hinhen jɛ yóyó ɔn po, podɔ vóji ɔn, yèdo gbɛtɔ blébu lɔ na é nido sɛ hihodo Jesu Klisti ji. Núhe e yín nado hodo É yín winwlan to ofi susu to Owé Wiwé me. Nado yín núplɔntɔ Etɔn, Oklunɔ dóna tindo tɛnme tintan to gbɛtɔ lɔ me. Eyín eyín mɔ, nútindo lɛ dóna yín gbigbédai mlenmlen. Ehe sɔ yín do, yè ni gbé asú kavi asi, kavi nɔvisunnu lɛ, kavi nɔviyɔnnu lɛ, kavi mejitɔ lɛ, kavi ovi lɛ, kavi hɔntɔn lɛ dai na Ahɔludu Jiwheyewhe ɔn wutu (LUKU 18:29). To whèhó mɔtɔnhunkɔ he me, ehe yín nútitegbe de, to awúsɔhia me do pipòtɔ hennu lɔ ɔn lɛ, mayise lɛ, yé dóna jó yé do godo. Nado jɛgodo na Jesu Klisti ma yín do yè ni zɔnhùn na yewhe de, kavi yè ni kɔndopó hɛ gbèdidè agùn de ɔn gba, şigba yè ni nɔte gligli egbésɔegbésɔ to gbèzán klandowiwé ɔn kɛdɛ me, bo mɔdona bo sɔ nɔ wà ojlo Jiwheyewhe ɔn. Omɛ lɔ dóna jo ali gblagada lɔ do bo doakónna tukla lɛpo. Enɛwutu, devi dopo ma sɔgan sèn klunɔ awe kavi zinzɔnlin to ali vòvo awe ji to ojle dopolo me gba. Yè dóna magbè. Na gbèzán mítɔn lɔsu dóna dèkunnu na aliho he mí ko dè.

Dopɔn, yóyóje ɔn, kàn ayiha gbɛtɔ de ɔn, kɛdɛdilɛ Owé Wiwé do dó, do, *“Ayiha yóyó de ga wɛ yɛn na na mìwle, podɔ gbigbɔ yóyó de wɛ yɛn na yí do mì hòme: yɛn bo nasɔ dè ayiha zannu ɔn sè sɔn agbasalan mìtɔn me, yɛn bo nasɔ na ayiha agbasalan ɔn de mì”* (EZEKIELI 36:26). Godo he gbɛtɔ hòme ɔn lɔ ko jɛ yóyó vɔ, azón daho de pannukɔn mí do, mí ni klɔn gbɛtɔ hóhó lɔ do apadopo. E tlɛ to depope gbɛtɔ mayisenɔ dóna zán gbèzán awe. To whenɛnu ewɔ ma yín núhe é to didɔ do, é yín podɔ núhe mɛdevo lɛ yise do é yín gba. Omɛ dopodopo tindo nukunme awe. Whedelɛnu é nɔ sɔawúhia dolé, podɔ to whedevonu to alɔ vò me kɛdɛdilɛ é jlo dó. To ehe me, yè do núhe mí sɔgan wà hlan mí hézéhézé, do, *“Dɔ mì ni klɔn do apadopo owalɔ ogbè mìtɔn hóhó ɔn, gbɛtɔ hóhó lɔ, he ko gblezɔn kɛdɛdi wantúntún he gɔ na oklɔ: na mì ni lezùn yóyó to*

gbigbo ayiha miton ton me; na mi ni so ze gbeto yoyo lo dogo, mehe ye da to dodo me di apajle Jiwheyewhe ton, podo to jijo wiwe nugbo ton me” (EFESUNU 4:22-24). To owefo he bodo e go le me, ye len onu susu ehe ye ma soğan wa to gbèzán yoyo me.

Whenuena linlen gbeto ton yin didio bo so yin didè son oşio le me, Gbigbo Jiwheyewhe ton no hen nuhe soğbe to nukun Eton me wa oflin me na omelọ. Mehe yise dona kòndopọ he ohó he lo, “*Podọ mi yin mekòndopọ he hlan aihon he blo; şigba mi ni yin međioadana gbọn hinhenjeyoyo ayiha miton ton dali, na mi nido modona nuhe ojlo Jiwheyewhe ton he yon, alokeyi, bo so soğbè ne yin*” (LO-MUNU 12:2). Medepope he magbè nado hodo Jesu Klisti ma dona ze satin di kònú de do okò eton gba, şigba ni kúkú gbọ bo hen ovle Klisti Mewhèdo-satingo lo ton, bo zinzonlin gbọn ali bibó he hen-me yi ogbè madopodo me ji (MATIU 16:26).

Paul fó po owékànsédome eton hlan Galatianu le dolé, do, “*Şigba e ni den do mi nado to gigo yi, adavo to satin Jesu Klisti Okluno miton ton me, gbọn mehe me ye whè aihon do satin go hlan mi, podọ yen hlan aihon*” (GALATIA 6:14). Yé mehe kú na yéde le podọ hlan aihon he, we dona nõgbè he Jesu Klisti. Owo we nuhe pò lepo ehe to gbọvo to wheleponu. Yè hia mefligò le do ye mehe go hòme Jiwheyewhe ton hùn do le me.

Şigba to sisi de me, onu le ko yi jeago. Yè no zán ohógbè Biblu ton le, şigba dopón nugbo Biblu ton ma yin zinzán gba. To Yisenọ tintan le me, to owhe kanwe-kò tintan le me podọ to yisenọ nugbo owhèta lepo ton me, yèdo to owhe kanwe-kòto me, e to dandan me do mí nido tindo dopón Jesu Klisti ton to fie mí tin te to dinvie. Dopo to ye me ma gò ede dogo na onu devo le kavi bo biọ linlen ewloşu titi ton me nado sùwhèna ede gba. To bibènu, aposteli le po yisenọ le po zán gbèzán dagbe to osi lepo me hlan Jesu Klisti, e soğan yin to azón yeton le me kavi to hennu yeton le me, kavi to tòpevi kavi to tódaho yeton le me. Yé tindo kòndopọ he Jesu Klisti bo so yin kunnudidè gbète hlan dopón ojomişon ton. Gbọn huhlọn Jiwheyewhe ton dali, omelọ he ye fligò lo nido tindo ojloje nado nõgbè, yèdo ogbè dagbe po É po ehe tindo dogbò to ohó Jiwheyewhe ton me. Yèdo asi didá po azón he tin to aigba ji lepo. Ohókànbio lo ma yin do mí nido tónşon aihon lo me gba, şigba adavo do nuyiwa aihon ton lepo nido tónjegbonu şon mí me.

Ohóta 23

KLANDOWIWÉ

Kedédilé Aposteli Paul basi do, modopolo wẹ devizónwàtọ nugbo Klisti tọn dóna basi do, to ayipipame nado do nuplónmẹ nugbo Bible mẹ tọn lẹpo, do alọ he jẹ mẹ na yisenọ lẹpo nido zán gbézán he na hẹn homẹ Oklunọ tọn hun. *“Dọ yẹn nido yín devizónwàtọ Jesu Klisti tọn hlan kosi lẹ, bo to devizón wẹndagbe Jiwheyewhe tọn wà, do yíyí mède do sánvọ kosi lẹ tọn nido yín alokeyi, na le yè klán ẹn do wiwé dogbon gbigbo wiwé dali do.”* (LOMONU 15:16).

Dopón klandowiwé tọn yín apade to awhágbè wẹndagbe gigo lọ tọn mẹ. podọ ohógbè vivẹ he hodo e lẹ ma sogan yín onú he yè ma sogan nọ ma modona gba kedédilé yè wlán do. Dọmọ, *“Mì nọ yí jijo do zònhẹ gbẹtọ lẹpo, po owalọ wiwé po, eyín enẹ ma tin, mède ma sogan mọ Oklunọ:”* (HEBLE 12:14). Ohógbè he dóna yín yíyízándandan. Dọ yé mehe yise bọ yè sọ sùwhẹna yé bọ yé sọ mọ dopón vojijoyọ tọn yí, omẹ neleş wẹ yè to ohódọ hlan dọ, yé ma sogan mọ Oklunọ matin kandowiwé gba. Enẹ wẹ nado dọ dọ, yé ma sogan yín máhẹtọ to fónsonkú tintan mẹ kavi to wunmedidiomẹ kavi to béyilonmẹ mẹ gba, podọ enẹwutu yé ma sogan domimá to alọwle hunwhe Lẹngbọvu lọ tọn kọn gba. Şigba ehe wẹ azón dahó míton podọ onú titegebe lọ. Enẹwutu mehe yise bo jlo na mọ En lẹ dóna yín didiọ do apajlẹ Eton mẹ (1 JOHANU 3:2-3). To asiko nẹ lọ mẹ wẹ ohó he Oklunọ míton dọ to osó ji na yín hinhen şẹ, dọ, *“Donanọ wẹ wiwéno to ayiha mẹ lẹ, na yé na mọ Jiwheyewhe.”* (MATIU 5:8).

Mefligò lẹ ko yín lilewé bo sọ yín kinklandowiwé gbọn Gbigbo Jiwheyewhe tọn he tin to Ohó wiwé Eton mẹ. Yé yise to pagbè Jiwheyewhe do lẹ mẹ bo sọ mọ şişẹ kedédilé yè wlán ẹn dó, dọ, *“Enẹwutu, lé mí tindo opagbè heleş, meyiwanna vivẹ he mi, mì gbọ mí ni klọ míde sọn diho agbasalan po gbigbo tọn lẹpo mẹ, bo sọ hẹn wiwé sọgbe to osi Jiwheyewhe tọn mẹ”* (2 KOLINTINU 7:1). To owéfọ he wáyì mẹ, yèdọ núhe piplimẹ he lọ yín han mí: yé setonuna avàse Jiwheyewhe tọn, yé tónjẹgbonu sọn núpłónmẹ he ma sọgbe hẹ Biblu tọn lẹ mẹ bo zinzonlin hẹ Jiwheyewhe. Nugbo omẹ Eton wẹ yé. Yé yín yiylo jẹgbonu, enẹwutu, yé gbé onú he ma tónson Jiwheyewhe de lẹ. Yé sọ payi avàse he lọ go, po onú he pò lẹ po, *“... mì gàndo onú mawé go blo; Yẹn nasọ yí mì, bo na yín Otọ de hlan*

mì, mìwle naso yín ovisunnu sie le, podọ oviyonnu sie le, we Okluno Gánhunupo do” (2 KOLINTINU 6:16-18).

To afọ tintan me, yè dọhó do onú awe go. Ode tin na osenme je agbasalan ton, podọ awetọ osenme je gbigbo ton he hen alindon lo kudio. Klandowiwé kàn gbeto blébu. Klisti Mehe yinwanna Agun vive Eton bo yi Ede do suahó, bo so do nuhe É tin hlan, do, “*Na ewo nido kló e we, bo so yi lèwé osin ton do le e we gbọn ohó lo dali. Na ewo nido de ton hlan ede agun gigonọ de, he mado diho, kavi ehe gbì, kavi onú mohunkọ ton le; sigba nido we bo mado apa*” (EFESUNU 5:26-27).

To onú mohunkọ ton me, mefligò le na yi pé Mefligòtọ yeton. To klandowiwé he me, yè do hlan mí dogbọn “lèwé osin ton gbọn Ohó lo dali”. E boawu nado modona Ohó lo. E ma yin do yè nọ húnhún Ohó lo to ofi kavi to odon gba, sigba yinylon pipé to gigó Ohó Jiwheyewhe ton me, ehe yin Gbigbo po Ogbè po. Gbeto blébu lo po alindon lo po, po gbigbo lo po, po agbasa lo po yin hinhenwá Ohó lo glo, enewutu we ojlo Jiwheyewhe ton do yin wiwà gbọn yisenọ le dali, e ma yin to dandan me gba, sigba yè nọ jo mede titi hlan Ohó lo po ojlo ewlosu titi ton po. Lèwé osin ton gbọn Ohó lo dali, le mí wé sọn otanhó he ma sogbe Owé Wiwé le gba, sọn jijo lepo me, bo so tún mí dote sọn kànbibla lepo me. Okluno míton do, domọ, “*Miwle we to dinvie gbọn ohó he yen do hlan mi dali*” (JOHANU 15:3). Gbọn zizé ogbè míton jlẹdo Ohó lo go dali, mí modona núdepope he ma sogbe he ojlo Jiwheyewhe ton, podọ to whenenu mí nọ jla ogbè míton dólé e je dó.

Gbọn lèwé Ohó lo po Gbigbo ton po dali kede me we e boawuna omẹ de nado jo ede mlenmlen hlan Ohó lo te. Jesu Okluno míton matin hlan whlengan míton kede gba, sigba É sọ tin na dódo míton po wiwé míton po (1 KOLINTINU 1:30). To owéfọ he lo godo, mí hia, “*Do, dilé yè wlán en do, Ewo he to awagundo, mi gbo é ni to awagundo to Okluno me*” (1 KOLINTINU 1:31). Yé mehe tindo dopon Jiwheyewhe ton sisosiso mohunkọ ton le, ma tindo tenme de nado doawagun to yede titi me gba, na yé yonen do, e ma yin wiwà yeton gba. Enewutu, Ewo kede we pipa je he, podọ yeyi lepo tin hlan Ewo. “*Na miwle we alonuzon eton, he yè dá to Klisti Jesu me na azon dagbe le, ehe Jiwheyewhe ko de dai donukon na mi nido nọ zinzonlin to yé me*” (EFESUNU 2:10). Jiwheyewhe nọ je-

tukla na onú lepo bo wleawuna onú neḷe pó ehe je na mí nido wà. Míwle ṭon wẹ nado zinzonlin to e me.

Jesu zé nugbo lo do nukon míton, yèdo klandowiwé lo bo so dohia mí lé É penukun e go dó, do. *“Lè yé wé to nugbo towe me: ohó towe wẹ nugbo... Na yeton wutu wẹ yen lè dè wé, na yé losu ga nido yín lilèwé to nugbo lo me”* (JOHANU 17:17-19). Klandowiwé nugbo to nukon Jiwheyewhe ṭon tin to Ohó nugbo lo me, ehe tindo wiwé to Ede me. Tuklajije míton lepo matin tónúsè hlan Ohó lo tin to ovo me.

To Owé Wiwé me, ohógo he yín “wiwé” yín zinzán hlan Jiwheyewhe sokedé. Ewo kedé wẹ Wiwé. Enewutu, núhe tónson Ede lepo do yín wiwé. Podó ga, onú mohunko ṭon he É nọ zán lẹ dóna yín wiwé. Omẹ Eton lẹ yín omẹ wiwé lẹ (EKSODUSI 19:6). Yewheno daho Eton lepo yín wiwé, na oylo yeton po medezéjo yeton po wutu (LEVITIKU 21). Yewheno daho ko wlán dogbon “Wiwé yínyín hlan Okluno ṭon” dali (EKSODUSI 28:36). To kànşisa po Ewo po kedé me wẹ onú lẹ, po gbeto lẹ po po soğan yín wiwé bo so yín didèdovo hlan En na azón dèdovo de.

Yewhegán Isaia tindo dopon huhlono de whenuena é mo Okluno to ofin Eton ji bo so sè awhànpa olon ṭon lẹ to awhádo do: *“Odè dawhá hlan aweto, domo, Wiwé, wiwé, wiwé wẹ Okluno awhànpa lẹ ṭon: aihon lepo góna gigo eton”* (ISAIA 6:3). Aposteli Johanu wlán dopon mohunko ṭon to whenuena é mo Okluno to ofin ji, domo “... yé ma so gbaje to okle po ozán po do didomo, Wiwé, wiwé, wiwé, Okluno Jiwheyewhe Gánhunupo; he ko tin, bo so tin, bo so ja” (OSOHIA 4:8). Jiwheyewhe wiwé he pégan to wiwé. É nọ klánnú dovo, bo nọ ylo omẹ tónjegbonu, bo so nọ hen mefligò lẹ yín máheto to Ewo me. *“Na mehe to omẹ henžùn wiwé, po mehe yè to hinhenžùn wiwé po, omẹ dopo ṭon wẹ yé omẹ pó: na enewutu wẹ é ma do kuwinyan nado ylo yé do memesunnu”* (HEBLU 2:11).

Yè ylo Jesu Klisti Mefligoto lo Losu do, Omẹ wiwé Jiwheyewhe ṭon, na Jiwheyewhe wiwé me wẹ É jegbonu wá son wutu. Ogbè yoyó he mede mo yí son Jiwheyewhe de wẹ ogbè Jesu Klisti ṭon nugbo lo po núyiwà Eton wiwé lepo po. Enewutu, klandowiwé nugbo wá gbon Ohó Jiwheyewhe ṭon dali. *“Na yè ko wlánwé eton do, Mi na yín wiwé, na wiwé wẹ yen”* (1 PITA 1:16).

Whladopo dogo aposteli Paul wlánwé sèdo agùn yisenọ lẹ tọn he yín mēwiwé lẹ tọn po meyinwanna lẹ tọn po.

“Hlan agùn Jiwheyewhe tọn he tin to Kōlinti, hlan yé he yè lèwé to Jesu Klisti mē lẹ, he yè ylọ nado yín mēwiwé...” (1 KOLINTINU 1:2).

“... hlan mēwiwé he tin to Efesu lẹ...” (EFESUNU 1:1).

“... hlan mēwiwé lẹpo to Klisti Jesu mē he tin to Filippi...” (FILIPPINU 1:1).

“Enewutu, di meşinşinyan Jiwheyewhe tọn, mēwiwé, meyinwanna, mi zé lẹblanu hòmẹ tọn, odagbewà, hùwhẹ, walòmimìon, po linsinsinyen po dogo” (KOLOSINU 3:12).

Onú lẹpo wẹ boawúna Jiwheyewhe. Ewo ko mọ mefligò lẹ di meyojegbonu, he yè lèwé, bo sọ klandowiwé di onú tindo Eton gbõvo de. Mí yín wiwé na mí ko yí Ohó wiwé Jiwheyewhe tọn do ayiha míton po gbèzán míton lẹ po mē wutu. Awúsohia Eton nọ lẹ omẹ Eton wé. Aposteli Paul wlán dogbon klandowiwé dali to kànşişa yise po nugbo po tọn mē (2 TESALONIKANU 2:13).

Medepope he ma tindo dopon Jesu Klisti tọn to alọ dopolọ mē, dilẹ yisenọ lẹ wà dó to bibénu, Yisenọ motonhunkọ lẹ matin ogbẹ Jiwheyewhe tọn gba, yín e tẹ yín do omẹ lọ dè ede sè bo klán ede sọn ojlo aihon mē tọn lẹ go, bo sọ tenpon nado yín wiwé. Godo he mí ko tindo dopon ojomion Jiwheyewhe tọn keḁe, bo yín yiylọ jegbonu bo sọ yín kinklanson onú aihon mē tọn lẹ go, bo tindo vọji bo sọ yín nútindo Jiwheyewhe tọn, enegodo yè lẹ mí wé gbõn awúsohia wiwé Eton tọn dali. Yé mēhe jó yéde mlenmlen do dibusi Jiwheyewhe tọn mē, bo sọ yín tónusèto hlan Ohó Eton lẹ keḁe wẹ soḁan yín lilèwé to nugbo lọ mē. Podọ yé mēhe tindo dopon didiọ tọn bo sọ yín yiylọ po oylo daho he po na azon gbõvo de, ma dóna yín máheto to ojlo aihon mē tọn mē gba, na yè wlán en do, *“Aihon sọ to juju jei po wantuntun eton po: şigba ewo he to ojlo Jiwheyewhe tọn wà wẹ na note kakadoi”* (1 JOHANU 2:17). Ehe ma kàn onú he tin to osen ao lẹ keḁe mē po gbèdidè he pò lẹ mē po keḁe gba, şigba ehe kàn gbèzán gbeto lọ tọn, po gbèzán yewehodido eton tọn po po oplon osó ji tọn po, to yewehó lẹ mē, podọ to episteli lẹ mē. Yé mēhe yè lèwé gbõn Jiwheyewhe dali lẹ nọ yí Ohó Eton whlá do ayiha yeton lẹ mē. Yé wleawu nado soḁbe po Ohó dopolọ po, bo sọ wà núhe Jiwheyewhe biọ lẹpo.

Aposteli Paul dɛnalɔdó yisenɔ mɔhunkɔ tɔn lɛ po ohógbè he pò, òmò, “*Na Jiwheyewhe jijòho tɔn lɔsu ni klò mì zùn wiwé mɛnmlɛn; yɛn sɔ to dèho hlan Jiwheyewhe dɔ yè ni yí gbigbɔ, ayiha, po agbasa mìtɔn lɛ po whlá to pipa mɛ hlan gigòwá Jesu Klisti Oklunò mìtɔn tɔn whenu. Nugbonɔ wɛ ewɔ he ylò mì, mɛhe nasɔ hɛn ɛn di ga*” (1 TIMOTI 5:23-24).

Owé wiwé ma mɔdona núdepope dogbɔn núyiwà he yè nɔ basi nado hɛnmɛ yín donanɔ po wiwé po to Katoliki gba. Podò ga, E ma sɔ mɔdona núdepope dogbɔn yiylo yé mɛhe ko kú lɛ tɔn dali he jɛ nado yín mɛwiwé lɛ podò alogonamɛtò lɛ gba. Núyiwà he yín onú aboɛ he plónmɛ jeagò. Gbɛtò mliyon donu susu nɔ ylò alogotò wiwé nɛlɛ he ma tlɛ tin lala. Jiwheyewhe wɛ yè dɔ mí ni nɔ ylò, e ma yín yé he ko kú wáyì lɛ gba. Mɛdepope he yè dɔ núyiwà he hlan dóna mɔdona dɔ, núyiwà nɛlɛ tin to kànɛɛsɛ mɛ hɛ yise gbɛtò tɔn, ehe yín yise mɛhe tin to whèzɛtɛn lɛ tɔn, mɛhe dɔ yé tin to kànɛɛsɛ mɛ hɛ yise tógbo yetɔn lɛ tɔn tɔn. Dona nugbo po wiwé yínyín po tɔn nɔ wá sɔn Jiwheyewhe donanɔ po wiwéno dopo kɛdɛ lɔ de. Mɛdepope he ma yín donanɔ po wiwé po to ogbèwhenu etɔn to ofi, nugbo ewɔ ma nasɔ mɔ to okú etɔn godò gba. Odèhiho hlan oɛɔ lɛ ma sɔgbɛ hɛ Biblu mɔ e ma sɔ tin gba.

Aposteli Pita na avàse yisenɔ lɛ to whenuena é to pinpón hlan azán gigonò daho he ja lɔ, òmò, “*Lé onú hele pó na yókonyingbe nɛ, omɛ na hunkɔ wɛ mìwlɛ lo yín to walò wiwé lɛpo mɛ, to jijo-di-Jiwheyewhe tɔn mɛ, na mì ni to nukundo, bo sɔ to mizonmizonji hlan wiwà azán Jiwheyewhe tɔn tɔn...*” (2 PITA 3:11-12).

Mí dóna táhinhon do e ji dɔ, tuklajijɛ míwɔsu lɛ kɛdɛ tɔn ma na pé gba. Klandowiwé wɛ ojomiɔn Jiwheyewhe tɔn he to azónwà to mí mɛ. Mí nɔ dɔ “mowɛ” hlan ɛn bo kɛaloyí Ohó Etɔn lɛpo, bo sɔ nògbè gbɔn yé dali. Klandowiwé yín núhe boawú to whenuena é jó Ede to ojlo Etɔn mɛ na ofligò mìtɔn tɔn wutu. “*Gbɔn ojlo he mɛ yè hɛn mí zùn wiwé gbɔn yíyí agbasa Jesu Klisti tɔn do sánvò whladopo akàn dali*” (HEBLU 10:10).

Ohóta 24

BAPTẸM GBIGBỌ WIWÉ JIWHEYẸWHE TỌN TỌN

Yé mɛhe ko tindo dɔpón nugbo whlɛngan tɔn lɛ mɔ didiɔ gbɔn baptɛm yinylòndo osin mɛ dolé Biblu dɔ dó to oyín Oklunò Jesu

Klisti ɬon mɛ. To alo he mɛ, mɛde nɔ hɛn alɛnɛnɛn po nɛyɔnɛn Alɛnɛn Yɔyɔ mɛ ɬon po sɛ pannukɔn Jiwheyɛwhe. Whenɛnu gblɔndo he Jiwheyɛwhe nɔ omɛ he yise lɔ wɛ yɛn gbɔn baptɛm Gbigbɔ Wiwɛ ɬon dali. Yisɛnɔ nugbo lɛ kɛalɔyɛ huhlɔn dɔpɔn he ɬon sɔn Azɛn Pɛntikosti ɬon gbɛ. Apɔwhɛ susu yɛn winwɛlɛn dogbɔn ohɔta he dali. To anɔdemɛ he mɛ, mɛ na dɛnalɔdɔ onɔ titegbe deɛ to kleun mɛ. Jɛnukɔnna onɔ lɛpo, mɛ dɔna mɔdona pagbɛ he yɛ ko do jɛnukɔnna asiko lɔ gbɔn alokɛyɛ Gbigbɔ Wiwɛ dali. Na pɔndego de, to Azɛn Pɛntikosti ɬon gbɛ, Pita gblɔn gbɔn Gbigbɔ Wiwɛ dali, dɔ, dɔmɔ, yɛ hɛn dɔdai Joɛli ɬon sɛ.

Mɛdepope ma sɔgan dɔ kavi do onɔ devo de do dɔpɔn he mɛ. Ehe yɛn nɛjijɔ huhlɔnɔ he yɛn kɛalɔyɛ gbɔn yɛ mɛhe mɔ jomɛn to nukun Jiwheyɛwhe ɬon mɛ lɛ dali. Aposteli Pita dɔ, dɔmɔ, *“Sɛgba ehe wɛ ehe yɛ dɔ gbɔn yɛwhɛgɛn Joɛli dali: Jiwheyɛwhe dɔmɔ, E na wɔ jɔ to azɛn godo ɬon lɛ mɛ, Yɛn na tɛntɛn sɔn Gbigbɔ sɛ mɛ do gbɛtɔ lɛpo ji; ovisunnu mɛɬon lɛ po oviyɔnnu mɛɬon lɛ po na dɔdɔdai, Dɛpɛ mɛɬon lɛ na mɔ nɛmimɔ, pɔdɔ yɔnhonno mɛɬon lɛ na kudlɔ”* (OWALɔ 2:16-17). Ohɔgbɛ he yɛn, “to azɛn godo ɬon lɛ mɛ” to aloɛɛndɔ owɛ fɔ godo ɬon lɛ kɛɛɛdilɛ azɛn daho to Oklunɔ de yɛn owɛ fɔɬɔn dɔ (2 PITA 3:8). Ehe sɔgbɛ hɛ Nɛninɔ Kosi lɛ ɬon.

Dɔpɔn he yɛn nɛhuhlɔnɔ de, pɔdɔ ɛnɛwutu wɛ e do yɛn pinɛlɛn gbɔn huhlɔn he matindɔ kɔndɔpɔ to nɛyiwɔ, kavi nɛninɔ po hɛndowɔ ɬon po dali gba. Gbɔn kinkɔn Gbigbɔ Wiwɛ ɬon dali, nɛninɔ Gbigbɔ Wiwɛ ɬon sɛnɛnɛ (9) lɛ tin to agbasa Klisti ɬon mɛ kɛɛɛdilɛ e te to Owɛ 1 KOLINTINU 12:4-11 ɬon mɛ dɔ. Gbigbɔ Wiwɛ dɔpɔlɔ wɛ sɔ to azɔnwɔ to agɛn mɛ nado hɛn nɛninɔ Gbigbɔ ɬon sɛnɛnɛ (9) lɛ sɔgbɛ to gbɛzɛn yɛ mɛhe ko kɛalɔyɛ dɔpɔn nɛ lɔ ɬon mɛ lɛ (GALATIA 5:22-23). Fie Gbigbɔ Jiwheyɛwhe ɬon nugbo te, yɛdɔ finɛ wɛ nɛninɔ nɛlɛ po sinsɛn Gbigbɔ ɬon lɛ po te gbɔn ehe mɛ ogbɛ po Jesu Klisti yɛnyɛn po sɔawɛhia te to yisɛnɔ lɛ mɛ. Mɛ matindɔ whenu nado dɔhɔ do zɛnzɛn nɛninɔ nɛlɛ ɬon go gba. Sɛgba kɛɛɛdi devizɔn atɔn lɛ, yɛwɛlɔsɛ lɛ ga yɛn zizɛ do agɛn lɔ mɛ na gigɔ Agbasa Klisti ɬon ɬon.

To Alɛnɛn Hɔhɔ mɛ, Jiwheyɛwhe dɔpagbɛ nado tɛntɛn Gbigbɔ Eɬon jɛgbonu pɔdɔ to Alɛnɛn Yɔyɔ mɛ, yɛ dɔ hɛn mɛ dɔ, Jesu Klisti Ovi Jiwheyɛwhe ɬon wɛ Mɛhe nɔ baptizi omɛ to Gbigbɔ Wiwɛ po miyɔn po mɛ (MATIU 3:11). Luku wɛlɛn ohɔ didɔ he Johanu Baptizi dɔ po ohɔgbɛ hɛlɛ po, dɔmɔ, *“... Nugbo yɛn yɛ osɛn do to bibaptizi mɛ,*

şigba mehe húgan yen ja, afopakan mehe ɬon yen ma sù na tún; ewo we na baptizi mì to Gbigbo Wiwé po miyon po me” (LUKU 3:16). Ohógbè he yín, “baptem” ɬon yín zinzán na baptem awele, dopo to osin me podò dopo to Gbigbo me. Yè baptizi mí do Agbasa Klisti ɬon me bo sò yín hiadogona gbòn Gbigbo Wiwé dali. Kèdèdilé Johanu baptizi omè dó gbòn yinylón yé do osin me dali, mòkèdè we yisenò le dóna yín yinylón do gigò Gbigbo Wiwé ɬon me dó.

Núhe kàn titò whlengan ɬon lepo tin to Klisti me. Ewo we nútitegbe to titò whlengan ɬon me, podò to Ewo me we Jiwheyewhe dá bibènu yóyó lò te. Ewo lò we Oviplónji, Mehe ji Gbigbo jèdo na Gbigbo dopolò nido jèdo yé mehe yín oplónji dopolò taidi Ewłosu. *“Dinvie e sò wà jò whenuena yè baptizi gbèto lepo, we yè baptizi Jesu losu ga, lé é to dèho, yè hùn olon do nùvo, Gbigbo Wiwé sò jete, to ojlemò agbasa ɬon de me di apoe de...”* (LUKU 3:21-22). Jesu Ovi Gbèto ɬon, whenuena É hodè olon hùn do nùvo, podò Gbigbo Wiwé jete to ojlemò agbasa ɬon de me di apoe de. Gbigbo Jiwheyewhe ɬon pavávà to osin nukunta ji to whéwhéwhenu (GENESISI 1). Gbigbo Jiwheyewhe ɬon matindo ninòmè de gba, şigba É do Ede hia to ninòmè he É dè me.

Apájle apoe lò ɬon boawú nado mōdona di apájle lengbovu ɬon. Ovi Jiwheyewhe ɬon matindo ninòmè lengbovu de ɬon gba, şigba É nò zinzonlin jlojlò di gbèto le. Gbòn apájle he ɬon dali, tùmme nugbo lò yín didohia jègbonu to whlenganzón me. Lengbovu avósinsán ɬon lò tindo ninòmè aboè-aboè ɬon to kanlin lepo me podò apoe lò matindo vive gba, şigba e nò kló ede wé sòn hòme. To ojle hóhó le me, Noa dè apoe tònjègbonu sòn aki lò me nado din gbojèten de. Gbigbo Jiwheyewhe ɬon yín jijle do apoe go kèdèdilé É jete do Lengbovu Jiwheyewhe ɬon ji dó nado gbojèdo É me. Jiwheyewhe sogan do Ede hia to ninòmè alopàlopa bo nasò to dopolò yín kakadoi.

Jiwheyewhe ma yín gbèto yonhonò he tindo otán gā de kèdèdilé omè susu ko len dó gba. Yewhegán Danieli mò En dolé di Hóhótó azán le ɬon to kòndopò me he whèdida (DANIËLI 7:9-14). Na É ma yín jijle do ninòmè dinvie ɬon le go wutu we É ma dó sogan whén gba. Adavo whenuena É do Ede hia di Whèdato to ašepipa Eton po nugbo yínyín Eton po me we É do Ede hia kèdèdilé Danieli mò En dó. Mí sogan hia ohó he lò to Owé OSQHIA 1:14 ɬon me to whenuena Johanu mò Ovi Gbèto ɬon to awúsohia dopolò me kèdèdilé

yewhegán Danieli ko mo Hóhótó azán lẹ tọn dó. “*Ota eton po oda eton po we di sekanfun, ye we di kensu; nukun eton so di zodè*”.

E yín hòmehunnu nado mo ninòme vòvo he me Jiwheyewhe ko do Ede hia te lẹ. Gbigbo Jiwheyewhe tọn jete do yewhegán lẹ ji to Alènú Hóhó me, gbọn amisisá po gbodeme po dali to ye me. Dogbọn Johanu Baptizi tọn dali, ye wlán do, é yín gigóna gbọn Gbigbo Wiwé dali sọn adò onọ eton tọn me (LUKU 1:15). Dogbọn Simeoni tọn dali, ye do hlan mí do Gbigbo Wiwé tin to é ji (LUKU 2:25-26). Dogbọn Zakali tọn dali, mí hia do, “... *so góna Gbigbo Wiwé*” (LUKU 1:67). Jenukonna túntún Gbigbo Wiwé tọn, Okluno Jesu ko degbèna aposteli gbọn Gbigbo Wiwé dali (OWALỌ 1:2).

Gbigbo Wiwé nọ wàzón to alọ vòvo me. É nọ dọhó, É nọ hùnnúdo nùvo, É nọ dọdọdai, É nọ plónme, po onú he pò lepo po. Ovi Jiwheyewhe tọn he ye dètón gbọn Gbigbo Wiwé dali we sọ yín Ovi Gbeto tọn ga. To bibènu devizón Eton tọn me, É kealoyí Gbigbo Wiwé. Enewutu, mefligò he ye ji gbọn Gbigbo dopolo dali nọ kealoyí Gbigbo Wiwé kededilé ye tùn ye dó nado yín ovisunnu lẹ po viyonnu Jiwheyewhe tọn lẹ po. To fiñe, ye dè Ovi Jiwheyewhe tọn do devizón Eton me, sigba to ofi ye ko dè visunnu lẹ po viyonnu Jiwheyewhe tọn lẹ po do e me.

Yewhegán hóhó whenu tọn lẹ yín mesámisisána bo sọ mo gbodeme yí, sigba ye ji ye do aihon he me di pipoto gbeto lepo tọn. Whendo wiwé he ye vóji to Jesu Klisti me lẹ jò sọn doten olon tọn me (1 KOLINTINU 15:47). Jonọ podọ whezeto poun we mí yín to aigba he ji, oji aga we otò míton tin te. To oten susu me, yewhegán lẹ ko do wiwá Gbigbo Wiwé tọn jenukon. Podọ ga, Okluno Jesu Klisti Losu dọhó do Whèyidoto go domo, “*Sigba whenuena Whèyidoto lo wa mehe yen na dohlan mi sọn Otó de, yèdo Gbigbo nugbo tọn, mehe tónsọn Otó de...*” (JOHANU 15:26).

To zédai Nisene tọn me, ye do to owé winwlan he yín F. Hauss, Väter der Christenheit, pg. 40 tọn me, domo, “... **Ome dopo he tónsọn Otó po Ovi de po...**” Ohó Jiwheyewhe tọn dèkunnu hézéhézé dogbọn ehe tọn dali. Kededilé Ovi yín awúsohia gbaungba Jiwheyewhe tọn to agbasalan me bo tónsọn Jiwheyewhe me di Emanueli dó, mokede we Gbigbo Wiwé tónsọn Jiwheyewhe me dó. To núyiwa awele me, ye to alodlendó onú awe he tónsọn Ome dopolo me, na Jiwheyewhe we joton yeton, yèdo dòdónu yeton. Ohógbè he

yín, “Yeyi tin hlan Jiwheyewhe Otó, podò hlan Ovi, podò hlan Gbigbo Wiwé...” yín didádai to godo me kẹdẹdilẹ e ma yín mimò dó to Owé Wiwé lẹ me.

E ma yín kinkandai whladopo gẹ lọsu to Ohó wiwé Jiwheyewhe tọn me dọ yẹ nọ sẹn Gbigbo Wiwé gba. Yẹdọ Ovi Lọsu ma yígbẹna gigo depope gba. É dọ, dọmọ, “*Yen ma yi gigo sọn gbẹtọ si gba*” (JOHANU 5:41). Whenuena yẹ dọ hlan En dọ, “... *Mẹplóntọ dagbe, ete yen na wà do dùgú ogbẹ madopòdo tọn*” (LUKU 18:18), Jesu sọ dọ hlan ẹn dọmọ: “... *Etewutu wẹ hiẹ ylo mi medagbe? Mede ma yin medagbe, adavo omẹ dopo, enẹ wẹ Jiwheyewhe*” (LUKU 18:19). To owéfọ godogodo Owé Lomunu tọn me tọn, aposteli Paul dẹnalođó aliho nugbo he ji yẹ na sẹn Jiwheyewhe do, dọmọ: “*Hlan Jiwheyewhe nuyónentọ, dopolo gbọn Jesu Klisti me, mehe gigo tin hlan kakadoi. Nişẹ*” (LOMUNU 16:27).

Whenuena Gbigbo Jiwheyewhe tọn sẹ azónwà po mede po, onú titegbe atọn dele nọ yí tẹnme kẹdẹdilẹ yẹ wlán ẹn dó to Owé JOHANU 16:7-11 tọn me, dọ: “*Gānşo nugbo yen dọ hlan mi: E tin je na mi dọ yen ni yi: na eyin yen ma yi, Whèyídotọ lo ma na wá mi de gba: şigba eyin yen yi, yen na do é hlan mi. Podọ ewọ whenuena é wá, é na gblewhẹdo aihon to agòjijẹ ylando tọn me, dódó tọn, po owhẹda tọn po*”.

Onú atọn hele ma yín jijóđai na hòmehunhun míton gba. Eyín Gbigbo lo wá, jẹnukon, Ewọ na hùn nukun ylandonọ lẹ tọn na yé nido modona núhe ylando yín, “*ylando tọn, na yẹ ma yi mi sẹ wutu: dódó tọn, na yen jei Otó sie de, bo mi ma na mọ mi ba wutu: owhẹda tọn, na yẹ ko dawhẹna ahovi aihon he tọn wutu*” (JOHANU 16:9-11). Mayise otó míton tintan lẹ tọn wẹ hen yé biọ tóliviye po sẹnmejẹ yeton lẹ po me. Ylando mayise tọn wẹ enẹ, e ma yín ylando susu he yín alẹ yeton na mayise wutu gba, şigba ylando mayise tọn dopolo he nọ klán mí sọn Jiwheyewhe de. Owéfọ awe na hen ehe wá hinhónnu. Oklunọ dọ, dọmọ, “*Enewutu wẹ yen dọ hlan mi, dọ, mi na kú to ylando míton me: na eyin mi ma yise dọ yen lo wẹ, mi na kú to ylando míton me...*” (JOHANU 8:24), podọ ga, dọ, “*Nugbo, nugbo, wẹ yen dọ hlan mi, medepope he sẹ ohó sie, bo sọ yi mehe do mi hlan sẹ, é tindo ogbẹ madopòdo, é ma na biọ whẹdida me gba: şigba é tónsọn okú me biọ ogbẹ me*” (JOHANU 5:24).

Densólé Gbigbo Jiwheyewhe tọn to azónwà po omẹ de pò, Satani lọsu nọ sẹ azónwà jeagòdo Jiwheyewhe po ohó Eton po. Aposteli Johanu wlán dọ, dọmọ, “... *Ewo he ma yí Jiwheyewhe sè, ko yí i do basi lalono...*” (1 JOHANU 5:10). Eyín omẹ depope ma yí Jiwheyewhe sè kavi bo ma sọ kẹaloyí azón he yè wà to Jesu Klisti mẹ, e hẹn Ẽn yín lalono. To owhèhó mọhunkọ tọn mẹ, omẹ lọ na nọte to apáwhé kẹntọ tọn ji, bo sọgbè hẹ ẹ bo sọ diọ lalo do otẹn nugbo tọn mẹ. Jiwheyewhe ma sogan yígbèna enẹ gbèdè.

Jenukon, Gbigbo Wiwé nọ dù to ylandono ji na oylanwà mayise eton tọn wutu bo nọ dòn ẹn wá lenvojọ kọn. Enẹgodo wẹ afòdidè awetọ he yín owhèsuna tọn na plán omẹ lọ biọ dódó Jiwheyewhe tọn mẹ. Atòntọ wẹ nuyónen he yín dọ, yè ko dawhèna ahovi aihon he tọn, dọ Jiwheyewhe Lọsu ko dọ ohó whèdida tọn do Satani ji gbọn Gbigbo Wiwé dopolo dali. Kẹdẹdi Owé JOHANU 12 tọn, whenuena yè zé owhèdida do Satani ji, Ogbè Jiwheyewhe tọn yín sisè di ogbè sówanyinyen dahò de tọn, dọ, “*Enewutu agùndaho lọ he site to fine, bo sè e lẹ, dọ osó yènwán: mèdele dọ, Angeli de ko dọhó hlan ẹn. Jesu sọ gblon bo dọmọ, Ogbè he ma wá na yen wutu gba, sigba na miwle wutu wẹ. Dinvie wẹ whèdida aihon he tọn de wá: dinvie wẹ yè na yàn ahovi aihon he tọn jẹgbonu...*” (JOHANU 12:29-31). Satani, mẹhe de ylando lepo tónson ko yín mɛdawhèna dote. Yè ko gbàtana Odàn lọ.

To Azán Pentikosti tọn gbè, yisenọ he yè ko kló bo sọ klandowiwé to nugbo mẹ lẹ góna Gbigbo Wiwé. Omẹ dopodopo sogan hia núhe jò to fine lọ. Enẹ wẹ nútotaji titò wiwé whlengan tọn, yèdọ godo he yè ko whè Jesu do satin go, bọ Ẽ fón bo sọ heji yí olon mẹ, wẹ huhlón túntún Gbigbo Wiwé jẹgbonu tọn soawúhia na omẹ he tin to fine lepo ma na wọnji, sigba bo flín huhlón nújijọ he lọ tọn. Ehe lọ jò kẹdẹdi ogbèdide Jiwheyewhe tọn. “*Ogbè de sọn olon mẹ wá ajiji di ogbè jẹhon sinsinyen tọn, bo sọ gó ohò he mẹ yé sinai te*” (OWALỌ 2:2). E ma yín enẹ he yè ko sè bọ omẹ lepo mọdona gba, sigba enẹ he vọ ede dohia to Yisenọ nugbo lẹ mẹ wẹ onú titegbe lọ. “*Owhè odé tọn taidi miyon tọn tọn do yé ji, bo sọ jẹ do dopodopo yeton ji*” (OWALỌ 2:3). Ofidevo depope matin bọ yè kàndai dọ ogbè huhlónno de taidi jẹhon sinsinyen tọn de wá sọn olon mẹ gba, sigba whedepopenu he yè baptizi Yisenọ to Gbigbo Wiwé po miyon po mẹ, gblondo lọ nọ yín dopolo po ehe jò to Azán Pentikosti tọn gbè

po, do, “*Yé omẹ pó sọ góna Gbigbo Wiwé, bo sọ sẹ ogbè devo yí do to hódọ, kẹdẹdilẹ Gbigbo ná ogbè yé dó*” (OWALỌ 2:4).

To Azán Pentikosti tọn gbè, núdabla daho huhlọnọ awe wẹ sọawúhia. Dopo yín do, Yisenọ lẹ dọhó do ogbè devo lẹ mẹ gbọn Gbigbo dali, podọ awetọ lọ yín do, yé mẹhe wá Jelusalem sọn akọta vòvo mẹ lẹ, modona núhe aposteli lẹ to didọ to ogbè hunkohunkọ mẹ to ogbè yeton titi lẹ mẹ. “*Awuji yé, avò sọ vó yé, yé sọ to didọ hlan yénọzo, do, Pón, Galilitọ ma wẹ yé omẹ he to hódọ hele pó? Etewutu ka wẹ mí omẹ dopodopo do to sisè to **ogbè míton me**, to ofi he yè jì mí te?*” (OWALỌ 2:7-8). To Azán Pentikosti tọn gbè, yé matindo hudo tadena núniná tọn gba. Gbigbo ko wàzón tadena tọn. Yé mẹhe to hódọ lẹ po yé mẹhe to tódọ yé lẹ po tin to amisisá dopolọ gọ. To godo, yé hia núniná tadena tọn do núniná gbigbo tọn sinẹ lẹ mẹ. Nado do, e taidi do, omẹ awe kavi aton sogan dọhó to ogbè depope he Gbigbo dè mẹ, bo omẹ dopo na dètana (1 KOLINTINU 14:27-28).

Gbọn yewhegán Isaia dali, Oklunọ ko dọdọdai nújijò daho he lọ tọn dote, do, “*Na gbọn nùflo dẹkúkú tọn dali, podọ gbọn ogbè devo dali, wẹ ewọ na dọhó he gbẹtọ hele. Na mẹhe é do hlan dọmọ, ehe wẹ gbọje, mìwle do hen núsikọnanọ gbọje, ehe sọ wẹ awumion: gānsọ yé ma to na sè*” (ISAIA 28:11-12). Yín e tẹ yín do Gbigbo Wiwé dọhó gbọn nùflo gbẹtọ lẹ tọn dali to ninòmẹ huhlọnọ de mẹ, yé ma nọ kẹloyí to whedelenu gba. To azán ayidego tọn nẹ gbè, awhànpa vòvo awe wẹ tin to togùn lọ mẹ: “*Awuji yé omẹ pó, yé sọ tin to ayi awe mẹ, yé sọ to didọ hlan yénọzo, do, Ete wẹ ehe yín? Omẹ devo lẹ to vivlẹ do, Omẹ hele góna ovèn yóyó*” (OWALỌ 2:12).

Agbọ ma pé Pita na ohógbè nẹ tọn wutu gba. É wàzón kẹdẹdi gbèdide lọ bo sọ do núhe kàn titò whlengan tọn hia gbẹtọ lẹpo. To hógbè eton mẹ, é do onú titegbe lọ hia bo sọ dèkunnu do, “*Jesu he lọ wẹ Jiwheyewhe zé tite, kunnudètọ ehe tọn mí omẹ pó yín. Enewutu mẹhe yé ko yí adusilọ Jiwheyewhe tọn do zé daga, bo é ko sọ mọ opagbè Gbigbo Wiwé tọn yí sọn Otọ de, é túntún ehe jẹgbonu, ehe mì to mimọ, bo sọ to sisè to dinvie*” (OWALỌ 2:32-33). Gbigbo Jiwheyewhe tọn dopolọ he jẹdo Ovi Jiwheyewhe tọn jì, wẹ sọ jẹdo visunnu po viyonnu Jiwheyewhe tọn he yé fligò lẹpo jì ga. Sọ azán ayidego nẹ lọ gbè, dọpón dopo nẹ lọ yín mimá hlan omẹ Jiwheyewhe tọn lẹpo. To wheleponu, Jiwheyewhe tindo titò Eton he ma nọ diọ gbèdẹ.

To pagbè madó soha Owé Wiwé tọn lẹ mẹ, dopo gè wẹ yè ylo do, opagbè Otó tọn. To opòdo azán kande tọn to fónsonkú Eton godo, Oklunọ míton plón núhe kàn Aholudu Jiwheyewhe tọn núplónto Eton lẹ, podọ núhe É na yé yín gbèdide bo ma yín linlẹn dagbe de poun gba: *“Whenuena é to nùdù po yé po, é dosenna yé do yé yì sọn Jelusalem blo, sigba yé ni note pón opagbè Otó tọn, ehe, é do, mì ko sè sọn onù sie mẹ. Na nugbo wẹ Johanu yí osìn do baptizi: sigba yè na yí Gbigbo Wiwé do baptizi mì, e ma yín azán susu sọn dinvie gba”* (OWALO 1:4-5).

To ojle nẹ lọ mẹ, yèdo aposteli lẹ losu ma modona hézéhézé do Jiwheyewhe ma yín Israeli lẹ kẹdẹ tọn gba, sigba bo yín kosi lẹ tọn ga. *“... yé kanbiọ ẹ do, Oklunọ, hiẹ na gò aholudu jo hlan Israeli to ojle he mẹ lo? É sọ do hlan yé, do, E matin na miwle nado yon owenu kavi ojle he Otó yí do huhlón ede tọn mẹ gba”* (OWALO 1:6-7). To ohó helẹ godo, Oklunọ he fónson oşio lẹ mẹ doalotena azón Eton lẹ do, *“Sigba miwle na mọ huhlón yí whenuena Gbigbo Wiwé wá mì ji: miwle nasọ yín kunnudèto na mi to Jelusalem mẹ, to Jude lepo mẹ, po Samalia po, podọ jẹ opòdo aigba tọn”* (OWALO 1:8).

Alokeyí Gbigbo Wiwé to dandan mẹ kẹdẹdi azónwànú na devizón de, yèdo na yewhehó Jesu Klisti tọn dido hlan opòdo aigba lepo tọn. Kunnudèto nugbo Jesu Klisti tọn lẹ dóna tindo dopón Eton to huhlón fónsonkú Eton tọn mẹ, bo sọ sinyenlin to asepipa Gbigbo Wiwé tọn mẹ. To ojle aposteli lẹ tọn mẹ podọ to godo ga, yé mēhe yise tindo dopón dopolo. Dopón he lọ kàn yé mēhe yise lẹ. Whenuena Paul pé ogbè núplónto dele tọn to Efesu, é kànbiọ yé hadopolo do, *“... Miwle ko mọ Gbigbo Wiwé yí sọn whenu mì ko yise?”* (OWALO 19:2).

Omẹ dele nọ plónmẹ do, omẹ de nọ mọ Gbigbo Wiwé yí whenuena yè ko hen ẹn wá yise mẹ matin dopón nugbo he lọ. Paul to kinkànbiọ titegbe do, eyín núplónto nele ko mọ Gbigbo Wiwé yí sọn whenu yé ko yise. Gblondo lọ wẹ yín do, *“... Yé sọ do hlan ẹn, do, miwle ma ko sè jẹ mọ do Gbigbo Wiwé de tin. É sọ do hlan yé, do, Ete mẹ wẹ yè ka baptizi mì do? Yé sọ do hlan ẹn, do, Do baptem Johanu tọn mẹ. Whenenu wẹ Paul domo, nugbo Johanu yí baptem lenvojọ tọn do baptizi, bo sọ do hlan gbeto lẹ do yè ni yí ewo he ja to godo ewo tọn sè, enẹ wẹ, Jesu. Whenuena yé sè ehe, yè baptizi yé to oyín Jesu Oklunọ tọn mẹ. Whenuena Paul sọ dealo do yé ji, Gbigbo Wiwé wá yé ji;*

yé ogbè devo do dó to hódò bo sọ to didòdai” (OWALO 19:2-6). Yè baptizi yé mehe yise to osin po Gbigbo Wiwé po me.

Filippi tindo dopón huhlòn vofón tọn de to otò Samalia tọn me, to enegodo we aposteli Pita po Johanu po wá, “*Yé mehe hodè na yé, whenuena yé jete wá, na yé nido mo Gbigbo Wiwé yí*” (OWALO 8:15). Owendagblátò owhe kanwe-kò donu kòtò tọn me tindo vofón dahò lẹ, bo nọ dòn omẹ susu, bo nọ yí núniná dahò bo sọ nọ tonyi. Yé ma nọ doyewehé dogbon baptẹm Biblu tọn dali gba, podò núhe yé nọ dlenalódó di Gbigbo Wiwé yín whinwhan he ma nọ den lẹ kedẹ. Yé dá ninòmẹ de dai, podò to awubla de me, enẹ we nado dọ, dọ Gbigbo Wiwé den do yé solé yé to nukonyi dó.

Jiwheyewhe wàzón to Pita po Koneliosi po me to ninòmẹ huhlònno de glọ to ojẹ dopolọ me, bo hen omẹ Jiwheyewhe tọn lọ wá owhe mekanwe-kòwhàngán he dibusi Jiwheyewhe tọn lọ gbè. Whenuena Pita ko jẹ onú titegbe lọ ji to yewehédidọ eton me, Gbigbo wiwé jẹdo yé mehe tin to oten lọ me lepo ji. “*E sọ jiwu do yé omẹ owhegbo tọn lẹ, sọha omẹ he hodo Pita wá lẹ tọn, na yé kòn núniná Gbigbo Wiwé tọn do Kosi lẹ ji ga wutu*” (OWALO 10:45). Baptẹm osin me tọn po Gbigbo tọn po yín kinkandai to agùn tintan me bọ gbèdide he bọdo e go lẹ ma sogan yín didiọ to egbé gba.

Ehe yín onú he go yé dóna payi, dọ whenuena Pita dọhó hlan agùn lọ to Jelusalem to nújijọ he me, dọmọ, “*Lé yen sẹ hódò, Gbigbo Wiwé jete do yé ji, dilé é jete do mí ji dó to whéwhénu*” (OWALO 11:15). To núyiwà he kàn gbigbo gbèzán míton tọn lepo me, mí dóna gòyì whéwhénu, yèdọ dódónu tintan lọ ji. To egbé, onú lepo ma sọ tin to hinhonnu kededilé yé sọawúhia dó to whéwhénu gba. Yè gbésọ to ohógbè dopolẹ lọ zán, sigba yè ma nọ tindo dopón dopolọ gba.

Ehe yín dohia gbọnvo de he nọ hodo azón Gbigbo Wiwé tọn lẹ. Ewo we Hòmẹladoto, Mepłóntò, Mehe nọ plánmẹ gbọn nugbo lepo me, po onú he pò lepo po. Oklunọ dọ, dọmọ, “*Yen gbésọ tindo onú susu nado dọ hlan mì, sigba mìwle ma sogan hen yé to dinvie gba. Sigba whenuena ewọ, Gbigbo nugbo tọn wá, ewọ na plán mì biọ nugbo lepo me: na ewọ ma na dọhó sọn ede me gba, sigba onú depope he é na sè, ehele we é na dọ: é nasọ lá onú he ja jijọ gbè lepo hlan mì. Ewo na pagigona mì; na é na dè sọn sie me, bo na lá ẹ hlan mì. Onú he Otọ tindo lepo depope sie we: enewutu we yen dọ, ewọ na dè sọn sie me, bo na lá ẹ hlan mì*” (JOHANU 16:12-15).

Núdepope he yín Jiwheyewhe ɬon, Klisti ko flí yé gò dote, podò enewutu, yé do yín Jiwheyewhe ɬon. Podò yé mehe yín Eton lepo kealoyí Gbigbo Eton, enewutu we yè do wlán en do, “... *Eyín omẹ de matindo Gbigbo Klisti ɬon, ewo ma yín ode to omẹ eton le me*” (LOMUNU 8:9). Gbigbo nugbo ɬon lo plón mí núhe tin to Ohó Jiwheyewhe ɬon lepo go. É do kànşışa lepo hia mí bo so ná wuntuntun ojo po titò Jiwheyewhe ɬon po mí. Ovi Jiwheyewhe ɬon lepo jó yédele hlan pinplán Gbigbo Wiwé ɬon, “*Na omẹ soha he yè hleali gbọn Gbigbo Jiwheyewhe ɬon dali, yé we ovi Jiwheyewhe ɬon*” (LOMUNU 8:14). To wbeleponu, Gbigbo Jiwheyewhe ɬon no plánme kededi Ohó Jiwheyewhe ɬon.

Podò ga, to pinpón hlan fónsonkú tintan me, yèdò didiò agbasa kúkú míton ɬon, mí tindo hudo huhlón Gbigbo Wiwé ɬon, matin ehe didiò matin gba. “*Şigba eyín Gbigbo omẹ he zé Jesu tite son oşio le me ton nonò mí me, ewo omẹ he zé Klisti tite son oşio le me na gbọn Gbigbo eton he nonò mí me dali diò agbasa kúkú míton do ogbè*” (LOMUNU 8:11). Ohógbè he yín “eyín” we omẹ lepo no zán. Eyín ... whenenu, eyín e ma yín ...? To ofi, yè do tùnme ohó he lo ɬon hia mí hézéhézé. **Eyín** Gbigbo nonò mí me, e **na** jò. **Eyín** ewo **ma** nonò mí me, e **ma soğan** jò gba, yèdò agbasa kúkú lo ma soğan yín didiò gba. Aposteli Paul táhinhón do linlen he lo ji dolé domo, “*Na nukundo núdidá ɬon notepón osohia ovi Jiwheyewhe ɬon le ɬon. ... Na yè na whlen núdidá losu son meglono hengble ɬon me do medekannuje he dó gigo ovi Jiwheyewhe ɬon le ɬon me. ... E ma so yín yewle kede, şigba milosu ga, he tindo sinsen tintan Gbigbo ɬon le, yèdò milosu to winwen to ohò míton me, bo to tenopón sododovi, ene we do, ofligò agbasa míton ɬon*” (LOMUNU 8:19-23).

Susu to ovi plónji le me tindo sinsen tintan Gbigbo ɬon le, yèdò Ohia Jiwheyewhe ɬon po kàndeji po, do e ma yín alindon yeton le kede we yè fligò gba, şigba agbasa kúkú yeton na yín didiò to koliléwá Jesu Klisti ɬon whenu. Yè dlenalodó Gbigbo Wiwé kededi ohia podò ga di amisisá. “*Omẹ he to mí henlodo po miwle po to Klisti me, bo so yí amisisá do dè mí, we Jiwheyewhe: Mehe ko so dohia mí go ga, bo so ná gòdenú Gbigbo ɬon omẹ to ayiha míton le me*” (2 KOLINTINU 1:21-22). Jesu we Klisti lo, Meyíamisisádodè lo (OWALO 3:19-21; OWALO 10:38). Ohógó he yín “Klisti” to ewlosu me yín “meyíamisisádodè”, enewutu, yisenò he yè yíamisisádodè po Gbigbo Wiwé po lepo yín iyilo do “Yisenò le”. E na

sinyenawuna meḍepope he ma keḗloyí Gbigbo Wiwé to ninòme Biblu tòn me, bo ma yín meyiámìsisádodè kavi mehe yè dohiagona gbon Gbigbo dopolo dali nado hen meḍe yín Yisenò nugbo.

To núyiwà lepo me, okún awe we tin, podò enewutu to wheleponu, meḍe sogan mò dagbe lò po ylankan lò po. Oklunò míton ma na avàse dogbon Jesu lalonò lè tòn dali gba, sigba Klisti lalonò he yè sámìsisána lè, bo sò dḗnalòdó yé di yewhegán lalonò he na soawúhia to azán godo tòn lè me. Ene we nado dọ, dọ meyiámìsisádodè lò tin to yé mehe yín máheto to zinzán agòjedo-Klistigoto lò tòn me, keḗdi dọ yé jeagòdo Ohó lò to núyiwà dele me, podò enewutu we yé do jeagòdo-Klisti nugbo lò. *“Na Klisti lalonò lè po yewhegán lalonò lè po na fón, bo na yí ohia daho po azón dabra lè po hia; sòmò nado henmebu, eyín e sogan yín wiwà, yèdọ meşinyanşinyan lè”* (MATIU 24:24). Jiwheyewhe túntún Gbigbo Eton jeḗgonu di jikun huhlònno de do agbasalan lepo ji. Nado táhinhón do whèhó he lò ji, e ma yín dọ jikun we gba, adavo di to jinukun he yè do dó aigba he yín ayiha me. *“... na é hen owhe eton vé do omé ylankan lè ji, podò do omé dagbe lè ji, bo sò jikunja do dódónò lè ji, podò do mawàdódónò lè ji”* (MATIU 5:45). Meyiámìsisádodè susu tin to ojle godogodo tòn me, yèdọ mehe ma soḗbè he Ohó Jiwheyewhe tòn gba. Omé mohunko tòn lè ko soawúhia to opòdo owhe kanwe-kò Yisenò tintan lè tòn me. *“Yé tónson mí de jeḗgonu, sigba yé matin to mí me gba; na eyín yé ko tin to mí me, matin núdón yé do note po mí po: sigba yé tónyì na yè nido sohia dọ yé omé pó ma son mí me gba”* (1 JOHANU 2:19).

To Owé MATIU 7:21-23 tòn me, Oklunò míton dḗnalòdó awhànpa he yí oyín Eton do wà onú dahodaho lè, sigba yé ma jó yédele nado lezùn apáde titò Jiwheyewhe tòn tòn gba, podò enewutu we É ma do yón yé gba. Yín eyín dọ É plónme dogbon yewhehódoto daho televizon me tòn lè dali, kavi dogbon whinwhan huhlòn Gbigbo tòn lè dali, yewhegán he nọ wà nújawu lè podò whinwhan alopálopa azán egbé tòn lè tòn, yé mehe ma jó yéde na Ohó lò bo ma sò dó osi na Klisti di Ota lò gba, Jiwheyewhe keḗde we modona. Yé nọ zán oyín Eton to whedepopenu he yé do hudo Eton, sigba ene we yín, dọ:

“Na aigba he to osin ojikun tòn he to jija do e ji whèwhè zé nù, bọ e sọ nọ wú omá he je na yé he nọ jla e do lè, e mọ dona yí to Jiwheyewhe de: sigba ehe to vewun po tewun po sèn, yè gbé e, e ma

den do ovivà; opòdo mèheton yè na simiyon” (HEBLU 6:7-8). Nado do poun do, eyín yè tindo dopón pentikosti ton e ma pé gba. E dóna yín jiunkun Ohó Jiwheyewhe ton dopolo ehe ji Gbigbo Wiwé dóna jedo bo hen sinsèn Gbigbo ton kededi yisenò whenu tintan ton le. Jesu Oklunò míton, ma do gbèdé, do, “Mì na yón yé gbòn núniná yeton le dali” gba, sigba, “... gbòn sinsèn yeton le dali we mì na yón yé”. Dopón po núniná le po soğan tin to awhànpa awele me, yé soğan yín dagbe kavi ylankan, sigba sinsèn nugbo Gbigbo ton le dóna yín mimò to jinukun nugbo Jiwheyewhe ton le he yè dohiagona gbòn Gbigbo Wiwé dali. Amìsisá tin to omẹ susu ji sigba ohia lo tin to oviplónji he yè de le kedé ji. Yé nọ zé yédele jledo Ohó Jiwheyewhe ton go to wheleponu.

To owé eton le me hlan agùn Efesu ton, aposteli Paul wlán do, “*Mèhe go mìwle dotudo ga, ehe godo mì ko sè ohó nugbo ton lo wendagbe whlengan míton ton; podò ehe godo mì ko yise ga, mèhe me yè yí Gbigbo Wiwé opagbè ton do dohia mì go te. Ehe yín gòdenú ogú míton ton, kaka je ofligò adokun he yè hò na pipa gigo eton ton me*” (EFESUNU 1:13-14). To nugbo de me, ehe ma yín hùnwhe sinsèn ton de gbòn yewhéhódotò de dali gba, adavo dopón huhlòn-nọ he wá sọn Jiwheyewhe de. Mí dohia po ohó hele po, do, “*Mì hen hòmegblena Gbigbo Wiwé Jiwheyewhe ton blo, mèhe yè ko yí do dohia mì go je ofligòzàngbè*” (EFESUNU 4:30).

Ohóta 25

DIDÈ – DIDÈ JENUKON

Nado yín didè gbòn Jiwheyewhe dali soğan yín didè jenukon na devizón de kavi azón de. Didè yín mimò to gbeto yínyín Ablaham ton me, podò to godo me to Israeli me. “*Sigba hiẹ Israeli, devi sie; Jakòbu mèhe yen ko dè, okún Ablaham, honton sie ton, Mèhe yen hen sọn opòdo aigba ton, bo yen sọ ylo we sọn omẹ gágán finẹ le ton de, bo sọ do hlan we, domo, Hiẹ we devi sie; yen ko dè we, yen ma zé we dlangbe gba. A dibu blo; yen na tin po hi po: A dòyanú we blo: na yen we Jiwheyewhe towe: Yen na ná huhlòn we; yen na goalona we; nugbo, yen na yí adusilo dódo sie ton do zé we daga*” (ISAIA 41:8-10).

Kedédilè e te po yewhégán le po dó, Jelemia losu dèkunnu dogbòn devizón eton po azónzónmẹ eton po dali, domo, “*Whenenu we ohó*

Oklunọ ɬon wá dè, ɖomọ, whẹpo yẹn do dó we to ohòmẹ yẹn ko dè we; podọ whẹpo hiẹ do ɬonjẹgbonu sọn adò mẹ yẹn ko lẹ we wé, podọ yẹn ko yí we do dè yẹwhẹgán de hlan akọta lẹ lọ” (JELEMIA 1:4-5).

Sọn whẹndo wiawe Israẹli ɬon lẹ mẹ, Jiwheyẹwhe dè whẹndo Levi ɬon na yẹwhenọdùta. *“Podọ eyín de sọn hòngbo towe lẹ de-pope mẹ jẹgbonu sọn Israẹli lẹpo mẹ wá, fie é wáwási te, bo wá po ojlo alindon eton ɬon lẹpo po jẹ oten he Oklunọ lọ na dè lọ mẹ” (DEUTELONOMI 18:5).*

Sọn ovisunnu Jẹsẹ ɬon lẹpo mẹ, Jiwheyẹwhe kealoyí Davidi bo sọ dè nado yín ahọlu to omẹ Eton lẹ ji (1 SAMUẸLI 16:5-13).

Jesu Lọsu dè aposteli lẹ na azon vive de. *“Miwẹ ma wẹ dè mi gba, şigba yẹn wẹ dè mi, bo sọ naşẹ mi ɖọ mi ni yi bo hen sinsen ...” (JOHANU 15:16).*

Oklunọ ɖohó hlan Ananiasi to kòndopó po didiọ Paul ɬon po mẹ, ɖomọ, *“... To yi yi na dewe: na núzinzán didè de wẹ ewọ yín hlan mi, nado hen oyín şie yi Kosi lẹ, po ahọlu lẹ po, po ovi Israẹli ɬon lẹ po nukon” (OWALỌ 9:15).* Gãnsọ didiọ lọ yín ɖopón ogbè ɬon to godo, Paul yín meɖedovo sọn ohò onọ eton ɬon mẹ keɖedi yẹwhẹgán hóhó whenu ɬon lẹ. *“Şigba whenuena e jlo Jiwheyẹwhe, mehe klán mi sọn ohò onọ şie ɬon mẹ dovo, bo sọ ylo mi gbọn ojomiọn eton mẹ, nado do Ovi eton hia to yẹn mẹ ...” (GALATIA 1:15-16).* Totaji, núhe Paul wlán hlan agùn Kòlintinu ɬon soawúhia, ɖomọ, *“Na mi mọ oylo míton, memesunnu emi, ɖọ e ma yín núyóntọ susu gbọn agbasalan ɬon mẹ, e ma yín huhlónnọ susu, e ma yín megbōgbo susu wẹ yé ylo gba; şigba Jiwheyẹwhe ko dè onú aihon ɬon lẹ he nulu nado dowinyan núyóntọ lẹ; Jiwheyẹwhe ko sọ dè onú mado-gan aihon ɬon lẹ ... na agbasalan de ma na do doawàgun to Jiwheyẹwhe nukon” (1 KOLINITNU 1:26-29).*

Na mí nido mọdona hézéhézé, mí tindo hudo owéfo devo lẹ ɬon dogó na hendote míton, nado ylo omẹ podọ nado dè omẹ yín núvòvo awe bo sọ to alòlèndó awhànpa vòvo awe. Meɖidè lẹ lọsu sọ yín meyiylọ ga, şigba meyiylọ lẹpo ma yín meɖidè lẹ gba. To oló alowle hùnwhe ɬon mẹ, Oklunọ míton ɖọ, ɖomọ, *“Na omẹ susu wẹ yè ylo, şigba pẹvi de wẹ yè na mọ dè” (MATIU 22:14).* Meɖidè sọn whèta agùn dopodopo ɬon mẹ lẹ yín awhàngbatọ he na dùgú opagbè lẹpo

ton to owen sinawe owhèta agùn sinawe lẹ ton ton me (OSOHIA 2 po 3).

Meiyilo lẹ yise to Jesu Klisti me di whlengantọ yeton titi, sigba bo ma dike na ye ni plan ye gbọn nugbo lepo me, podọ, enewutu we ye ma do sogan sogbè he Ohó Jiwheyewhe ton to gigo me. Nugbo, oyin yeton lẹ yin winwlan to owe ogbè ton me, bo ye na bio ogbè madopodo me to Whèdajan Ofin Wéwé lo ton nukon (OSOHIA 20:11-15). To Owé OSOHIA 17:14 ton me, ye do hlan mí dogbon avunhihò Lengbovu lo ton po awhangbigba Eton ton po dali, podọ ye so do hlan mí dogbon susu awhangbatọ he na wa tin to aga lẹ ton dali. Ohógbè aton hele yin zan hlan awhanpa he lo lepo, do, meiyilo po mesinsinyan po, podọ nugbono. “... na ewo we Okluno okluno lẹ ton, Aholu aholu lẹ ton: podọ yen ga na gbawhan ye he tin to ede lẹ, meiyilo, mesinsinyan, nugbono”.

Ye dohó do Meffligoto lo po meffligo lẹ po go di mesinsinyan Jiwheyewhe ton lẹ. “*Pón devi sie, mehe yen goalona, mevive sie, mehe go hómé sie hundo ...*” (ISAIA 42:1). “*Miwle we kunnudeto sie, we Okluno do, devi sie he yen ko de ...*” (ISAIA 43:10; MATIU 12:18). Jenukon hómehunhun Jiwheyewhe ton wa Medide Eton ji, podọ gbọn Ewo me bo wa medide lepo ji (MATIU 3:17; MATIU 17:5). Mowe e na wa sise me do, yedo nuhe ye do to jiji Meffligoto miton ton whenu, do, “*Gigo hlan Jiwheyewhe to olon aga, podọ jijoho to gbeto meheme ewo yin hómehunno te lẹ senšen*” (LUKU 2:14). Gbeto dele tin to aigba ji he hen hómehunhun Jiwheyewhe ton gbọn ojomi on Eton dali.

Nado yin mesinsinyan, e sogbè he mehe ye ko de jenukon. Didè dopo ge we tin na whlengan, podọ didè jenukon dopo ge na azon dopolo. Ovi he ye ko ji to owhe fo (2,000) he wayi hunko lẹ me, ko yin didè jenukonna dodo aihon ton. Enewutu, nado pon hlan godo, Ewo yedo Ovi lo sogan dohó dogbon Gigo Jiwheyewhe ton he É tindo whopo aihon do jo. “*Dinvie, Otó È, yi dewe titi do pagigona mi po gigo lo po he yen ko tindo to de we whopo aihon do jo*” (JOHANU 17:5). Ohógbè he yin “jenukonna dodo aihon ton” ko yin zinzan to alodlendo titò whlengan ton me. Ohógbè he lo dohó do whéwhénu go, whenuena Logos tonsón gófla madopodo Jiwheyewhe ton me, enewutu we É do “tin po Jiwheyewhe po” (JOHANU 1:1). To ojle ne me, ye ko de visunnu po viyonu Jiwheyewhe ton lepo po to Klisti me. Enewutu we ye do pagigona ye po gigo dopolo he É ko tindo

kaka jẹ awúsohia whenu meḥligò lẹ ẗon to Apájẹ Eẗon mẹ. “*Otò, ehele he hiẹ ná mi lẹ yẹn jlo do ofi he yẹn te yéwle ga ni tin to dè; na yé nido to gigo sie he hiẹ ko ná mi pón: na hiẹ yinwanna mi jenukonna jijo aihon ẗon*” (JOHANU 17:24).

Ohó dopolọ yín didọ hlan meḥligò lẹ keḋedilé yè do ẹ hlan Meḥligòtọ lọ dó. Yè ko dè yé omẹ pọ jenukonna dòdó aihon ẗon. “*Yèdo dilé é ko dè mí to é mẹ jenukonna dòdó aihon ẗon, na mí nido yín wiwé, podọ matin mọdo do omẹ go to nukon eton to owanyin mẹ: mehe ko dè mí na sọdodovi ovi lẹ ẗon gbọn Jesu Klisti mẹ na ede, keḋedi hòmedagbe ojlo eton ẗon*” (EFESUNU 1:4-5). Jiwheyewhe he yín madopòdo, ko dè titò Eẗon tónjẹgbonu whẹpo aihon do jò, bo sọ hẹn onú dopolọ sẹ to ojle lẹ mẹ kaka ojle nado biọ madopòdo mẹ.

Aposteli Pita dòhó dogbọn Lẹngbọvu Jiwheyewhe ẗon he mado mọdo go, dòmọ, “*Mehe yè ko yónendai nugbo jenukonna aihon dòdó, sigba bo sọawúhia to opòdo ojle hele ẗon na mì*” (1 PITA 1:20). Yè ko dè meḥligò lẹ jenukon to Ewọ mẹ. Enẹwutu, oyín yeton do yín winwlan to owé ogbè ẗon Lẹngbọvu lọ ẗon mẹ jenukonna dòdó aihon ẗon. “*Podọ yé he tin to aigba go lẹ na nọ sèn en, oyín meheton yè ma wlan do ogbè owé Lẹngbọvu lọ ẗon mẹ lẹ, he yè ko hù sọn whenu aihon ko jọ*” (OSOHIA 13:8).

To Alènú Hóhó mẹ, Jiwheyewhe ko dè Israẹli nado yín nútindo dèdovò Eẗon. “*Na gbẹto wiwé de wẹ hiẹ hlan Oklunọ lọ Jiwheyewhe towe, podọ Oklunọ lọ ko sọ dè we nado yín gbẹto vò de hlan ede, sọn akọta he tin to nukunmẹ aigba lọ ẗon ji lepo mẹ*” (DEUTELONOMI 14:2). Sọn núpínpón agùn Alènú Yóyó ẗon he yín akọta lepo ẗon mẹ, aposteli Paul wlan do, “*Gbọn wẹndagbe dali, kẹntọ wẹ yé na mìton wutu: sigba gbọn medidè dali, meyinwanna wẹ yé na otọ lẹ ẗon wutu*” (LOMUNU 11:28).

Didè jenukon nọ plánmẹ biọ didètọn po klandowiwé po mẹ gbọn Gbigbo Wiwé dali. Isaleli ma ylo ede bo sọ klán ede dovò na ede gba. Núyiwà wiwé de wẹ, podọ enẹwutu wẹ yé do yín meḋèdovò wiwé hlan Oklunọ lọ, do, “*... whenenu wẹ miwle na yín adokunno vive de hlan mi sọn sẹnsẹn gbẹto lepo ẗon: na aigba lepo wẹ sie: miwle ma na yín aholudu yewhenọ lẹ ẗon de, podọ akọta wiwé de hlan mi*” (EK-SODUSI 19:5-6). Nado dòhó hlan Yisenọ Alènú Yóyó mẹ ẗon lẹ, aposteli Pita wlan do, “*Sigba mì wẹ whẹndo he yẹn dè, mehe yín tado*

yewhenodùta tòn, akòta wiwé, gbeto na nùdido Jiwheyewhe tòn titi ...” (1 PITA 2:9).

To owéfò he mí na hia mę, aposteli Paul dọhó do ehe ji ọmọ, *“Podọ mí yónen dọ onú lẹpo wẹ to azónwà dopọ na dagbe hlan yé he yinwanna Jiwheyewhe, yèdọ hlan yé he yín meyiylọ lẹ kẹdẹdi lendote eton. Na mehe é yónen jenukọn, ewọ wẹ é ko dè nado yín mẹkèndopọ hlan apájẹ Ovi eton tòn, na ewọ nido yín plónji to mẹmesunnu sùsù sẹnsẹn. Podọ mehe é dè, yé wẹ é ylọ ga; podọ mehe é ylọ, yé wẹ é sùwhẹna ga: mehe é sọ sùwhẹna, yé wẹ é pagigona ga”* (LOMUNU 8:28-30).

Nugbo, Jiwheyewhe ma mọ onú dagbe de to gbeto mę fie dali É sọgan bẹ sọn po é po gba. Nugbo, núdepope matin to finẹ gba. Jiwheyewhe kẹdẹ de wẹ whlẹngan tónsọn wá. Jiwheyewhe mọ gbeto lẹpo hlan Klisti mę. Gbọn mọwẹ he É dọ tòn dali wẹ yè kẹaloyí męfligò lẹ te. To Ewọ mę ga wẹ yè ná Nişẹ po oviyínyin po te (2 KOLINTINU 1:20). Kunnudidè Owé Wiwé lẹ tòn yín hùndonùvo bo sọ góna ayajẹ. É ko mọ Omẹ Eton lẹ jenukọn bo sọ dè yé na ogbẹ madopòdo. Męhe mọdona onú lẹpo sọgan şinyan omẹ bo sọ dè omẹ to ojẹ dopolọ mę. *“Whenuena Kosi lẹ sè ehe, yé jaya, bo sọ pagigona ohó Oklunọ tòn: omẹ sọha he yè dèdo ogbẹ madopòdo mę lẹ yise”* (OWALO 13:48).

Didè he ma sọn ojlo gbeto tòn mę gba. Jiwheyewhe degbè ojlo Eton tòn, şigba bo ma dotukla mędepope nado wà ẹ. Gbèdide linlẹn Eton tòn wẹ yín dọ: *“Męhe to jijlo dọ yè ni whlẹn omẹ popo gán, podọ na yé ni wá oyónen nugbo tòn kòn”* (1 TIMOTI 2:4). Na Jiwheyewhe yín Męhe mọdona onú lẹpo, Ewọ sọ mọdona męhe na kẹaloyí whlẹngan podọ męhe sọgan gbé ẹ lẹ. Mędepope he ma wá Jiwheyewhe de gbésọ to aganu hlan Ẹn. Mędepope he gbé nado yín whinwhlẹngan gbésọ to dindongbenu. Enewutu wẹ É do sọgan mọ yé męhe ko yise to É mę jenukọn lẹ bo sọ dè yé na whlẹngan jenukọnna dódó aihon tòn.

Whlasusu wẹ ohógbè Paul tòn he é yí sọn Owé Alènù Hóhó tòn mę he mí mọ to Owé LOMUNU 9:15-18 tòn mę, ehe yè mọdona jẹagò, dọ, *“Na ewọ dọ hlan Mọse, ọmọ, yẹn na wà leblanuna męhe yẹn na wà leblanuna, yẹn nasọ tindo awubla na męhe yẹn na tindo awubla na ... Enewutu wẹ é wà leblanuna męhe é na wà leblanuna, podọ męhe é jlo é hen ayiha sinyenna”* (LOMUNU 9:15-18). Yé męhe wá Ede lẹ na mọ leblanu yí. Yéwẹ wẹ męhe mọ ojomion

Eton po wanyinna po yí. Ohógbè he yín sùsè hlan yé dọmọ, “*Enẹwutu e ma yín ewọ he to jijlo ọn, kavi ewọ he to wezundo ọn, sịgba Jiwheyewhe he do leblanu hia ọn wẹ*” (LOMUNU 9:16). Jiwheyewhe ma sọgan wà leblanuna na yé mēhe ma wá Ede lẹ gba. Yé mēhe tin to aganu lẹ hẹn ayiha yeton lẹ sinyen bo ma sọ yígbè-na Jiwheyewhe ni wàzón po yé po. Jiwheyewhe ma nọ diọ linlẹn Eton nugbo lọ gba. Adavo dọ ni hẹn yé wá sùsè mẹ do yé mēhe yí I sè lẹ ji. To nukonyiyi mẹ, mí hia dogbon núnzán hòmegble ọn he yè wleawu dai hlan vàsùdo ọn dali. Yé wẹ mayisenọ lẹ. Yé ma jlo nado tindo núdepope po Jiwheyewhe po gba. Hòmegble Jiwheyewhe ọn tin to omẹ nẹlẹ ji, yín e tẹ yín dọ yè bẹ hòmegble Jiwheyewhe ọn sè gbọn Klisti mẹ. Mèdele tin he ma kẹloyí ohógbè túndote ọn bo sọ gbẹ ohógbè dopolo, podọ enẹwutu, yé gòsì whègbledo mẹ. Mèdepope he ma wá Klisti de, ewọ ji wẹ hòmegble Jiwheyewhe ọn na hùnzò do, na azónwàdota ofligò ọn lọ ma yín zinzán kavi alokeyí gba.

Lukifeli zán ojlo ede titi ọn nado jẹgòdo Jiwheyewhe. Ewọ po mēhe hodo é lẹ po ma sọgan litaina ojlo Jiwheyewhe ọn gba. Mèdele tin he ma sọgan litaina titò Jiwheyewhe ọn gba. Jiwheyewhe sọgan hẹn ojomiọn, po jonaylando po podọ ofligò pipé wá na yé mēhe kẹloyí lẹ taidi núniná de gbọn yise dali. Yé nido kẹloyí didiọ whèsùna ọn gbọn Klisti mẹ.

Yè dọ hlan mí, dọ, “*Na ojomiọn Jiwheyewhe ọn he hẹn whlẹn-gan wá ko sọawúhia omẹ popo*” (TITU 2:11). Oyọ Jiwheyewhe ọn lọ tin hlan omẹ lẹpo, dọmọ, “*Mì wá dè, mì he to tuklajẹ, bo yè do agbàn pinpen na lẹ, yen nasọ ná gbojẹ mì*” (MATIU 11:28). Sịgba omẹ lẹpo ma wẹ wá Ede gba. Na yé ma tùntóai hlan oyọ Eton wutu. Yèdọ yé mēhe to ohó Eton din lẹ ga, mèdele tin to yé mẹ he tindo linlẹn gbónvò bo ma sọ tindo kòndopó mède titi ọn hẹ Oklunọ Whlẹn-gantọ yeton gba. “*Mì owé wiwé lẹ din mọ, na mì len dọ yé mẹ mì tindo ogbè madopòdo te wutu; podọ ehele sọ wẹ yé he to kunnudè na mi. Mi ma sọ jlo na wá dè, na mì nido tindo ogbè*” (JOHANU 5:39-40). Dindinpon to Biblu mẹ po núnyonen gbẹtọ ọn lẹ pinplón po yín ovọ, eyín mēdopodopo ma wá Jiwheyewhe de bo kẹloyí ogbè madopòdo. Oklunọ dọ, dọmọ, “*... Eyín ové hú mèdepope, mì gbọ é ni wá dè, bo nù*” (JOHANU 7:37). Gbẹtọ sùsù ma wá na ové to yé hú wutu gba.

Ohógbè he tin to Owé LOMUNU 9:18 ɽon mɛ, do, “... *podò mɛhe é jlo wɛ é hɛn ayiha sinyenna*” yín gbènimá gbɔn huhlɔn dali. Jiwheyɛwhe ma sɔgan jɛagòdo ojlo gbɛto ɽon gba. Dó É ma jlo do gbɛto ni bú gba, na eyín ojlo didò Eton do, omɛ lɛpo ni yín whinwhlɛngan bo wá oyónɛn nugbo ɽon mɛ, ʃigba eyín gbɛto ma jlo núhe Jiwheyɛwhe jlo, Jiwheyɛwhe nò yígbèna ojlo gbɛto lɔ ɽon. Jiwheyɛwhe dá gbɛto nado tin to mɛdekannu sɔn whéwhénu. É ma nò hɛn gbɛto gannugannu, podò nugbo, é ma sò nò hɛn ɛn di núzinzán ayawàto lɛ ɽon (machine) gba. Gbɛto dóna dè tónúsisè kavi tólívivɛ, podò ogbè kavi okú, po núhe lɛpo po.

Gbɛto klán sɔn Jiwheyɛwhe go, bo kándo gbènimá ede titi ɽon ji kaka jɛ whenuena é mɔdona bo sò kɛaloyí gbènimá Jiwheyɛwhe ɽon hlan ede. Gbɛto lɔ jlo nado do ede hia, kaka jɛ whenuena é yígbèna titò Jiwheyɛwhe ɽon do e nido yín didohia hlan ɛn. É jlo na jɛmɛdekannu bo ma sò jlo nado litai gba, bo to mɛdekannujɛ di na ede, bo sò jaido kànbibla po vàsùdo po mɛ. Mɛdpope he klánsɔn Jiwheyɛwhe go yín kinkòndopó hɛ kɛntò. Enɛwutu, túndote tin to dandan mɛ. Mɛfligòto lɔ wá bo do túndote he hlan mɛhe to kanlinmɔgbenu lɛ (LUKU 4:18).

Ablaham, otò yisenò lɛ ɽon, yín niná hlan mí di pɔndego de. Kɛdɛdilé e te po é po dó, mɔwɛ e te hlan yé mɛhe na sè bo yise, bo sò wá kɛdɛdi Ohó Jiwheyɛwhe ɽon dó. Yé yón Jiwheyɛwhe to azón Eton lɛ mɛ bɔ yé sò tin to awa Eton ji, podò to finɛ É hɛn alènú he É basi hɛ mí ʃè. Mɛdidè lɛ yí Jiwheyɛwhe sè to onú lɛpo mɛ. Núdepope he É do wɛ yé na wá. Núdepope he É degbèna wɛ yé na wá to tónúsisè mɛ. Na yéwɛ wɛ Ohó po yise po tin hlan, podò azón lɔ to gbèsisò mɛ. Yé mɛhe yè dè lɛ ma sò tindo ojlo mɛde titi ɽon ba, ʃigba yé litaina ojlo Jiwheyɛwhe ɽon bo hodè nugbonugbo, do, “*Aholudu towe ni wá, ojlo towe ni yín wiwà to aigba go, dilé e te to olon mɛ*” (MATIU 6:10). Yé matindo linlɛn yede titi ɽon lɛ gba, ʃigba yé yín máhɛto to ojlo Jiwheyɛwhe ɽon po núyiwà Eton po mɛ. Kɛdɛdilé Ovi Jiwheyɛwhe ɽon yín ʃisè Ohó he diò zùn agbasalan lɔ ɽon dó, mɔwɛ yéwɛlusu te ga. Na voji yóyó ɽon wutu, yé yín máhɛto to Jiwheyɛwhe mɛ. Aposteli Pita do gbɔn omɛ nɛlɛ ɽon dali, do, “*Enɛwutu mɛmɛsunnu emi, mì kúkú gbɔ bo nò dovivenu do hɛn oylo po didè mìton po diun: na eyín mìwɛlɛ to onú helɛ wá, mì ma na jai gbèdè*” (2 PITA 1:10).

gboje to azán şinaweto gbè sòn azón eton lepo me he é ko basi.” (GENESIS 2:2). Ehe tindo tùmme daho de na núyiwà owhe fọtón donu şinawe tón to otànhó gbeto tón me. Osóha şinawe dọhó do gbè-siso Jiwheyewhe tón go. Azán şinatòntò na yín bibénu osè devo tón.

Núyiwà Biblu tón le sogan yín mimá dolé: Bédopó owhe fō (2,000) tón, we azán awe Jiwheyewhe tón, hinhenson Adam whenu je Ablaham whenu, awe devo bé sòn Ablaham whenu je Klisti whenu. Dinvie mí dònsepó pipé owhe fō (2,000) devo tón. Şinaweto lo we gbojezán Okluno tón, he yín aholudu Owhe fọtón tón. Yewhegán le po aposteli le po dọhó bo so wlán ehe lo do, “Azán Okluno tón”. Johanu wlán dopón eton he é ko tindo to Osó Patmosi tón ji to whenuena é do, dọmọ, “*Yen tin to Gbigbo me to azán Okluno tón gbè ...*” (OSOHIA 1:10).

Azán godo tón lo bé po awhàn Amagedoni tón po (OSOHIA 16:14-16), bo nasọ fọ po awhàn Gogi tón po Magogi tón po to aholudu Owhe fọtón tón godo, whenuena ye na tún Satani dote bo é nasọ kló akọta lepo whladopo dogó (OSOHIA 20:7-10).

To gblagbla awhàn hele tón me to aholudu Owhe fọtón tón me, fie ohla po lengbo le po, po opò po, po ovú eton po po kinnikinnivu po, oyìn po beali na dùnú dopó (ISAIA 11:6). “... *ye nasọ yi ohi yeton do tòn agbogodọe: akọta ma to na zé ohi do akọta ji ba, mo ye ma to na plón awhànfun ba*” (ISAIA 2:4; MIKA 4:3).

“To azán ne gbè, adọ Jese tón de na tin ehe na note na asia gbeto le tón; É de we kosi le na din hlan: gboje eton nasọ yín gigonọ. To enegodo to azán lo gbè we Okluno na dè alọ eton whlawetọ nado hen pipoto ome eton he pò le tón ...” (ISAIA 11:10-11).

To dọdai me, mí tin to azán aweto godo tón lo me sòn bibénu Alènùnù yóyó lo tón, ehe ye so ylo do “azán godo tón le”. Aposteli Pita wlán dogbon Klisti tón dali, dọmọ, “*Mehe ye ko yonen dai nugbo jenukonna aihon dódó, şigba bo sawúhia to opodo ojle hele tón na mi*” (1 PITA 1:20). Dinvie asiko he lo ko dònsepó opodo. Na medele no hia azán fode-kenne (360) di azán Biblu tón, podọ medevo le azán fode-kenne-atón (365). E ma tlewi bibasi nado len ojle lo dolé e te gba. Mí dopena Jiwheyewhe na enẹ tón. Mí tindo azón núyiwà tensèna tón to Biblu me. Sòn dọdai po núyiwà lo po me, yèdo ohia ojle lo tón, mí sogan modona do mí tin to ojle opodo lo tón. Nújijò daho lo po didiọ to otànhó gbeto tón me po ko dònsepó.

To Azán Pentikosti tọn gbè, Pita mọ azán dọdai tọn awele whenuena é zé núyiwà túntún Gbigbo Wiwé tọn lọ dai do dódó Owé Joeli 2 tọn ji, dọ, “*Şigba ehe we ehe ye dọ gbọn yewhegán Joeli dali: Jiwheyewhe dọmọ, e na wá jọ to **azán godo tọn lẹ mẹ**, yẹn na túntún sọn Gbigbo sie mẹ do gbẹtọ lẹpo ji ...*” (OWALỌ 2:16-17). To opòdo azán godo hele tọn, yèdọ opòdo owhe fō (2,000) tọn, é zé azán Oklunọ tọn he na soawúhia to opòdo ofligòzàngbè lọ tọn to vive mẹ, dọ, “*Yè na diọ owhe zùn zinvlú, bo diọ osùn zùn ohùn, whẹpo **azán daho ayidego Oklunọ tọn lẹ** nado wá*” (OWALỌ 2:20). Kẹdẹdi Owé MALAKI 4:5 tọn, ehe na yín azán daho osinọ Oklunọ tọn lọ.

Núyiwà dele na jò to opòdo owhe fō (2,000) podọ ehe pò lẹ na wá to bibénu azán şinawetọ lẹ tọn, he yín azán Oklunọ tọn. Fidepope matin to owéfo lẹ mẹ he ye dọ, dọ azán Saba tọn kavi azán Şegbè tọn we “Azán Oklunọ tọn lẹ” gba. Hlan Yisenọ lẹ, azán he lọ na yín azán gigonọ (FILIPPINU 1:6; FILIPPINU 2:16). Hlan mayisenọ lẹ, e na yín azán he dobú (ISAIA 13:6-12). Kẹdẹdilẹ Jiwheyewhe dotana azọn núdidá Eton lẹ tọn dọ bo gbojẹ, mọkẹde we e na te to gbèsisọ fligòzán lẹ tọn gbè.

Ojle jomion tọn lẹ sọ yín yiylọ dọ, “azán whlengan tọn”, yèdọ “ojle alokeyi tọn lẹ” (ISAIA 49:8; 2 KOLINTINU 6:2), podọ ga di “owhe alokeyi Oklunọ tọn” (ISAIA 61:2; LUKU 4:19). To nugbo de mẹ, ohógbè he yín, “owhe alokeyi tọn” we owhe jubili tọn. To Alènú Hóhó mẹ, owhe dèdovò he soawúhia to opòdo owhe şinawe donu şinawe tọn, to owhe kande-aotọ mẹ. Yé mẹhe tin to ahọ mẹ kavi yín afànumẹ lẹpo, ye mẹhe hen nútindo yeton lẹ bú na gò popo lẹpo yí, bo nasọ gòyì nútindo yeton lẹ kọn to owhe jubili tọn mẹ (LEVI-TIKU 25). To azán daho ovèvivè lẹ tọn gbè, ye kùn opèn lẹ bọ omẹ lẹpo mọ túndote yí to azán dopo gbè to owhe jubili tọn mẹ. To azán daho ne godo, whenuena owheşùna to Jiwheyewhe po gbẹtọ po şenşen na yí tenmẹ, opèngbè wendagbe tọn lẹ na yín sisè. Mèdepope he yise dinvie na mọ túndote yí. Asiko ojomion tọn tin hlan omẹ lẹpo, mahò fie mede te pón kavi ojle lẹ pón. Enẹ we owhe jubili Jiwheyewhe tọn he Oklunọ míton ylo dọ “owhe alokeyi tọn”. Mèdepope he yí Jiwheyewhe sè to ojle he mẹ bo sọ kealoyi azónwàdota ofligò tọn lẹ sọgan yi asigbālogba. Whenenu we Oklunọ dọ, dọmọ, “... *Egbé we owé wiwé he di to otó míton mẹ*” (LUKU 4:21). “Egbé” he lẹ we azán ojomion tọn he Jiwheyewhe námẹ (HEBLU 4:7).

Dogbɔn azán awe godogodo tɔn lɛ dali, aposteli Pita zán ohógbè he dɔmɔ, “*Mowɛ yɛwhɛgán lɛpo sɔn Samuɛli whenu, po mɛhe jɔ to godo etɔn lɛpo po, omɛ sɔha he dɔhó lɛ, ko dɔhó **azán heɛ tɔn ga***” (OWALO 3:24). Mí yín awujinɔ to whenuena mí mɔ to Alènú Hóhó mɛ, lé omɛ Jiwheyɛwhe tɔn lɛ sɔgan dlɛnalɔdó hɛzéhɛzɛ gbɔn núdohiamɛ tɔn dali dó, yèdɔ núhe kàn titò whlɛngan tɔn lɛ, dɔ, “... *Do ayi e go, azán ja, wɛ Oklunɔ dɔ, whenuena yɛn na basi alènú yóyó de hɛ owhé Israɛli tɔn, podɔ hɛ owhé Juda tɔn lɛ ga*” (HEBLU 8:8). Alènú he wɛ Jiwheyɛwhe basi to Klisti mɛ to Osó Kalvani tɔn ji bo sɔ ná opagbè Israɛli dɔ, “*Na ehe wɛ alènú he yɛn na basi hɛ owhé Israɛli tɔn to azán nɛɛ godo, wɛ Oklunɔ dɔ; Yɛn na yí osɛn sɛ do yé hòmɛ, bo sɔ wlán yé do ayiha yetɔn ji ga: Yɛn nasɔ yín Jiwheyɛwhe de hlan yé, Yé nasɔ yín gbɛtɔ de hlan mí*” (HEBLU 8:10).

Dogbɔn ojɛ Alènú Hóhó tɔn dali he yè ylɔ dɔ azán dɔdai tɔn ga, mí hia to Owé HEBLU 1:1 tɔn mɛ, dɔ, “*Jiwheyɛwhe, mɛhe sɔn ojɛ hóhó mɛ, podɔ to jijo hunkɔhunkɔ mɛ ko gbɔn yɛwhɛgán lɛ mɛ dɔhó hlan otɔ lɛ to whenu, to **opòdo azán heɛ tɔn ko dɔhó hlan mí to Ovi etɔn mɛ ...***”. opòdo azán otɔ lɛ tɔn biɔ azán he mɛ Jiwheyɛwhe dɔhó gbɔn Ovi Etɔn mɛ bo ná gblɔndo lɔ. Mí to hódɔ do owhé fɔ (2,000) he yè ná agùn lɔ ji, ehe na wá gbɛsisɔ mɛ to opòdo owhèta he tɔn. To ehe godo, sɛsɛ Jiwheyɛwhe tɔn po Israɛli po na yí tɛnmɛ. Ehe nugbo, na biɔ bibɛnú azán sɛnawetɔ lɔ tɔn mɛ, hadopolɔ jɛnukɔnna bibɛnú ahɔludu Owè fɔtɔn tɔn.

To Owé HOSEA 6 tɔn mɛ, yè dlɛnalɔdó azán dɔdai tɔn lɛ lɔ, dɔ, “*Mí wá, bo gbɔ mí nì lɛgò: na ewɔ ko tɛn, ewɔ nasɔ hɛnazòngbɔ na mí; ewɔ ko hò, ewɔ nasɔ vɔ mí dɔnbla. Azán awe godo wɛ, ewɔ na hɛn mí hinhɔnun: to azán atɔntɔgbè ewɔ na fɔn mí tite, mí bo nasɔ nɔgbè to ewɔ nukɔn*” (HOSEA 6:1-2).

To owè kande-gbàn (70) tɔ mɛ to okú Klisti tɔn godo, tɛmpli lɔ yín vivàsúdo gbɔn awhànfunto Lomunu lɛ tɔn dali to ogɔ Titusi po Israɛli tɔn mɛ to whenuena yé yín gbìgbado gbɔn akɔta lɛpo mɛ kɛdɛdilɛ Mose po yɛwhɛgán lɛ po ko dɔ dó jɛnukɔn. Mose sɔ dɔhó dogbɔn gigòwà yetɔn dali (DEUTELONOMI 4:27-28). Podɔ gbɔn yɛwhɛgán Jelemia tɔn dali, Oklunɔ dopagbè dɔ, “... *Ewɔ he vún-vún Israɛli nasɔ bé ɛ pli, bo to yìnyìn in, dilɛ lengbɔhotɔ de nɔ wà na lengbɔpa etɔn do ... Yé na sɔ wá bo to hanji to fiyàga Ziɔni tɔn mɛ ... na yɛn diɔ awubla yetɔn do ayajɛ mɛ, bo na miɔnhòmɛna yé,*

bo sọ hẹn yé jaya sọn awubla yeton me” (JELEMIA 31:10-13). Yẹwhegán Ezekielì lọsu wlán dogbọn ohóta he lọ tọn dali to ota eton 36 doje 38 me. To Owé EZELIELI 37:21 tọn me, mí mọ ohógbè lọ dọmọ, “... *Lé wẹ Oklunọ Jiwheyewhe do: Dayi e go, Yẹn na dè ovi Israeli tọn lẹ sọn akọta lẹ sẹnşen, fiedali yè hẹn yé yì, bo nasọ şinyan yé pli to awà lepo ji, bo hẹn yé wá biọ aigba yeton titi me*”. Ojẹ he me ehe lọ na şè te wẹ yè dẹnalodó to Owé EZEKIELI 38:8,10 tọn me, do, “... *to owè godo tọn lẹ me ... e na wá jọ to azán neleş me ...*”.

Yè dọ hlan mí dogbọn yẹwhegán Hosea tọn dali do, kọliléwá po azònhengbo Israeli tọn po na sọawúhia to azán awe godo, enẹ wẹ nado do, do, owè fō (2,000) godo. To azán atòntogbè, Oklunọ na hẹnazòngbọna Israeli bo nasọ ná yé ogbè. Tódidó hlan Messia yín jiodai hézéhézé to yisenọ Jù tọn lepo me kaka je azán he gbè. To opó me, odèhiho to Adó ovivè tọn kọn dóalote po ohógbè he yè do, do, Messia lọ na wá bọ yè nasọ gò templi lọ dó. Whenenu wẹ ohó he yẹwhegán do na yín şişè, do, “*Mi bo sọ gbọ mí ni yónen, mi sọ gbọ mí ni to hihodo zònmì nado yón Oklunọ; gbonujeyì eton tin yónennugbo di afonnu: ewọ nasọ wá je míde di ojikun, di ojikun agògbọnen he húsinna aigba.*”(HOSEA 6:3).

Dogbọn azónjawu Jiwheyewhe tọn dali, kẹdédilé ehe ma sọgan yín túntúnme jeagò, mí tindo otò Israeli tọn he ko tin sọn owè fótón e lán fẹnẹ-kantón-kòatón-nukun-atòntọ me. Titò Jiwheyewhe tọn na whlengan yín didohia dolé do, Jiwheyewhe wàzón po Israeli po di akọta de to otò yéwłosu tọn me. Şigba É ylo međopodo sọn akọta devodevo lẹ me. Dogbọn gbèsiso agùn lọ tọn sọn akọta lẹ me podọ túndote Israeli tọn dali, aposteli Paul wlán do, “... *nukuntón jọ do Israeli go apade, kaka gígó kosi lẹ tọn nado wá emẹ. Mowẹ yè na whlẹn Israeli lepo gan: dilé yè wlan do...*” (LOMUNU 11:25-26).

Jakọbu ko do linlẹn ehe tọn hunkọ to piplime de me to Jelusalem me do, “*Simeoni ko do lé Jiwheyewhe to whéwhenu dla Kosi lẹ pón do, nado dè gbeto to yé me na oyín eton. Podọ ehe wẹ ohó yẹwhegán lẹ tọn sọgbè he, dilé yè wlan en do, to ehe godo yen na lẹ, bo nasọ vọ gohò Davidi tọn...*”(OWALO 15:14-15). Yẹwhegán Amosi do dolé do, “*To azán nẹ gbè wẹ yẹn na zé gohòtúntún Davidi tọn he yè hó...*” (AMOSI 9:11). Dogbọn omẹ Israeli tọn lẹ dali, yẹwhegán Zefania wlán do, “*To azán nẹ me wẹ hiẹ ma na yín memowinyan...*” (ZEFANIA 3:11). “*E na sọ wá jọ to azán nẹ gbè,*

wẹ yẹn na hẹn Jelusalem zùn zannu pènagban de na gbeto lepo; ... E na sọ wá jọ to azán nẹ mẹ, wẹ yẹn na dín nado hù akọta he wá Jelusalem ji lepo súdo” (ZEKALIA 12:3, 12:9).

Kolilẹwá Israẹli tọn do otò yeton mẹ yín ohia nugbo de do ojle ojomiọn tọn na Kosi lẹ ko sẹpó vivonu eton. To ojle pevide mẹ, Jiwheyewhe na gòyì Israẹli whladopo dogó. Whẹpo azán godo tọn lo nido sẹ, azon Jiwheyewhe tọn po agun lo po dona wa gbèsiso mẹ. Enẹwutu lé wẹ Oklunọ do, “*Do ayi e go, yẹn na do Elija yewhegán lo hlan mi whẹpo azán daho osinọ Oklunọ tọn lo nado wá*” (MALAKI 4:5). Bé e sogan yín do opagbè he ko yín sise dote matin wuntuntun yewhegán he dọai lo tọn? Kavi dilé e te to bibenu asiko ojomiọn tọn po Johanu Baptist, mēhe yewhenọ Jù lẹ tọn gbédai to azán eton mẹ po.

Na Johanu Baptist hẹn apáde ohó dọdai tọn tintan sẹ, do, “... *nado lẹ ayiha otọ lẹ tọn hlan ovi lẹ de ...*” (LUKU 1:17), yè sọ ylo ẹ do Elija ga. Sọn whenenu wẹ owè fō (2,000) hunko ko jegodona ẹn tọn, sigba azán Oklunọ tọn ma ko wá gba. Johanu yín wenzagun kẹdẹdi Owé MALAKI 3:1 tọn, yèdo mēhe wleawuna aliho Oklunọ tọn (MATIU 11:10; MALKU 1:1-3).

Yè sọ kànbiọ Johanu ga, do, “... *Bé Elija wẹ hié?*” É gblon hlan yé po adogbo de po, domo, “... *Yẹn ma yín ewo gba*” (JOHANU 1:21). To opodo azán ojomiọn tọn, whẹpo whèdida lẹ po hòmegble Jiwheyewhe tọn po nado sẹ, Jiwheyewhe dopagbè nado do gbeto de hlan di yewhegán Elija. Dawe he lo tindo azon nado lẹ ayiha ovi Jiwheyewhe tọn lẹ tọn do yise aposteli otọ lẹ tọn de. Elija pli Israẹli lepo do Osó Kameli kọn bo sọ gọ agbà Oklunọ tọn dó. É yí zannu wiawe kẹdẹdi osọha whendo wiawe ovi Israẹli tọn lẹ tọn, bo Jiwheyewhe ná gbèdide po gblondo po hlan ẹn sọn olon mẹ. Elija egbé tọn dona gò ayiha ovi lẹ tọn do dódónu núplonmẹ aposteli wiawe lẹ tọn he ji yè dó Agun Alenu Yoyó mẹ tọn do. Whenenu wẹ Jiwheyewhe Ogbenọ kẹdẹ na hẹn Ohó Eton sẹ gbọn núyiwà huhlono de dali, bo sọ do huhlón Eton hia to Agun Eton mẹ. Omẹ Jiwheyewhe tọn he ma sogan note na agun titò bēpipli de gba. Ewo dona yín mesedo sọn Jiwheyewhe de po azon titegbe de po, po owen asiko lo tọn po hlan omẹ Jiwheyewhe tọn lẹ.

To Owé MATIU 17:11 tọn mẹ, Jesu Klisti hẹn devizon he lo sẹ di do, e to nukon ja. “*Ewo sọ gblon bo, domo, Eli nugbo whé wẹ na wá, bo nasọ hẹn onú lepo gò do tenmẹ*”. Dawe Biblutunmẹto daho

he yè nọ ylo dọ, Dọtẹ Skofiẹldi, wlán ohógbè he to owé winwlán eton mẹ dọ, “**Klisti hẹn odọdai MALAKI 4:5-6 tọn dèdovo podọ he ma ko sẹ lọ wá sịsẹ mẹ, dọ: ‘Eli nugbo whẹ wẹ na wá bo nasọ hẹn onú lepo gò do tẹnme.’** To ofi, kẹdẹdi to Owé Malaki tọn lọ mẹ, dọdai lọ sẹ to Johanu Baptist mẹ, bo sọ to awuwle nado sẹ to Elija mẹ, yín whiwhlá do vòvo. **Şigba Johanu Baptist lọ ko wá, po devizọn he sọgbè to gbigbo mẹ po, po huhlọn devizọn Elija he ja lọ tọn po (LUKU 1:17), to linlẹn nugbo lọ mẹ, e sọgan yín didọ, dọ, ‘Elija lọ ko wá.’**”

Mẹhe ko wleawuna aliho to wiwá tintan Klisti tọn whenu, sọawúhia to Gbigbo po huhlọn Elija tọn po mẹ. Jenukonna wiwá Klisti tọn aweto, omẹ Jiwheyewhe tọn lọ dóna zé gbèdide Jiwheyewhe tọn do ninòmẹ nugbo Agùn tintan lọ tọn ji. Ehe lọ dóna jò jenukonna kọliléwá Klisti tọn, dogbon wiwá Eton dali, mí hia dọ, “*Mẹhe olon ma sọgan nọ ma yí **kaka** é nado je ojle ohengò onú popo tọn mẹ, he Jiwheyewhe ko dọ sọn onù yewhegán wiwé eton lepo tọn mẹ sọn whenuena aihon ko sẹ*” (OWALỌ 3:21).

To pinpón hlan azán Oklunọ tọn, aposteli Paul wlán dọ, “*Na mìlosu yọnen hézéhézé dọ, azán Oklunọ tọn ja di ajoto to ozán mẹ*” (1 TESALONIKA 5:2). Enẹ wẹ nado dọ, dọ, matin pahoname vivẹ de, e nasọ yín ajiji. Aposteli Paul gbésọ to nukonyi bo to alọdlendó azán egbé tọn dọ, “*Na whenuena yé to didomo, jijoho po gingán po; whenenu wẹ dindon ajiji wá ota yeton, kẹdẹdi ajlú to yonnu he mọhò ji; yè ma sọ to na gán*” (1 TESALONIKA 5:3). Whedepopenu matin he ohógbè “jijoho” tọn po “gingán” tọn po yín didọ dolé e je dó kaka je dinvie gba. Politikinọ le dọ po awhágbè de po dogbon jijoho hinhenwá dali, yèdọ jijoho po gingán po wá hlan akọta le. To whenenu, whenuena ohógbè awe nele “jijoho” po “gingán” po na yín didọ pé gbọn ayihon lepo mẹ, wẹ dindon ajiji na wá ota yeton. Dinvie wẹ ojle ne lọ. To Whèzetẹn po Whèyiho po mẹ, linlẹn dopo gè wẹ dùji, enẹ wẹ nado và awhànfunnú osinọ lọ súdo bo na basi jijoho whiwhla tọn pé aihon lọ blébu mẹ. Hlan yé omẹ he mọdona Owé Wiwé le, e ma na plá yé ajiji gba, na yé mọdona enẹ kẹdẹdilé ohia nukonyiyi ojle he mẹ tọn na yí tẹnme dó. “*Şigba mì, mèmesunnu, mì matin to zinvlu mẹ, bo azán lọ nado plá mì di ajoto gba*” (1 TESALONIKA 5:4).

Aposteli Paul zé ohóta kọliléwá Klisti tọn he po kòndopó míton po É po bo dọ hlan mí, dọ, mí ni nọte gli bo ma na yín dọ “*na otùwhe yawu li mì blo, kavi obúdi mì blo, e bo sọ yín gbọn gbigbo mẹ, kavi*

gbon ohó me, kavi gbon owé kinkan de dali di sɔn mì de, taidi azán Klisti tɔn sɛpó” (2 TESALONIKA 2:2). To owéfo he me kedédilé e te to owéfo he pò lẹ me, ohia Gbigbo tɔn lẹ po ninòmẹ ojẹ opòdo tɔn po, yín didohia hézéhézé to Owé Wiwé me. “*Lé yè dọ hlan mì, dọ, mevletọ lẹ na tin to ojẹ godo tɔn me, mehe na to zɔnlinzin to wantuntun ylankan yéde tɔn me*” (JUDA 1:18).

Aposteli Pita losu zán ohógbè dopolo, domo, “*Na mì ni sọ yón ehe whé, dọ, mevletọ lẹ na wá po ovle po to azán godo tɔn me, bo na to zɔnlinzin to ojlo yéde tɔn me*” (2 PITA 3:3).

To owéfo he me, aposteli ma dọ dogbon vlẹko keḍe dali gba, ṣigba é detana núhe yè na vlẹko lẹ, enẹ lẹ wẹ opagbè kòlilẹwá Jesu Klisti Losu tɔn, dilé yé sogan kànbio dó dọ, “*Fie wẹ opagbè wiwá eton tɔn te?*”

Yè dlenalodó nújijò daho ojẹ godo me tɔn lẹ tɔn to Owé 2 TIMOTI 3:1-9 tɔn me. “*Ehe wẹ hiẹ ni yónen ga, dọ, to azán lẹ godo ojẹ awusinyen tɔn lẹ na wá. Na gbeto lẹ na lezùn owanyinna yéde tó, nukunkennọ, awàgudoto, saklano, nùzánto, tólivetọ do mejito go, mayòndagbeno, mawéno, matin owanyin ohennumetɔn, aledato, mesletọ, awumajainano, kanylanto, vivletọ medagbe lẹ tɔn, ajan- no, tasinyentọ, goyito, owanyinna aṣo hú Jiwheyewhe tó: yé tindo ohia jijo-di-Jiwheyewhe tɔn, ṣigba yé mó huhlɔn eton: omẹ moton- hunko lẹ de wẹ hiẹ ni jeagọ sɔn...*” Oklunọ Losu dlenalodó zinzán po ninòmẹ gbigbonọ ojẹ godo tɔn me tɔn po, whenuena É zé ehe jlẹdo azán Noa tɔn lẹ go podọ do azán Sodomu tɔn lẹ go (LUKU 17). To azán Noa tɔn lẹ me, dondopó whẹndo awe tɔn sọawúhia, yèdọ whẹndo Ṣeti tɔn po Kaini tɔn po. Podọ na ehe tɔn wutu, Jiwheyewhe dó pòdo na agbasalan lepo (GENESIS 6). Dinvie dondopó agùn daho tɔn po bibio e me po tɔn to wbeleponu sọawúhia.

To Owé 2 TIMOTI 4:1-5 tɔn me, yè hopana mí dogbon gbèmimá he tintónsɔn nugbo lẹ me dali, dọ, “*... Na ojẹ na wá bo yé ma to na doakónna oplón he pégan ... Yé na lẹ otó yeton sɔn nugbo me, bo nasọ gò do otàn ovó kèn*”. Nugbo, e ma yín aposteli Paul wẹ to ohódọ to Owé 2 TIMOTI 4:1-5 tɔn me gba, adavo Gbigbo Jiwheyewhe tɔn he ko mó gbigbo nukonyiyi tɔn jenukɔn. “*Mọ Gbigbo ko dọ dódó dọ, to ojẹ godo tɔn lẹ me medele na jai sɔn yise me, bo nasọ ná otó gbigbo oklo, po oplón aovi tɔn po; ... yé na nọ kọ dọ mede ma na wlealo* (yé to huhlɔn ná gbeto lẹ na yé ni ma wlealo

blo), *yé na nọ dosén dọ yè sú olan* (na gbẹtọ lẹ ma nado dù olan to Ahọluzángbè), *ehe Jiwheyewhe dá nado yí opẹ do yí to yé he yise bo sọ yón nugbon lẹ dali*”. Onú gbɔnvò he gbẹtọ nọ pón hlan di wiwé, yèdọ ma nado wlealo gba, po onú he pò lepo po, onú mọhunko lẹ tọn wẹ Owé Wiwé ylo dọ oplón aovi lẹ tọn.

Aposteli Pita losu dọhó do azán Oklunọ tọn go. Ehe é ylo dọ “azán Jiwheyewhe tọn”. *“Şigba azán Oklunọ tọn ja di ajoto to ozán me, ehe me olon lẹ na yí linlin gágán do juwáyì, bọ núgonu lẹ nasọ gbɔn yózo sinyensinyen me yó, aigba po azón he tin to e me lẹ po nasọ fiọ gbidigbidi ... na mì ni to nukundo, bo sọ to mizonmizonji han wiwá azán Jiwheyewhe tọn tọn ...”* (2 TIMOTI 3:10-12).

Yewhegán Danieli ko dọhó do ojle godo tọn lo ji whlasusu. To Owé DANIELI 2:28 tọn me, *“Şigba Jiwheyewhe de tin to olon me he nọ dè aşli lẹ hia, podọ ewo ko sọ hen núhe na tin to azán godo tọn lẹ me zùn yinyónen hlan Nebkadnezali ...”* To ota eton 8:17, 19 po 26 po me, yè dọ hlan en dọmọ, *“... Tùnwùn, hiẹ visunnu gbẹtọ tọn È; na núnimọ lo tin hlan ojle opòdo tọn. ... Ewo sọ dọhlan mi dọ, Dayi e go, Yen na hen we yón núhe na tin to ojle agògbɔnen hòmegble tọn lo me; na e tin hlan ojle didè opòdo lo tọn. ... şigba hiẹ ni súnúdo núnimọ lo; na e tin hlan azán susu to godo ja”*. To owéfo godo tọn me, angelo lo şesinwhena ohó lo bo dọ hlan yewhegán Danieli dọmọ, *“Şigba hiẹ, Danieli È, súnúdo ohó lẹ lo, bo sọ yí ohiadonú do tle owé lo, yèdọ je ojle opòdo lo tọn ... Ewo sọ dọmọ, Danieli, to yiyi na dewe, na ohó lẹ lo yín núsúnúdo bo sọ yín yiyi ohiadonú do tle je ojle opòdo lo tọn”* (DANIELI 12:4, 9).

Kaka je egbé, e ma boawu na gbẹtọ lẹ nado zé apáde dọdai otànhó tọn kẹdẹdilé yè dohia dó to Owé Wiwé lẹ me gba. Şigba to egbé, e boawu na yé nado zé politiki po gbigbo nukonyiyi tọn po ji. Zédai agùn egbé tọn lẹ tọn po politiki otò Elopia tọn po yín wiwá aholudu Lomu tọn hóhó bo yín didóai do Zinzán Lomu tọn ji to azán kò-atónto osun atónto, owhè fotón e lán fene-kantón-gbàntón-nukun-aweto tọn me. Nukonyiyi he ma sogan gbovó to şenşen otò Elopia tọn me, bọ ninòmẹ gbẹtọ lepo tọn dohia mí dọ koliléwá Oklunọ tọn ko dọnsẹpó titegbe podọ azán Oklunọ tọn he na bọdo e go ga. E ma yín azán to aloji ja gba şigba azán lo ko sepó. Egbé, e ma to dandan me nado tùnme dọdai Biblu tọn lẹ gba, na mí mọ dọ yé ko şẹ. Ojle ojomion tọn, yèdọ azán whlengan tọn ko pọ fifó bọ azán yoyó devo ko pọ bibé. Asiko de na wá opòdo, whenenu wẹ azán godo tọn

na sè. To azán şınaweto lo godo, yèdo owè foton dopo he po lo godo, we ojle na bi madopodo me.

Ohóta 27

AHOLUDU LOMUNU LE TON

PO NÚHE E NŌTE NA PO TO OJLE GODO TON ME

Aholudu Lomunu le ton ma sogan yin kinklán son agun Lomu ton go gba. Na to azán mehe ye no ylo Konstanten ton me, agun Lomu ton lo se aholudu Lomunu le ton yin. Jenukon whe, ye ko yi agun lo do basi agun gbeto le ton, podo to vivonu e lezun agun aholu ton. Nukonyiyi agun ton be to nukonyiyi aholu ton me podo bedopó agun ton po aholu ton po wa son zedai agun ton me, ehe ye ylo do Aholudu Papa ton he ko tin son owè kanwe-kò (100) hunko me. Agun devo de matindo núyiwà de di ehe hunko ton gba. Mo e ma yin agun Whèzetèn ton, kavi gbépipli agun Anglikanu le ton he matindo ninome aholu ton de gba. Agun Lomu ton yin otò aholudu de ton hlan ede to aholudu devo me (OSOHIA 17:11). E so yin huhlón politiki ton daho de ga to aigba ji. Vatikan tindo kòndopó huhlónno he otò kanwe-kò hunko gbón didio afozédoteto mehe ye ylo son Yewheno Papa Lomunu ton le me, he to asepa to Vatikan po núyiwà agun Katoliki ton po me. Etewutu agun he po le ma do tindo kòndopó huhlónno he? Etewutu e do yin agun Lomu ton kedé? Na e yin otò he dughán to ye mehe yin eton le ji wutu, yèdo to otò devodevo le me. E ma yin agun nugbo he Klisti ko doai lo gba.

Whedepopenu he Papa juyi otò de me, é no wa taidi otòghán de bo ye so no kealoyi i po yeyi po. Bé agun Lomu ton he Papa doai we Klisti dōhó eton to whenuena É do dogbon aholudu Jiwhewehwe ton dali? Bé agun politiki ton he, ajo ton he, po asepipa sinsèn aihon lo blébu ton po we yin Agun Jesu Klisti ton lo? Bé ehe we ojlo Jiwhewehwe ton? Bé ehe we linlèn Jesu Klisti ton to whenuena É hen whlengan wa gbón satin Kalvali ton ji?

Nado modona otanhó gbigbo ton he po huhlón po, po asepipa aihon ton po hézéhézé, onú pevi dele dona yin dido. Kededi nómimo he yewhegán Danieli mo, aholudu ene aihon ton dona tin je opodo ojle nukunhúnhún he ton. Aholudu godo ton lo we Aholudu Lomu ton (DANIËLI 2 po ota 7 po). Núyiwà aholudu hele ton ko yin winwlan dai to otanhéme le me. Aholudi Babiloni ton

note sɔn owè nùtòn e lán sɔdopo (606) mɛ jɛ owè fowe-kantòn e lán fòtònnukun-atòn (538) jɛnukonna jiji Klisti tòn, ahóludu Medianu tòn po Pelsianu tòn po note sɔn owè fowe-kantòn e lán fòtònnukun-atòn (538) mɛ jɛ owè fòde-kantòn e lán ao (330) mɛ jɛnukonna wiwá Klisti tòn, podò enɛgodo wɛ ahóludu Glɛkinu lɛ tòn he mɛhe yè ylò dọ Alesandlu Daho he hɛnwá ai mɛ sɔn owè fòde-kantòn e lán ao (330) mɛ jɛ owè ogbàn (30) mɛ jɛnukonna wiwá Klisti tòn. Sɔn owè ogbàn (30) he jɛnukonna wiwá Klisti mɛ wɛ ahóludu Lomunu lɛ tòn sɛ bo nasò note kaka jɛ opòdo owè-ta he tòn. Ahóludu ɛnɛ helɛ wɛ ohia kanlin ɛnɛ he yè dohia to Owé DANIELI 7 tòn mɛ lɛ. To dɔdai Biblu tòn mɛ, kanlin note na ašɛpɛpa, enɛ wɛ ahóludu kavi mɛhe nọ degbè (DANIELI 7:17, 23).

E to dandan mɛ nado mɔdona alò he mɛ ašɛpɛpa dopodopo helɛ tin te. Ehe lɔ bɛ po dawɛ he yín yinyónɛn hlan omɛ lɛpo, yèdò Nɛbukadnɛza, mɛhe yín kiklò gbɔn ohógblo lɛ dali ajiji, bo degbè dọ, mɛdɛpope he na biyónú yɛwhe devo de, na yín hùhù adavo yé mɛhe mɔdona yɛwhe Nɛbukadnɛza tòn. Gbɛtò lɛpo sè dogbɔn dawɛ atòn he yè bɛ do miyɔn mɛ lɛ tòn dali na yé ylò oyín Jiwheyɛwhe nugbo dopolò tòn, Mɛhe yé nọ sɛn tòn wutu. Ohó dopolò yín didò do yɛwhegán Daniɛli, mɛhe yé zédo odò kinnikinni tòn mɛ ajiji go. Ajiji wɛ núwinwlán de sɔawúhia to adó go, dọ, “MENE MENE TEKELI UFALSINI”, ahólù lɔ sọ mọ otadèna etòn yí sɔn olon mɛ dọ, Jiwheyɛwhe ko yí sòhana ahóludu towe, bo sọ hɛn ɛn wá opòdo de. Mowɛ e na te to opòdo whɛndo he tòn.

To owè fō (2,000) he wáyì lɛ mɛ, yè sɛ huhlɔn ašɛpɛpa Lomu tòn zán ji. Jɛnukon, politiki Kosi lɛ tòn wɛ, sigba bo lezùn politiki “Yisɛn” lɛ tòn. Azón Sesali tòn kavi Papa godo tòn lɛ tòn wɛ nado nọ gblóadàna ahóludu lɔ, bo nọ yíwhèdo e ji podò nado gò ɛ dóai. Ehe lɔ sɔawúhia na jlojɛ po túnmɛ he yè ná lɛpo po. Ahóludu he pò lɛpo jɛ aijijɛ ahóludu he yín Blitišì tòn whenu bo dóna hohùwɛhe ede, bo sọ yín máhɛtò to nukunyìyì ojɛ he lɔ tòn mɛ. To egbé, yèdò ahóludu he yè ylò dọ Soviɛti tòn ma sọ tin ba. Aigba otò he yín Ista Blòk tòn lɛpo to whinwhàn bọ otò lɛpo kɛloyí mɛdekannujɛ yetòn. Eheɛ pó sɔawúhia na ahóludu dopo vive he lɔ nido tin kɛdɛdilé dɔdai ojɛ godo mɛ tòn dóna yí tɛnmɛ dó.

To ahòdu Lomunu lɛ tòn mɛ, yise-to-yɛwhe-atòn Katoliki Lomunu lɛ tòn mɛ yín didò to owè fowe (400) mɛ nado yín yise dopo he tin to ote. Ogán lɛ, Papa lɛ, ahòvi lɛ, podò yé mɛhe tindo huh-

lọn lẹ jlo nado zán huhlọn yetọn lẹ na azọn he lọ nido yín wiwà. Mèdepope he gò do Jiwheyewhe nugbo lọ de, na apájẹ de, Jù lẹ po yé mēhe tindo yise vòvo lẹ po, yín mēhe yè dohòmèkèn talala. Vofón susu wẹ tin po mēhe ylo yéde lẹ do wiwéno lẹ po, po awhàn dódó tọn po, na yé mēhe ylo yédele do wiwéno lẹ po agùn dódóno lẹ tọn po bọdo e go.

E ma bọawuna mí nado mọdona núhe jò lọ hézéhézé. Mèdepope he mọ núzinzán yasahemẹ tọn he yè zán to núdodindinmẹ na mọ agbopemẹ. Akonmadóna yé mēhe tindo yise alopālopa lẹ, po mevlẹkoto nukuntonno lẹ po, podọ wangbena jẹ okú tin mado nújlenú. Yè hẹn nukontọ he matindo kàndeji lẹ nado dọhó do ohóta otànhó zinvlú mẹ tọn he tọn ji. E dóna yín didọ hézéhézé do, yè ni zé nújlenú ylankan hele sẹ, sọgān yè sùwhèna yé na yè mọdona do yise dopo gẹ wẹ dóna tin to ahọludu Lomunu lẹ tọn mẹ, yèdo yise he nọte na agùn Lomunu lẹ tọn.

Papa lẹ po Ogán lẹ po tindo huhlọn yetọn he yè nọ ylo to egbé do “poninò nado wàzón” kavi “huhlọn poninò tọn” lẹ. Yé dùgán to ahọludu yetọn ji po hunyínylán po mado ohódo do e go. Nado to nugbo de mẹ, onú he yè ylo do Ahọludu Wiwé Lomunu lẹ tọn ma yín wiwé kavi Ahọludu Jiwheyewhe tọn gba. E yín yiylo domọ to lalo mẹ wẹ. E sọgan yín po ojlo po kavi to mayónen mẹ, e yín mimọ taidi ahọludu wiwé de, sọgba e ma yín mọ gba. Aposteli de kavi omẹ Jiwheyewhe tọn de matindo núde po politiki po, kavi nado zán huhlọn aigba ji tọn gba. To asiko lẹpo mẹ, devizónwàto nugbo Jiwheyewhe tọn lẹ dóna dọyewhéhó Ahọludu Jiwheyewhe tọn tọn bo sọ jo politiki dai hlan politikino lẹ.

Ahọludu Lomunu tọn he tin to politiki mẹ, to ajówiwà mẹ, podọ to huhlọn sinsèn tọn mẹ sọ gọja nado zán huhlọn etọn to nukun mítọn lẹ mẹ. To wheleponu, dopoyínyín otò Elopia tọn ko yín odlo Papa lẹ tọn bo sọ to azọn titegbe de wà to dinvie kẹdẹdi dọdai ojle godo mẹ tọn.

To ma hò ninòmẹ ahọludu he tin to otò yéwłosu lẹ tọn mẹ pón, podọ to dinvie yé sọ tin to ahọludu Lomunu tọn gọ, Agùn Lomunu tọn to ote bo gbésọ to ote yín e tẹ yín otò lẹ lọ po zinzán yetọn lẹ po wá bo sọ yì. Nado yín hòmehunnno hlan aihon, Vatikan na don sinsèn he pò lẹ ga, sọgba bo dùgán to yé ji. Egbé, yè ma hòde do mēhe pò lẹ gba mọ yé ma ylo yé jẹgbonu gba, adavo do yé ni

kealoyí onú lepo. Osè dopolo me we Papa kealoyí politiki son Is-
 laeli me bo so yin ogán P.L.O ton. Ogán he lo de we nukontò poli-
 tikino le ton po agùn ton lepo po no wá son otò vovo me po ninòme
 po, po linlen yeton lepo po. Yé omé pó tenpón nado modona do
 nukontò de matin podò domonanú de ma sogan tin to otò yéwlosu le
 ton me matin lilá medlapón Papa ton gba. To nugbo de me, otògán
 Amelika ton he yè ylo do, Joj Buş jegodona hònametò eton le to
 whenuena é tònwhen jei otò Elopia ton me kededi otògán de to osùn
 atòntò owhè foton e lán feñe-kenne-kòatónnukun-eñetò (1989) me, to
 whenuena é tindo piplime eton tintan po Papa po. Dawe he yè no ylo
 do, Mikaili Gobaşiv losu wà mọ ga. Whenuena dopoyinyin otò Jan-
 man ton mágbè, bọ dopolo so sè to osùn widopotò owhè foton e lán
 feñe-kenne-kòatónnukun-eñetò (1989) me, kuegbàhento otò Janman
 ton he yè no ylo do Helmuti Kol, donúdo Papa to gbeto lepo nukon
 podò gbọn televizon me son otòdaho Belin ton me to otò Janman ton
 me. Mowe aihon politiki ton to nukonyi dó.

Kededi dodai Biblu ton, yè na degbè jijoho ton to awhàn lepo
 godo. Kentò otànhóhó whenu ton le ko to lilezùn honton na ehe yè
 wlán nido yin şişè do, “*Na whenuena yé to didomo, Jijoho po
 gingán po; whenenu we dindon ajiji wá ota yeton...*” (1 TESA-
 LONIKA 5:3). To dopón otò Elopia ton lepo ton me, nukonyiyi didio
 ton to Whèzetèn po Whèyihò po ton me, núhe kàn yé keđe we
 “jijoho”, na gbeto he no do e gbọn asagbè le me, do, “ohi le na diozùn
 agbogodọ” kavi “mì gbọ mí ni basi jijoho matin awhànfunnú gba”.
 To godo me, yè basi nukonyiyi daho le to hódido le me matin awàn-
 funnú. Jijoho politiki ton he ma sogan yin gbèdena gbọn politikino
 de dali gba, adavo mehe to devizon agòjedo-Klistigotò lo ton wà bo
 nasò do ede hia di jijohobasitò po whègbotò po. Şigba jijoho nugbo
 lo podò madopòdo lo dóna wá gbọn Klisti Mehe yin Ahovi Jijoho
 ton lo keđe dali.

To núpinpón me, yewhenò he yè no ylo Makman zán ohógbè de
 gbọn dodai he númọtò Lusianu de do dali, to owé eton he yin: O.
 Markmann, Endzeit, Entrückung, Antichrist, pg. 67 me, domo, “**To
 kléun me jenukonna okú eton to owhè foton e lán feñe-kanwe-
 kòtò (1900) me, Númọtò Lusianu he yè no ylo Vladimi Solojo
 dọhó kléun de dogbọn agòjedo-Klistigotò lo dali. To ohó he
 me, é dohia “gbeto osò ton” he na dọhó to gbeto aihon me ton
 lepo nukon do, ‘mì Gbeto aigba ji ton le, jijoho sie we yen**

jodo hlan mi'. É dóalọtena ohódidọ etọn dólé, dọ, 'mì Gbẹto aigba ji tọn lẹ emi, yè ko hẹn opagbè lẹ lọ sẹ.' Jijoho madopòdo aihon tọn ko yín whiwhlá ... Sọn dinvie yì huhon titegbe dopo gè wẹ tin to aigba ji, he dohuhlon do huhlon he pò lẹpo ji taidi to dopoyinyin mẹ kavi to opó mẹ ... Sọn dinvie yì, huhlon de matin he sogan dọ 'awhàn' ba, na yẹn dọ, 'jijoho'. Mì Gbẹto aigba ji tọn lẹ, jijoho ni tin po mì po."

Ohógbè mọhunko tọn lẹ na tónsọn nukontọ agùn tọn de dè, mẹhe tindo gbèmimá politiki tọn vivè de. Whenuena Yisenọ lẹ na to ohó ovèvivè tọn dọ dogbon dawè huhlonno ojẹ godo tọn dali bo na to dindin dawè huhlonno lọ to yewhe dopoyinyin tọn lẹ mẹ, podọ to Malénu lẹ mẹ, whenenu wẹ kunnu wunvi tọn na yín didè. Dawè he lọ ma na yín mẹhe yise dọ yewhe de matin gba, Jù de, Malénu de, mẹhe yise to Buda mẹ lẹ, kavi Indiannu lẹ, sığba é na yín dawè he yè sinyon jẹgbakunna, mẹhe na yí huhlon sọn ogán aigba ji tọn lẹpo dè. Medopolọ he sọwúhia nado yín meyinwanna to ojẹ godo tọn mẹ to whenuena Satani na zé é do, taidi to Juda mẹ, bo na gọ kofo ylando tọn lọ po núsiwà po.

Dọdai Biblu tọn hlan ojẹ godo tọn ma tẹ yín núhe kàn otò Saina tọn kavi otò Amelika tọn gba, sığba po otò Elopia tọn blébu po. Whládopo dogó, yehwenọ he yè nọ ylo Makman dọhó to owé winwlan eton he yín: O. Markann, Endzeit, Entrückung, Antichrist, pg. 70 mẹ, dọmọ, "To awhàn godo tọn lọ godo, Vatikan ko dopagbè otò Elopia yóyó de tọn tọn. Papa Paul VI (şidopotọ), to wheleponu, nọ tindo linlẹn do otò Elopia yóyó lọ tọn ji. Mèhe na wá to godo eton, yèdọ gúdùtọ eton, mẹhe yè nọ ylo dọ, Pişsi XII (wiawetọ) po Johanu XXIII (kònuhun-atòntọ) po, kànbiọ titò gbèpipli dopoyinyin otò Elopia tọn dogbon huhlon núyiwà otò de tọn dali. Paul VI (şidopotọ) vọ dọ, dọmọ, yise Katoliki tọn wẹ yè do basi otò Elopia tọn. Dopolo sogan gòwá gbọn alọ he yè ma sogan jlẹ de mẹ nado basi apáde eton to dinvie, nado gbò gbigbọ yóyó tọn to huhlon jowamọ he yè zé-dai, ehe titò gbèpipli po politikinọ he yín Dopoyinyin otò Elopia tọn dóna tindo. Núvivè otò Elopia tọn nado yín dopo ko to mizọn-mizọn ji, wẹ é dọ to owè fọtón e lán fẹn-kenne-atòntọ (1963) mẹ."

Vatikan wẹ huhlon he nọ sisé nukonyiyi Kòndopó Lomunu lẹ tọn. To owè fọtón e lán fẹn-kenne-aoto (1970) mẹ, Vatikan zé kòndopó

he tin to ɣɛɣɛn otòdaho ahọlu ɣon lẹ po devizọn E. C ɣon po to otò Bluseel ɣon mẹ. Dopoyínyín otò Elopia ɣon de na tin to fiɛ hlan Whèzeten po Whèyihọ po dali. Dawe he yè nọ ylo Gobaşev, mēhe yè dozeyigona titegbe de gbọn aihon lo blébu mē hen linlen agbasalan ɣon de wá nado dó ohò Elopianu lẹ ɣon. Ohógbè he ko yín zinzán dote to owè fọtón e lán fene-kantón-gbàntón-nukun-awetọ (1957) ɣon mē to whenuena yè zín awonten Kòndopọ Lomunu lẹ ɣon do e ji. Sọn whenenu wẹ politikino lẹ po yewhenọ lẹ po nọ zán ohógbè dopolo. To azán godo ɣon hele mē, ogbè he nọ dù to gbeto ji lepo nọ do linlen kòndopọ otò Elopia ɣon lepo ɣon hia po huhlon po.

Yè wlán to owé winwlán he yín: Francfurter Allgemeine Zeitung, 22 August, 1989 ɣon mē, do: **“Papa ylo otò Elopia ɣon lepo na dopoyínyín matin kinklán. Papa ylo otò Elopia ɣon lepo na núyiwà titò gbépipli lẹ ɣon, matin kinklán he ma mó adọ Yise ewlosu ɣon. Núyiwà otò Elopia ɣon matin kinklán he wẹ Papa zé na gbeto lẹ to odèhiho hlan Malia, mēhe yè ylo do Onọ Ji-whewewhe ɣon mē. Ehe wẹ é do to azán tintan osègbè ɣon godo to gbeto fófó atón (6,000) nukon to otò Covadonga ɣon mē to otò Astulia ɣon mē, yèdo otò he mē ewọ yi to whentín-tón eton azán atón mē ɣon to otò Speni ɣon mē.”**

Dogó, Papa mēhe tindo jloje linlen de ɣon nado dèaliho osó de ɣon to Whèzeten po Whèyihọ po ɣɛɣɛn. Ohógbè he jeagodo enẹ lẹ táhinhon do nújijò lo ji titegbe, do, **“Dogbọn dopoyínyín otò Elopia ɣon to dódónu agùn Katoliki ɣon ji gbọn Ojlo gannu-gannu Papa ɣon dali yín didohia bo sọ yín didọ gbọn nukon-tọ otò Elopia ɣon dali. To ote ji, Papa Paul XI (widopotọ) mágbè do, mēhe yè ylo do Benediti sọn otò Nosia ɣon mē, ni yín nukontọ otò Elopia ɣon ɣon. Dinvie Papa Johanu Paul II (awetọ) ko yín lilá nado yín agùn Katoliki ɣon he yín agùn aihon lepo ɣon, mēwíwé sunnu po yonnu po he yín Sililosi po Metodiosi po, mēhe yín aposteli po mēplóntọ lẹ po, yèdo mēhe ko wázon to afanumẹ lẹ mē nado yín nukontọ otò Elopia ɣon awele to owè kanwe-kò donu şinẹnẹto (9th century) lo mē.”**

Johanu Paul II (awetọ) len po gbènimá hùwhenọ eton ɣon po dali gbọn mēwíwé Sililosi po Metodiosi po taidi otògán Elopia ɣon nado táhinhon do apáde oklonọ dogbọn titò Elopianu lẹ ɣon to alọ de mē. To alọ devo mē, é yinwanna nado

táhinhón do onú gbigbọ̀nọ̀ po zédai he kàn ewlọ̀su po to otò Elopia tọn mẹ, ma nado zé ohia he jẹ̀ godo nẹ̀ sọ̀n ogbè Latẹn Lomunu lẹ̀ tọn mẹ hia to gbigbọ̀ nukonyìyì tọn po gbigbọ̀ otànhóhó zinvlu mẹ tọn lẹ̀ tọn po, ẹ̀gba núyiwà daho Gleki tọn dogbọ̀n ẹ̀whe fataka tọn he yè ylọ̀ dọ̀ Bizantini po zinzán Bizantini-Slaviki tọn po.”

“Nukontọ̀ sọ̀n opli ẹ̀whehẹ̀ Janman tọn mẹ, yèdọ̀ ẹ̀whehẹ̀ Josefú Hofna, degbè to otò Koloyin tọn mẹ na azọ̀n ogán yóyó lẹ̀ tọn di apositeli mẹhe yè ylọ̀ dọ̀ Slavsi tọn sọ̀gan yín jijlẹ̀ do núhe Mewiwé Benediti ko wà to Whèyihọ̀ po Ẹ̀sẹn otò Eopia tọn po mẹ. Enẹ̀wutu, yé mewiwé atọ̀n helẹ̀ yín mẹhe dó otò Elopia tọn lẹ̀po.”

Yè wlán to owé winwlan he yín: O. Markmann, Endzeit, Entrückung, Antichrist, pg. 72-73 mẹ, dọ̀, “Gbèmimá Papa tọn yín nado din dọ̀ gbẹtọ̀ lẹ̀po ni gò otò Elopia tọn lẹ̀po do azọ̀n mẹ, nado hẹ̀n kòndopọ̀ pipé do ẹ̀sẹn Katoliki tọn po agùn tintan tọn po, dilé afòdidè gbèmimá tọn ko yín didè dote, na owèdọ̀gbọ̀ mewiwé atọ̀n helẹ̀ tọn.”

Dogbọ̀n piplimẹ̀ etọ̀n lẹ̀ dali, Vatikan wàzọ̀n titegbe de nado dọ̀n otò Elopia tọn dopọ̀ to politikì mẹ podọ̀ to agùn mẹ. Matin enẹ̀, dọ̀dai ojilẹ̀ godo tọn lọ̀ ma na wá ayi mẹ gba. Titò etọ̀n ko diọ̀ gbọ̀n osẹ̀n dali to Otòwhàn Awetọ̀ lọ̀ godo nado wàzọ̀n dinvie matin tukla. Azọ̀nyiwà lọ̀ gbẹ̀sọ̀ tin to lé e te. Owèdida Otòwhàn Awetọ̀ lọ̀ tọn yín didá gbọ̀n yé otòvi lẹ̀ dali nado tẹ̀npọ̀n bo dó Katoliki Elopia tọn ai gbọ̀n huhlọ̀n ponọ̀ lẹ̀ tọn dali.

Mayisenọ̀ he yè tẹ̀npọ̀n nado hẹ̀n yín huhlọ̀nọ̀ yín mimọ̀ gbọ̀n Vatikan dali, owèhèhòsa Lomunu lẹ̀po tọn, po otògán Whèyihọ̀ tọn lẹ̀ po di to kòndopọ̀ mẹ hẹ̀ Yisenọ̀ Ohùwàji aihọ̀n lẹ̀po tọn. To owè fọtọ̀n e lán fẹ̀n-kantọ̀n-şinenetọ̀ (1929) tọn mẹ, mẹhe yè nọ̀ ylọ̀ Mussolini jó ede hlan devizọ̀n to agùn mẹ to whenuena é modona ahọ̀ludu Vatikan tọn hlan Papa Piosì XI (widopotọ̀) nado dùahọ̀lu to aigba otò lọ̀ tọn ji. To nugbo de mẹ, sọ̀n ojilẹ̀ nẹ̀ mẹ wẹ̀ Vatikan yín otò huhlọ̀nọ̀ ahọ̀lu tọn de.

Otònhódọ̀tọ̀ lẹ̀ ko dindona kòndopọ̀ agùn tọn to aşıpìpa ahọ̀lu tọn po aşıpìpa politikinọ̀ lẹ̀ tọn po mẹ kaka jẹ̀ owè fọtọ̀n e lán fẹ̀n-kantọ̀n-kòatọ̀ntọ̀ (1945) tọn mẹ. Yè dè ohógbè helẹ̀ sọ̀n owé he yín “Abermals krähte der Hahn” mẹ gbọ̀n mẹhe yè ylọ̀ dọ̀ Dọ̀tẹ̀ Kalhenzi

Deşina dali, to apáwhé kande-kòatónnukun-awetọ (67) po kande-kòatónnukun-atòntọ (68) po mẹ. Owé he lọ mẹ wẹ dawé he lọ do nugbo otàn heleş tọn do mapò ode dai gba.

“Sinsèn tintan he ajówàtọ podọ politikinọ he góna oyónen, yèdọ Musolini he yì Otẹn Wiwé de mẹ yín akuezántọ de. Musolini whlẹn mẹhe dùahọ bo ma pégo nado súahọ ‘Banki Lomunu lẹ tọn’ tọn, he ko zé akue na omẹ whèhọsa Lomunu lẹpo tọn po mẹdevo he jẹ lẹpo po, bo bẹ akue otò Italia tọn he yì miliya dopo po odá lila tọn po ... Yewhenọ he yè nọ ylọ Vanuteli, yèdọ nukontọ yé mẹhe ylọ yédele dọ Mewiwé Ohòdaho Bibluplòntọ lẹ tọn, ko degbè dogbon ewọ tọn dali, dọ, ‘Yè ko dè é nado whlẹn akọta lọ bo sọ gò dagbe yeton wá.’

Papa Piọsi XI (widopotọ) mọ whladopo dogó po vivenu ewlọsu tọn po, nado ylọ Musolini mẹhe yè sèdo mí sọn otò Ploidansi tọn mẹ to azán wiatòntọ osùn awetọ, owè fọtón e lán fẹn-kantòn-şinenetọ (1929) tọn mẹ ... To zizèdo kèdopo, mí mọdona dọ to awontẹn Kòndopọ Latelan tọn mẹ podọ to enegodo nukontọ tintan otòdaho Koloyin tọn ga, mẹhe yè nọ ylọ Kònladi Adenueli, he na kàndeji de Musolini to wékanşedomẹ núdodomẹ gbọnvo de tọn mẹ, dọ, oyín eton ni yín winlán to owé sika tọn lẹ mẹ to otànhó agùn Katoliki tọn mẹ.

To whenuena aihon lẹpo gblewhèdo agòjèdo-aşepatọ aholu tọn, yèdọ do Abisinia, agùn Katoliki tọn lẹpo, yèdọ yewhenọ daho otò Italia tọn tọn lọsu sọgbè hẹ Musolini. To azán kòatónnukun-awetọ osùn şinatòntọ, owè fọtón e lán fẹn-kantòn-fòtòntọ (1935) tọn mẹ to whenuena yè to awuwlena awhàn otò Italia tọn, whenenu wẹ Papa lá dọ awhàn hihọtọ tọn he tindo azon adagbigblo tọn po gbẹtọ susu gedegede de po sọgan yín dagbe po dódó po. To azán pẹde godọ, yèdọ osè enẹ jenukonna awhàn lọ, bişopugán fòtònnukun-enẹ (19) po bişopu kande-fòtònnukun-awe (57) po sẹ wékanşedomẹ he mẹ yè wlán ohógbè he yín ‘Osservatore Romano’ to ogbè Lomu tọn mẹ do Musolini, bo domọ, ‘Katoliki Italia tọn hodè na nukonyiyi po adagbigblo otò eton tọn po he yè yinwanna, ehe yè kòndopọ titegbe gbọn aholudu Towe dali, yèdọ ehe hunkọ ma ko sọawúhia gbèdé ... Bişopugán sọn otò Talanto tọn mẹ ylọ nado yì fùnawhàn to godọ he é ko basi sinsèn po ponọ he nọ wàtòzọn lẹ po, bo ylọ awhàn he lọ dọ, ‘awhàn wiwé

de, yèdò wofòn de' ... Bişopugán sòn otò Milan tòn mę, yèdò yęwhenọ Skusita he dona yiyi apó lọ tòn to aijię de mę to owhe fọtón e lán fẹfẹ-kantòn-fọtòntọ (1935) tòn mę, bo zé Musolini jlẹdo Sesalia go, do Ogustọs go, podọ do Kọnstantẹn go, bo sọ plónnú azónmẹvi jounjoja Italia tòn lẹ, dọ, 'gbọn azón męhe yè ylọ dọ Duse tòn dali, Jiwheyęwhe ko yigbèna sòn olon mę' ... To azán wiawetọ osùn tintan, owhe fọtón e lán fẹfẹ-kantòn-atòntọ (1938) tòn mę, Musolini yí bişopu kande-gbànnukun-awe (72) po yęwhenọ fō e lán fọde-kantòn-kò (2340) po to otò Palazzo Venezia tòn mę to fie bişopugán Nogala biy sòn Jiwheyęwhe de to ohógbè de mę nado gọalọna Duse to awhàn eton lẹpo mę na nukonyiyi Yisenọ otò Italia tòn lẹ tòn ... 'Po Papa sinsẹn tòn de po, po ogbè lẹ po, podọ po ayiha gbẹtọ lẹ tòn po, mí dawhá ogbè lélé, dọ, oyínjlana we Duse!'

To owhe fọtón e lán fẹfẹ-kantòn-wiatòntọ (1933) mę, bişopu sòn otò Speni tòn mę degbè to owé winwlán yęwhenọ de tòn mę, bọ é sọ basi owékansedome Papa tòn hlan yęwhenọ lẹ de to azán atòntọ osùn şidopotọ tòn mę, dọ, 'wofòn wiwé de na vojlado pipé nugbo agùn tòn.' ... Yonwhẹn męhe yè nọ ylọ Flanko tòn he yín, Selano Suya, męhe yín wékantọ to pipli yopovu agùn Katoliki tòn lẹ tòn mę, to godo mę, męhe lezùn ogán ajówàtọ ahọlu tòn de bo yín honton Musolini po Hitila tòn po. To opòdo osùn şidopotọ owhe fọtón e lán fẹfẹ-kantòn-kònnukun-awetọ (1942) tòn mę, yè doyeyigonẹ po satin Dahó de po gbọn gbèdide Pişisi IX (şinenetọ) tòn dali. Męhe yè nọ ylọ dọ Suya lọ degbè to ohójlawéma Danişi tòn mę dọ, ponọ awhànfuntọ Speni tòn fọtón donu fọtón (15,000) ko to avùnhò to Whèzẹtẹn dali na osè awe jenukọn, podọ to whenenu, osọha yeton sogan sùdeji eyín Janman mọ dọ gbẹtọ mliyon de wẹ dóna nọ finẹ ... Bişopu Janman tòn lẹ wlán to owé winwlán yęwhenọ tòn de mę to azán ogbàntọ osùn şinatòntọ, owhe fọtón e lán fẹfẹ-kantòn-fọtònnukun-dopotọ (1936) tòn mę gbọn ohónámẹ owékantọ yęwhenọ Paseli dali, ehe mí mọ yè wlán po ogbè Speni tòn po, dọ, 'Azón he tin hlan omẹ míton lẹ podọ hlan aigba míton lẹ ko yín domona to ewlọsu mę. Na męhe yín Fula míton nido tindo nukonyiyi gbọn alọ Jiwheyęwhe tòn dali nado hen azón whiwhlá huhlónnọ he şẹ to tenogli de po kòndopọ dódónọ

gbẹto lẹpo tọn po! To azán atònto osùn tintan, owhe fọtón e lán fẹṅ-kantòn-fọtònnukun-aweto (1937) tọn mẹ, bişopu Janman tọn lẹ tẹnpón whladopo dogo nado duale yisenọ lẹ tọn hlan yede lẹ dote, to pinpón mẹ po otò Speni tọn po, do, ‘Meşinwanna yewhenọ bişopu lẹ, po Fula po po ohónámẹto Janman tọn po to aholudu Janman tọn whenu, yedo Adolfu Hitila ko mo hlan mayise Adú na adú gbépipli he ye sòdodovi lẹ tọn to otò Lusía tọn mẹ tọn sọn dinden mẹ. Linlẹn po núhe kàn ẹn lẹ po ko tin to e mẹ nado lẹ tukla sinsinyen he se sọn gbẹto míton Janman tọn lẹ ji podọ sọn otò hùwaji tọn dali.’”

“To owhe dopolo mẹ, yedo to owhe fọtón e lán fẹṅ-kantòn-wiatònto (1933) tọn mẹ, Katolikinọ von Papen zín awonten do kòndopó Nazi-Janman tọn po Vatikan tọn po ji ... Sọn owhe fọtón e lán fẹṅ-kantòn-wieneto (1934) mẹ je owhe fọtón e lán fẹṅ-kantòn-fọtònnukun-atònto (1938) mẹ, von Papen yín afòzédoteto Janman tọn to otò Vièna tọn mẹ, wleawuna alọkeyi aşepipa nazi tọn to otò Oştia tọn mẹ.”

“Bişopu Janman tọn lẹ ma dohó gbède jeagodo hlònhùto aholu tọn lẹ go gbọn kento yeton lẹ kavi gbọn hòmekèn memeglonọ lẹ tọn dali, kavi gbọn medekannuje dali gba, podọ gbọn gbeta aholu tọn lẹ dali gba, na yewlosu jlo onú dopolo wutu ... Ye ma jeagodo hòmekèn ylankan Jù lẹ tọn gbède, kavi ye ma jeagodo vàsùdo he húgan gohò fode (200) tọn, kavi jeagodo winyandome, wiwle podọ azoyidohù Jù lẹ tọn he ye ko dohòmekèn bo ko so hù gbọn ojle owhe fọtón e lán kanwe-kò (1500) tọn lẹ dali. Ye ma jeagodo zinzán Nazi tọn gbède di onú mohunkọ tọn gba. Adavo do, yewhenọ daho ni degbe nado do di yewhenọ Folabe sọn otò Munişì tọn mẹ, po yewhenọ Skuli po sọn otò Koloyin tọn mẹ, po bişopu Matiasi Elenflidi po sọn otò Wozboşgi tọn mẹ, podọ yewhenọ devodevo lẹ ga, to owhe fọtón e lán fẹṅ-kantònto (1935) tọn mẹ we ye degbe do yewhenọ hele sogbe nado no kòndopó mẹ po Nazi po bo so blawuna mehe ma yín máheto yeton lẹ.”

“To azán widopotọ osùn atònto, owhe fọtón e lán fẹṅ-kantòn-fọtònnukun-atònto (1938) tọn mẹ, ponọ Hitila tọn lẹ pan-nukon otò Oştia tọn. Yewhenọ Iniza sọn otò Vièna tọn mẹ, mehe tindo vive Vatikan tọn to ewọ mẹ dohó hlan mehe ye no ylo Şuşinigi do é ni jó ede, bo so degbe do, ‘Ye ma soşan

basi kòndopó gba.’ É basi hùnwhe wiwá ponọ lọ tọn po ogàn agùn tọn he yè nọ húnhún po, po zizé awhànsia he tindo satin he sọgbè de po to gbigbá agùn tọn lẹ mẹ bo sọ biọ sọn yẹwhenọ etọn de nado wà mọdopolọ ga. To azán wiaweto osùn atòntọ tọn mẹ, é hẹn yé gánugánnu nado wleawuna sinsèn opẹdidọ tọn lẹ. Whenuena Hitila kẹlọyí yẹwhenọ lọ to azán fọtontọ osùn atòntọ owhe dopolọ tọn mẹ, na pipli de, é ná kàndeji i do, yè dóna gbẹnkanna dagbe wiwà agùn tọn lẹ. Whenenu wẹ bişọpu Oştlianu lẹpo do yé ni vote na Hitila bo sọ dóalọtena oylọ yeton po núdodome po, do, ‘Oyínjlana Hitila’ adavo bişọpu he sọn otò Linzi tọn mẹ wẹ yín mẹhe ma sọgbè hẹ yé gba.”

Nado pón hlan nújjìọ nẹ mẹ do, azón agùn politikino aihon he tọn gbésọ to dopolọ yín, mí dóna zé onú he ko jò wáyì di pahoname de hlan onú he ja jìjò gbè lẹ. Yé mẹhe nọ ylọ yéde lẹ do, “Aholudu Wiwé Lomunu lẹ tọn to otò Janman tọn mẹ” to aşepipa politiki tọn po agùn tọn po zán. Vatikan ko zán otò Janman tọn na azón ewlọsu tọn titi lẹ to ninọmẹ gbõvo de mẹ. Yèdo egbé ga to dopoyinyin nukonyiyi otò Elopia tọn mẹ, otò Janman tọn zán huhlọn eton. Ewo wẹ azónwànú otlen lọ blébu tọn podọ núhe nọ léyì Whèzetẹn po Whèyìhọ po. Otànhódoto susu ma dohó do ohóta agùn zinlu mẹ tọn he ji gba. E sogan yín do yé yín wunzenno nado gbé ẹ kavi yé dibusi agùn lọ.

Jenukonna Otòwhàn II (aweto), Vatikan yín wivenuhọ hlan Janman he lezùn huhlọnno hú lé e ko te dai. Azón he lọ bé to Katoliki Bavalia tọn mẹ, nado do to otò Munişi tọn mẹ, fie ji Hitila ma pé nado nudo po tenpon nado yí aholudu lọ po huhlọn po sọn alọ eton lẹ mẹ to owhe foton e lán feñ-kantón-atontọ (1923) tọn mẹ. To owhe foton e lán feñ-kantón-ẹneto (1924) tọn mẹ, Vatikan zin awonten do kòndopó eton po otò Bavalia tọn po ji. Mí dóna dayi e go do, to owhe nele mẹ, Papa Piosì he ko kú yín gbèyidoto Papa tọn to otò Munişi tọn mẹ podọ enegodo to otò Belin tọn mẹ.

To owhe foton e lán feñ-kantón-fotónnukun-atontọ (1938) tọn mẹ, politikino foton donu kande (40,000) jeagodo yé mẹhe ma je na opli lọ lẹ şigba bo yín máhetọ to kòndopó Janmannu lẹ tọn mẹ matin zéyiaga ogbè he je de tọn mẹ hlan yé. Mẹhe yè nọ ylọ Flanzi von Papen, degbè kededi Katolikinọ nugbo de, to owé winwlan he yín: E. Paris, *The Secret History of Jesuits*, pg. 130 tọn mẹ, do, “**Nazism**

yín owalọ Yisenọ tọn he jeagòdo gbigbo owè fọtón e lán núqòtòn-kènnè-kòatònnukun-atòntọ (1789) tọn mẹ.” Po ohógbè he po, é dlenalódó do nukonyiyi otò Flanzi tọn he plánmẹ biọ kinklán aholu tọn po agùn tọn po mẹ, podọ ga hlan opòdo Aholudu Wiwé Lomunu akọta Janmannu lẹ tọn tọn. Kẹdédilẹ yè sè ogbè otò kọmẹnu he lẹdo yé lẹ tọn sọawúhia dó to otò Janman tọn mẹ, núwlátọ he yè nọ ylọ Juliosi Stleisa sọn otò “Stulma” tọn mẹ, hòavùn bo domọ, “... ojẹ nukonyiyi Anglo-Sason agùn Plọtẹstanno lẹ tọn jeagòdo mí.” Mèdopepe he nọ hó Papa nọ mọ to vlẹkẹsi de mẹ dọ, ewọ tindo huhlọn titegbe.

Mẹhe nonọ otò lọ mẹ lẹ yọnen dọ Vatikan losu ga pón hlan Adú na adú gbépipli he yè sòdodovi lẹ tọn to otò Lusia tọn mẹ di agòjedopolitiki eton lẹ tọ. Podọ ga, kinklán agùn Whèzẹtẹn tọn yín pinpón di agùn he jeagòdo ede go, podọ enẹwutu wẹ e dóna yín awhàngbatọ. Yé mẹhe yọnen dọ yè basi SS Hitila tọn sọn Ohódoto Jesu tọn lẹ de to azónwu de mẹ, yèdọ hlan mẹhe ga Gọbesi hiajẹ lẹ, na mọdona lé yè basi pipli lẹ dó to whenuena awhànpa Janmannu lẹ zinzonlin jei otò Lusia tọn mẹ. To Katoliki Lomunu tọn he tin to otò Uklenu tọn mẹ, yè ma gbà gohọ yisenọ lẹ tọn de to whenuena yè to mọwà to otò he pò lẹ mẹ gba. Dogó to ohógó de lẹ mẹ sọn owé “Abermals kräfte der Hahn, chapter 67 and 68” mẹ, mẹhe yè nọ ylọ Dọtẹ Kalenzi Deşina tọn mẹ.

“Godo he kèntọ yeton lẹ he to avùnho hẹ yé lẹ wá há yé ajiji to Kòndopọ Soviẹti tọn mẹ to owè fọtón e lán fẹnè-kantòn-kònkun-dopotọ (1941) tọn mẹ, ponọ bişọpu Katoliki tọn (Flanzi Justosi Lakoski), yèdọ mẹhe nonọ fie Katoliki te lẹpo degbèna dọ, owékansédome meplóntọ lẹ tọn he é wlán po aloğọ otòwhàn nuyónentọ lẹ tọn po sèdo awhànfuntọ agùnvi Katoliki tọn he tin to otò Wẹmaşit tọn mẹ dolé dọ, ‘Kẹdédilẹ e ko te to otànhó lẹ mẹ, otò Janman tọn wẹ whlẹngantọ podọ gánkọnọtọ aigba Elopia tọn ... Otòdaho susu aigba Elopia tọn mọdona awhàn he pannukon otò Lusia tọn yín vofón Elopianu lẹ tọn de ... Dọpón huhlónnọ he yín awhàn Whèzẹtẹn tọn dóna hẹn we mọdona lé mí yín donano podọ mẹhe go yè ma sọgan dọhó do lẹ wẹ mí Janmannu lẹ.”

“To oflin bişọpu Katoliki tọn lẹpo mẹ to otò Janman tọn mẹ to azán aotọ osùn wiaweto, owè fọtón e lán fẹnè-kantòn-kònkun-dopotọ (1941) tọn mẹ, mẹhe he yè hiajẹ to agùn mẹ

lẹ, yígbè dọ, ‘Po kàndeji de po, mí dèdo awhàn lọ ji jeagèdo huhlọn Adú na adú gbépipli he yè sọdodovi lẹ tọn to otò Lusia tọn mẹ tọn he mí, yèdọ bişọpu Janmannu lẹ ko hopana agùn Katoliki Janman tọn lẹ to owékansédome meplóntọ lẹ tọn mẹ sọn owè fọtón e lán fẹṅ-kantòn-dopotọ (1921) mẹ jẹ owè fọtón e lán fẹṅ-kantòn-fọtónukun-dopotọ (1936) mẹ, nado nọ aşejí kẹdédilẹ yè mọdona dó to aholudu Leişì tọn mẹ.’”

“Papa daho lọ ma sọ sọgan kẹnù etọn ba, é bọ onù etọn do to whenuena yè hó agùn fō (2,000) po gohò fowe-kanwe-kò (500) po liai bọ yè sọ hù susu to yẹwhenọ lẹ mẹ to awhàn Whèzẹtẹn lọ tọn mẹ. Vatikan sọ jlo kẹdédilẹ awhànfuntọ Hitila tọn ko wà dó to aigba devo he yé ko tindo lẹ ji, nado má núyiwà Katoliki tọn pé to dòdónu otò Lusia tọn mẹ. Dogbọn kòndopọ he tindo to şenşen hodotọ Jesu tọn lẹ po, po SS lẹ po, po Jẹstapo lẹ po, ehe tọn yè dọhó etọn po mēhe nọ wà sinşenzón po Hitila po to nuglọ ko basi opli gbèsisọ tọn de sọn owè fọtón e lán fẹṅ-kantòn-kòtọ (1940) mẹ gbọn hodotọ Jesu tọn he yín awhàngán Glafi sọn owè fọtón e lán fẹṅ-kande-kòatónnukun-dopotọ (1866) mẹ jẹ owè fọtón e lán fẹṅ-kantòn-kònukun-awetọ (1942) mẹ, mēhe yín awhàngán he nọ degbè sọn owè fọtón e lán fẹṅ-kanwe-gbàntóntọ (1915) mẹ. Sọn owè fọtón e lán fẹṅ-kanwe-kòatónnukun-ẹnẹtọ (1919) mẹ wẹ yè wlán dọ, Vatikan ko tẹnpón nado hó aşepipa Lusia tọn lẹpo liai ... Linlẹn Vatikan wẹ yín dọ, e ni sẹ yẹwhenọ sọha he jẹ de do to aigba Lusia tọn he yè ko tindo lẹ ji, nado wleawuna aigba lọ na titò nukonyiyi Vatikan tọn po politiki lẹ po tọn pannukọn Lusia, yín e bọawu. To azán şinatò osùn widopotọ, owè fọtón e lán fẹṅ-kantòn-kònukun-dopotọ (1941) tọn mẹ, gbèdetọ daho otò Wemaşit tọn ná hónámẹ gbèdetọ he bọdo e go lẹpo sọn awhànfuntọ Janmannu lẹ mẹ to Whèzẹtẹn dali, nado gọlọna devizón owhentintón yẹwhenọ Katolikinọ lẹ tọn to aigba he yè ko tindo lẹpo mẹ sọn kòndopọ he yè basi he Vatikan mẹ ... Mēhe nọ plán sinsèn whiwhla gbẹtọ lẹ tọn to otò Janman tọn mẹ, yèdọ SS Obafula Skẹlẹnbeği wlán to apáwhé gbèdidó hlan azónwhé he nọ pé nukun ajọ otògodo tọn lẹ go dogbọn hódidọ etọn po Papa po dali, dọ, ‘Papa dóna dovivenu etọn lẹpo nado ná kàndeji Janmannu lẹ na awhàngbigba yetọn. Azón etọn wẹ yín dọ yè ni và otò Lusia tọn gbídìgbìdì.’”

“To owè kò (20) godo, mēhe yè nọ ylo Dọtẹ Adenua do, dọmọ, ‘Enẹwutu, mí nọte po tenọgli dahọ po ehe jẹagòdo aigba Whèzẹtẹn aihọn tọn he yín kẹntọ mítọn dinvie jẹ okú po ... Núhe kàn mí ma yín agbègbè Soviẹti tọn kẹdẹ gba, adavo túndote aigba Whèzẹtẹn otò Elopia tọn sọn avò ganvẹ tọn godo ... Otò Janman tọn ma na yín hùhù na titò gbépipli mayisenọ lẹ gba, adavo na ewọ nido hó yé lia.”

Whenuena awhànpa Janmannu lẹ to zọnlizin pannukọn otò Yugoslavia tọn to osùn ẹnẹtọ, owè fọtón e lán fẹn-kantón-kònkun-dopotọ (1941) tọn mẹ, yè hlá Kloatinu he yín Katoliki Lomunu lẹ tọn lẹ dai bọ yè hù mēhe yín Sẹbianu nugbo susu. Núyiwà agùn Katoliki tọn he yè nọ ylo do nukọnyiyi politikiki tọn to otò Kloatia tọn mẹ, yèdọ Ustaşinu lẹ, kòndopọ hẹ ašẹpipa Katoliki tọn he gbèdetọ dahọ ko tindo po huhlọn po. E yín yinyónẹn do bişopugán Stepinaşi ko kọn onú lẹpo dopọ. É sọgan do hlan Papa do, yè ko diọ Sẹbianu fọtón donu fode-kande-ao (250,000) gbọn huhlọn dali do Katoliki Lomunu lẹ tọn mẹ. Sọn otòvi mliyon awe (2,000,000) he yín Kloatianu nugbo kẹdẹdilé azónwhé ko do dó, do, yè ko hù gbẹtọ fọtón donu núótọn (600,000), şigba mēhe pò lẹ yi gbẹtọ sọha fọtón donu fẹnẹ (800,000) hunkọ tọn. E ma yín Jù lẹ po whèzẹtọ devo lẹ po kẹdẹ wẹ yè hù gba, şigba yé mēhe yín gbẹtọ dopolọ lọ lẹ sọn yise vòvo mẹ.

Whenuena awhànpa Janman tọn lẹ to zọnlizin pannukọn otò Polandi tọn, yè hù Plọtẹstannọ Janmannu susu gedegede. Ehe yè nọ ylo do, ‘asisa ohùn tọn he yín Blonba tọn’ lezùn onú he yè mọdona de. Enegodo, yè do, do, sunnu fọtón donu kande (40,000) yín hùhù to aigba he tin to oglo ašẹpipa otò Polandi tọn mẹ. Oylọ na ehe tọn sọgan yín núhe tónsọn agbà yẹwhehó lẹ tọn ji. To egbé, yèdọ to owè fọtón e lán fẹn-kẹnne-gbàntọ (1990) mẹ, gbẹtọ sọha he yè hù to whenenu ma sù gba.

E ma sinyenawu nado mọdona núhe Hitila to didọ to ohógbè he mẹ, to owé winwlan he yín: K. Deschner, Ein Jahrhundert der Heilsgeschichte, Vol. 1, pg. 360 tọn mẹ, do, “**Nado basi nukọnyiyi politikiki tọn dahọ de, yẹn na dóhudo Katolikinú lẹ tọn sọn otò Bavalia tọn mẹ po Plọtẹstannọ lẹ po sọn otò Plusia tọn mẹ. Ehe bọdo e go na wá sọawúhia.**” Podọ ga, pinplántọ núyónentọ owendagbenọ lẹ tọn ko kòndopọ nado yín jijlẹdo Agùn Ylandogbèyiyi tọn go. Lé e jẹ do yé ni nọte to dona madopòdo Jiwheyewhe tọn mẹ,

yé gbenkanna dèhodo azán yeton lẹ mẹ ton. Ete wẹ na soawúhia godo mẹ to whenuena yé ko tindo dopon eton to jidudu awhan Hiti-la ton godo? Nuyiwa he jagodo Ju lẹ po yisenọ whẹzeto devo he pò lẹ po, podọ politikino he ko hodo yé to agòjije yeton hlan Ploṭestanno lẹ dali mẹ.

Osun dopo jenukonna opodo awhan lo ton, to azan sineneto osun eneto, owhe foton e lan fene-kanton-kòatonto (1945) ton mẹ, meplonto Dietlisi Bonhoefa to agun Lute ton mẹ yin huhu to oto Flosenbeji ton mẹ godo he é ko sengan ho owhe awe gbọn gbèdide yewhenọ Katoliki ton Himla dali. Ye doalotena titò gbèpipli jounja Ploṭestanno lẹ ton to awhan lo whenu. Jenukon, ye dotukla ye mehe doho jagodo vivenu dido otòpli nuyonentọ lẹ ton go to Agun Ylandogbeyiyi ton mẹ, enegodo wẹ yisenọ agun aloपालopa he pò lẹ ton bodo e go. Domonanú agun Lomunu ton po ye mehe sogbe he e lẹ po ton, do yise devo de matindo jloje nado tin gba, yin okú hlan mehe pò lẹpo.

Po osi de po, ye dona do ga do, ogbe dele yin sise son Katolikinun he ma sogbe he owalo mawadodo ton lẹ de.

To domona nujije hele ton mẹ, ye sogan kanbio do, eyin agun Ploṭestanno de po agun pa devo he pò lẹpo po tin to nuyiwa aholudu Hitila Janmannu ton mẹ to aigba Elopia ton ji. Nado do, mehe magbe nado hodo Jesu po zedai yeton lẹ po dona ko dojlo nado do agun wive he yin Katoliki aposteli lẹ ton hia Papa son oje nuvojlado ton mẹ. Kededile ye wlan en do to owe winwlan he yin: O. Markmann, Irrtümer der Katholischen Kirche, pg. 22 ton mẹ to zedai yeton titi lẹ mẹ, do, **“To owhe foton e lan fene-kanwe-gbantonto (1915) mẹ, to gblagbla politikino lẹ ton mẹ, Papa Benediti XV (fotonto) doyeigona wendagbegun he no yigbe ylando ton di ‘mesedo son Satani de, di didoto agba mehuhu ton lẹ ton, podọ mehe no ho azonwehè gbigbo ton lẹ yin ajoto podọ owhegbato.”** Medepope ma so sogan modona ohogbe he to owe he yin: E. Paris, The Secret History of Jesuits, pg. 35 ton mẹ, domo, **“Hodoto Jesu ton he ye no ylo Meilofa son oto Ingolstadt ton mẹ, plonme to ‘Meponnu yewehodido’ eton ton mẹ, do: ‘Ye ma na dawhe na mi gba eyin mi degbe do ye ni hu Ploṭestanno lẹ, e ma na hukan dile mi no degbe do ye ni hu ajoto lẹ, kavi hlonhuto lẹ, kavi mekloto lẹ, kavi kanylanto lẹ do gba.”**

Dinvie, azón he agùn Katoliki tọn wà to Otòwhàn Awetọ mẹ yín winwlán dai to owé susu mẹ. Ohógbè he yè ma na hia dọhó titegbe de do E go. To azán atòntọ osùn atóntọ, owè fọtón e lán fẹ̀n-kantòn-kòatòntọ (1945) tọn mẹ, Vatikan dọ hlan nukontọ Flanko dọ, ni dọ to piplime Speninu lẹ tọn mẹ to otò Madlid tọn mẹ, to okú Hitila tọn godo, dọ, **“Adọlfu Hitila, visunnu agùn Katoliki tọn, kú to whenuena é to avùn yise tọn hò. Enẹwutu wẹ e do yín domona dọ, ohó de matin na mí nado viavi na okú etọn gba, to whenuena yè mọ gbẹtọ susu to pipa gbẹzán etọn dó. Okú etọn nọte na awhàngbigba tónusisè etọn tọn po atin hlọnhùhù tọn po, Jiwheyewhe ná Hitila gigo awhàngbigba tọn”**. Ehe wẹ owé he mẹ yè dọ ohó lọ sọ. (E. Paris, the secret History of the Jesuits, pg. 163).

Susu mẹhe to awhádo lẹ tọn dọmọ, “Mí dogbè Hitila!” ẹgba yé ma yón onú he yé to bibasi gba, ẹgba yé mẹhe yè hiajẹ lẹ modona. Yé dẹnalo yetọn do nukon bo to didọ, dọmọ, “Mí dogbè Hitila!” dilé e jẹ dó dọ yé ni pa Jiwheyewhe na Ewọ de wẹ whlengan sọ wutu, ẹgba yè wá to Hitila pa. Yín jiji to owè fọtón e lán fẹ̀n-kantòn-wiatòntọ (1933) tọn mẹ, yẹn ko dọ ehe pón titegbe. Yẹn ko pón ponọ lẹ to whenuena yé to akitita na ayihun whlasusu! E nọ yí núdido awhág-bè tọn to whenuena ogbè susu to awhádo, dọmọ, “Núđodome awhàngbigba tọn! Núđodome awhàngbigba tọn!”

Godo he tenogli Hitila tọn ko lezùn aijiye, mesusu wá mọ dọ yé tin to whendo awhàn tọn he yè ko klọ de mẹ. Godo he yè ko hẹn onú he yé wà to awhàn lọ mẹ jẹ gbẹtọ lepo de, yèdọ avósinsán yetọn sọmọ bọ omẹ susu ma sọ sọgan kenù. Yèdọ to egbé ga, medele tin bo to gbigbé dọ núde ma jò gba, na yé ma sọgan modona dọ onú ylankan nẹ tin to hùhù sunnu hòmẹvonọ lẹ, po yonnu lẹ po, podọ yopovu lẹ tọn mẹ ga. Yè wà osunú daho de to owè kanwe-kò donu kòtọ mẹ to oyín Jiwheyewhe tọn mẹ po omẹ Janman tọn lẹ po tọn. To otó gbẹtọ susu tọn mẹ, ohógbè meplánjeagò tọn to nukonyiyi politikiki tọn to ojẹ Nazinu lẹ tọn mẹ gbésọ to núdọ kaka jẹ egbé. Medele sọ flin gbèdide he dọmọ, “... podọ yise dopo hlan aihon lọ blébu!” To gbàjablanú awhànfuntọ lẹ tọn go, yè wlán ohógbè he dọmọ, “Jiwheyewhe tin po mí po”. Nùzinzán tẹ wẹ ehe yín!

Gbẹtọ he hùgan mliyon donu kande-fọtón kú to Otówhàn Awetọ mẹ. Ẹgba yè hlá ogbè yé mẹhe hẹn awhàn lọ wá lẹ tọn dai. Yè dọ to owé winwlán he yín: K. Deschner, Abermals krähte der Hahn,

pg. 647-650 tọn mẹ, do, “Yẹwheṇọ sọn otò Koloyin tọn mẹ ko do dote do, to azán fọtò nukun-dopotò osùn wiaweto, owhe fọtò e lán fẹ-kan-tò-kòatòntò (1945) tọn mẹ to ohòdidò Radio tọn mẹ, do, é jlo mẹhe sọn Whèyihò de bo tindo ninòmẹ Yise tọn de, ehe tùmẹ do, Lomunu Katoliki tọn de. Ewọ wẹ omẹ tinton he sọawúhia gbaungba to azán kò nukun-atòntò osùn sọdopotò, owhe fọtò e lán fẹ-kan-tò-gbàntò (1950) tọn mẹ to opli daho Katolikinọ lẹ tọn mẹ to otò Bọnnu tọn mẹ, do otò Janman tọn nido sọawhàhia whladopo dogó, to dòdónú gbèdide Jiwheyewhe tọn ji, nado tin to gbojẹ mẹ... Bişọpu Muęşi biọ kẹdèdilé Pięsi XII (wiaweto) to owhe fọtò e lán kẹn-kan-tò-kòatòntò (1945) tọn mẹ to owékansèdome yẹwheṇọ lẹ tọn mẹ nado payi hlan awhàn hlònhùtò lẹ tọn to otò Janman tọn mẹ dó. To owhe fọtò e lán fẹ-kan-tò-gbànnukun-dopotò (1951) tọn mẹ, otògán Janman tọn doyeyigonẹ po Satin Daho Ahọlu tọn po bọ yè sọ dò é di yẹwheṇọ gbọn Papa Johanu XXIII (kò nukun-atòntò) dali.”

Nado táhinhòn do enẹ ji wẹ yè do zán ohógbè he ga, to owé he yín: K. Deschner, *Abermals krächte der Hahn*, pg. 625 tọn mẹ, domo, “Godo he aijiẹ Ahóludu Katoliki tọn ko sọawúhia, susu to hlònhùtò lẹ mẹ hònyì yẹwhevodun sinsèn he tin to oglo yewheṇọ Flansiskanu lẹ tọn to otò jonọ lẹ tọn mẹ, yèdo otò Klagenfót tọn mẹ to Oslia, to otò Modena tọn mẹ to otò Italia tọn mẹ, podọ ga to otò Flansi tọn mẹ.” To awúshia he mẹ, yé modona aliho yeton titegebe. Yé ma dindóna ohòn he to nùvo lẹ kẹde gba, adavo alo he to nùvo lẹ ga. Yèdo Flansenu Paul Tulvie he gọlona hlònhùtò he yè nọ ylọ Klaus Balbi, he yè tùnyinna do, gbẹtòlanjató otò Liyon tọn tọn, he yè wlé to azán fọtò nukun-ẹnẹto osùn atòntò, owhe fọtò e lán fẹ-kẹn-kan-tò-nukun-ẹnẹto (1989) tọn mẹ to hùnzinzon Katoliki tọn de mẹ, fie yè whlá ẹ te na owhe susu.

Godo he yè ko gbawhàn awhànfuntò otò Stalingladi tọn mẹ to Janman, Papa tẹpón nado dòn otò Amelika tọn hlan ede de nado hòavùn he bolshevism. Ninòmẹ dopo gè he otògán Luzivèliti zédai wẹ yín do Hitila dóna joagòyì godo. Papa vẹ ẹ na owhèhó he yè modona de, şigba to ojle he mẹ mẹhe tindo huhlòn tenogli tọn he ko lezùn tókúnọ. Bişọpu Katoliki tọn lẹ he ná kàndeji Adólfu Hitila nado lá gbèmimá yeton to osùn atòntò owhe fọtò e lán kantò-

wiatòntò (1933) tòn mę bo dọhó de gbọnvo to owè fọtón e lán fẹn-kantòn-kòatòntò (1945) tòn mę, bo sọ zán ninòmę devo nado hẹn azón eton sinsèn po politiki tòn po to kòndopó aigba Elopia tòn mę jẹ opòdo.

Núdepope he ma sogan yín hinhenjẹ opòdo to aw hàn po huhlọn po mę, na lezùn onú titegbe de gbọn ali ahọlu tòn lẹ dali. Whenu-ena gbẹto mliyon donu soha de, po whẹzeto lẹ po, po gantọ aw hàn tòn lẹ po he yè dè sọn apó azón tòn lẹ mę jiya aw hàn lọ tòn, whenenu wẹ yewhenọ de lẹ bo zé aw hansasia daga gbọn jẹhon he to yinyin dali. Hòmewonọ lẹ dóna jiya şigba yé męhe hẹn aw hàn wá lẹ wázon po goyíyí po.

Sọn opli aweto Vatikan tòn mę, yèdo sọn owè fọtón e lán fẹn-kenne-aweto (1962) mę jẹ owè fọtón e lán kenne-atòntò (1965) mę, wẹ aw hànpa yóyó de wá ayi mę. Yè ma sọ hodèdo agùn Plọtestanno lẹ ba, mọ yè ma sọ ylo yé do mawádódónọ ba gba, şigba yé yín alokeyí gbọn agùn Katoliki tòn dali po homẹhùnhùn po di novisunnu he ko klánsọn yé go. Agòjẹdo-núvojlado ko dóalote. E yín nújono de do, dopo to dẹhodo he yè hò do Plọtestanno lẹ, podọ ehe yè basi to Opli Tlenti tòn tò ma yín gigòdo godo gba. Kaka jẹ egbé, Papa po agùn Lomunu lẹ tòn po ma zán ohógbè fifa tòn de pannukon Jù lẹ, Plọtestanno lẹ podọ męhe yise jẹagòdo yise yeton lẹ go gba.

Gbèdè gbèzán męhe pò lẹ tòn ma wázon ogándùdù tòn hlan aşepato Lomunu lẹ tòn gba. Mędepope he to aliho huhlọnno yeton ji, yín eyín męho kavi yopovu, kento yeton to politiki mę kavi to sinsèn mę, yín hùhùsùdo. Męhe yè nọ ylo do Neloni po Diokletiani po, po Konstanten po, po mędevo lẹ po ko dè aliho nẹ. Núyiwà he sọ yín kàngbenna gbọn Papa Lomunu lẹ tòn dali to godo mę. Yè nọ diyonukunsọ bo sọ nọ hù mędepope he majlo nado jó ede hlan yé, mahopon do ewọ yín Kosi, kavi Jù, kavi málénu, kavi męhe yise jẹagòdo yise tòn. Hlọnhùhù yeton wẹ yín do gbẹto ma yigbè nado yín Katoliki Lomunu tòn.

Mí nado do hézéhézé, Konstanten wẹ męhe dó agùn ahóludu Lomunu tòn bo sọ degbena en nado zán huhlọn hlọnhùhù eton tòn. É dánú do, domọ, ewọ mọ Satin miyonno de to olon mę, ehe tòn dali yè wlán do, “Gbọn ohia he dali, hiẹ na gbawhàn.” Hlọnhùtọ he ko hù omę susu to hennu eton titi mę, yèdo yonwhen eton awe he yín, Lisiniusi po Basaniusi po, po taveylọvi eton he yín ovi

Lisiniusi tọn po, po otó asi etọn tọn he yè nọ ylo Masimiliani po; ovi etọn Klispusi po asi etọn Fosta po yín zinzintọ politikinọ. Hlan ewọ, agùn yín núhuhlọnno ehe me é to azónwà te. Jenukọn, é ma wà núde do Kosi lẹ gba. Sọn whenenu wẹ Ahóludu-Yisenọ-Kosi lẹ tọn soawúhia to kòndopọ me he hòmẹkẹn po hlónhùhù po. Mehe yè nọ ylo Ogustẹn pòntifali, jlayinna agùn di ahóludu Jiwheyewhe tọn na owhè kande-gbàn to godo me, podọ hlan ewọ yè ko blá Satani do ogàn me, şigba to nugbo de me, ninọme onú lẹ tọn to agòjije etọn dohia, yèdọ dinvie wẹ yè tún Satani dote.

Yè degbè na jijiwhe he yè nọ basi hlan yewhe yeton he yè nọ ylo do “Owhè” nado lezun jijiwhe Ovi Jiwheyewhe tọn tọn. Yè gbé yewhe Jupite, po Diana po, po yewhesunnu po yewheyonnu devo lẹ po dai; whenenu wẹ Pita po Malia po, po mehe pò lẹ po yín yíylo do mewiwé bo so yín zizédaga do oten yewhe nele tọn me. Nugbo, to ojle nado hen onú biọ Yise me tọn whenu, yè hen sinsen Glekinu lepo tọn po Lomunu lẹ tọn he yè nọ basi hlan yewhe yeton lẹ go gigli bo nọ donùnugo na yé, bo so to mowà kaka je egbé. Yè diọ yewhe Kosi lẹ tọn do oten mewiwé lẹ tọn po ogán lẹ tọn po me. Kòndopọ otòvi ahóludu Lomunu tọn lepo tọn yín jijó gbọn huhlón dali hlan agùn huhlónno politiki tọn ne dali. Medepope he ma jlo kavi nado kealoyi i na owhèjijo wutu nọ yín hùhù. Kòndopọ aholu tọn po agùn tọn po ma ná gboje de ye mehe yise jeagodo ye lẹ gba. Yín eyin to ajówiwà lẹ me kavi to azónwiwà lẹ me, kavi to ofi lepo ye nọ diónukunsọ bo so nọ dohòmẹkẹn mehe jeagodo ye lẹ to egbésogbésọ.

Whenuena Papa po agùn Lomunu lẹ tọn po ko lenvọjo bo ko so do sinsen lenvọjo tọn hia hlan okú gbeto mliyon donu soha de tọn, mehe dali mejizinnọ Katoliki tọn ji okú gbọn, whenenu wẹ ye na tindo jloje nado dohó dogbọn whiwhla ogbè he ma ko soawúhia lẹ tọn dali. Ogbè mehe ye ma ko ji lẹ tọn dona yín whiwhla, şigba ogbè mehe ye ko ji lẹ tọn ma yín núdepope hlan Katolikinọ lẹ gba. Bé e ma yín Papa wẹ basi opli vofon tọn lẹ? Bé ye ma dona ye mehe hodo ye yi lẹ, ogbè mehe tọn ye ma dó osina lala? Bé mehe hen vofon nele wá po pakanọ lẹ po hia ye mehe tindo ovi lẹ je kavi bo hia ogbè gbeto lẹ tọn je? Lala, ye ma hia ogbè yeton lẹ je gba. Na e blawu so to whenuena ye mo ohú yopovu he Katolikinọ lẹ békondo hùnpa he dònşepọ ye lẹ me!

To kaikizu meho Katolikinọ lẹ tọn mẹ, to apáwhé fode-kande-fotònnukun-dopotọ (256) mẹ, yè degbè na agùn lọ nido yí kọmionnu azinzònno lẹ tọn. E yín yinyonẹn hlan omẹ lepo do, agùn Lomunu tọn tindo kọmionnu azinzònno lẹ tọn şınawe. Dinvie na agùn lọ losu, kọmionnu azinzònno lẹ tọn sogan yín onú yoyó de. **“Agùn lọ tin di kọmionnu azinzònno lẹ tọn to Gbigbo mẹ. Tukla tin pannukon agùn lọ. Ohókànbiọ he tin nado modona fie Gbigbo Wiwé tin te, zedai agùn lọ tọn na gblon po ohógbè he po, domo, ‘Yen yise to Katoliki wiwé dopolo gê po agùn aposteli lẹ tọn po mẹ.’ Agùn lọ nọ yígbè ga do to e mẹ podọ gbọn ewo mẹ wẹ Gbigbo Jesu Klisti tọn ko to azonwà te to otanhó lẹ mẹ. Agùn lọ yise do, otẹn lọ nẹ, nugbo, kọmionnu azinzònno lẹ tọn he tünmẹ do, ohia po azonwánú Gbigbo Wiwé tọn po.”** Vogbingbon daho de tin to gbèyiyí nùflo tọn po nugbo tọn po şenşen kededilé olon yişi hú aigba dó. E ma yín Gbigbo Klisti tọn He to azon yłankan nẹ wà to otanhó agùn tọn mẹ gba. Şigba na agùn he modona onú he jò gbọn mejizinno eton lepo dali wutu, e dona yín dido to apáwhé dopolo tọn to kaikizu meho Katolikinọ lẹ tọn mẹ to gbèdide he mẹ, domo, **“Ohógbè yise tọn devo de matin he ko hen domamonanú susu po nukundişoşo po, podọ wangbena losu ga di ehe. Podọ ga, susu to nuyiwà Yisenọ Katoliki tọn lẹ mẹ tindo tukla po agùn lọ po. Adavo gbeto pevi de to yé mẹ wẹ nọ do, domo, ‘Mí yígbè Jesu tọn, şigba mí gbé wiwà agùn tọn!’ Núhe yé nado jeagodo agùn wẹ yín do, agùn tindo to otanhó eton lẹ mẹ do ewo ko gbé owen nugbo Jesu tọn lọ. Na yewlẹ tọn, Jesu yín wamamonọ bo so nọ dohó wamamonọ lẹ tọn, şigba to awà agùn tọn ji, adokunno wẹ ewo, e nọ dohó po adokunno lẹ po, podọ gbeto huhlønno lẹ, ewo ma so din nado kánhóbiọ dogbon nukonyiyi tọn dali gba. Jesu doyewhehó do wanyinna ji, yèdo hlan kento lẹ ga, şigba hlan agùn tọn ewo nọ dá gbakija bo so nọ dionukunsomẹ kededilé e yín didohia hlan gbeto lepo dó gbọn agøjije Katoliki tọn dali, yèdo hlan kento eton lẹ po hlønühù po eton lẹ po... Ete wẹ Yisenọ Katoliki tọn de sogan do gbọn kandai ylando tọn neleşo dali? Ehe ma yín núhe yè na whlá de gba. Agùn he to ogbè jonaylando yí, sogan yígbè eton tọn hlan Jiwheyewhe bo so tindo kandeji do jonaylando Jiwheyewhe tọn go kededilé Papa Hadliani VI (şidopotọ) do dó to Opli nùdùdù Aholu tọn kọn to otò Nulẹnbeşi tọn mẹ, şon owhe foton e lán fowe-kantòn-**

awetọ (1522) mę ję owè fọtón e lán fowe-kantón-atòntọ (1523) mę, podọ ga Paul VI (şidopotọ) lõsu sọ dọ to Opli Vatikan tọn awetọ mę. Yisenọ madóna gbékọ apáwhé oye otànhó agùn tọn he mí ko mọdona lę go gba.”

Na Jiwheyewhe tọn, onú helę ma sọgan jò domọ to vlękesi de mę kędędilę yę wlán ęn dó to kaikizu Katolikino lę tọn mę gba. Fie lęnvọjọ nugbo te kędę wę jonaylando sọgan sọawúhia te. Jiwheyewhe ma sọgan jona owalọ hlõnhùhù tọn lę gba, adavo dọ É ni yí ahósú ohùn hòmevono lę tọn (OSOZIA 6:9-10; OSOZIA 18:7-8), na yę yõnen gãn bo do wáylando nę lọ wutu. Eyín hòmekèn pęvi de ma sọawúhia hlan Yisenọ he yí Biblu sè lę, bé whenęnu mì bo gbọ na mí ni súnúdo ohóta he lọ. Şigba kędędi ododai Biblu tọn, nukundişọ po hòmekèn po dóna tin to whenuena agùn po politiki po ko jępọ vọ, “*Na mędepope ma nado hò kavi sà gba*” (OSOZIA 13:17). Kędędilę yę wà hlan Jù lę dó kaka ję Otówhàn Awetọ mę podọ to ojłę he ko wáyì lę mę, mọkędę wę Yisenọ he yí Biblu sè lę dóna gbõn ojłę hòmekèn tọn mę pęde dó ga. Hòmekèn yeton na yín dọ, yę matin to titò gbępipli Yisenọ he yę mọdona lę tọn mę gba, yędọ ehe ko køndopọ hę Opli Agùn Aihon lępo tọn kavi hę Agùn Lomunu tọn. Yę nọ hia yę di męhe nọ jęagòdo Yisenọ tintan tọn lę, di męhe ma ję nado wàzõn de. Eyín ode to yę mę din azõn bọ yę kånbiọ ę dogbõn sinsèn eton tọn dali, whenęnu yę sọgan dọ eyín yę jlo wę ewọ nado mọ azõn. Whenęnu bé politikino lę sọgan whłá ogbẹ yę męhe yise jęagòdo yise yeton lę tọn dai?

Owé Wiwé dohia hézéhézé dọ ahóludu he yę yłọ dọ, “kanlin” lọ yín męhe yę húnú ję okú gbõn ohí dali (OSOZIA 13:14). Ohí Gbigbọ tọn wę Ohó Jiwheyewhe tọn. Po Ohó Jiwheyewhe tọn po, alàn he hęn kanlin lọ ję okú he wá gbõn núvõjlado dali. Enęwutu wę yę do hia núvõjladotọ lę di devizõnwàtọ Satani tọn, na yę hęn tukladomę po ohógbè awufięsa tọn po wá huhlõn aihon tọn mę. Kędędilę yę ko dọ ę dai dó to dọdai Biblu tọn mę, yę na hù alàn he lọ bọ aihon lępo nasọ yín awujino (OSOZIA 13:12). Dinvie, nukonyiyi azõn-hęngbọ tọn he dóna wá pipégán mę.

To whenuena agùn Plõtęstanno lę po agùn lępo po bé, yę omę pó tindo ohóta nugbo he yín yęwhéhó węndagbe lọ tọn. Hlan susu yeton to egbé, yę ko zé otànhó lę na yę. Nukontọ agùn gbępipli titonọ nełę tọn ko tõnnukun to gbigbọ mę bo ma sọ payi fie yę na plán agùnvi yeton lę gbõn to aliho yeton lę mę. Yędọ yę męhe yłọ

yédele dọ mehe hèn agùn wá lẹ matindo nukunnumonú nugbo lọ gba. Yé ma modona núhe to jijò to hinhòn ododai Ohó he yè hùndohia lọ tọn mẹ gba, mọ yé ma sọ sogan zé yé do hinhòn Ohó he yè dohia lọ tọn mẹ gba. Medele lezùn núyanwenna nado súsú onú susu sọn Owé Wiwé mẹ bo diọ do aọ yédele tọn ji, podọ medevo lẹ lezùn núyanwenna nado tin to medekannuẹ linlẹn yédele tọn mẹ. Podọ ga to sẹnşen agùn Plotestanno lẹ tọn mẹ, mí tindo agùn pã po aholu tọn lẹ po di ehe tin to Yisenọ lẹ mẹ. Omẹ pẹvi de gè wẹ tindo dopón nugbo po Klisti po bo sọ sogan yín hihia di mehe yí Biblu sè lẹ.

Jenukonna Opli Vatinkan tọn Aweto, yè hùn ohòn nùkàndai tọn na ohókànbio ẹnte tọn lẹ dai gbọn Papa Johanu XXIII (kònu-kun-atòntọ) dali to owhe fọtón e lán fẹn-kennetọ (1960) tọn mẹ to ogbo mepinplán yewhenọ Ogustẹn Bea dali. To fine, yè wàzón dagbe. Ohógbè he yín agùn dopodopo he ko klán lẹ tọn, yín medopodopo tọn sọmọ bọ yé omẹ pọ nọ mọ yénozo lẹ to ohógbè yeton lẹ titi mẹ, bo sọ yín madonano dogbọn mehe jeagodo yé lẹ tọn dali. To owé he yè nọ ylo dọ, Lexikon für Theologie und Kirche, Vol. 13, pg. 12-26 tọn mẹ, mehe yè nọ ylo Hada wlán dogbọn Opli Vatinkan tọn Aweto lọ dali podọ dogbọn ohóta he yín dopoyínyín ẹnte tọn dali. E yín hùnhùndonùvo hlan yé omẹ he jlo nado modona bo sọ payi lẹpo, dọ:

“Nùkàndai yín aliho he yè dá gbọn gbèdide Papa tọn dali na ohódidọ po tùnme he nọ goalọ to ninọme linlẹn tọn he yín kòndopọ tọn nado dótana kòndopọ pipé... Sọn wuntuntun mọttonhunkọ mẹ Paul VI (şidopotọ) jeğbonuyi to whenuena é dọhó di yewhenọ to sinsẹn oşiodidi Johanu XXIII (kònu-kun-atòntọ) tọn mẹ to otò Dome Milan tọn mẹ to azán şinaweto osun şidopotọ, owhe fọtón e lán fẹn-kennet-atòntọ (1963) tọn mẹ he yín ‘oplónyiji-alavọ yise Katoliki tọn po ẹnte agùn Lomunu lẹ tọn po.’ ... Hlan ewọ, ‘şenşen ẹnte Katoliki tọn’ tùnme dọ, kòndopọ to dopoyínyín mẹ po jloje daho po tin nado to nukonyi to ninọme yoyó to otànhó agùn tọn mẹ.”

“To pinpón kòndopọ yisenọ devo lẹ tọn mẹ to ofi, ehe kàn domonanú nugbo yisenọ gúdùtọ he ko klánsọn memesunnu he pò lẹ go. Ene wẹ yín dọ, zizéjle nugbo do ohùkàn lẹ kavi nùgonú he yín agùn tọn ehe tin gbọn ojomişon Jiwheyewhe tọn dali, po kinkládòvo memesunnu he tin to ogbè lẹ tọn po go. Gbọn ene dali, e jò dọ, ehele, yèdọ yín vògbingbọn jiyiyi he ma pé podọ he ma sọgbè he tin to agùn mẹ.”

“To ohógbè he (§ 7) mẹ, yè dọhó do kinklán po mimá lẹ po go. Na madógán gbẹtọ tọn wutu, yè nọ hẹn avùn lẹ wá, po wunvi yénozo lẹ tọn po, podọ ohógbè jonọ lẹ tọn fọn to apó Jesu Klisti tọn mẹ, na apáde agùn lọ tọn nido klán podọ na yé nido dó yéde ai kẹdẹdi awhànpa he vò lẹ. Gbọn enẹ mẹ, Agùn Jesu Klisti tọn yín wangbena bo sọ yín vivásúdo. Na agùn lọ dóna yín dopo gè, to finẹ ‘agùn devo matin, ehe sọgan yígbè nado yín nugbonọ podọ dopolọ gè’ to apá agùn dopolọ tọn he dógán gbọn nukonyiyi Pita tọn dali. Agùn klándovo sọn aisitẹn Pita tọn tin to alọ dopolọ mẹ hlan Agùn he yè to mimọ bo sọ yín olọn mẹ tọn. To (§ 8) mẹ, yè táhinhọn do e ji dọ kòndopọ dóna tin dandan po ota lọ po, ehe ma jlo vògbingbọn to agbasa lọ mẹ. Núdinú daho de dóna yín didèpò sọn whànpe agbasalan tọn go. Enẹwutu wẹ túnmẹ zédai yeton lẹ tọn, nado dọ hẹ agùn yeyinọ Whèzetẹn tọn lẹpo do sọawúhia. Şigba yè na tẹnme vògbingbọn tọn, sọmọ bọ gbèdide dopo gè wẹ dóna tin.”

“Mẹdepope he tin togbè dagbe yise tọn mẹ to dopo agùn he yè ko klán lẹ mẹ ma sọgan yín hihiaye sọn Agùn nugbo lọ mẹ di ojonọ de (§ 9). Şigba yè dè é sọn ninọmẹ whlengan tọn de lẹ mẹ, nado dọ dogbọn pinplán devizọn mepinplọn tọn mẹ, yèdọ ehe nọ gọalọ nado hẹn yise po zinzán lẹ po lódo. Kinklán nọ hẹn awubla lẹ wá na whinwhẹn gbigbo mẹ tọn gbaungba tọn po hlan hennu Klisti tọn lẹ. Enẹwutu, opadido opli lọ tọn wẹ yín dọ ‘Mẹdepope he ma jeagòdo gbèdide ahọlu tọn he’ tin to pipé apó Klisti tọn tọn mẹ bo sọ sọawúhia to gbèsisọ mẹ to apó dopo mẹ (§ 10). Enẹwutu, gbọn enẹ mẹ yè dóna payi do ogúdùdù pã lọ go, podọ ga nado tin to kànbibla gbigbo tọn mẹ, dọ: ‘Mí gbèso to memesunnu yín’”.

“Na núhe yè ko şiwà lẹ tọn wutu, ehe yè ko wà to awà awelẹ ji, aliho memesunnu togùn dopolọ gè tọn yín mimá do aliho vòvo lẹ ji, bọ yé sọ klán sọn yénozo lẹ go. E dóna sọawúhia to ohùkàn Yisenọ lẹpo tọn ji, dọ to gbigbo lenvojo tọn po owèdọgbọ tọn po mẹ yé omẹ pọ na sọ yín dopo to owé otọ dopo tọn gbè (§ 31).”

“Yisenọ lẹ dóna tin to kòndopọ sinsinyẹn de mẹ jeagòdo awúsọhia mayise tọn po ẹnte tọn po mẹ (§ 35).”

“Apáwhé agùn lọ tọn he sọgbè lẹpo dóna whẹn dopó to ota dopo gọ, ehe ma dóna yín sọn Whèzẹtẹn kavi sọn Whèyìhọ dali gba, adavo sọn otọ omẹ popo tọn de (§ 47).”

“To ehe bọdo e go mẹ, ninọmẹ agbasalan tọn he yín kọn-dopó tọn hele yín hihia, bọ yè sọ dẹnalođó aliho etọn. Gbẹtọ Whèzẹtẹn tọn lẹ dóna mọdona ehe dọ: Whenuena yé jlo nado kọn-dopó podọ nado yí tẹnme yetọn, núde mahú dọ yé ni lẹzùn awutugonú agùn lọ tọn to whenuena yè kàn mẹhe gọyì whégbè lẹ biọ (§ 48). Yé na hia zédai he mẹ gbèyíyí kọn-dopó agùn lọ tọn tin te to vlẹkẹsi de mẹ matin gbédai núsiwà tọn. Hlan mẹhe tin to Whèzẹtẹn dali lẹ, yè na yé nado hẹn núplón-mẹ yetọn titi lẹ go (§ 50). Opadido yetọn tin to ote bo sọ sọgan yín wiwà to kàngbenna mẹ (§ 51).”

“Enẹwutu, mí dóna dọhó po mọmọsunnu mítọn lẹ po dog-bọn ohógbè wẹndagbe tọn he yé mọdona bọ e sọ dálàn yé lọ tọn dali. Gbọ mí ni dọ hlan yé dọ fie gbẹtọ lẹ nọ pli te nado nọ pọn ayihùndida kanlin lẹ tọn po nukiko po dilé yè basi hlan Pita dó to whenuena yé wlé è, jẹnukọn yè nọ ylọ dọ azọnwhé diakọni de tọn, po azọn mọplọntọ de tọn po, po devizọn tọn he nukọntọ aposteli lẹ tọn ko mọ yí sọn Klisti de po, e ma yín nado zán huhlọn de kavi nado dùahọlu gba, adavo nado yín lẹngbọpa Klisti tọn. Na to opòdo, așepipa aholu tọn he Pita tindo sọ yín didiọ do devizọn mọpinplọn etọn tọn mẹ. ... Oye nugbo lẹngbọhọtọ huhlọnnọ lọ tọn wẹ enẹ to agùn lọ mẹ, ehe tindo huhlọn núdindọn tọn gbọnvo de nado klán mọmọsunnu he yè plán gbọn wanyinna po alọ huhlọnnọ de kẹdẹ dali hlan yé mẹhe to hinhọn na Klisti lẹ, yèdọ ehe yín agùn Katoliki tọn.”

“Hlan ojlo gbọdeme Jiwheyewhe tọn to egbé na dopoyínyín to kọn-dopó kinklán Yisenọ lẹpo tọn mẹ, wẹ azọn nugbo lọ dóna yín didohia, dọ: agùn lọ tin di zédai azọnhẹng-bọ tọn dopo gẹ na omẹ lẹpo.”

“To ohóta he bọdo e go mẹ (§ 50), yè ná kàndeji de yisenọ dopodopo he hodo oyọ agùn Onọ lọ tọn. Núgonú he tin to agùn mẹ lẹ po yé po yín domọna di kàndeji nado lẹgòdo kọn-dopó agùn Katoliki tọn go. Enẹ nọ yín zinzán titegbe hlan Gbigbo Wiwé podọ hlan kọmionnu azinzọnnọ lẹ tọn he yín

agùn Klisti tọn bo sọ tin na kòndopó. To enẹ mẹ, yè ma mọ yisenọ lẹ di mēdopodo gba adavo yé ‘yín dopo to kòndopó yetọn lẹ mẹ.’”

“E to dandan mẹ hlan yé ‘mẹhe jlo nado sètonuna ojlo Klisti tọn po ayiha yetọn lẹpo po bo sọ whẹn to jiyiyi ẹnẹ tọn mẹ to pinplán Gbigbo Klisti tọn glọ to agùn nẹ mẹ to nukonyi jẹ nukonyi mẹ sẹpó agùn nẹ, he yín ohò Jiwhyewhe tọn dopo po nọten susu to dopoyinyin to yise mẹ tọn po, pinplán podọ kòndopó to vikali Klisti tọn glọ, yèdọ Papa Lomunu tọn glọ.”

“Yé mẹhe baptizi lẹpo ko lẹzùn dopo to pòninò Klisti tọn mẹ. Podọ ga Katolikinọ lẹ dóna yígbe agòjijẹ yetọn tọn dogbon kinklán yetọn lẹ dali bo sọ biọ sọn Jiwheyewhe de dọ, Ewọ to ali Ewłosu tọn titi ji, ni plán gbẹtọ Etọn he ko klán lẹ gòwá kòndopó pipé mẹ.”

“Vivenu dido tin to agùn nugbo dopolọ mẹ yín didohia to ohóta tintan mẹ gbọn ẹnẹ Katoliki tọn mẹ di dòdò nútitegbe lọ tọn bo yín didohia nado gbawhàn tukla lẹ tọn, bo sọ kàn mēmesunnu he ko klán lẹ.”

“Núhe ẹnẹ nukonyiyi tọn tindo nado wà to aliho ‘awuwile’ tọn he na plánmẹ yi vojlado kòndopó yisenọ lẹpo tọn mẹ, yèdọ to apó Klisti tọn mẹ to vivonu.”

E yín núhoakue nado hia núwinwlan po gbèdide he yè ko dọhó yetọn lẹpo dote to Opli Vatikan tọn Awetọ lọ mẹ gbọn devizón Hada tọn dali. To opòdo apáwhé núótọn e lán kantón-kòatónnukun-awetọ (747) tọn mẹ, yè mọ ohógbè he, dọmọ, “**Lomu yín didóai gbọn Mewiwé Pita dali to azán şinawetọ osùn wiawetọ, owhe fọtón e lán fẹn-kenne-atóntọ (1965) tọn mẹ. Yẹn Paul wẹ Bişopu agùn Katoliki tọn.**” Onú lẹpo tin to gbèsisọ mẹ bo sọ yín didohia dọ, Agùn Onọ lọ ko hùn ohòndai bo sọ hùn alòdonuvò hlan agùn he ko klán bo sọ jlo nado tónjẹgbonu wá lẹ. Yé mẹhe ko baptizi to ohógbè yewhe-atọn tọn mẹ lẹ, yín yinyónen gbọn agùn dali di Yisenọ he baptem yetọn gbésọ to ote. Ehe ma yín owhèhó de to owhe he ko wáyì lẹ mẹ gba. Yè sọ vọ baptizi yé mẹhe mọ didiọ lẹ.

Ojle gbèmimá tọn tin to ofi, asiko lọ ko sẹpó podọ sọn finẹ yi, kòlilé ma sọ tin ba. Opahòname godo tọn sọn olon mẹ wẹ yín, dọ, “*Mì tónsọn e mẹ, mì omẹ şie emi, mì yín máheto to ylando eton lẹ mẹ blo, dọ mì yi to azònylankan eton mẹ*” (OSOHIA 18:4). To ojle

dopoyínyín blébu lọ tọn mẹ, mẹdepope he tin to agùn dahò dopolo mẹ, matin to Agùn Jesu Klisti tọn mẹ gba. Ehe sọ kàn agùnvi plọtestanno lẹpo tọn, pipli lẹ po agùn titò gbépipli he gbọn Opli Agùn lẹpo tọn hlan Aihọn lọ dali lẹgòdo agùn Lomunu tọn de. Whenenu wẹ agùn titò gbépipli lẹpo ko tindo ohia kanlin lọ tọn dote, yèdo ohia he yè do nọ mọdona Agùn Onọ lọ. Mẹdepope he mọdona núpłonmẹ yewhe-atọn agùn Katoliki Lomunu tọn tọn bọ yè sọ baptizi i po ohógbè yewhe-atọn tọn po tin to agùn nẹ mẹ dote, bọ ewọ ma sọ tindo hùdo nado yì biọ e mẹ gba.

Linlẹn aihọn tọn nado yín dopo tin to domamọnanú mẹ. To odè gbọvo de mẹ, Oklunọ podọ Whlẹngantọ míton hòdè na kòndopọ mefligò lẹ tọn. Nugbo É dọhó dogbọn omẹ Eton lẹ dali, e ma yín gbọn yise vòvo he kòn yéde dopọ po Papa po to agùn Lomu tọn mẹ gba. Ohógbè he É zán to odè Eton mẹ lẹ die, “... *na yé nido yín dopo, yèdo dilé míwlẹ yín dopo dó. Yẹn to yé mẹ, podọ hiẹ to yẹn mẹ; na yè nido hẹn yé yín pipé to dopo mẹ, na aihọn nido yónẹn dọ hiẹ wẹ do mi hlan, bo sọ yinwanna yé, yèdo dilé hiẹ yinwanna mi dó*” (JOHANU 17:22-23). Yé mẹhe mọ wóji nugbo lẹ kẹdẹ wẹ sọgan tindo dopón dopoyínyín wiwé he tọn. To awà de ji, mí mọ hlan dopoyínyín Klisti po Agùn Eton po tọn, to awà awetọ ji, mí mọ hlan dopoyínyín aihọn blébu tọn he ma sọgbè hẹ Biblu to agùn Lomu tọn mẹ. Omẹ dopodopo dóna dè hlan ede agùn he tọn ewlọsu na yín.

Ohóta 28

OPÒDO VIVỌNU LẸ TỌN

PO NÚDABLA OSỌHA 666 LỌ TỌN PO

Mẹde ma sọgan mọdona lé e boawu dó na susu to yewhenọ lẹ mẹ nado gbéko nukonyiyi otànhó lẹ tọn go bo sọ nọ jó yé do. Jiwhewhe kẹdẹ wẹ mọdona yín e yín dọ yé nọ jlo bo nọ sú nukun yeton lẹ kavi yé ma jlo nado dindona nugbo lọ. Sọn asiko Konstanten tọn mẹ, yèdo sọn bibenu agùn aholudu Lomunu tọn he yín ojle nukonyiyi tọn, wẹ yè sẹ hódọ do otànhó agùn tọn go titegbe. Sọn owhe kanwe-kò atọntọ do jẹ widopotọ mẹ, Sesali po aseptatọ nọ dè Papa lẹ po sọawúhia. Sọn whenenu, ojle nukonyiyi mẹhe yè nọ ylo dọ yewhenọ lẹ tọn sọawúhia bọ yé sọ yí onú lẹpo hẹn to alọ yeton lẹ mẹ.

Yè wlán to owé he yín: B. Harenberg, Chronik der Menschheit, pg. 287 mẹ, dọ, “**Nado glónalina mejizinno otógán he yín Jan-**

man-Lomunu ɬon podò na ahòvi Lomunu ɬon to didè Papa lẹ ɬon mẹ, Papa Nikolausi II (awetò) degbè gbòn osèn he zé ovò-didè to alọ yẹwhenọzòn lẹ ɬon dali to Juwáyizángbè to opli yẹwhenọ lẹ ɬon mẹ to owè fòtòn e lán kande-fòtònnukun-ẹnẹtò (1059) ɬon mẹ.” Sòn whenenu wẹ Papa lẹ lezùn așepatò huhlònno aihòn lẹpo ɬon, na yé tindo huhlònno susu gedegede he to bú-dina lonzòdomẹ. Ehe lọ ma ko pé gba. Dinvie, yè degbè onú lẹpo ɬon na dagbe agùn ɬon. To vivonu, e ma yín Sesali lẹ po așepatò lẹ po wẹ nọ dè Papa lẹ gba, adavo dọ Papa lẹ nido nọ dè așepatò lẹ.

To owé he yín: B. Harenberg, Chronik der Menschheit, pg. 288 mẹ, yè wlán dọ, “**Lomu, osùn atòntò, owè fòtòn e lán kande-gbàntòntò (1075) ɬon mẹ. Gbèdide Papa lẹ ɬon. To ehe yè nọ ylọ dọ gbèdide Papa lẹ ɬon mẹ, to opli agùn ɬon he yè basi to azán afín ɬon gbè, Papa Gleguwa VII (șinawetò) degbè dọ bișopu Lomunu ɬon lẹ ni lezùn așepatò agùn aihòn lẹpo ɬon he matindo opòdo. Papa kẹdẹ wẹ tindo jlọjẹ nado zé gbaja așepipa ɬon do awù yeton lẹ go bo sogan dè ahọlu lẹ sòn azinpò yeton lẹ ji, bo sọ sogan tú yé dote sòn alènùnù whiwhlé ɬon he yín ahọlu wàzòn mawàdódó ɬon bọ mēdepope ma sọ sogan dawhè na yé.**” Etẹ wẹ aihòn politikino he po agùn huhlònno he po tindo to opó po Agùn Jesu Klisti ɬon po, kavi lilá owendagbe Eton ɬon po Ahóludu Jiwheyewhe ɬon po? Așepatò lẹpo, yèdọ yín e yín to avò otòvi lẹ ɬon mẹ kavi to azónvò mẹ, ko tindo ahóludu yeton titi lẹ kẹdẹ.

Yè dè Papa lẹ to azónwhé dahodaho he yé ko dádaí hlan yédele mẹ. Whenenu wẹ yè zé yé do aisintèn daho he yín (Sedia gestatoria) lẹ mẹ bo sọ nọ yín lilá pé. Dinvie, aihòn lẹpo nọ pòn hlan yé bo sọ nọ mọ alogó yeton lẹ po dagbewà po, po whèyído yeton po yí sòn yéde. Eyín yè ko dó e bọ yè ma dohia to lalo mẹ dọ to agùn aihòn he ɬon lọ mẹ, núdepope matin he kòndopó hẹ Owé Wiwé lẹ gba; bé yè sogan yí ehe whlá do gbẹtò lẹpo, ehe mẹ yè lezùn ylando hlan Jiwheyewhe te? To ofi, mí ma to whègbledo omẹ susu he tin to agùn aihòn he lọ ɬon mẹ, kavi Papa mọhunkọ ɬon di gbẹtò gba, adavo zédaí yeton po zinzán yeton lẹ po to agùn lọ mẹ. E dóna yín gbède-na nado dohia yín e yín dọ mí ko biọ oklọ daho de mẹ kavi bo dánú-dai to otànhó gbẹtò lẹ ɬon mẹ, e sogan yín to mayónen mẹ.

Kẹdẹdi whenu Biblu ɬon lẹ, dinvie wẹ mí pannukon avùn gbigbo mẹ ɬon daho lọ. To wheleponu, mēsusu tin bo ko dọhó do ohóta otàn-

hó agùn tọn he ji. Dote Matẹn Lute ko dọhó titegbe to azán etọn lẹ mẹ ọgòdo zinzán Papa lẹ tọn. Didè ohógbè etọn lẹ tọn ma sọgbè he asiko mítọn dinvie tọn, podọ enẹwutu wẹ míwle to vẹvẹ to oten etọn mẹ. To ewọ mẹ, agùn awele hòavùn sinsinyẹn pannukon yénozo lẹ, yèdọ Plọtẹstanno lẹ po Katolikinọ lẹ po. Ewọ ma hẹn onú lẹ do awubibọ mẹ bo yín yiylo nugbonugbo gbọn Jiwheyewhe dali nado zé ogbè etọn daga to ninọmẹ yewhegán Alẹ̀nù Hóhó mẹ tọn lẹ godo gba.

To ohó nukon tọn etọn hlan yewhenọ Daniẹli mẹ, to Biblu win-wlán Awetọ whenu, é wlán dọ, **“File wẹ oyẹ Papa tọn nugbo he tin to awhágbè ašẹpipa ylankan etọn tọn mẹ dọ, agùn lẹpo po ofin lẹpo po nido yín mędawhẹna gbọn ewọ dali, ọigba męde matin nado dawhẹna ewọ gba. Po Kapi.Solite po: Kędilẹ owhẹ to aga na osùn dó, mọkẹdẹ wẹ Papa tin to aga na ahọlu lẹ dó. Fidepope ašẹpipa tin te, huhlọn tin finẹ nado paşẹ, omẹ he pò lẹpo dóna sètónu... Whenuena Papa klo alindon susu biọ olonzòdomẹ, męde matin nado dọmọ, ‘etẹ wẹ hiẹ to wiwà?’ Ehele pọ ma yín núpínplón kẹdẹ gba, ọigba e yín bibasi to wiwà mẹ: Na ahọlu lọ ma yín ahọlu gba, ọigba Papa lọ wẹ é na zé ede whẹna kẹdẹdi azónvi de podọ po ojlojẹ etọn lẹpo po nado donùnùgona afọ etọn. Enẹ wẹ Pita wiwé dọ to Owé 2 Pita 3:3 tọn mẹ, dọ, yé na wá po ovle po to azán godo tọn lẹ mẹ, bo na to zónlinzin to ojlo yéde tọn lẹ mẹ. To ehe mẹ, é túnmẹ ohó Daniẹli tọn to owé DANIELI 11:36 tọn mẹ, dọ, ‘Ewọ nasọ nọ zé ede daga, bo sọ nọ hẹn ede klo to yewhe lẹpo ji, bo sọ nọ dọhó onú jawujawu lẹ tọn do Jiwheewhe yewhe lẹ tọn go: ewọ nasọ mọdagbe kaka hòmęble do yín hinhen lódo; na enẹ he yè dótana na yín wiwà.’**

Enẹwutu wẹ Papa losu do ná ohia ewlosu tọn, na é to gígopana ede to diho helẹ mẹ, bo to didọ, dọ ewọ na yiđi hú whlęgantọ. Owé Wiwé wẹ dóna hẹn ẹn şẹ to ofin etọn ji nado dẹgbena gigo etọn. Ọigba e na yín alenọ dọ ewọ męhe to yinyàn męhe yè wle gbọn ohódọ ọgòdo é go dali to ojle de mẹ kẹdẹdilẹ Owé Wiwé dọ dó; é hòdẹdo yé, bo gblewhẹdo yé, bo fiọ yé kẹdẹdi męhe ọgòdo yise etọn bo sọ yín ovi Lẹgba tọn lẹ, bo to bibasi egbésọ-egbésọ. Dinvie, omẹ etọn lẹ to awhádo podọ to whelẹponu dọ agùn, yèdọ Papa tin to aga na Owé Wiwé. Enẹ wẹ nado dọ núhe Daniẹli túnmẹ dọ,

ewo na dọhó onú jawujawu lẹ ọn ọ̀gàdọ Jiwheyewhe yewhe lẹ ọn go. ...

Mẹplántọ ylankan he pò bo dohòmẹkẹn Ohó Jiwheyewhe ọn lẹ wà ẹ to mayọnen mẹ. Ọgba ewo wà ẹ to wuntuntun mẹ bo sọ ylo Owé Wiwé lẹ po Ohó Jiwheyewhe ọn po gbọn ehe dali é jlo nado yín aṣepatọ dahọ bo sọ gblewhèdome kẹdèdilé nùplónmẹ Lẹgba ọn to fie é jlo podọ whenuena é sọ jlo dó. Enẹwutu wẹ é do jó ede na yè nido nọ ylo ẹ do, yewhe aigbanù ọn, yèdo Jiwheyewhe yewhe lẹ ọn, Oklunọ oklunọ lẹ ọn, Ahọlu ahọlu lẹ ọn, e ma yín wiwé de kẹde gba ọgba bo tin to Jiwheyewhe mẹ kavi yewhe-gbẹto, dilé Klisti Lọsu yín Jiwheyewhe podọ gbẹto dó, vikali mēhe ọn é jlo nado yín bo sọ zé ede daga hú I.

Podọ ga, to Owé 2 TĚSALONIKA 2:3-4 ọn mẹ, Mẹwiwé Paul dẹnalađó ohó Daniẹli ọn, do: Yè na do gbẹto ylandonọ lo hia, yèdo ovikún vivà ọn lo, mēhe ọ̀gàdo bo sọ zé ede daga hú núhe yè ylo do Jiwheyewhe lẹpo, kavi ehe yè nọ sèn, bo sinai to tẹmpli Jiwheyewhe ọn mẹ bo sọ to ede dohia do ewo wẹ Jiwheyewhe. Na núdepope matin ehe sọgan zé ede daga hú Jiwheyewhe po Whànpe Etọn po, adavo ehe ọ̀gàdo Jiwheyewhe he yè nọ ylo, bo nọ doyewhéhó Etọn, bo sọ nọ doyeyigona En, nado do, yèdo ọ̀gàdo Ohó Jiwheyewhe ọn po sinsèn bibasi hlan Jiwheyewhe po go...

To ofi, dawẹ ylandonọ lo podọ ovikún vivà ọn lo matùn-mẹ do, ewo yín ylandonọ hlan ede bo sọ dòn, kavi “privatus”, yèdo ylandonọ hlan ede gba, ọ̀gàdo to gbaungba, yèdo mēhe plán omẹ he pò lẹ bo yé hodo é to ylando po dindòn po mẹ. ... Azón Papa ọn ylandonọ he ko yín wiwà to ninòmẹ awe ji.

Tintan, na é hẹn onú yóyó devo lẹ biọ sinsèn di ehele, “mausim” he yín ojle sẹnibibasi ọn, po ojle homẹhùnhùn ọn po, po osin wiwé po, po sinsèn bibasi hlan mẹwiwé lẹ po, podọ yè ni yì hùtò, gbèdide lẹ po hùnzinzon po, po sinsèn bibasi po, nùbibla lẹ po owè lẹ po, po onú mọhunkoton lẹpo po. Gbọnvo na enẹle, é dotukla bo sọ zánndọ sinsèn nugbo lo po Ohó Jiwheyewhe ọn po, po yise po, bo sọ hẹn kọnmionu azinzonnọ lẹ ọn wá, po onú devodevo lẹ po.

Awetọ, é hòhùwhẹ Yisenọ lẹ po osẹn susu gedegede po, ehe dali é dá oylan dai to ofie Jiwheyẹwhe majlo ylando te; nado sẹsinwhena é flú susu to núdidá Jiwheyẹwhe ọn lẹ mẹ, yèdọ to ofie é jlo podọ whenuena é jlo. To mọ wiwà mẹ, yè nọ hia mēdepope he nọ dù bọta po azin lẹ po, po fromage po, po oyinnọ po, po olan po dọ ylandonọ, ọgān Jiwheyẹwhe ko jó núhelẹ hlan mí vọnu nado yín ayajẹnọ to wiwé mẹ, matin ylando. É sọ nọ flú ojẹ lẹ po azán lẹ po gbọn ylando dali, to ofie é jlo podọ whenuena é jlo, enẹwutu mí dóna blánù bo sọ dù owè lẹ. Na nùdùdù alọpālọpa lẹ ọn to asiko dopolọ mẹ, yèdọ to akla akuẹ gegenu dùdù po ovèn nùnù po mẹ, é ko dọ dọ mí yín ylandonọ to whenuena mí to dùdù.

Podọ ga, é sọ flú sinsèn hò lẹ po nùzinzán he é ko lẹwé lẹ po dọ, mēdepope ma na sọgan dóalọ osé kavi atin de go, nado dọ agbà lẹ po nùzinzán he tin to agbà lẹ ji lẹ po go. E yín onú huhlọnnọ de dọ sunnu he yè ma dè nado yín agùnvi de ma sọgan dóalọ kọfo de, kavi nùzinzán sika ọn de, kavi ehe yè ma degbèna de go gba. Whenuena yè to na klọ ẹ, yè ma sọ degbè dọ ni yín bibasi gbọn yọnnu he nọ wàzọn to sinsèn hò mẹ lẹ kẹdẹ dali gba, na yẹwhẹnọ lẹ dóna klọ ẹ jẹnukọn: osẹn pipé lẹ wẹ yín dọ ylando tin to kọfo lẹ mẹ... Dogọ alọwle he yín zizédai gbọn Jiwheyẹwhe dali dóna yín ylando, whenuena eyín bibasi gbọn asiko he yè ma degbè etọn dali. Podọ adọzán dóna yín fuflú to ylando mẹ to whedepopenu he é jlo.

Yè wlán to owé he yín: M. Luther, Bibel, II. Ausgabe, pg. 836 ọn mẹ, dọ, "... Núdepope matin he yè jódo to onú he yè plọ jei lẹ mẹ gba, é nasọ to nukọnyì to gbèdide atọntọ Jiwheyẹwhe ọn he yè basi to titò gbépipli lẹ ọn mẹ, yèdọ é ma gbé alọwle kẹdẹ na yẹwhẹnọ lẹ gba, ọgba bo to nùzán ga, bo to yeyidè sọn omẹ go, bo to mēgbédai bo sọ to vivàsúdo, na yè nido do é hia di mawé, agbasalannọ, onú dihonọ to ofie mēde ma sọgan sẹn Jiwheyẹwhe te. To mọ wiwà mẹ, é ma yọnen dọ Jiwheyẹwhe ko dona alọwle, bo ylọ ẹ dọ alẹnùnù Etọn po homẹhùnhùn Etọn po, bo degbè gbọn jonaylando dali dọ, yè ni hẹn adọzán do wiwé mẹ podọ do yeyi mẹ, podọ to enẹ mẹ, yè ma to na hia wantúntún ylankan agbasa ọn jẹ gba. Enẹwutu, klisti godo ọn dóna hòdèdo núhe Jiwheyẹwhe dona, bo klán núhe

Jiwheyewhe bládopó do vòvo, bo dọ vlẹko do núhe Jiwheyewhe to pipa go: To popo lẹpo mẹ, nado zé ede daga bo ọ̀gàgòdo núhe Jiwheyewhe wà lẹpo, bo plọ bo sọ vàsúdo. Papa ma degbè na alọwle wiwé mọ̀tonhunkọ, kavi na e nido sọawúhia kẹ̀dẹ gba, ọ̀gba na ewọ jlo nado nọ mẹdekannu bo ma ọ̀gàgòdo núhe é jlo, bo matin to mẹdepope gọ kavi yín blibla po mẹdepope po gba.”

To owé he yín: O. Markmann, Endzeit, Entrückung, Antichrist, pg. 62 ẹn mẹ, dọ, **“To ohógbè kòndopó ẹn mẹ hẹ Biblu he yè dọ gbọ̀n Buşina dali, yè wlán ehe dọ: «Tùnmẹ he dọ, dọ Papa na yín agòjẹdo-Klistigoto, yín aşepipa he tónson agùn Plọ̀ş-tannọ hómó lẹ mẹ bo sọ yín zinzán to zédai yeton lẹ mẹ gbọ̀n agùn vojlado ẹn dali to otò Flansi ẹn mẹ, ... ma dóna yín zizédaga to ota Plọ̀ş-tannọ lẹ ẹn mẹ gba, na to pinpón mẹ, enẹ ko tin hómó jenukonna vojlado to owè kanwe-kò donu şinẹnẹto mẹ... podọ gbọ̀n owè kanwe-kò lẹpo mẹ kaka jẹ whenuena Lutẹ sọ vọ ẹ dọ.»**

Godo he mí ko zé ehe jledo Owé Wiwé lẹ go, to wiwà mẹ e yín domona hézéhézé dọ, yè kẹ̀loyí onú lẹpo bọ yè diọ núyiwà sinsèn ẹn lẹpo. Sọn yise nugbo *“... ehe yè ko yí hlan mẹwiwé lẹ wh-ladopo”* (JUDA 1:3) lọ mẹ, núdepope ma sọ yín pipòdai gba. Whedepopenu he yè jlo nado dá zédai de, yè dóna zé Ohó lọ do apádopo whé. Whẹpo yè nado dá núplónmẹ yóyó de, núplónmẹ nugbo Biblu ẹn ma sọ tin to ofi nẹ gba. Hlan ehe, mí tindo whèjijọ nado zé Owé Wiwé lẹ jledo gbèdide núdidá mède titi ẹn lẹ go. Na póndego de podọ kẹ̀dẹdilé mí ko dọ dó, domọ, *“Mẹde ma hẹ aga yi olon, adavo mēhe jete sọn olon, yèdọ Ovi gbẹto ẹn lọ”* (JOHANU 3:13). Yè dọhó nugbo Jiwheyewhe ẹn he yè ma dóna mọ̀dona ọ̀gàgò hézéhézé, gānşo zédai he yín dọ yè zé Malia to agbasalan mẹ yi olon yín didọ ọ̀gàgòdo Ohó Jiwheyewhe ẹn go. Bé mí ma dóna sọgbè hẹ Jiwheyewhe bo mọ̀ gbèdide Papa ẹn lẹpo, bo sọ nọ pón yé di agòjẹdo-Klistigoto, na yé ọ̀gàgò nugbo do núplónmẹ Klisti ẹn lẹ go?

Gbèdide he yín dọ, **“Mẹdepope he matindo agùn kẹ̀dẹdi onọ eton ma sọgan tindo Jiwheyewhe di Otọ eton gba!”** ko hẹn obú jẹ gbẹto lẹpo ji, kẹ̀dẹdilé yè dá gbẹto nado nọ kòndopómẹ hẹ Jiwheyewhe. Núşiwà de wẹ ehe yín to vlẹkẹsi de mẹ to whenuena yè plónmẹ dọ, Klisti wẹ dó agùn Katoliki ẹn lọ ai bọ omẹ lẹpo yín Katolikino, yèdọ

Malia losu ga. Otànhó agùn tọn lẹpo ko do nukonyiyi dinvie tọn lẹ hia. To owhe kanwe-kò Yisenọ tintan lẹ tọn me, gbépipli agùn Katoiki Lomunu lẹ tọn de matin, kavi devo depope matin dilé mí ko dohia dó to owé he me gba. Asiko he jenukonna aposteli lẹ modona ninome yise alopálopa lẹ tọn sigba bo ma yin agùn he ye kondopó kededilé e soawúhia dó sọ azán Konstanten tọn lẹ me gba. To ojle ne me, Papa lẹ matin, yewhenọ lẹ matin, kavi onú motonhunko lẹ gba. To awubla de me, yedo agùn Plotestanno lẹ tọn ma payi to núdodindin yeton lẹ me to owhe kanwe-kò he wáyì lẹ me bo hen ye go gba. Eyin ayido ego do ohóta he no soawúhia to wheleponu kavi lala. E sogan yin linlen dopoyinyin tọn de, nugbo nukunhunhun ma yin linlen Yise tọn de gba, yedo awubla de we. Plotestanno lẹ klán sọ agùn Katolikanọ lẹ tọn me po kàndeji de po nado yin agùn Jesu Klisti tọn, sigba ye ma yigbè na awufiessa lo podọ nado zinzonlin to hinhon Yisenọ tintan lẹ tọn ji gba. Ehe yin dido taidi tasodona podọ di onú ylankan de to asiko he wáyì lẹ me.

Dinvie aşepipa Papa lẹ tọn to yedele dohia taidi nuyonnano di Pita podọ bişopu lẹ di aposteli lẹ, sigba etewe ye yin to nugbo de me? Onú de matin he ye ylo do aisinten Pita tọn to Jelusalem me kavi to Lomonu me gba. Dogo onú de matin he ye ylo do aisinten tintan Pita tọn gba. To nuplome aposteli lẹ tọn he ye basi opli eton to Jelusalem me, Jakubu tedé do e ji hézéhézé to whenuena Pita po Banabas, po Paul po doho godo, Jakubu sesinwhena onú lẹpo gbọn pinplanme Gbigbo Wiwé tọn dali kededi Ohó dodai tọn (OWALO 15:13). To afo eton 28 me, mí hia do, *“Na e so yon to nukun Gbigbo Wiwé tọn me, podọ to nukun miton me ga...”* Jiwheyewhe to wheleponu no yi ome he É jlo, whladopo hlan ome he podọ hlan asiko devo me, yedo ome devo. Aliho dele tin ehe me Pita kavi Paul po ome devo he po lẹpo po yin zinzán gbọn Okluno dali te. Onú dopo ge he ye ma yonen, we yin ome he to aga. Linlen ehe lo wa aga to oglo domonanú mede titi tọn de tọn dali, sigba bo tindo dódònu Biblu me tọn de.

Papa lẹ do yedele hia nado yin vikali Klisti tọn, sigba to Biblu me onú motonhunko de matin gba. Ye to yedele ylo do bişopu he to aga lẹ, sigba onú motonhunko lẹ de matin to Aholudu Jiwheyewhe tọn me gba. Aposteli Pita to alodlendó Klisti, e ma yin Papa gba to whenuena é wlanwé domo, *“Na mi ko taidi lengbo he búali, sigba dinvie mi to lilégò do lengbohoto lo de po Bişopu alindon miton lẹ*

ton po” (1 PITA 2:25). Papa nọ ylo yédele do Lengbohoto Dahō. Na wẹ ehe sogan yin linlenpon dó? Na Klisti ton wẹ mí hia do, Ewo wẹ Lengbohoto Dagbe he zé Ogbè Eton liai na lengbo Eton le (JOHANU 10), dogo Ewo wẹ Ota Agun Eton ton (EFESUNU 5:22). Fie wẹ ota devo tonson? E sogan yin to agun Papa losu titi ton me sigba bo ma yin to Agun Jesu Klisti ton me gba.

To osi de me, aihon lepo nọ ylo Papa do, “Otó Wiwé”. Owé Wiwé degbè do, “*Mi so ylo mede otó miton to aihon me blo: na ome dopo wẹ Otó miton olon ton*” (MATIU 23:9). Gbetọ mliyon susu to nuzan do Jiwheyewhe go kededile ye to zinzan ohogbe he je do ye ni zan hlan Jiwheyewhe sigba bo to zinzan hlan gbetọ de. Fie wẹ Otó Wiwé lo te? Olon me wẹ É tin te kavi Lomu? Otó ovi Jiwheyewhe ton lepo ton tin to olon me. Donano wẹ Oyin Wiwé Eton ni yin!

Mehe tindo tenme he je to agun me le nọ yin medoyeyigona bo so nọ sen. Mede ma sogan yin awuwhanno pannukon ye, kededi Owé Wiwé ye na do hlan ose po ose le po, domo, “*Ye so to dido hlan oso daho le, po ose lepo, do, ho je mi ji, bo yi mi whla son nukun ewo he sinai to ofi lo ji ton me, podọ son homegble Lengbovu lo ton me*” (OSOHIA 6:16).

Agun Katoliki Lomunu ton ko hen aihon lepo yise do, zedai wiwé de wẹ ewo yin to aigba ji, nado do, do, agun he Klisti hen wa ayi me, yedo ehe kede me wẹ whlengan tin te. Ene ma yin nugbo gba. Ohogbe he jeagodo otanhoho owhe kanwe-kò donu aton he ko jenukon le ton to ojle Yisenọ tintan le ton me. Mokede wẹ agun pipli depope ma yin didoi gbọn Klisti dali bo ma so sogan whlenme gba. Son asiko núvojlado ton me wẹ núplonme alopaloa hele soawuhia gbọn agun vovo le dali. Dinvie, ye ma táhinhon do kondopo po núplonme nugbo lo po, po wiwa le po ji gba adavo nado kon ye mehe jlo nado yin dopo le dopo to maho núplonme yeton le pon. To gblagbla nukonyiyi hele ton me, Jesu Klisti gbese to Agun Eton doai. É ylo ye jegbonu son akota lepo me, podọ son ogbè lepo me gbọn gbèdide Wendagbe Madopodo Ewlosu ton dali. Ye mehe nátó ogbè Eton lepo dona tonjegbonu bo na yin hinhen wa titò me nado deafo po Ohó Eton po to dopon pipé de me po Agun Klisti ton po je gigo azan koliléwa Eton ton whenu.

Agun Jesu Klisti ton ma yin adokunno to onú aihon ton le me gba. É matindo sika kavi fataka kededile Pita do dó to whenenu gba,

şigba Agùn lọ yín adòkunṣo to gbigbo mẹ. Satani do adòkun aihon he ton lepo hia Jesu. Şigba Jesu gbé, na Ewo yonon kededi opagbe lo do, Ewo na wa duaholu na aholudu aihon lepo ton. Podò to ehe mẹ, mí mo agòjedo-Klistigo. Otànhó gbeto ton yín nùgbonvo mlenmlen matin Papa le gba. Enewutu we wofon basi to de mado tin, bo awhan susu do tin po homékèn le po, podò gbeto mliyon susu we ye hu. Afanume le go do noten yeton le mẹ. Mehe ye ylo do devizon-wato le wleawuna ali núnáme ton.

Akuèdidò yeton ma sogan plá adòkun Vatikan ton gba. Medepope he mo adòkun he tin to bosio pipa he ye no ylo do Mewiwé Pita ton kon to whenuena ewo mo bo ye doasona en po sika po, po zannu akuègegenu le po, po pali le po (OSOHIA 17:4) po onú nuzinzan akuègegenu he po lepo. Enewutu we aihon lepo do no ylo Lomu do oto wiwe de. Medepope he wa agahunjleten aihon lepo ton to oto Lomu ton mẹ, na pe (Banki Gbigbo Wiwe ton) he ye ylo to ogbe Lomu ton mẹ do, “Banco di Santo Spirito”. Adòkun susu hele matin to owhe gbeto Katolikon le ton gbè gba, adavo to sinsenho Vatikan ton mẹ.

Agùn Katoliki Lomunu le ton we yin huhlun he to azonwa to politiki po agun pa lepo po mẹ to nuyiwa dopodopo mẹ, bo so yin mejizinno yedo gbun gbèdide osino mẹhe hodo Jesu le ton dali. Agunvi yeton lepo ko tindo ninome pinplan yeton le glo. Ye yin mimo to ogan le mẹ, to azonwhe vovo le mẹ, to oplonyiji-alavo le mẹ, to ajowaten le mẹ, to dotowhe le mẹ, to oweho yopovu le ton mẹ, podò oweho devodevo le mẹ ga... Ye hovun titegbe na agun Katoliki Lomunu le ton di agun aholu ton. Ye we yin honameto podò nwlanto nuhe ye ko wlan dogbon politikino Whèzetun ton po Whèyihò ton le po dali. Onú winwlan Katoliki ton he yin, “Opus Dei” tin to ofi lepo. Podò ga, hlan Plotestanno po kondopono le po. Kededile e ko tin to hohowheni, yedo dinvie ga, ohogbe de yin zinzan do: Opodo we na do ninome dopodopo hia.

Şogān agun Katoliki ton no do, do whlengan wa gbun Katoliki kede dali, bo agunvi eton le gbeso to aigba lewezome ton ji to oku yeton godo, şogān ye yin maheto to konmionnu azinzonno le ton mẹ to gbèwheni yeton, bo ye ma so kealoyi whlengan. Bé nemunemu we whlengan he agun he ko name to whenenu? Yedo sinsen bibasi hlan osio le tin. Şigba to Biblu mẹ, nudepope ma yin mimo dogbon ehe dali gba. To osioditen, ye no do hlan osiono le domo, “E hen-

hòmeḥùn Oklunọ nado zé nọvisunnu míton kavi nọviyonnu míton do gigo me.” Onúwinwílán he tin to osé oṣiḍitẹn ẗon go to didohia do, “To ofi, gbojẹ to jijoḥo me...”, kavi “Gbojẹ to Jiwheyewhe me...” ẗigba to sinsẹn bibasi hlan oṣiḍ lẹ whenu, yè nọ do, do e ma hẹn-hòme Oklunọ ẗon hùn nado zé oṣiḍ lọ do gigo Eẗon me gba, ẗigba é dóna ẗongbọn lẹwézòme dali whé. Mèdepope he yín awujinọ do linlẹn he ji dóna yọnen do núde to fiṇe bo ma soḡbè gba.

Jesu Klisti kànbio yé to whenenu do, “*Baptem Johanu ẗon, olon me we e tin son, kavi son gbeto lẹ de?*” (LUKU 20:4). To egbé, É soḡan kànbio ga do, “Bé vojlado po vofon he boḍo e go lepo po, olon me we yé tin son, kavi son gbeto lẹ de?” Whenenu owékantọ lẹ matindo gblondo de na ohókànbio he gba. Nẹmunẹmu we owékantọ egbé ẗon lẹ? Ogblondo tẹ we yé soḡan ná? Ode matin ehe yé soḡan ná gba! Ohùn mehe yè hù lepo ẗon na doḥó to Whèdazángbè jẹagodo nukon-ẗo agùn whendo he dọn agùn Plotestannọ lẹ ẗon do godo son agùn-onọ Lomunu ẗon lọ me, yèdo mehe jó ogbè yeton na Biblu he nido soḡan yín hihia bọ nugbo he tin to É me lepo soawúhia hézéhézé to zògbantin ji. Otànhó agùn ẗon daho po ehe tin dinvie to alonu-alonu po yín oklọ titegbe de. To owè pẹde he ko wáyì lẹ me, ehe yè nọ ylọ do, zédai Nisene ẗon hẹn ohógbè he, doḡo, “... to ota ji, agùn wiwé aposteli lẹ ẗon” ẗigba to dinvie yé nọ hia do, “... agùn wiwé Katoliki ẗon podọ aposteli lẹ ẗon”.

Mẹnu we dawè he lọ son onú pinpón Owé Wiwé ẗon me, mehe aihon lepo to pinpón hlan bo so doḥó hlan Malénu fọtón donu kanwe-atón to bọluhòtẹn to otò Casablanka ẗon me, mehe dona bokonọ de to otò Abijan ẗon me, bo so doḥó to opli ONI ẗon ji to otò Niwu Yọki ẗon me kavi to Opliten Agùn Aihon lepo ẗon me to otò Geneva ẗon me podọ to ohódotẹn Elopianu lẹ ẗon me to otò Stlasbogu ẗon me, mehe yè yọnen gbọn aihon lepo me bo so dlá otò Skandinavianu lẹ ẗon pón, eyín yè ma tẹ kealoyí?

Azónwhé po huhlọn he kòndopọ hẹ yé lẹ po yín alọdléndó to Owé Wiwé me, to ota ji, yèdo to Owé Osọhia ẗon me. Alọdindlẹn he magbọvo he lọ yín zinzán to osọha núotọn-kande-kòatón e lán dopo (666) me (OSỌHIA 13:17-18). To fiṇe, yè do hlán mí hézéhézé do, “... na sọha gbeto de ẗon we: sọha eton so basi núotọn-kande-kòatón e lán dopo.” Osọha he lọ soḡbè hẹ oyín dawè he lọ ẗon to ogbè Latẹn ẗon me, ehe yè ma soḡan zán hlan omẹ devo de to aigba ji, do, “Awúsọhia Ovisunnu Jiwheyewhe ẗon ẗon”, he tùnme do,

(MÈHE YÈ DIỌ DO TẸNME OVI JIWHEYEWHE ẗON ẗON MÈ)

V I C A R I V S F I L I I D E I

5+1+100 1+5 +1+50+1+1+500 +1 = 666

To nugbo de mẹ, e ma yín gbọn núsiwà dali wẹ aṣepato Lomunu tọn lẹ zán ohógbè he yín “LATIN REX SACERDOS”, ehe tùnmẹ do, “Ahóludu yewhenọ Latẹn tọn” gba. Kosi Lomu tọn lẹ diọ ẹ do Lomu Papa lẹ tọn. Ohógbè he losu tindo wékún dopolo he sọgbè he osọha núọtòn-kande-kòatón e lán dopo (666) lọ tọn.

(AHOLUDU YEWHENỌ LATẸN TỌN)

L A T I N V S R E X S A C E R D O S

50 +1 +5 +10 +100 +500 = 666

To Owé Osọhia 17 tọn mẹ, yè dlenalọdó zédai aihọn tọn he hézéhézé di onọ. Na yè ko klọ aihọn lepo bo jlebó do yé bo sọ plán yé jeagọ biọ huhlọn ohógbè majiki he tọn gọ, podọ Oklunọ Losu ko dọhó whèdida tọn do aisitẹn etọn ji. To Owé OSOHIA 18:7-8 tọn mẹ, yèdọ núhe yè nọ ylọ do otódaho madopòdo hlan mí to ojẹ pẹvi de mẹ do, yè na hó ẹ. “*Nemunemu wẹ é to gigopana ede, bo sọ nonọ ogbèdùdù mẹ, awufiesá po homegble motonhunkọ po wẹ mì ni ná ẹn: na é ko do to ayiha ede tọn mẹ, do, Ai ahosi tọn wẹ yen sín, yen ma yín asúsiọsi gba, yen ma to awublanu na mọ. Enewutu wẹ azònylankan etọn na wá gbèdopo, okú, awublanu, po hùvẹ po; yè na yí miyọn do fiọ ẹ mlenmlen: na huhlønno wẹ Jiwheyewhe Oklunọ he to owhe etọn dá.*” Kaka je dinvie, Ohó Jiwheyewhe tọn dopodopo ko yín sişẹ na ojẹ he yè ko dè lọ, podọ whladopo dogó ode ma to na pò ai gba.

Do Ohó Jiwheyewhe tọn dopo gè he to ote po aṣepipa Etọn po ji, wẹ yè degbèna yé mẹhe yín nugbonọ lepo nado gòwá Ohó Jiwheyewhe tọn mẹ, bo nasọ yise kẹdédilé Owé Wiwé lẹ do dó.

Ehe ma ná tùnmẹ núdindon de tọn gba. Owhèdida godo tọn lọ gbésọ tin to Jiwheyewhe kẹde de, to nugbo de mẹ, Mèhe na dáwhè do Ohó Etọn ji. Mí to hódọ do Katolikinọ mliyon donu fẹnẹ (800,000,000) hunkọ aihọn lepo tọn ji, ehe mẹ yé omẹ pó yise to núplónmẹ he yé plón lẹ mẹ, bo ma modona do, núplónmẹ aihọn he tọn ma tónsọn Klisti de gba, podọ whedepopenu matin he agùn Katoliki tọn yín Agùn Jesu Klisti tọn gba. Mọkẹde wẹ hlan agùn Plotes-tanno lẹ ga. Nugbo gbẹto susu to whlengan din. Gbẹto susu tindo adogbo do núplónmẹ agùn yeton lẹ tọn go po agunvi agun yeton lẹ po

ton go na whlengan. Yé ma yónen dọ, yè to yé kọ bo sọ to yé tafù na ogbè madopòdo gba. Eyín okọ ọtọnhunkọ sọawúhia to sinsèn de mẹ matin alòdlèdó Klisti, bé e dó huhlọn. Sígba eyín eneḽe pó sọawúhia to Oyín Klisti ton mẹ, yè ma to na jona gbèdè. Nùhe Jiwheyewhe dọ to Azán Pẹntikọsti ton gbè to Agùn Alènu Yóyọ ton mẹ gbọn onù mẹdidè etọn ton dali gbésọ tin to ote kakadoi, dọ, *“E nasọ wá jọ, mẹdepope he na ylo oyín Oklunọ ton, yè na whlengan”* (OWALỌ 2:21; JOELI 3:5). Nugbo whlengan he tin to kànsisamẹ he Oklunọ Mèhe hẹn whlengan wá kẹdẹ dali, ko yín didèsẹ bo gòdo núplọnmẹ po núyiwà agùn ton devo lepo ji. E sọgan yín dọ, yewhenọ lọ matlẹ mọdona ehe gba.

Agùn daho Plotestanno lẹ ton lẹ nọ dọ, dọ yé sọgbè hẹ Owé Wiwé lẹ. Eyín ene yín nugbo, etẹ wẹ yín núyiwà otànhó he matin to Biblu mẹ ton he yé kẹloyí ton? Agùn Katoliki ton lẹ sọgbè hẹ aweḽe, domọ yé nọ tùnmẹ Biblu di otànhó de. To núpínpon sisosiso de mẹ, otànhó he go yè wàzọn do po owéfo Biblu ton de po wẹ sọgan yín mimọ. To otànhó ọtọnhunkọ lẹ mẹ, Oklunọ mítọn ylo sinsèntọ ọtọnhunkọ lẹ to zinzán ohógbè he yín “yaya” ton hlan yé mẹ, dọ, *“... yaya wẹ yé to taliaina mi, bo sọ to ogbèdai gbẹto lẹ ton plọnmẹ di núplọnmẹ yeton lẹ ... É sọ dọ hlan yé, dọ, Nugbo wẹ mìwle gbé osẹn Jiwheyewhe ton dai, na mì nido yin otànhóhó mítọn lẹ.”* (MALKU 7:7, 9). To owéfo he po devo lẹ po ji, e dóna yín didọ, dọ, núyiwà agùn lepo ton tin to yaya, eyín yé ma basi yé kẹdẹdi to ojlo po Ohó Jiwheyewhe ton po mẹ. Yaya wẹ yé to odẹ he yín sapeḽe ton, yaya wẹ odẹ he yè nọ ylo “undo gbè we Malia”, yaya wẹ owhèntintọn yeton lepo, yaya wẹ núyiwà agùn ton lepo, yaya wẹ popo lepo! Yè ma dó ojlo Jiwheyewhe ton ai gbọn Papa dali gba, adavo gbọn yewhegán po aposteli lẹ po dali he yín mimọ whladopo podọ kakadoi to Owé Wiwé lẹ mẹ.

Etẹwẹ dinvie? Bé e bọwu nado gbọsi wiwà dopolo mẹ to yaya to whenuena nugbo lọ ko sọawúhia gbaungba podọ okọ lọ losu ko sọ sọawúhia to gbaungba to hinhọn núdohiamẹ Ohó Jiwheyewhe ton ton mẹ? Sọn ojḽe núdohiamẹ he ton mẹ, omẹ dopodopo tindo azọn to Jiwheyewhe nukọn. *“Enewutu ojḽe wunvi ton lẹ go wẹ Jiwheyewhe dè nukunsẹ sọn; sígba to dinvie é degbèna gbẹto lẹ to ofi popo dọ yé ni dó lenvojọ”* (OWALỌ 17:30). Mèdepope he hia anádemẹ he ma na tindo owhèjijọ de to Whèdazàngbè gba. Mèhe Jiwheyewhe do Ede hia lẹ kẹdẹ mẹ wẹ É sọgan yín sinsèn te. Yéwle wẹ mèhe É do

Ohó Eton, Oyín Eton po Ojlo Eton po hia. Gbọn ojomiṣon Eton dali, yé wẹ mẹhe tindo dopon whlengan mede titi ton pon.

Ojloje he yin do, Papa po yewheno le po tindo adogbo pevi de nado do nugbo lo hlan gbeto le. Sigba medepope matin to devizonwato gbigbono le me, son yewheno he tin to otopevi le me je otodaho le me gba, enewutu mēhe hia anademe he ma soḡan vò to ayiha eton me son dinvie yi gba, na ewo ko mo nugbo lo wutu. Ye mēhe ye ko diḡ bo ko so tafu gbọn agun dali le, tindo jloje nado go huhlōn yeton po hiahaje yeton po yi, nado tindo gbemima mede titi ton hlan Klisti podḡ nado modona nugbo lo. Yopovu he ye baptizi le do gbeyiyi de me, ma soḡan yin kinkanbiḡ do, be ye jlo nado yin agunvi yeton we? Matin wuntuntun yeton, kavi gbesisḡ yeton nado yigbe do ye ko hen ye yin agunvi. Ene we jloje gbeto ton po huhlōn gbeto ton po to owhe kanwe-kò donu kanwe-kòto me! Ehe tin to agojije me hlan medekannuje agun ton, e bo so yin nukonyiyi ehe ye ylo do Agunbibasi ton he se son owhe foton e lan fowe-kanwe-kò (1500) he wayi le me. Agun daho devo he po le losu ko zan ninome he ma soḡ-be he Biblu ton. Ye so tindo whēgbledo to Jiwheyewhe nukon. Ehe we ojle ogbemima ton he dona yin alokeyi gbọn gbeto lepo dali to Jiwheyewhe nukon.

Azon wema he ton we nado na domonanu he soḡbe de hihatḡ owé he ton lo ton le. Medepope matin he soḡan yi ohó hele se to nukuntinton me gba, sigba na omḡ lepo ni dinpon to Owé Wiwé le po otanhó agun ton le po me, to whenenu ewo na biḡ ogbemima de me.

*Ye ylo ye do nuyonento
He tonwhen jagodo nugbo lo go
Ye mēhe gbese to nusiwa me
We ye na ylo do nuluno le*

OHÓGODO TON

Whlasusu we nukonyiyi politiki ton po gbigbo ton po ko wazon dopolo. Finfon akota susu ton to ojle hele me tindo ohia de. Gbeto le jlo medekannuje, bo jlo nado magbe hlan yedele bo ma jlo nado no medepope glo gba. Didiḡ tin to ofi lepo. Ohogbe medekannuje ton po jloje ogbemima mede titi ton po yin kinkanbiḡ to ofi lepo.

Eyín nado tindo ojlo dọ, ninòme dopolo sogan yín zinzán to gbigbo mẹ, dọ, yé mẹhe na dindona yéde gbon nugbo Biblu tọn mẹ lẹ bo ma hò agùn kavi piplime he mẹ yé tin te lẹ pọn. Owé he ma sinyenawuna yé nido zán ẹn na afòdidè mọtonhunko lẹ gba.

Kẹdedi azón se hunko tọn, yẹn tenpón nado má Ohó nugbo Ji-wheyewhe tọn po otòvi he taidi yẹn losu hunko lẹ po. E sogan yín dọ gbon owé mimá he dali, oylo Jiwheyewhe tọn godo tọn gbésọ to nukonyi to asiko ojomion tọn he tọn mẹ. Mèdepope he tindo otó, gbọ é ni sè onú he Gbigbo to dido hlan agùn lẹ lọ. Núhe pò lẹ tin hlan Oklunọ Losu, yèdọ Mèhe gbon Gbigbo Eton dali sogan wàzón to omẹ lẹpo mẹ, bo ná yé yise nado hẹn onú lẹpo sọgbè. Na É ni ná dona dèdovo Eton mẹhe na hia lẹpo. Nişè!

“Mì din Oklunọ, whenu yè sogan mọ ẹn do, mì ylo e, whenuena é tin to yake. Omẹ ylankan ni gbé aliho eton dai, mawàdódóno linlẹn eton: bo gbọ é ni gò do Oklunọ de, Ewọ nasọ wà lẹblanu nẹ, podọ do Jiwheyewhe míton de, é nasọ jona susugege. Na linlẹn siẹ ma yín linlẹn míton, mọ aliho míton ma yín aliho siẹ, wẹ Oklunọ dọ. Na lé olon yì oji hú aigba dó, mọkẹde wẹ aliho siẹ yì oji hú aliho míton, linlẹn siẹ hú linlẹn míton. Na lé jikun po okén-jikun po nọ sọn olon mẹ wá, bo ma sọ nọ lẹgò do finẹ, siẹba bọ e nọ hẹn aigba yèn bo sọ nọ hẹn onú wú jẹgbonu, bo sọ nọ bligo, na e nido ná nọkún jidotó, podọ núdùdù na núdùtọ. Mọkẹde wẹ ohó siẹ he tón-sọn onú siẹ na te: e ma na lẹgòwá dè agbá, siẹba é na dotana onú he yẹn jlo, é na wàdagbe to onú he mẹ yẹn do é hlan te.” (ISAIA 55:6-11)

FIE NÚDODINDIN OHÓ LỌ TỌN TỌNSỌN

Alonso, Joakimi Malia, to owé: *“Fátima, Botschaft und Weihe”* tọn me

Blauni, Flizi, to owé: *“Blicke ins Wort”* tọn me.

Blunneli, Emil, to owé: *“Dogmatiki band I”* tọn me.

Deşneli, Kalhenzi, to owé: *“Abermals krähte der Hahn”* tọn me.

Deşneli, Kalhenzi, to owé: *“Der gefälschte Glaube”* tọn me.

Deşneli, Kalhenzi, to owé: *“Ein Jarhundert der Heilgeschichte”* tọn me.

Deşneli, Kalhenzi, to owé: *“kriminalgeschichte des christentums”* tọn me.

Deuşe, Bişofskonfeleşni (Hrsg), to owé *“Katholischer Erwachsenenkatechismus”* tọn me.

Gammi, Hansi-Jokefi, to owé *“Das Judentum”* tọn me.

Halenbegi, Bodo (Hg), to owé, *“Chronik der Menschheit”* tọn me.

Hauşi, Fedeliki, to owé, *“Väter der Christenheit”* tọn me.

Haldali-Valagi, to owé, *“Lexikon Für Theologie und Kirche”* tọn me.

Henzi, H, to owé, *“Zwischen Zeit und Ewigkeit”* tọn me.

Halzogi, Dọte J. J. to owé, *“Abriß der gesamten kirchengeschichte”* tọn me.

Josefu yewhenọ Latzingali, to owé, *“Zur Lage der zwölf Apostel”* tọn me.

Ahọlu, L. J., to owé, *“House of Death and Gate of Hell”* tọn me.

Lindse, Goldoni, to owé *“William Branham, ein Mann von Gott gesandt”* tọn me.

Lute, Dọte Matẹn, to owé, *“Die Bibel”* tọn me

Malkiman, Otto, to owé, *“Endzeit, Entrückung, Antichrist”* tọn me.

Malkiman, Otto, to owé, *“Irrtümer der katholischen Kirche”* tọn me.

Palisi, Edumọn, to owé, *“The Secret History of the Jesuits”* tọn me.

Losenow, Emil, to owé, *“Wider die Pfaffenherrschaft”* tọn me.

Skofildi, D. D. C.I (Ed.), to owé, “Holy Bible” tọn me.

Zingli, Huldlişi, to owé, “Hauptschriften, Der Theologe II” tọn me.

GÙNGBÈ